מסכת ברכות

מכילמא דר"י

פת: מגילה כ:

[חמניה כ.]

לקמן כא. ד"ה סכות ותו"

לקמן יה.

תהות

הביח

(א) נס' דמני

יגלונים בססר

קורין את שמע בערבין. "משעה שהכהנים

נכנסים לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה

מאימתי קורין וכו' . פי' רש"י ואכן היכי קריכן מבעוד יום א א מיין פיא מסלטת ואין אנו ממתינין לנאת הכוכבים כדמפרש בגמ' על

כן פירש רש"י שקריאת שמע שעל המניה עיקר והוא לאחר לאח סים ללים ספיף אי: הכוכבים . והכי איחא בירושלמי אם קרא קודם לכן לא ילא ואם כן

למה אנו מהפללין קריאת שמע בבית גדמיי פיד מהלי משוה הכנסת כדי לעמוד בהפלה מהוך דברי תורה. חימא לפירושו והלא חין העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה אלאפרשה ראשונה (לקמן דף כ:) ואם כן שלם פרביות היה לו לקרות. ועוד קשה דלריך לברך בקריחת שמע שחים לפניה ושהים להחריה בערבית. ועוד דאותה קריאת במע סמוך למפה אינה אלא בבביל המזיקין כדהמר בסמוך (דף הי) והם תלמיד כו המנ בטמון (דף הי) הום מנמיד מכם הוא אינו לריך. ועוד קבה דה"כ מאבול בתרומה. מכלל פסקינן כרבי יהובע בן לוי דאמר תפלות באמלע תקנום פי' באמלע בין שני קריאת שמע בין קריאת שמע של בחרית וכין ק"ם של ערבית . וחנן קו"ל כר' יוחכן דאמר לקמן (דף ד:) איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה. לכן פי׳ אמל בקדשם אד שיבא ב ר"ת דמדרבה הרומה שחני של בות היום ויביא כפרע ואו ר"ת דאדרבה קריאת במע של בית הכנסת עיקר . ואם חאמר היאך אנו ואיתא מפרשא בסבת הרבות בל הר קורין כל כך מבעוד יום . ויש לומר דקיימא לן כרבי יהודה דאמר בפרק תפלת הבחר (דף כי.) דומן תפלת בפעשר העריב ששש מנחה עד פלג המנחה דהיינו אחד עשר שעות פחות רביע ומיד כשיכלה זמן המנחה מתחיל זמן ערבית. והם תאמר היאך אנו מתפללין תפלה מנחה סמוך לחבכה ואפילו לאחר פלג המנחה . יש לומר דקיימה לן כרבכן דאמרי זמן תפלת המנחה עד הערב ואמריגן לקמן (דף כז.) הבתה דלה אור השבש היא שעת התמר הלכתה לה כמר ולה כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. מכל מקום קשיא דהוי כתרי קולי

דכתרן אהדדי שהרי מאיזה טעם אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג המנחה משום דקיימא לן דשעת המכחה כלה כדברי רבי יהודה ומיד העדים לנו קדמתים המכחה כלה בדברי רבי יהודה ומיד העדים והעבירו לנו כל לא קיימא לן כרבי יהודה אלא כרבנן. על כן חומר ר"י דודחי קריחת במע של בית הכנסת עיקר ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירה לן כהני הנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש קמשמע לן*דכפרה לא מעכבא בדרגיא*°ובאייוי היום וגם משמה שבני חדם נכנסים

באיבתי קורין את שמע בערכין . משעה שהגהגים נכנסים לאכול בתרומתן . כהנים שנטמאו וטבלו והעריב

שמשן והגיע עחם לאכול בהרומה: עד פוף האשמורה הראשונה . שליש הלילה כדמפרש בגמ' (דף ג.) ומשם וחילך עבר זמן דלא מרךי תו זמן שכיבה ולא קריכן ביה בשכבך תורת אוד

ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא קודם לכן לא יצאידי חובתו. אם כן למה קורין אומה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מחוך דברי תורה והכי תניא בבריי' בברכות ירושלתי. ולפיכךחובה עלינו לקרותה משתחשך. ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא של מטחו ילא: עד שיעלה עמוד השחר . שכל הלילה קרוי זמן שכיבה : הקטר חלכים ואכרים . של קרבנות שנורק דמן ביום: מטתן. להעלות כל הלילה ואיכן נפסלים בלינה עד חלכים. של כל קרבנות: חברים . של עולה : וכל הצאכלים ליום אחד . כגון חטחת וחשם וכבשי עלרת ומנחות וחודה: מטחן. זמן אכילחן: עד שיעלה עמוד השחר. והוא מביאן להיות טחר דכחיב בחודה לא יכיח ממנו עד בקר (ויקראו) וכלם מתודה ילמדו: אם כן למה אמרו הכמים עד הטת.בקריאת שמע ובאכילת קדשי': כדי להרחיק אדם מן העבירה . ואסרום באכילה קודם זמכן כדישלא יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויחחייב כרת וכן בקריחת שמע לזרו חת החדם

יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן. והקטר חלבים דקחני הכא לא אמרו הכא אלא להודיע שכל דבר הטהג"א בלילה כשר כל הלילה. והכי נמי חכן בפרק שני דמגילה (דף כ:) כל הלילה כשר לקלירת העומר ולהקטר חלבים ואברים : בבן היכא קאי . מהיכא קא סליק דמנא ביה חובת קריאתשמע שהתחיל לשחול כחן זמן הקריחה: אקרא קאי. ושם למד חובת הקריאה: ואיכע"א.הא דתנא ערבין ברישא יליף מברייחו של עולם:והדר חנא בשחרית. מאומתי קירין את שמע בשחרית: משעת לאת הכוכבים . שהוא גמר

דערכי׳ ברישה:

ביאת השמש כדיליף לקמן (פמוד ב): כלים פיום דילמת פנפי' סרק י"ד ת"כ פ' המור

השמש ומהר ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. *וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי ומהר מהר יומא

תפלה. וגם ראיה (לקמן כז) דרב הדי מללי של שבת בערב שבת ומסתמא גם היה קורא קריאת שמע . מכל אותן הראיות מבמע דקריאת שמע של בית הכנסת היא עיקר. והא דקאמר בירושלמי למה היו קורין בבהכ"ל וכו' אומר ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש קודם מפלחם כמו שאנו רגילין לומר אברי החלה ואותה ק"ש אינה אלא לעמוד בחפלה מחוך דברי חורה . ומכאן נראה מי שקורא ק"ש על מטחו שאין לברך וגם אינו לריך לקרוח אלא פרשה רחשונה : ליתני דשחרים ברישה . כדחשכחן בחמיד דכתיב של בקר תחלה : אי הכי סיפה דקתני שחרים בריבה הי המרח בשלמא דסמיך אקרא דבשכבך א"כ איט מקפיד קרא אלא אק"ש. אלא א"א דסמיך אקרא דבריימו של טולם א"כ קפיד אכל מילי א"כ סיפא דקמני וכו': מברך שמים לפניה וכו'.(ירושלמי) ושבע ברכוח הוי כנגד שבע ביום הללחיך (מהיים קיפ) ולא קא חשיב יראו עיניני דההיא ברכה מקנו רבנן סי כדי להמחין לחבריהם בבית הכנסת ודוקא בבית הכנסת שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המזיקים

אבל בבסי כנסיום שלנו אין לריכין להחתין לחבריהם אלא בלילה: רדים קמ"ל דכפרה לא מעכבא. וא"מ הא חנינא חדא זימנא במם' נגעים הבינו בשים . הששר הורי מוסי (פי"ד) ומייתי לה בהערל (דף עד:) העריב שמשו אוכל בחרומה וי"ל דרגילום של משניות לאשמועינן בקולר אף למה שמפורש כבר" : כיי) בשרתי הפיש פן מברי ממים צג די כי כילם) דילמא הבית ויש בי הישרא

הבית ויש "ל כל המשת מ. ז"ס ככנשן

המות השם" מומשת מ. ז"ס ככנשן

המות לאכול בשעריך כי אם לפני ה' אהדיך האכלנו וכתיב (כם) "ב"ל א הוכל לאכול בשעריך כי אם לפני ה' אהדיך האכלנו וכתיב (כם) הובאת אחז לשם ולאצלו שם כדבתיב (כם "ב"ל לא הוכל לאכול בשעריך כי אם לפני ה' אהדיך האכלנו וכתיב (כם) הובאת אחז לשם ולאצלו שם כדבתיב (כם "ד"ל הות שפחיו ומוסיף המש כדבתיב (וקדל כ"ד"ל התח הבסף בבל אשר האה נמשך. החייב להדורות עלון כדבתיב בשרתה ברבתיב (דנרים "ד"ל התחת בכסף (נו"ל הות ההופשף. היו במשך לשבי הוא היו שם לשבי האדיך שבי שבי במאבל ובששתה בדבתיב (דנרים "ד"ל התחת בכסף (נו"ל לא מונה במשך ליה בין שאני מסא והוא מהוא בשל הוצי האדיך של מונה היו בעדות הקדש מן היו היו אחד של מונה היו היו היו שם במאבל הבששתה בלין כי ורי אימוד ההופשה בלין כי ורי אימוד ההופשה משל בי ורי אימוד ההופשה משבי היו בי המהא שבי היו היו לבעדות לשבי הופשה הופשה לין כי ורי אימוד ההמסח. כמא מונה לא האדיך של מחוש להביש הוש בשנה ליה בין שאני מהור ורוא מכא מיל בשער מונה במונה ותניא (כם למכני) בפנה ביתים (האדיך של מחוש להביית הוא בישר בישר משבי מצור לבעד יכול בדעבה ונ" הלי כל כל לאכל במסא הורות בשבי היו הופשה הופשה הופשה הוא לו היו המחוש במשך והיו האדיך של מחוש להביית הוא בישר בשני משבר עני שבששה והען בתרופה כותני מיל (האדיד) היו במשבי מה שבי במשר ותנים במשבי היו מונה במשר היו במשבי היו מונה במשר הוא במשבי היו מונה מולה לאבול במסא ורותה בשתרי לבער במשר ונבל לאבול במסא ורותה משות בשורית עד באף הוא של במשר ביו במשבי היותה במשבי הוות במשבי הוותה במשבי היותה במשבי במשבי היותה במשבי היותה במשבי היותה במשבי היותה במשבי היותה גליון הישרם בפתני כדו להרחוק עי מום' שהחים קיכ עיב דים חמר רכה : בתום' מברן כוי כדי להמחן להגריכם טי שי' מום' לתון ד עיב דים דים וכל בי בי בים וכל בתום וכמנילם כב ביה מום בי בי בים וכל בי בי הים וכל בי בי בים וכל בי בי בים ביון בי בהבהת מוברייב החר מלם ככל . ועיע ניטין ליד עיב הום' דים ללמכה :

יי) לפניט הגיי התמורות והיא מוכרחת ודכרי רביט ליע ועיי ספרי ראה פיהקא ע"ו לפי הטה' הישנה רע"א מהרומה כו' :

הראשונה דברי ר' אליעור . והכמים אומרים שיעלה עמוד השחר והן למטה מן עד חצות. רבן גמליאל אומר 'עד שיעלה' המזבח דכתי' לא ילין לבקר (שמוה לד):

עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות ולא זו בלבד אמרו אלא *כל מה שאמרו חבמים עד חצות מצותן עד שיעלה

עמוד השחר * הקמר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר *"וכל הנאכלים ליום אחר מצותן עד שיעלה עמוד השחר א"ב & למה אמרו הכמים עד חצות °כדי להרחיק אדם מן העבירה: <u>גבו</u>' *תנא היכא קאי דקתני

מאימתי ותו מאי שנא (b) דתני בערבית ברישא לחני דשחרית ברישא הנא אקרא קאי שלא יאמר יש לי עוד שהוח וכתוך כך יניים דכתיב "בשכבך ובקובר והכי קרני זמן קריאת שמע דשכיבה אימה משעה שהכהנים

נכנסין לאכול בתרומתן ואי בעית אימא יליף בו חכמים עד חצות כלל ולח נקט להו מפיתבוברייתו של עולם דכתיב "וידי ערב וידי בקר יום אחר אי הכי סיפא דקתני * בשהר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה לתני דערבית ברישא . תנא פתח בערבית והדר תני בשחרית עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית והדר פריש מילי דערכית: אמרמר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתו. מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים לתני משעת צאת הכוכבים.

מלתא אגב אורחיה קמשמע לן כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים והא

הוי זמן ערבית ובזמן התפלה עלמה

להסב דהיינו סעודת ע"ב והיא היתה מבעוד יום ומהוחה שעה הוי זמן

ר ברדיצ'בלבד וכתי (25) וכא חשמש ושהו (יאחריאכל מן הקרשים) תלה הדבר גם בביאת יציאת הטכבים וכחיב (כם י'כ) וכפר עליה הכהן ומהדה תלה גמידו" המחר' גם בהקרבת קרבן ואלו המקראית היו נראין הכתובין מתריק זה את זה כי כלם נכוחים למבין אחד ואחד מאי המקראית בדבר שהוא מיוחר לי ברבר שהוא פיוחד ס ואמרו הא כיצד כאן למעשר כאן לתרומה כאן לקדשים המסוק הראשון לקדשים המסוק הראשון שהלה בו הדבר ברחיצה בלבר הוא פיותר לפעשר הפסוק חשני שהצרים לביאת השמש היא מיוחד לתרומת אבל

עליה הכהן ומהרה: ואני אפרש לך עיקר גדול שלמדונו רבותינו ז"ל כי אלו הנ' דברים המעשר התרומה והמדשים כל אחד ואחד יש לו יתרון ויש בו תפרא שהיא ביוחרת לו וולתי חבריי

לו לאכלן אלא א"ב הביא

בה ואו ההי כפרתו

נמורה כדכתיב

שרוא מתהייב

מבין (קכ"ג) [קפ"ג]: ד ה מי" פ"י בס כלכה ה' [כת"ג בס] ה ומיי שיח מהלי הים הלכה כ׳ סמיג עשין יים מוב"ש אוים פי רו מייי פ'ו מהל' הרומות היכ [המ"ג לאין רכיו]: רב נסים גאוז נמ' ובא השמש ושהר

קים כלכה פי המיג

מוב"ם שם סמיף ג":

קרבנות כלכה כי סמיג

עבין יים פור וביע מרים

דכתב רחפנא (ויקרה כ"ב) ואחר יאבל כן הקרשים אינו פיוחד אלא כתרוכה כלבד אכל דבר שרוא למעלה הימנה כן הקדשים אינו מותר למכא לאיכלןלאחר כיאת השכש כלכר אלא אמיר תוא כל אומם הלילה יכמות בס' העדל (קף עד) והכי אמרי הא דתנן מכל ועלה אוכל אוכל בתרומה הביא כפרתו איכל בקיישים סנלן אכר רבא אכר רב המוץ משר ובא אמד רב המדא נ' קראי כתיבי כתיב (זיקרה כינ) לא יאכל מן הקדשים כי אם החץ בשרו במים חלה

Chapter One

CHAPTER ONE

Misfirafi There is a Biblical obligation to recite the Shema twice daily: once when we lie down at night and once when we arise in the morning, as the verse states: אָרָשֶּׁבְּבְּן וּבְּקוּמֶךְ, when you lie down and when you arise (Deuteronomy 6:7; see Chapter Introduction). This obligation is not tied, however, to the moment that the individual goes to sleep or gets up. Rather, it relates to the time when it is customary for people to engage in these-activities, whether the individual in question does so or not. (1) The following Mishnah delineates the time period in which the evening Shema may be said: (2)

בּמְיִמְתִי קּוֹרִין אֶת שְׁמֵע בָּעֶרְבִּין From when may we fulfill the obligation to recite(3) the Shema in the evenings? בְּעֵרְבִּין בּרִין אֶת שְׁמֵע בָּעֶרְבִּין – From the time that Kohanim who were tamei may enter to eat(4) their terumah; i.e. at nightfall. בּיִר הַאִּשְׁמִרְהַ הָרְאשׁונְה הָרְאשׁונָה בּירְאשׁונָה בּירְאשׁונָה בּירָאשׁונָה בּירָאשׁונָה בּירָבִי עַבִּי אֲלִיעֶנְר – And one may recite the Shema until the end of the first watch; בְּרִי רַבִּי אֲלִיעֶנְר – these are the words of R' Eliezer. בּירָ בִּי אֲלִיעֶנָה – But the Sages say: It may be recited until midnight. בְּיִלִיאֵל אוֹמֵר – בְּרָבִי תַבּי שְׁיַבְּלָה עַמוּד הַשְּׁחֵר – Rabban Gamliel says: בְּיִלִיאַל אוֹמֵר – It may be recited until the light of dawn rises. רוֹיוֹ

The Mishnah recounts an incident:

בּנְיו מְבֵּיח מָבֶּעֶּה וּבָאוּ בָּנָיו מְבִּיח מָּמִשְּׁהְּה בּאוּ בָּנְיו מְבִּיח מִּמִּשְׁהּ וּבְאוּ בְּנָיו מְבִּיח מִּמִשְׁהָּה – It once happened that [Rabban Gamliel's] מָאַרוּ לּוּ – We have not yet recited the Shema; may we recite it now? אָמֶר לָּהֶם – He said to them: אָמֶר חַיָּיבִין אַהְם לְּקְרוֹת – If the light of dawn has not yet risen you are obligated to recite the Shema.

NOTES

- 1. Sifrei (cited by Rashi to this verse) gives the Scriptural basis for this understanding of the requirement. This point will be elaborated further in the Mishnah and Gemara on 10b, 11a.
- 3. Literally: to read or call out. Though the word אַדְּי most commonly means read, this cannot be its meaning here, since there is no obligation to read the Shema from a scroll or book and one may recite it by heart (see Orach Chaim 49:1, Tosafos, Temurah 14b אפברוב (ייה דברים שבבוב 14b). [Indeed, Shulchan Aruch (Orach Chaim 61:26) cites a custom to say the Shema out loud.] Others suggest that in Mishnaic Hebrew the verb to read is used idiomatically for the recitation of anything that is written, whether it is actually read or recited by heart (Tos. Anshei Shem to the Mishnah, who cites a Mishnah in Yoma 68b as an example of this).
- 4. [The expression נְּבְנֶסִין לְאֲכוֹל, enter to eat, is not used uniquely for terumah but is a general idiom for returning home to eat (see Baraisos cited on 2b).]
- 5. Terumah is the portion of the crop of Eretz Yisrael that must be given to a Kohen. It may be eaten only by Kohanim who are tahor. A Kohen who becomes tamei is forbidden to eat terumah until he immerses himself in a mikveh on the designated day and then awaits nightfall (Negaim 14:3; Yevamos 74b), i.e. אָאָת הַפּרַבָּרִם when the stars come out, as the Gemara will state below. [The Gemara will explain why the Mishnah gives the time for reciting the evening Shema in terms of when Kohanim may resume eating terumah and not simply by saying "when the stars come out."]

The word אָשֶׁבְּאָ when you lie down, teaches that the earliest time one may recite the evening Shema is when people go to sleep. Accordingly, one cannot fulfill the evening obligation before the stars come out, since that is not yet a time for sleeping (Rashi).

[Rashi notes that it was the custom to recite the Shema as part of Maariv prayers in the synagogue, even though the congregation prayed before the stars came out. But, Rashi asks, what is the purpose of saying the Shema at this time if one cannot fulfill his obligation with that recital!? Rashi, citing Yerushalmi, answers that although one does not fulfill his obligation with that recital, it is the custom to say the Shema anyway so that our supplications (in the Shemoneh Esrei) should follow upon the reading of a Torah passage. Accordingly, those who pray before the stars appear have an obligation to repeat the Shema once the stars

come out. Nevertheless, since one need only repeat the first portion of the *Shema* to fulfill his Biblical obligation (the *Shema* passage itself; see Chapter Introduction), one discharges his obligation in any case with the *Shema* that is customarily recited in bed before going to sleep (*Rashi*).

Tosafos (ייה מאימתי) challenge Rashi's view on a number of grounds. As a result, Rabbeinu Tam concludes that the custom of praying Maariv before nightfall does not follow the view of our Mishnah, but rather the view of R' Yehudah, who rules in the Mishnah on 26a that Minchah can be said only up to an hour and a quarter before nightfall (a period known as plag haminchah). It follows, Rabbeinu Tam says, that once this moment has passed, one can pray the Maariv service — including the Shema — even though it is still before nightfall.

Rashi's view, however, is widely shared. It is the view of Rav Amram Gaon and Rav Hai Gaon (cited in Rosh), as well as of Rif, Rambam (Krias Shema 1:9), Rabbeinu Yonah, Rashba and others. Shulchan Aruch (Orach Chaim 235:1) rules in accord with Rashi's view. However, Rashi's assertion that one who says the Shema before the stars come out need only repeat the first section is not universally accepted; Rabbeinu Yonah rules that the first two sections need to be repeated. Mishnah Berurah (235:11, citing Shaagas Aryeh §2 and §3) states that it is proper for a person to recite all three sections of the Shema (see also Magen Avraham there).]

6. The night is divided into three "watches"; thus, the "first watch" is the first third of the night (Rashi, from Gemara 3a).

R' Eliezer understands the word הְּשֶׁרְבָּּלְ, when you lie down, to refer to the time when people go to sleep. He therefore rules that one may fulfill his obligation to recite the Shema only during the first third of the night (Rashi here and to 3a ה'אליעור, for by the end of that period anyone who plans on going to sleep for the night has already done so (Rashi 4a בר"א לימרו בר" אליעור).

7. There is a dispute among the Poskim as to whether this refers to the very first rays of dawn that appear on the eastern horizon (Magen Avraham 89:3), or to the spread of light across the entire eastern horizon [which occurs a bit later] (Eliyah Rabbah there; see further in Mishnah Berurah 89:3 and Beur Halachah יד לוח there). [In practical terms עלות is considered to occur 72 minutes before sunrise (Rambam's Commentary to this Mishnah). Others maintain that it is 90 minutes before sunrise (see Rashi 2b ידי מקרמי and Magen Avraham 89:2).]

Rabban Gamliel defines the term אָשֶׁכְּבֶּּר, when you lie down, to mean the entire time that people sleep, not necessarily when they go to sleep. Accordingly, the time for reciting the evening Shema extends through the entire night (Rashi). The Sages also agree with this definition; nevertheless, they limit the allotted time to midnight to insure that people will not fall asleep and forget to say the Shema (Gemara 4b and 9a). See further, end of note 11.

8. Literally: house of drinking. Rambam (Commentary to this Mishnah) states that this phrase refers to any gathering in which drinking wine figures prominently. Tos. Yom Tov, in his commentary to Eruvin 8:1, states that wherever the term נֵּיִח הַּמִּשְׁהַה is used, it refers to a wedding. (See Beis Yosef to Orach Chaim 99 and Mor U'Ketziah ibid.)

מאימתי קורין וכו׳ . פי׳ רש"י ואנן היכי קריק מבעוד יום

כן פירש רש"י שקריחת שמע שעל המטה עיקר והוח לחתר לחת

הכוכבים . והכי איתא בירושלמי אם קרא קודם לכן לא ילא ואם כן

ואין אנו ממחינין ללאת הכוכבים כדמפרש בגמ' על

הכנסת כדי לעמוד בהפלה מהוך

דברי הורה. חימא לפירושו והלא אין

העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה

אלאפרשה ראשונה (לקמן דף כ:) ואם

כן שלש פרביות היה לו לקרות. ועוד

קשה דלריך לברך בקריחת שמע

שחים לפניה ושתים לאחריה בערבית.

ועוד דאותה קריאת במע סמוך

למטה אינה אלא בבכיל המזיקין

פסקינן כרבי יהושע בן לוי דחמר

תפלות באמלע הקטם פי' באמלע בין

קני קריאת שמע בין קריאת שמע של

בחרית ובין ק"ש של ערבית. וחכן

קיי"ל כר׳ יוחכן דחמר לקמן (דף ד:)

חיוהו בן העולם הבח זה הכומך

קורין כל כך מבעוד יום . ויש לומר

מנחה עד פלג המנחה דהיינו אחד

דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד.

ערבית מבעוד יום סבירה לן כהני

היש הלכה עי המיג

פח: מגילה כ:

תחת

הביח

באיבתי קורין את שמע בערכין . משעה שהכהגים נכנסים לאכול בתרומתן . כהנים שנטמאו וטבלו והעריב

שמשן והגיע עמם לאכול בהרומה: עד סוף האשמורה הראשונה . שליש הלילה כדמפרש בגמ' (דף ג.) ומשם ואילך עבר זמן דלא מקרי תו זמן שכיבה ולא קריכן ביה בשכבך תורה אור

ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא קודם לכן לא ילאידי חובחו. אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מחוך דברי חורה והכי תניא בבריי׳ בברכות ירושלמי. ולפיכךחובה עלינו לקרותה משתחשך. ובהריאת פרשה ראשונה שאדם קורא טל מטחו ילא: עד שיעלה עמוד השחר . שכל הלילה קרוי זמן שכיבה: הקטר חלכים ואכרים . של קרבנות שנורק דמן ביום: מטתן. להעלות כל הלילה ואיכן נפסלים בלינה עד שיעלה עמוד השחר והן למטה מן המזבח דכחי' לא ילין לבקר (שמוה לד): **חלכים.** של כל קרבנות: ~~אכרים~~ . של עולה : וכל הגאכלים ליום אחד . כגון חטאת ואשם וכבשי עלרת ומנחות וחודה: מצותן. זמן אכילתן: עד שיעלה עמוד השחר. והוא מביאן להיות טתר דכתיב בתודה לא יניח ממנו עד בקר (ויקראו) וכלם מתודה ילמדו: אם כן למה אמרו חכמים עד הטת.בקריאת שמע ובאכילת קדשי': כדי להרחיק אדם מן העבירה . ואסרום באכילה קודם זמכן כדי שלא יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויחחייב כרת וכן בקריאת שמע לזרז את האדם

ומי מים סנון יונה למש כל. די יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן. סמס לכ: והקטר חלבים דקחני הכא לא אמרו סמס לכ: הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג' בלילה כשר כל הלילה. והכי נמי חכן בפרק שני דמגילה (דף כ:) כל הלילה כשר לקלירת העומר ולהקטר חלבים וחברים : נבן היכח החי . מהיכח קא סליק דחנא ביה חוכת קריאת שמע שהתחיל לשחול כאן זמן הקריאה: אקרא קאי. ושם למד חובת הקריחה: מברייתו של עולם:והדר תנא בשחרית. מחימתי קירין את שמע בשחרית: משעת לחת הכוכבים . שהוח גמר ביאת השמש כדיליף לקמן (פמוד ב):

ישרכי כרישה: ואיכע"א.הא דתנא ערבין ברישא יליף

> פלים סילם פנפי' פרק י"ד מ"כ פ' אמור פיין גירפת כנחורם כסטר

קורין את שמע בערבין. "משעה שהבהגים נכנסים לאכול בתרומהן עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר' אליעור. וחבמים אומרים עד חצות. רבן גמליאל אומר 'עד שיעלה' עמור השחר. מעשה ובאו בגיו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע אמר להם אם לא עלה עמוד השהר חייבין אהם לקרות ולא זו בלבד אמרו אלא *כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוהן עד שיעלה עמוד השחר *הקמר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה עבור השחר * הוכל הנאכלים ליום אחר מצותן עד שיעלה עמוד השחר א"ב למה אמרו הכמים עד חצות "כדי להרחיק אדם מן העבירה: **נבן**׳ *תנא היכא קאי דקתני מאימתי ותו מאי שנא (h) רתני בערבית ברישא לתני דשחרות ברישא תנא אקרא קאי שלא יאמר יש לי עוד שהוח ובחוך כדיניים*דכתיב "בשכבך ובקופך והכי קתני ופן קריאת שמע דשביבה אימת משעה שהבהגים נכנסין לאכול בתרומתן ואי בעית אימא יליף בו מכמים עד חצות כלל ולח נקט להו משים ברייתו של עולם דכתיב "וידי ערב וידי בקר יום אחר אי הכי סיפא דקתני * בשהר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה לתני דערבית ברישא. תנא פתח בערבית והדר תני בשחרית עד דקאי בשחרית פריש כילי דשחרית והדר פריש מילי דערבית: אמרמר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים לתני משעת צאת הכוכבים.

קמשמע לן*רכפרה לאמעכבא בדתניא*סובאייני היום וגם משעה שבני חדם נכנסים דילמח השמש ומהר ביאה שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. *וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי ומהר מהר יומא

תפלה. וגם ראיה (לקמן כז) דרב הר מצלי של שבח בערב שבת ומסחמת גם היה קורת קריתת שמע . מכל אותן הרתיות מבמע דקריתת שמע של בית הכנסח הית עיקר. והא דקאמר בירושלמי למה היו קורין בבהכ"ל וכו' אומר ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש קודם תפלחם כמו שאנו רגילין לומר אשרי החלה ואוחה ק"ש אינה אלא לעמוד בתפלה מחוך דברי חורה . ומכאן נראה מי שקורא ק"ש על מסמו שאין לברך וגם אינו לריך לקרוח אלא פרשה ראשונה : ליתוני דשחרים ברישא . כדאשכחן בחמיד דכתיב של בקר חחלה : אי הכני סיפא דקתני שחרים ברישא. אי מתרם בשלמא דסמיך אקרא דבריים! של שולם א"כ קפיד אכל מילי א"כ כיפא בשלמא דסמיך אקרא דבריים! של שולם א"כ קפיד אכל מילי א"כ כיפא דקתני וכו': מברך שתים לפניה וכו'.(ירושלמי) ושבע ברכות הוי כנגד שבע ביום הללחיך (ההיים קיפ) ולא הא תשיב יראו עינינו דההיא ברכה תקנו רבנן כל כדי להמתין לחבריהם בבית הכנסת ודוקא בבית הכנסת שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המזיקים אבל בבחי כנסיוח שלנו אין לריכין להמתין לחבריהם אלא בלילה: רדיא קמ"ל דכפרה לא מעכבא. וא"ת הא תנינא חדא זימנא במם' נגעים וישל מיפי (פי"ד) ומייחי לה בהערל (דף עד:) העריב שמשו אוכל בחרומה וי"ל דרגילוח של משניות לאשמועינן בקולר אף למה שמפורש כבר": ובמי במש

מלתא אגב אורחיה קמשמע לן כהנים איפת

קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים והא

דילמת למר ותום׳ מנתות לג. ד"ה הכלם]

עבין ייה עור ושיע חדים סימן רליה סעיף חי: בבנמיי וסמיג שם מוב"ם שם ספיף ג": למה אנו מהפללין קריאה שמע בבית גד מיי פין מהלי משם קרבנות כלכה כי סמינ מבין (קכ"ג) [קס"ג]: ד ה מיי' פיי בס כלכם ה' [פמיג בס] : ה ומיי פיא מהלי הלכה ה' סמיג עשין יים טובים ארות כיי כית וכסי כלין סעית: ביכ [סמ"ג לאוין רכיו] :

רב נסים גאון נם' ובא השמש ומהר כדחמר בסמוך (דף הי) וחם חלמיד ביאה שבשו פעכבתו חכם הוה היט לריך. ועוד קבה דה"כ פלאמיל בתרופה. מכלל הים הוה היט לריך. ועוד קבה דה"כ פלאמיל בתרופה. מכלל (ויקרה כ"ב) ואחר יאכל מן הקרשים אינו סיותר אלא ברבורה בלבד אבל דבר שואא למעלה הימנה כן הקרשים אינו מותר למכא לאיכלולאחר ביאת חשמש בלבר אלא אסר לאטל בקדשים עד שיבא היום ויביא כפרתו ואו גאולה של ערבית לתפלה . לכן פי׳ ר"ת דאדרבה קריאת במע של בית יהא כותר בקדשים ואיתא כפרשא במסכת הכנסת עיקר . ואם תאמר היאך אנו יכמות בם' הערל (דף עד) והכי אמרי הא התגן מכל ועלה אוכל דקיימא לן כרבי יהודה דאמר בפרק במעשר העריב שששי אוכל בתרומה הביא מפלה הבחר (דף כי.) דומן מפלח כפרתו איכל בקדשים מכלן אמר רבא אמר רב עשר שעות פחות רביע ומיד כשיכלה חשרא נ' קראי כתיבי כתיב (ויקרת כ"כ) לא זמן המנחה מתחיל זמן ערבית. והם יאכל כן הקדשים כי אם רחן כשרו בסים חלה תחמר היאך אנו מתפללין תפלח מנחה סמוך לחבכה ואפילו לחחר פלג ודיבר ברחיצ'בלבד ובתי המנחה . יש לומר דקיימא לן כרבכן (יאהריאכל מן הקדשים) תלה הדבר גם בביאת דאמרי זמן הפלה המנחה עד הערב ואמריכן לקמן (דף כו.) הבתא דלא אהמר הלכהא לא כמר ולא כמר אור השבש והיא שפת (בס ייכ) וכמר שליה הכהן וכהרה תלהגבידוי הכהר' גם בהקרבת פרכן מכל מקום קשיה דהוי כתרי קולי ואלו המקראת היו גראין דכתרן אהרדי שהרי מאיזה טעם אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג הכתובין שותרין זה את זה כי כלם נטחים למבין המנחה משום דקיימא לן דשעת המנחה כלה כדברי רבי יהודה ומיד העתיקו לנו קדמונים פירושם והעפידו לנו כל הןי זמן ערבית ובזמן התפלה עלמה אחד ואהר פאי הבקראית בדבר שרא פיוהר לי לא קיימא לן כרבי יהודה אלא כרבכן. ואמרו הא כיצד כאן למעשר כאן לתרופה כאן על כן אומר ר"י דודאי קריאת במע של בית הכנסת עיקר ואנו שמתפללין לקרשים הפסוק הראשק שתלה כו הדכר ברחיצה בלבד הוא מיותר לביצעו הנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש הפסים והשני שהצריבו לביאת השמש מיוחר לתרומה להסב דהיינו בעודה ע"ב והיא היתה קדשי המוכח אין מותר לו לאכלן אלא א"כ חביא מבעוד יום ומהוחה שעה הוי זמן הכפרה שהוא מחרציה בה ואו תהי כפרוע גמורה כדכתיב וכפר עליה הצחן ומהרה: ואני אפרש לך עיקר נדול שלמדתו רבותים ז"ל כי אלו הג' דכרים המעשר והתרומה וחקדשים כל אחד ואחד יש לו יתרון ויש בו הצפרא שהיא פיוחרת לו זולתי חבריו הכתוב קרשים . הפעשר כבר נאמר כו (דכרים כ"ו) בערתי הקדש כן

הצה ומנסי מנומע כני לאחרים (מאחרים) והבאת אחד לשם ולאכלי שם כרכתיב (כס "ג) לא תוכל לאכול כשעריך כי אם לפני ה" אלהדך האכלנו וכתיב (כם) הובאת אחד לשם ולאכלי שם כרכתיב (כס "ג) לא תוכל לאכול כשעריך כי אם לפני ה" אלהדך השרויבן ובעליו לשאת אחד לשם במאבל ובמשתה כדכתיב (הניסי ה"ד) תתחה בכסף (נחי) ותחה הבסף בלא איד השלה והואל היי שליו לתת שכתו ומוסף השכם בכל אשר תאה נשק. "חייב להתרות עליו כרכתיב (במית "ד") תתחה בכסף (נחי) ותחה הבסף בכל אשר תאה נשק. "חייב להתרות עליו כרכתיב (במית "ד") התחה בכסף (מהל כי תוכל ואמרת בכל לאכול ד"ץ) ותחה הבסף בכל אשר האדה באיד והשרש בספרי (מהל כי תוכל אותר בכל האלחין והשרש בספרי (מהל כי תוכל) ואמרת בכל לאון להיי היי מעשר ואחר לאני ה"ל בכל בעוד בספרי (מהל כי תוכל ואמרת בכל בי אותר במית במותר (מהל כי תוכל האבר בי היי אלחין והשרש בספרי (מהל כי תוכל האבר בי היי אלחין וה ויורי מעשר ואחר הבעיעות היי התביעות היי אותר הבים במותר מבע במותר מבע במות הקביעות בלך כו היי אותר הקביעות האבר בי היי בעל היי בעל בי הבלא לעבר בכל בערו בכתים במותר משבע ביים מותר במותר היי בעלישת וכשביעות מפני מעשר עני שבששים ותרא (כס כספי ומכני ממני ב" בי (באותר היי בעלישת וכשביעות מפני מעשר עני במשתים הוותר משבע בי שבששה הוותר משבע בישור מעשר בי שבששים הוותר משבע בישור האבר הייש לישור במשבע של מחור היים (מכול כי מותר מותר במותר של לאבול בספר ותרותה משבע הוותר בשום במשב של בי מותר בעל היים לבי מותר במותר משבע במותר משבע בתותר משבע לבתר מותר במותר משבע במתר שבער לבי במימות במותר משבע בהוותר לבי מותר לביות למתר במותר משבע בהוותר היים לביותר למותר במותר משבע בהוותר משבע בהוותר משבע בהוותר משבע במותר משבע בתותר משבע בתותר משבע במתר האבל היות בליש מותר במותר בשת משבת הלוותר משבע בהוותר משבע במתר משבע מה היותר במותר משבע במתר האבלה במותר משבע במתר משבע התותר משבע במתר האבלה במותר משבע במתר משבע מה היום במתר משבע התותר משבע במתר האבלה במותר משבע הוותר מותר במותר משבע במתר האבלה במותר משבע הוותר במותר משבע המותר במותר משבע האבלה במותר משבע האבלה במותר משבע השבע האבלה במותר משבע המה אב מיתר במותר משבע במתר משבע המותר משבע מתר במותר במותר משב בפשר שאם אבלנה ור במויר חייב פיתה כידי שמים ואם בשנו משלם בך חוזמש כדכתיב (ווקרא כיצ) ואיש כי ואכל קדש בשנות האפ" הכוק שנוש אם ואכלנה במויר כשרא משא חייב מיתה כרכתיב (יוקרא כיצ) ואין שני הצבריו האפי הכוק המשר שת היא עלו מכל מקום לבר מאשת כק ושבריו האלותי וחניא (פנהדרין דף פג) ואו שה היא עלו מכל מקום לבר מאשת כק ושבריו בליון דישים בכתניי כדו להרחיק עי חום' סהדים קיר עיב דיה אתר רגא: בתום' מנרך סי כדי להמחין לתנריכם סי עי' חום' לקמן ד עיב דים דום מים דים וסלכתא וכמנילה כב עיא חום'
דיה כיון: בתנדת מוכרייב אתר מלח ככל . ועיע ניטין ליד עיב דום' דים אלמנה:

Gemara The Gemara questions the wording and order of the Mishnah:

קאָני מאִימִי – To what is the Tanna of our Mishnah referring אַיקיתי – that he asks: "FROM WHEN may we fulfill the obligation to recite the Shema in the evening?" The Tanna's inquiry concerning the time for reciting the Shema presupposes the existence of an obligation to recite the Shema. Where is this obligation taught? יותו – And furthermore, מאי שְנָא דְתָנִי – אוֹיָן בּרִייִי – אוֹיִן בּרִייִּי – And furthermore, מאי שְנָא דְתָנִי – בּרִישָׁא – בּרִישָׁא – בּרִישָׁא – בּרִישָׁא – בּרִישָׁא – Let him teach the law regarding the Shema of the morning first!

The Gemara answers:

תנָא אַקּרָא קָאַי – The Tanna refers to the verse in the Torah that teaches the obligation of reciting the Shema twice daily, דְּכְּחִיבּ , יִּרְּחִיבּ , יַּרְּחִיבּ , יַּרְּחָבְּרָּ וְּבְּלְּבֶּךְ וּבְּלְּבֶּךְ וּבְּלְּבֶּךְ וּבְלְּבֶּךְ וּבְלְּבֶּךְ וּבְלְּבֶּךְ וּבְלְבֶּךְ וּבְלְבֶּךְ וּבְלְבֶּךְ וּבְלְבֶּךְ וּבְלְבֶּךְ וּבְלְבֶּךְ וּבְלִבְּרָ וְשִׁבְּיִבְּ וּבְלִבְּרָ וְשִׁבְּיבְ וּבְלִבְּרָ וּבְלִבְּרָ וְשִׁבְּיבְ וּבְלִבְּרָ וְשִׁבְּיבְ וּבְּלְבִּרְ וּבְּלְבִּיךְ . when you lie down and when you arise. [14] יְּבָּרִי קְתָּנִי – And this is what [the Mishnah] is saying: יְבָּרְ אֵיבֶּרְ אֵיבֶרְ הַּשְׁבִיבָּה אֵיבָּת – When is the time for reciting the

Shema of "lying down"? מְשֶׁנֶה שֶׁהַבְּהָנִים וַכְנְסִין לֶאֱכוֹל בְּתְרוּמָהוְ — From the time that Kohanim who were tamet may enter to eat their terumah. Since the Tanna's point of reference is the verse that teaches the obligation to recite the Shema, and that verse specifies the obligation first for lying down and then for arising, the Tanna does the same. [15]

The Gemara suggests an alternative source for the Tanna's decision to discuss the evening *Shema* first:

יַלִיף מְּבְרְיִיתוּ שֶּל עוֹלָם — And if you prefer, say: אָיָלוּף מְּבְרְיִיתוּ שֶּל עוֹלָם — [The Tanna] learned this order from the Creation of the world, בּיְהִיּרבֹּעֶרֶב וַיְהִיּבֹעֶרָב וַיְהִיּבֹעֶרָב וַיִּהִיּבֹעֶרָב וַיִּהִיּבֹעֶרָב וַיִּהִיּבֹעֶרָב וַיִּהִיּבֹעֶרָב וַיִּהִיּבֹעֶרָב וַיִּהִיּבֹעֶרָב וַיִּהְיּבְעֶרָב וַיִּהִיּבֹעֶרָב וּשִׁ אָּחָרי. — And there was evening and there was morning, one day. ¹⁶⁶ We see from the order of Creation that the daily cycle begins with the night and ends with the day. Therefore, the Tanna first discusses the time for the evening Shema and then discusses the time for the morning Shema. ^[17]

The Gemara questions this second explanation: סַיפָּא דְקָתְנֵי בַּשְׁחֶר מִבְּרָךְ שְׁתִּים לְפְנֵיהָ וְאַחֶר לְאַחֶרִיהָ – אי הָבי

OTES

the case of the todah (Rashi).

11. The Rabbis were concerned that if people were allowed to eat the meat of sacrifices up until dawn, some might forget and eat it after dawn and thus commit a sin punishable by hares. They therefore prohibited eating the meat after midnight. Similarly, they required one to recite the Shema by midnight, even though on a Biblical level it may be recited until dawn, so that one should not procrastinate, thinking that he has plenty of time until dawn, and thereby possibly allow the time to pass without reciting the Shema (Rashi).

It would seem to follow from this that only the Sages are concerned for this possibility, whereas Rabban Gamliel permits someone to wait even in the first place [לְבַּחָחַלָּה] until shortly before dawn to recite the Shema. This is indeed the view of Rashi (3a אלינור ה' אליעור, Rashba, Rosh (§9) and Tur (Orach Chaim 235). Rabbeinu Yonah, however, disagrees and states that even Rabban Gamliel agrees that one should recite the Shema before midnight. See there for his explanation of the Mishnah. See further in Orach Chaim 235:3 and in Beur Halachah there.

12. Literally: Where is the Tanna standing?

13. Just as we find with regard to the daily tamid offerings that the verse (Exodus 29:39) lists the morning tamid before the afternoon tamid, so too here, the Tanna should first discuss the morning Shema and then discuss the evening Shema (Tosafos יייה ליותי; see Tos. HaRosh and Ritva who suggest other Scriptural sources for such an order). Such an ordering conforms to the daily cycle of a person's life, whose day — and service to Hashem — begins in the morning when he arises (Emes LeYaakov by R' Yaakov Kamenetsky). The Tanna, however, first discusses the evening Shema (in our Mishnah) and only then discusses the morning Shema (in the Mishnah on 9b).

14. Deuteronomy 6:7.

15. [Thus, the Tanna uses the word "evenings" in this context only in a borrowed sense, as a synonym for "lying down." Our Mishnah, however, does not indicate any general preference on the part of the Tanna for explaining nighttime obligations before daytime ones. (This last point will be disputed by the Gemara's next answer; see note 17.)]

16. Genesis 1:5.

17. Tzlach; cf. Maharsha to Tosafos ב״ה אי הכי טיפא. [Accordingly, the Tanna's use of the word "evenings" is meant literally, for the Tanna, following the order of Creation, chooses to explain nighttime obligations before daytime obligations.]

It would seem from the Mishnah's listing of this law here that although under Biblical law the fats and limbs may be burned on the Altar all night, by Rabbinic law they must be burned before midnight. This indeed is the view of Rambam (Maaseh HaKorbanos 4:2), Ritva here, and Tosafos to Pesachim 120b (אור האור). Rashi, however, asserts that they are not subject to a midnight deadline even by Rabbinic law [for nowhere in the Talmud do we find such a limit mentioned (Teshuvos HaRashba 245)]. Indeed, the Mishnah in Megillah (20b) teaches that "the entire night is valid for the reaping of the omer, and for the burning of the sacrificial fats and limbs." Accordingly, Rashi argues, we must say that our Mishnah lists the law about burning sacrificial fats and limbs here only to demonstrate that any mitzvah designated for the night may, Biblically speaking, be performed until dawn. (See Meiri and Tzlach who explain why indeed the Sages did not impose a midnight limit on burning the fats and limbs. See further in Avi Ezri to Rambam, Hil. Krias Shema 1:9.)

10. The meat of most sacrifices is eaten (either by Kohanim or by the one who brought the sacrifice, depending on the sacrifice). There is, however, a time limit on how long the meat may be eaten: With some types of offerings [e.g. the chatas (sin offering) and asham (guilt offering)] the meat may be eaten for only one day and night (i.e. the day of the offering and the night that follows), with others for two days [e.g. the shelamim (peace offering)]. Rabban Gamliel states that although the Sages said that the meat of one-day offerings may be eaten only until midnight [sies Mishnahs in Zevachim 53a, 54b, 55a], in actuality the Torah permits them to be eaten until dawn, and it is only then that whatever remains becomes classified as תָּוֹא, leftover, and is forbidden under penalty of kares. This is learned from what the Torah states in regard to the todah offering: מַבְּוֹב מִבְּוֹל בִּיִּ מִבְּנֵּי עֲרַ בּבְּרֵל, he shall not leave any of it until morning (Leviticus 7:15). The rule for all other one-day offerings is derived from

עין מיטפם

נר מצוה

ב בנ מיי׳ וסמיג שם מוביע שם סעיף ג׳׳:

עבין (קכ'נ) [קפ'ג]: ד ה מיי' פ"י בס כלכם

ה' [סמ"ג בס] : ה ומיי שיח מהלי ק"ב

כלכה ה' סמיג עשין יים טובים אוית הי'

כית וכסי' כליו סע"ה: ן: מייי סיו מכלי הכומות

ביכ [במיג לאין רכיו]:

רב נסים גאון

גם' ובא השמש ומה

(ויקרא כ"ב) ואחריאכל

מן הקרשים אינו פיוחד

אלא כתרומה בלבד אבל

דבר שוצא למעלה היפנה

כן הקרשים אינו פותר לפכא לאובקולאחר ביאת

השביש בלבר אלא אסור

ויא כל איתה חלילה

לאכול בקדשים עד שיבא היום ויביא כפרתו ואו

יהא כותר בקדשים ואיתא כפרטא בספכת

יבבות בם' הערל (קף

עד) והכי אברי הא דתנן סבל ועלה איכל

איכל בתרומה הביא

כפרתו אינל בקייטים מנלן אמר רבא אמר רב

הסדא ג' קראי כתיבי כתיב (ויקרה כינ) לא יאכל כן הקדשים כי אם רחץ בשרו בפים תלה

הדבר ברחיצ'בלבד וכתי (כס) וכא השמש וסהו

אר השבש היא שעת יציאת הטיכבים יטתיב (כס י"ב) וכפר עליה

חבהן ופהרה תלה גבידו

הפחר' גם בחקרבת קרבן

כפותרין זה את זה ולפי

שאי אפשר להיות דבר

הכתוכין מוחמין זה את

ות כי כלם נטחים למבין

העתיקו לנו קדמונינו פירושם והעמידו לנו כל

בדבר שהוא פיוהר לו ואמרו הא כיצד כאן למעשר כאן לתרומה כאן

לקדשים הפסוק הראשון שתלה כי הרבר ברחיצה

הפסוק השני שהצריבו לביאת השמש היא פיוחד לתרומה אבל

שי הפוכח אין פיתו לי לאבלן אלא א"כ חביא לי לאבלן

הכפרה שהיא מתהייב בה ואו תהי כפרתו

נבורה כדכתיב וכפר עליה הנוקוםהרה: ואני אפרש לך עיקר נדול שלמדונו רבותינו ז"ל כי

אלו הנ' רכרים הפעשר

אחד ואחד יש לו יתרון

ויש בו דומרא שהיא מיוחרת לו זולתי חבריו

הכתוב קדשים. הפעשר כבר נאמר בי (דכרים כ"ו) בערתי הקדש כן הבית ויש המדש בי הבית וישר

ואלו המקראות היו נויו

כיאת שמשו מעבבות מלאכול בתרומה. מכלל

דכתב רחפנא

כואים היין חבי וכי כש"י ואנן היכי קרינן מבעוד יום ואין אנו ממתינין לנאת הכוכבים כדמפרם בגמ' על

קים הלכם פי סמיג עבין יים פור וחיי ל כן פירש רש"י שקריחת שמע שעל המעיה עיקר והוא לאחר לאח סימו רליה ספיף אי: הכוכבים . והכי חיתת בירושלתי אם קרא קודם לכן לא ילא ואם כן למה אנו מהפללין קריאת שמע בבית הכנסת כדי לעמוד בהפלה מהוך ב ד מיי' סיד מהל' מעשה הרבנות הלכם כ' סמ"ג

דברי תורה. תימא לפירושו והלא אין העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה אלא פרשה ראשונה (לקמן דף כ:) ואם כן שלש פרשיות היה לו לקרות . ועוד קשה דלריך לכרך בקריחת שמע שתים לפניה ושתים לחחריה בערבית. ועוד דאותה קריאת במע סמוך למטה אינה אלא בבכיל המזיקין כדאמר בסמוך (דף ה.) ואם תלמיד חכם הוא אינו לריך. ועוד קבה דא"כ פסקינן כרבי יהובע בן לוי דחמר תפלות באמלע תקנום פי' באמלע בין שני קריאת שמע בין קריאת שמע של בחרית ובין ה"ש של ערבית. ואכן קיי"ל כר' יוחנן דחמר לקמן (דף ד:) איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה . לכן פי׳ ר"ת דחדרבה קריחת במע של בית הכנסת עיקר . ואם חאמר היאך אנו קורין כל כך מבעוד יום . ויש לומר דקיימא לן כרבי יהודה דאמר בפרק תפלה הבחר (דף כי.) דומן תפלח מנחה עד פלג המנחה דהיינו אחד עשר שעות פחות רביע ומיד כשיכלה זמן המנחה מתחיל זמן ערבית. והם תאמר היאך אנו מהפללין תפלה מנחה כמוך לחבכה ואפילו לאחר פלג המנחה . יש לומר דקיימה לן כרבנן דאמרי זמן תפלת המנחה עד הערב ואמריכן לקמן (דף כז.) הבהא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. מכל מקום קשיא דהוי כתרי קולי דכתרן ההדדי שהרי מחיוה פעם אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג המנחה משום דקיימא לן דשעת המנחה כלה כדברי רבי יהודה ומיד הוי זמן ערבית ובזמן התפלה עלמה לא קיימא לן כרבי יהודה אלא כרבנן. על כן חומר ר"י דודחי קריחת במע של בית הכנסת עיקר ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני תנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש קמשמעלן*דכפרה לא מעכבא בדתניא*יובאיי היוס וגס משמה שנני אדה נכנכים

קורין את שמע בערבין. "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומהן עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר' אליעזר . והכמים אומרים "עד חצות. רבן גמליאל אומר 'עד שיעלה עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מביה המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע אמר להם אם לא עלה עמור השחר חייבין אתם לקרות ולא זו בלבד אמרו אלא *כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמור השחר * הקמר חלכים ואברים מצותן ער שיעלה עמוד השחר*^הוכל הנאכלים ליום אחר מצותן עד שיעלה עכוד השחר א"ב א אוו מבויק עי שעיייער הצות "כדי להרחיק ה ארם מן העבירה: נבן *תנא היכא קאי דקתני כאימתי ותומאי שנא (6) דתני בערבית ברישא לחני דשחרית ברישא תנא אקרא קאי שלא יאמר יש לי עוד שהוח וכחוך כך יניים דכתיב "בשכבך ובקומך והבי קתני זמן קריאת שמע דשכיבה אימה משעה שהכהנים

נכנסין לאכול בתרומהן ואי בעית אימא יליף בו חכמים עד חצות כלל ולח נקט להו הפיםברייתו של עולם דכתיב "חידו ערב וידו בקר יום אחר אי הכי סיפא דקתני * בשהר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה לתני דערבית ברישא . תנא פתח בערבית והדר תני בשחרית עד דקאי בשחרית פריש כילי דשחרית והדר פריש מילי דערבית: אמר מר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים לתני משעת צאת הכוכבים. מלתא אגב אורחיה קמשמע לן כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכביםוהא

דילמח השמש ומהר 'ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. *וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי ומהר מהר יומא 🏿 מנעוד יוס ומחוחה שעה היי זמן

תפלה . וגם ראיה (לקמן כז) דרב ילמא הף מצלי של שבת בערב שבת ומסחמת גם היה קורת קריתת שמע . מכל חותן הראיות מבמע דקריתת שמע של בית הכנסת הית עיקר. והא דקאמר בירושלמי למה היו קורין בבהב"ל וכו' אומר ר"ח שהיו רגילין לקרוח ק"ש קודם חפלחם כמו שאנו רגילין לומר אברי החלה ואוחה ק"ש אינה אלא לעמוד בחפלה מחוך דברי חורה . ומכאן נראה מי שקורא ק"ש על מטחו שאין לברך וגם אינו לריך לקרוח אלא פרשה רחשונה: ליתני דשחרים ברישה. כדחשכתן בחמיד דכתיב של בקר תחלה: אי הכי סיפה דקתני שחרים ברישה הי חמרם בשלמא דסמיך אקרא דבשכבך א"כ איט מקפיד קרא אלא אק"ש. אלא א"א דסמיך אקרא דבריימו של טולם א"כ קפיד אכל מילי א"כ סיפא דקתני וכו': בוברך שתים לפניה וכו'.(ירושלתי) ושבע ברכוח הוי כנגד שבע ביום הללחיך (ההיים קיפ) ולא קא חשיב יראו עינינו דההיא ברכה חקנו רבנן" כדי להמחין לחבריהם בבית הכנסת. ודוקא בבית הכנסת שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המזיקים

אבל בבחי כנסיום שלנו אין לריכין להמחין לחבריהם אלא בלילה: רדיא קמ"ל דכפרה לא מעכבא. וא"ח הא הכינא חדא זימנא במם' נגעים [ד" מפי (פי"ד) ומייתי לה בהערל (דף עד:) העריב שמשו אוכל בחרומה וי"ל דרגילום של משניום לאשמועינן בקולר אף למה שמפורש כבר":

משנה שהכהגים נכנסים . משעה שהכהגים נכנסים

לחכול כתרומתן . כהנים שנטמאו וטבלו והעריב שמשן והגיע עתם לאכול בהרומה: עד פוף האשמורה הראשונה . שליש הלילה כדמפרש בגמ' (דף ג.) ומשם ואילך עבר זמן דלא מקרי תו זמן שכיבה ולא קריכן ביה בשכבך תורה אור

ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מחוך דברי חורה והכי תכיא בבריי' בברכות ירושלמי. ולפיכךחובה עלינו לקרותה משתחשך. ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטחו ילא: עד שיעלה עמוד השחר . שכל הלילה קרוי זמן שכיבה: הקטר חלכים ואכרים . של קרבנות שנזרק דמן ביום: מצותן . להעלות כל הלילה ואיכן נפסלים בלינה עד שיעלה עמוד השחר והן למסה מן המזבח דכתי' לא ילין לבקר (שמוה לד): **חלכים.** של כל הרבנות: חברים . של עולה : וכל הגאכלים ליום אחד . כגון חטאת ואשם וכבשי עלרת ומנחות ותודה: מטותן. זמן אכילתן: עד שיעלה עמוד השחר. והוא מביאו להיות טחר דכחיב בחודה לא יניח ממנו עד בקר (ויקראו) וכלם מתודה ילמדו: אם כו למה אמרו מכמים עד ה**טת**.בקריאת שמע ובאכילת קדשי': כדי להרחיה אדם מן העבירה . ואסרום באכילה קודם זמנן כדי שלא יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב כרת וכן בקריאת שמע לזרז את האדם

בפרק שני דמגילה (דף כ:) כל הלילה

כשר לקלירת העומר ולהקטר חלבים

ואברים : גבן׳ היכא קאי . מהיכא

קא סליק דתנח ביה חובת קריאת שמע

שהתחיל לשחול כחן זמן הקריחה:

אקרא קאי. ושם למד חובת הקריאה:

ואיכע"א. הא דתנא ערבין ברישא יליף

מברייתו של עולם:והדר תנא ב~~שחרית~~.

מאימתי קירון את שמע בשחרית:

משעת לחת הטוכנים . שהוח גמר

ביאת השמש כדיליף לקמן (פמוד ב):

(פי' תוס' לקמן כא. ד"ה סכוא וחו' סופה לכ: יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן. והקטר חלבים דקתני הכא לא אמרו

הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג"א בלילה כשר כל הלילה. והכי נמי חכן

מגילה מרק ב'

מכילמה דר"

פח: מגילה כ:

תמת הביח

(א) גם' דמני יומרכי' בריכת:

פלים סילו יכמות עד: פיין גירסת הגאורים נססר

מה המסי מנואם מ. דס כמנים | די מוחי מה אותר שבי היו היו של אבול בשעריך כי אם לפני ה' אלחיך האכלט וכתיב (שם) הבאיז של אבית ויחד לאכל אבול בשעריך כי אם לפני ה' אלחיך האכלט וכתיב (שם) הבאיז של אותר לאכל לאבול בשעריך כי אם לפני ה' אלחיך האכלט וכתיב (שם) הבאיז למקדש אידו מוחי אותר לאכל להביא למקדש בידו מוחי אותר לאכל להביא למקדש לידו של היו ויחי ויחי ויחי ויחי ויחי שבורן אצלו שדעת עלות לחת שפחר ומוסף חוסש כדכתיב (ויקלו ל"ו) ותחה הכפן בל אפר האה במשך. חייב לאבותות עלי ויחי ויחי שבורן אצלו שדעת עלחו לאבי ה' אלחיך ואו וידי טעשר אותר במוח במשתה בדכתיב (ב"מ) לא בעדתי מסטר במסא הדשיע למוחים במיא השביעית בל ישו מוחות במפן וווי וידי טעשר אותר לאבי מנו מוחי במוח שמשתייר ממני במסא הדשיע למוח האם היה שמן אחר להדליק בער בתיב (שם) ולא בעדתי מסטר במסא הדשיע להדלי בער הידי מעשר אותר לאבי היל היש מוחי במיא מוחי בידות המסח הביא אבידות עלי מוחי במיא הוא מוחי בידות במיא מוחי בידות המסח הביא אבידות מוחי במיא מוחי בידות המסח במיא מוחי בידות המסח במיא מוחי בידות המסח במי הוא מוחי בידות המסח במיא מוחי בידות המסח במיא מוחי בידות מסח במסח במיא מוחי בידות מסח במיא מוחי בידות המסח במיא בידות המסח במיא בידות מסח במיא מוחי בידות מסח בידות מוחי בידות המסח בידות המסח במיא בידות המסח במיא בידות המסח במיץ בידות המסח במיל במיא בידות מסח בידות המסח במיל בידות המסח במיש בידות בידות מסח במיר בשרא שלו בידות מסח במיר בשרא שלו בידות במיח במיר בשרא שלו בידות מסח בידות במיר בשרא שלו בידות במיר בשרא שלו בידות בידות במיר בשרא שלו בידות במיר בשרא שלו בידות בידות במיר בשרא מידות בידות במיר בידות בידות מידות בידות בידות בידות בידות בידות מידות בידות בידות

בליון דישים במתניי כדי להרחיק עיי חום' ספחים קיכ עיב דיה אתר רגא : בתום' מכרך טי כדי להתחין לתנריכם טי פיי חום' לתמן ד עיב דים דמריי. וכחום' כיו ניב דים וכלכתא וכמנילה כג פיא חוםי דים כיון : בהגרת פוהרייב אתר פלח הכל . ועיע ניטין ליד ע"ב חום' דים אלמנה :

– then in the end of the Mishnah, i.e. in the Mishnah below, [18] where it states: In the Morning one recites two blessings before [the Shema] and one blessing after it, וּבָעֶרֶב מְבֶּרֶהְ וֹשְׁמֵּים לְאַחֶרִיהָ – AND IN THE EVENING ONE RECITES TWO blessings before [the Shema] and two blessings after it, – לְתְנִי דְעַרְבִית בְּרִישָׁא – there too let [the Tanna] teach the law regarding the Shema of the evening first. [19] – ? –

The Gemara answers:

דינית בּעַרְבִית – The Tanna opens with the ruling regarding the time for the evening Shema וְהָרֵר תְּנֵי בְּשַׁחָרִיח – and then teaches this ruling with regard to the morning Shema, (20) in accordance with the cycle of Creation. אַר דְּקָאֵי בְּשַׁחָרִיח – Then, while he is still involved with the laws of morning, שְׁרֵישׁ מִילֵּי – he explains other matters of the morning (namely, the number of blessings said in conjunction with the Shema), חַהְרֵר בְּּרִישׁ מִילֵּי דְעַרְבִּית – and he then explains these matters as they relate to the evening.

The Gemara now considers the next statement of the Mishnah: אָמֵר מַר — The master said in the Mishnah: מַשְׁעָה שֶׁהַבּהְנִים בְּעָבוֹל בִּתְרוּמָתָן — FROM THE TIME THAT KOHANIM who were tamei may ENTER TO EAT THEIR TERUMAH.

The Gemara asks:

ר מְּבְּרִי – Now let us see. מְּבְּרִי – אָבְלִי תְּרוּמָה – When do Kohanim who were tamei become permitted to eat terumah after immersing themselves in a mikveh? בְּשְׁעֵת צָאת הַבּוֹבֶבִים – From the time the stars appear in the evening. (22) Accordingly, – let the Mishnah state explicitly that one

may recite the evening Shema from the time the stars appear! Why does the Mishnah state this time in such a roundabout way?

The Gemara answers:

בְּהָנִים אִימָת קָא אָבָל בּתְרוּמָה – [The Tanna] wishes to teach us something else in passing, namely: בּקְנִים אִימֶת קָא אָבְלִי בּתְרוּמָה – When are Kohanim who were tamei permitted to eat terumah? – When are Kohanim who were tamei permitted to eat terumah? – הַּמְשָׁמֵע לָּן – From the time the stars appear in the evening. וְהָא קְמִשְׁמֵע לָּן – And this is what [the Tanna] means to teach us: יְּהָא מְמֵשְׁמֵע לְּן – that the atonement offering a tamei person must bring on the day after his immersion does not hold back a Kohen from becoming tahor in regard to terumah. [23]

The Gemara cites the Scriptural source for this ruling: בְּרְתַנְיָא – As it was taught in a Baraisa: "רְּבָּא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהָר", – The Torah states regarding a Kohen who became tamei and immersed himself: AND WHEN THE SUN COMES down AND the day HAS PASSED ("vetaher"), thereafter he may eat from the holy foods, [24] from which we learn that בְּיִאַת שִׁמְשׁוּ מְעַבְּבְּתוֹ מִלְּאֲכוֹל בַּתְרוֹמָה – THE SETTING OF HIS SUN following his immersion HOLDS HIM BACK FROM EATING TERUMAH, בְּּבְּרָתוֹ מְעַבְּבְּתוֹ מִלְאֲכוֹל בְּתְרוֹמָה – BUTHIS ATONEMENT offering that he must bring the next day DOES

The Gemara questions the Baraisa's understanding of the verse: וְמַמֵּאי דְּהָא , וְבָא הַשֶּׁמֶש" בִּיאַת הַשֶּׁמֶש" בּיאַת הַשְּׁמֶש" בּיאַת הַשְּׁמֶש" בּיאַת הַשְּׁמֶש" – And on what basis do you conclude that this expression, "and when the sun comes," means the setting of the sun, יְטָהַר" טָהַר יוֹמָא – and this expression, "vetaher," means "the complete passing of the day," [25] from which you derived that a Kohen may eat terumah even before

bringing his atonement offering?

NOT HOLD HIM BACK FROM EATING TERUMAH.

NOTES

18. See 11a. [The Gemara speaks of all the Mishnahs of a chapter as if they were a single Mishnah, referring to those that come later in the chapter as אָיפָא, the end of the Mishnah, and those that come earlier in the chapter as רִישָא, the first part of the Mishnah.]

19. The Gemara asks this question only in response to the second answer but not the first, because the verse regarding Creation teaches a general rule regarding the night coming before the day. Thus, if this rule was the Tanna's reason for explaining the laws of the evening Shema before those of the morning Shema, he should have followed the same rule in explaining the laws of the blessings of Shema as well. The first answer, however, does not assume that the Tanna spoke of the evening Shema first because evening comes before morning in the cycle of the day, but rather because the Shema verse itself (when you lie down and when you arise) speaks of night before day. That reason is decisive only for the Shema itself, not for its blessings (Tosafos 'כריה אי הכי

20. In the Mishnah on 9b.

21. [This expression is used to quote a Tannaic statement mentioned in the course of an earlier discussion, for the purpose of analyzing it further. In this case, it refers back to the words of the Mishnah. This is a very unusual usage of the term. For a discussion of this anomaly, see Yavin Shemua (a commentary to Halichos Olam, the classic work on Talmudic usage and rules), rule 36. See also Megadim Chadashim.]

22. [The Gemara will cite the source for this below.] The "appearance of the stars" [צַאַת הַכּוּבָרִם] is defined as the moment when three midsize stars become visible in the sky. Since, however, one may mistake a large star for a midsize one (and large stars are definitely not a sign of nightfall), we are stringent and require three small stars as a definite sign of nightfall (Mishnah Berurah 235:1).

23. There are certain forms of tumah for which immersion in a mikveh does not suffice to render a person fully tahor; rather the person must offer a set of sacrificial offerings on the day after his immersion to complete his taharah. There are four instances of such tumah: a zav, a zavah, a woman who has given birth, and a metzora (Mishnah, Kereisos 8b; see glossary for definitions of these terms). By identifying the time when the evening Shema may be recited (מוֹנְהְבִּילִם אוֹנְהְבִּילִם אוֹנְהְבִּילִם אוֹנְהְבִּילִם אוֹנְהְבִּילִם אוֹנִהְבִּילִם he time that the Kohanim may begin eating terumah, the Tanna teaches us that Kohanim who were tamei may eat terumah on the night after their immersion even if they must still bring an offering the next day [e.g. where the Kohen had been a zav or a metzora, or where

the wife of a Kohen had been a zavah or had given birth]. Although they are not yet fully tahor before bringing their offerings, immersion in a mikveh followed by nightfall suffices to render them tahor enough to eat terumah. Their taharah remains incomplete only in regard to Temple matters [e.g. eating the meat of sacrifices] (Rashi, cited in Mussaf Rashi; the last four Rashis on this page, which appeared in the very first printing of the Talmud [Soncino 5244 (1484)] were inadvertently deleted in later printings; they have now been reprinted in the Mussaf Rashi section of the Nehardea edition of the Talmud, published by Vagshall Publishing Co., Jerusalem).

Although the Tanna does not say explicitly that he speaks of Kohanim who must bring an atonement offering, his silence on this matter indicates that he does, since he would otherwise have had to specify which types of *tumah* he is referring to (see *Rashba* who elaborates this point further).

[Actually, our Mishnah does not in any way indicate that the Kohanim may resume eating terumah when the stars appear. What the Gemara means is that by associating the time of the evening Shema with the time that the Kohanim eat terumah, the Tanna makes it clear that they can begin eating terumah at night, even though sacrifices cannot be offered then (see Megillah 20b). The Gemara mentions the appearance of the stars only because that is in truth the time when the Kohanim may resume eating terumah, as a Baraisa on 2b will demonstrate (Ritva).]

24. Leviticus 22:7. The verse reads: רְבָא הַשְּׁמְשׁ וְטָהֵר וְאַהֶר וֹאַכִל מִן: The simple meaning of this verse is: And when the sun has set he shall become tahor; thereafter he may eat from the holy foods . . . (see Ibn Ezra to verse; see also commentaries of Rambam and Rav to Mishnah Zevachim 2:1 and Tos. Yom Tov there). The Sages, however, expound the word הְטָהֵי to refer to the sun, and to refer to its complete disappearance, at which point the stars come out (Rashi, cited in Mussaf Rashi).

See Yevamos 74b where the Gemara demonstrates that the "holy foods" mentioned in this verse refers to terumah.

25. I.e. when the sun's rays disappear completely and the stars come out; see previous note. [Our translation of the verse above reflected the Baraisa's understanding of it. The Gemara will now point out that the key words of this verse – הַּנָּא הַיִּשְׁמָּש , literally: and when the sun comes, and הַשְׁהַי, vetaher ("and it has passed") – can be translated differently and thereby yield a completely different law.]

(מ) נש' וכדר הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן: פשפי לים מכריימת: משהעני. באין לי כר להדליק (כ) רש"י ד"ם מכרייתה וכו׳ בסעודתו: סיפא ודאי פליגא אמתני׳. דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטר שהכהנים זכחיו לחכול מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר ולא כרבק ולא כרבן גמליאל. דדרים וכשכבך חחלת זמן שכיבה ובמתני' (ג) חום דים מכן עד סוף האשמורה הראשונה: ינין עו טוף החשמורה הרחשונה: הארן מדהום מני מהרום מדהום מדהום מדהום מדהום בל מדהום לחכול בתרומה: מד שעורת הות. להת הכוכבים: **כערכי שכתות** . לדגר: ממהרין לסטורה שהכל מוכן: **שחין** (י) באיד השנים לדבר . שהיום כלה בלחת דהסם (היים השוכבים זכר לדבר איכא: **דמחשרי**, ביאת אבין השוכבים זכר לדבר איכא: **דמחשרי**, ביאת אבין הכוכבים זכר לדבר איכא: **דמחשכי** . ועושין מלחכה בלילה משקיעת החמה עד נאת הכוכבים: **'ומקדמי** . ומשכימין קודם היום דאימא יום לא כהו סים לא דוקש

הוי עד הכן החמה והם מקדימין בקיעם המתה:

מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מושבתה בנטם מילין (פסחים דף צג:): ת"ש והיה לנו הלילה משמר מדקחמר והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות השחר עד לאח הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה אדם היינו עניים כלומר בני אדם מד שעוכא הוא : משעה שקדש היום שנונה כ: בערכי שכתות . היינו בין השמשות

ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדם היום מספק: משעה שהכהגים טוכלים. היינו קודם בין השתשות כדי שיהח להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמרינן בבמה מדליקין (דף לה-) דומן הטבילה קודם בין השמשות מעט: והלא כהגים מכעוד יום הם טובלים . רבי יהודה לטעמיה דאמר בבמה מדליקין *בין נוד: בים השמשות כדי מהלך חלי מיל קודם לאת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי דים נפישם) ספק הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום הוא ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר:

נכנסין להסב . אית דאמרי בימות החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מחוחר הוח (לכולם): והי תשים כדי מינייהו מאומר. (לכולם) דעני או כשיל פח דכהן: ה"ג אי ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעזר: ביו השמשות דר' יהודה מהלך חלי מיל לפני נאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני לאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשכה הוא חמן שכיבה קריכן ביה:

דיר מות ביאת אורו הוא . פי' רש"י עד שיורת אורו של יום דילתא כיאת אורו . שיאור השמש ביום השמיני ויטהר האיש עלמו השמיני ומאי ושהר שהר גברא שישהר האיש בהבאת בהבאת קרבטהיו ואחר יאכל: אם כן . דהאי קרא ושהר לשון טוי קרבטתיו . ותימא לפירושו לפרוך אההיא דהערל (דף שד:) דהעריב הוא נימא קרא וישיהר מאי ושהר: אדכי. לשון עבר נחפנה מן העולם שמשו אוכל בתרומה וכו' מכלן דביאת שמשו הוא. ועוד היכי מלי השמש: מברייתא. דקהני לקמן בשמעתין (²) משעה שהכהנים נכנסין תורה אור לחכול בתרומתן ורחיה לדבר לחת

דילמא ביאת אורו הואומאי ומהר מהרגברא אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא וימהר מאי ומהר °מהר יומא כדאמרי אינשי איערב שמשא ואדכי יומא. במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי ומהר מהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי ומהר מהר גברא (4) והדר פשמו לה מברייתא מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים שמט מינה ביאת שמשו הוא ומאי ומהר מהר יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול בהרומתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח עד שעה שעומר ליפמר מתוך סעודתו. סיפא וראי פליגא אמתניתין . רישא מי לימא פליגי אמתני'.לא עני וכהן חר שיעורא הוא. ורמינהו *מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר צאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראיה לרבר זכר לדבר שנאמר °ואגחנו עושים במלאכה וחצים ימייקורא הכמוב יום: קס"ד. רוב בני מחזיקים ברמחים מעלות השתר עד צאת הכוכבים ואומר "והיו לנו הלילה משמר והיום שם נערני שכתות ועניים כימות החול מלאכה *מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשבי ומקדמי ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא חכמים היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שעורא לחוד וכהן שעורא לחוד לא עני וכהן חד שעורא הוא ועני ובני אדם לאו חד שעורא הוא. ועני וכהן חר שעורא הוא ורמינהו מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר רבי יהושע אומר משעה שהכהנים ממוהרים לאכול בתרומתן רבי כאיר אומר משעה שהכהנים מובלין לאכול בתרומתן אמר לו ר׳ יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם מובלים ר' חנינא אומר משעה שעני נכנס לאכול פתו במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי

שקנתה למימר דמיירי בוריחה דחי בוריחה ובין לאשתו שקתה (מוימר דמייני, בזריקה דמי בזריקה מי בדריקה מי מרד שלו בדריקה מי מרד שלו בדריקה מי מרד מי מי מי מי מי מי שקתה השמש ומסר כמו ממזרח השמש מביר שי שקה השמש ומסר כמו ממזרח השמש מכורה לתרופה להוי של מו ממדכר כל) ולון נילה כמו השמש למורה לתרופה להון ממדכר כל) לו לשון נילה כמו השמש אתר לפי שיאו מפש ילא על הלרך (ברלבית יש) (כ) ונקם אתר שלו בל הדוצה בקרא ובא השמש אלמא דהיינו בקרא ובא השמש אלמא דהיינו ידים חצינה פחורת בקרח וכה השמם חנמח דהיים לפבול יום אלא עד צאת שקיעת החמה. ועוד דבכמוך קת הברבים ואם גפל חלק מכעית ליה התי ובת השמשת הי ביתת אחד של תרומה לתוך צ"ם חלקים של חניקין תורו הות ופשים מברייתת זכר צ"ם חלקים של חניקין תורו הות ופשים מברייתת זכר נאסר הכל לישראל לדבר וכין תפשוט ממתניתין (דנגעים לדבר וכו' תפבוט ממתניתין (דנגעים ינעשה הכל בהרום' שאין פי"ד) העריב במשו חוכל בתרומה וייל דה"פ מותרת אלא לכהן הלמה דהיינו ביחת שתש. וייל דה"פ בלבד אבל אם נפל אחד של תרופה לתרך ק' של של תרופה לתרך ק' של תמים מחלי מסריש מפנו חלק תמים מחלי מסריש מפנו חלק דהייכו לאת הכוכבים דילמא ביאת בחומה מה שאק כן חורו הוא דהיינו החלהה של שקיעת במדים רבות (נכודים החמה והוא החילת הכנכתה ברקיע פקב' מנואל))יתרומה פקר: מבוסה איותרומה שתומה והוח החלח הכנסחה ברקיע הבברון גבסי כהן הן ועדיין יש שהוח ביום "חמש מילין וחיבון עליה של המק מילין וחיבון עליה מיהה עד לחם הכוכבים ומחי ומהר טהר ן ועלק בא יבאה ובעיר לרים גברת והבתח למתניתין דהערל לת חדשה ודים הערב קבה מידי דמלי למימר (ד) העריב ששש הרי אל ברומה במשו דברום העוברים במשו בדומה שמם מישור לה משרי במלי מישור לה העריב ובבטרים השער במשו במות של ה במשו דהתם היינו ביחת חורו וחף מהתם לא תפשוט דהיינו לאת בקידש שהא קרוי קרבן הכוכבים.מבום הכי אילעריך לאמויי הכא הברייתא דלאת הכוכבים: המובה ואם ההיה אם כן לימא קרא ויטהר. אף מחשבת כדק הסקריבו באחת מתעברוי הארבע שהיבה וקבלה כתיב ועיהר. התם ליכא למיטעי אבל

שעד שיכינו לו סעודתו יקראויתפלל: אנו שלין רחיה לדבר. רחיה גמורה אינה דהאלא מיירי חייב כדה ובשנת חיים המסל לענין ק"ם" : ואר החיר המירד המא כהתן (כרישת המסל לענין ק"ם" : ואר ה"ד בעני ב"ד בירה ופת המשל הדב קדים לכינות המינו ר' אלועזור. ב בירה ופת המשל הדב קדים לכינות ליונות בירה ופת המשל הדב על היונו ר' אלועזור. ב הייבי על היונו ר' אלועזור. ב הייבי על היונו ר' אלועזור. ב הייבי על היונו בירים או ואל ולא מלי למיור דעני קדים לשעורא ביר שעם המאם המשם המשם הביר בו ביר ביר ביר לא מסתברא לחלק כל כך ביר בשערי זמן שכינה דכל ומעים הללו ב בשיר חייב בתת בדבתי בשערי זמן שכינה דכל ומעים הללו ב (ויקרת ז') וועפש אשר אית כיה: אבר ליה ר' יהודה ב האבל בשר מובח השלם" היינוי שאשר בו התיוב (למתן דף כו-) מיד כשיעבור פלג (בסי) אמל אבתיעיה (למתן דף כו-) מיד כשיעבור פלג הוש או את חשי ייו וכל מתנחה הוי זמן תפלם ערכית . מיד למני בקדא שילה ויש לומר דלדידיה לא קשיה דלא שיודר והתשאת והשתחייב דריש בשכבך ובקומך אבל לרבק בה על החלב על הדם "דרש" קשיא דלאינו זמן שכיבה : החשל התנודר וכל?

לכרן שנשא אשה וקנה שברים שיאכלו בתרומה עבוים שיאכלו נוטוסה ה"ל וכרן כי יקנה גפש וסנין לאשתו שקנתה אחד תותנו לכהן והשאר מותר לישראל חרי אלו ובבטרים מה שאין כן במעשר.ההחומרו׳ שישנן אמוריו והלביו על גבי בבשת עברה ברכתיב ברישה כדתכיל לקמן (דף ד:) נקורא (ויקל ז') לא יחשב לי פטל ורששי (ונקמי ק"ש ומתפלל ואוכל ההו ומדרד יחל של הוא של המובה נפשל הפובר על דברי חכמים חייב מיחה וכן בה שישתייר בבני ויש לומר דומן מכלה הוי קודם לומן שישבר העה והובן ויש לומר דומן מכלה הוי קודם לומן הקצוב לו כבר נששה סטודה דלהו דוקה משעני נכנס נותר ברסינו(ויקה מש"ל) ביום זברכם יואבל להכול הלה פורתה מעיקרה קהמר ניום המהנו וני) שעד שיכינו לו סטודתו יקרתו ותפלל: וספורה מינותו וני) שעד שיכינו לו סטודתו יקרתו ותפלל: הפטל והנותר אם אוכל אדם מהן כזית כמויד חייב כרת ובשוגג חייב צינו שאמר בו הכתוב

והמצה ותנהר וכני יים לפני היים לה היים החבר קאמו ליח כי טב ונו הנה מיבן ונכב היים לפני אפשר לעמוד עליו שמ ניד ני המאת קבועה בקדל בין השמשות דרבי יוסי קאאמינא דאמר *רבי יוסי בין השמשות כהרף עין זה גכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו שמ ניד ני השיא [הס כי.] הכי קאמר ליה מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין

בהנים מבעוד יום הם מובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר ורבי מאיר

אמרת עני וכהן חד שעורא הוא ר' דנינא היינו

ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שעורא דעני

לחוד ושעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי

מנייהו מאוחר מסתברא דעני מאוחר דא'

אמרת דעני מוקדם ר' הנינא היינו ר' אליעזר

אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר שמע מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהודה והלא

לפורשים הקבן על המא הקודם בפרשת (ויקלה כ) ומשכי ההם אושמעה במשקשו אנו במשקש אין לפורשים הדיבן על הידים במשקש אין אורד המתוחים בו מש שאבל את הקודם בפרשת (ויקלה כ) ומשכי ההם אושמעה משר מנע כדכר משא אינו איויב אלא לימרה בלבד ואך עליו דמא בזה הדבר ולא אומם עמשר בל אדם מישראל אם הא נוע כדכר משא אינו איויב אלא לימרה בלבד ואך עליו דמא בה הדבר בא שורה בר שבות הוא שבות המשקש אין אין מקו אלה נותן הקבו הדאו אומן משלה בר שמום לא שבוע משמם משקש של המומה בל הדאו אומן על המומה הבידים הלוו ורידות התוחים ברוצא (מנושה לף 11) וכנין שאנו מדכר אלא במומא מקשם של דמריו של לדמיות הלו משה מקשה של מומא האין אין כשווים בקדם המא מקשם של מומא האין מקדשו אין אין כשווים בקדם המא מקשם מתני שהבתוחו (בליות הלו על מומא מקדש וקדשו אין בל מומא מקדש אין בשווים בל מומא מקדש וקדשו ווישנו בל מומא מקדש אין בשווים בל מומא מקדש של מומא מקדש אין כשווים בל מומא מקדש המותן ללכיות הלו בל מומא מקדש במותן ללכיות הלו בל מומא מקדש אין בשווים בל מומא מקדש מקדשו של מומא במותן מותן בל מומא מקדש מקדשו של מומא במותן בל מומא המקדש מתני שהבתוחו (בליות הלו בל מומא מקדש המותן ללוות בל מות במותן ללוות בלוות הלוות בל מומא המקדש המותן ללוות בלוות בלוות המותן ללוות בלוות המותן ללוות בלוות המשקש המשקש למשל משל משל משל בלוות בלוות בלוות בלוות הלוות בלוות הלוות בלוות הלוות בלוות הלוות בלוות בלוות בלוות בלוות בלוות הלוות בלוות בלוות בלוות בלוות בלוות בלוות בלוות בלוות בלו הגהות הגר"א גליון הש"ם

במי שהר יותא. שתויים רפיד הזנחים היה וטביי: בהדגדהת מהרייב אתר היכה כיהיש. אגל קשה לי הא היישה היה שה שה ביה בין השתשות. מהלך אני החלי במבת שם איתה דגריי שישור בהיש בי תלכו או כי דכישי חיל וליש: הגדים הששה כוי. מבי יהפלל בשבת שם איתה דגריי שישור בהיש בי תלכו או כי דכישי חיל וליש: התכון דיה משעה כוי. מבי יהפל מני שייע יהיי ששורא. בספר ההוה ישקב בשם גליון חום' בכיי:

rein אורו הוא – Perhaps it [the expression "when the sun comes"] means the coming of the light, i.e. when the sun comes up on the morning of the eighth day. "יְּנְשָׁהַר, ', וְּשָהַר, – And if so, what does "vetaher" mean? שְּהֵר נַבְּרָא – It means that the person should make himself tahor by offering his sacrifice. Thus, the verse would be teaching that the Kohen may eat terumah only after he offers his atonement offering. –? –

The Gemara answers:

אָמֵר רְבָּה בָּר רֲב שִׁילָא - Rabbah bar Rav Shila said: אָמֵר רְבָּה בָּר רֵב שִׁילָא - If so, that the verse is instructing the Kohen to bring his offering in order to be allowed to eat terumah, let the verse say veyitaher, in the command form.[1] מָאוֹ, יְיְטָהֶר - מַאוֹ, יְיְטָהֶר יִיְיְהָא - It must mean the passing of the word "vetaher"? שָהֵר יוֹמָא - It must mean the passing of the day. בְּרְאָמְרֵי אִנְשֵׁי - As people say: אִיעָרַב שִׁמְשָׁא - I' אַיָּבְרָי יִנְמָא - The sun has set and the day has passed.[2]

The Gemara offers a different version of the analysis of the

בּתַּעַרָבָא הָא דְּרָבָה בַּר רֲב שִּילָא לֹא שָמִיע לְהוּ. Eretz Yisrael, לוֹ they did not hear this exposition of Rabbah bar Rav Shila, ובָא הַשְּׁמְשׁי – and they therefore asked this question: יבְּעוּ לָה מִיבַעִיא – When the verse uses this expression, "and when sun comes," does it mean the setting of the sun? למא הְּיִּשְׁהַרִי שְׁהַר יוֹמָא – And what does "vetaher" mean? It means the passing of the day. אוֹרְיּלָא אוֹר דּיִלְּמָא – Or perhaps this expression, "when the sun comes," means the coming of the light on the morning of the eighth day. וְּמָהַרִי שָהֵר נַבְרָא – And if so what does "vetaher" mean? It means that the person makes himself tahor by bringing his offering. בּיבְּר בָּשְׁשוּ לָה מִבְּרִיִּתְא Subsequently, they resolved that question from a Baraisa, as

follows. מְּדְמָתְנִי בְּבְרֵיִיְתָּא – Since it states in a Baraisa cited below: מְּדְמָנְנִי בְבְרֵיִיְתָּא – A SIGN FOR THIS MATTER [i.e. for the time that a Kohen who was tamei may begin eating terumah] IS THE APPEARANCE OF THE STARS, [4] שְׁמֵע מִינָה בִּיאַת – you learn from this that the verse's expression, "when the sun comes," means the setting of the sun. יישָהרי וּוֹמָא – And what does "vetaher" mean? יִיְטָהָרי – It means the passing of the day.

The Gemara quotes the Mishnah's ruling and examines it: אָמֵר מֵר – The master said in the Mishnah that the time one may begin reciting the evening Shema is: מְשֶׁטֶה שָׁהַבּהְנִים נִבְּנָסִין – FROM THE TIME THAT KOHANIM who were tamei may ENTER TO EAT THEIR TERUMAH.

The Gemara notes a conflicting ruling in a Baraisa: יְרְמִינְהוּ – They contrasted this ruling of our Mishnah with the ruling of [a Baraisa]: מָאֵימָתִי קּוֹרִין אֶת שְׁמֵע בָּעַרְבִין – FROM WHEN MAY WE RECITE THE SHEMA IN THE EVENINGS? מְשֶׁהֶעָנִי – FROM WHEN A POOR PERSON ENTERS TO EAT HIS BREAD WITH SALT ער שָׁעִה שְׁעוֹמֶר לִּיפָּטֵר מִתּוֹךְ קְעוֹרָתוֹ – UNTIL THE TIME HE GETS UP TO TAKE LEAVE FROM HIS MEAL. (5)

The Gemara observes:

The end of the Baraisa, which states that the latest one may recite the evening Shema is when the poor get up from their meal, certainly disputes all the opinions cited in our Mishnah. However, a gright a grig

NOTES

- 1. Although the word , וְשְהֵר, vetaher, is often used to refer to the person, in those instances its meaning cannot be mistaken. Here, however, where it can be explained as either a command to the person to do something or as a statement of what will happen to the day, if the verse had intended to require an act on the part of the Kohen, it should have used the more unambiguous form: יְרִיה אם כן, veyitaher (Tosafos, יִרייה אם כן פּוֹשְהַה HaYam for another novel explanation).
- 2. [The Aramaic word אֶדֶהְיּ is a translation of the Hebrew word אָדָהְּ both of which have the literal meaning of "purified" or "cleansed." The Gemara points to this common expression as support for the view that the word יְחָהֵר in the verse is an idiomatic expression for the complete passing of the day.]
- 3. In the Babylonian Talmud, Eretz Yisrael is called "the West" because it is located to the [south]west of Babylonia (see *Tosafos* to *Bechoros* 55b במערבא מטרא במערבא).
- 4. The Baraisa, like our Mishnah, states that one may recite the evening Shema from the time Kohanim who were tamei are permitted to begin eating terumah again. The Baraisa then adds that this time is אַאר, הַפּוּכְבְּרִים, when the stars appear. This proves that a Kohen need not delay eating terumah until bringing his atonement offering on the next day (Rashi).

[Unlike Rabbah bar Rav Shila, who demonstrated this point from the wording of the verse itself, the rabbis of the West prove this simply from the tradition recorded in the Baraisa, which teaches that the Kohanim may resume eating terumah at night. If so, the Rishonim ask, why did they not prove it from a Mishnah in Negaim (14:3) which states this explicitly? (Tosafos). Indeed, why did they not prove the point from our Mishnah, which makes it clear that Kohanim who were tamei can begin eating terumah again at night, since the Mishnah uses this time to identify the time for reciting the evening Shema!? (Baal HaMaor; see Maharsha). Why resort to a Baraisa to prove what can be inferred from a Mishnah? [A Mishnah is considered a more primary text than a Baraisa.] For this reason and others, Tosafos and other Rishonim reject Rashi's explanation of our Gemara and explain the Gemara's original

question differently. In their view the Gemara never questioned whether the Kohanim must wait until the next day before eating terumah again. Rather, the question was only whether the Kohanim must wait until the stars come out before eating terumah or whether they may do so immediately after sunset. If vetaher refers to the sun, then the verse speaks of the sun's complete disappearance - i.e. the appearance of the stars. If, however, vetaher refers to the person [and means that he becomes tahor, not through any action but simply by the passing of the day], then the phrase "the coming of the sun" tells us only that the sun has set — but not that it has completely disappeared. Thus, the Kohanim would be permitted to eat terumah immediately after sunset. According to this explanation, the rabbis of the West could not have resolved the question from either our Mishnah or the one in Negaim because although both make it clear that the Kohanim may eat terumah in the evening, there is no indication in either one of them that they must wait until the stars come out. This is only demonstrated by the Baraisa cited.

Tosafos' explanation is difficult to reconcile with the wording of the Gemara's question (as noted by Pnei Yehoshua). For this reason Baal HaMaor, Rashba and Ritva favor a somewhat different reading of the Gemara found in the works of the Geonim, according to which Tosafos' explanation of the question fits much better. Pnei Yehoshua, however, defends Rashi's view and suggests an answer to Tosafos' questions.]

- 5. According to the Tanna of the Baraisa, the term אָבְשֶׁבְּהָּ, when you lie down, refers to the time that people begin going to sleep [see 2a note 6] (Rashi).
- 6. For this time is much earlier than even the earliest concluding time mentioned in our Mishnah ("the end of the first watch").
- 7. [The Gemara assumes at this point that] a poor person eats before nightfall because he cannot afford a candle by which to eat his meal and therefore eats while there is still some daylight (see Rashi). Accordingly, this part of the Baraisa also disputes our Mishnah, which states that the earliest time for reciting the evening Shema is when the Kohanim resume eating terumah i.e. when the stars come out.

קרבנותיו . וחימא לפירושו לפרוך אההיא דהערל (דף עד:) דהעריב הוא נימא קרא ויטהר מאי וטהר: אדלי . לשון עבר נתפנה מן העולם

רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא

האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי ומהר

מהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי

ומהר מהר גברא (6) והדר פשמו לה מברייתא

מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים

שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי ומהר מהר

יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול

בתרופתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע

בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח

עד שעה שעומר ליפטר מחוד סעודתו. סיפא

וראי פליגא אמתניתין . רישא מי לימא פליגי

אמתני'.לא עני וכהן חר שיעורא הוא. ורמינהו

*מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית

משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי

שבתות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה

שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר

צאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראיה לרבר זכר

מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת

מלאכה *מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא

שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמי

ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא

סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא

ואי אמרת עני וכהז חד שעורא הוא חכמים

היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שעורא

לחוד וכהן שעורא לחוד לא עני וכהן חד

שעורא הוא ועני ובני אדם לאו חד שעורא

הוא. ועני וכהן חד שעורא הוא ורמינהו

מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר

רבי יהושע אומר משעה שהכהנים ממוהרים

לאכול בתרומתן רבי כאיר אומר משעה

שהכהנים מובלין לאכול בתרומתן אמר לו

ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם מובלים

ר' חנינא אומר משעה שעני נכנס לאכול פתו

במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר

משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי

אמרת עני וכהן חד שעורא הוא ר' חנינא היינו

ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שעורא דעני

לחוד ושעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי

מנייהו מאוחר מסתברא דעני מאוחר דא'

אמרת דעני מוקדם ר' הנינא היינו ר' אליעזר

אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר שמע

מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהורה והלא

לדבר שנאמר °ואנחנו עושים במלאכה וחצים כי

הכוכבים ואומר °והיו לנו הלילה משמר והיום 🚇

דילמה כיחת הוכן . שיחור השמש ביום השמיני ויטהר החיש עלמו

בהבאת קרבנוהיו ואחר יאכל: אם כן . דהאי קרא וטהר לשון צווי

תורה אור לחכול בתרומתן ורחיה לדבר לחת

לכרע שנשא אשה ופנה

של תרומה לתוך

צ"ם חלקים של דוולין נאסר הכל לישראל

בלכר אבל אם נפל אחר של תרומה לתוך ק' של

אחד ונותנו לכהן והשאר

מותר לישראל הרי אלו בתרומה מה שאין כן

במעשר כדהגן (נכורים פרק כ' מכנה ח')התרומה

-000 רודות הרית

(ל) גם׳ וכדכ כתרומתן שימן לדבר נאת : (ג) תובי דים דילמא וטי על יבמת וכני (ד) בא"ר ממכיב במשנ בילם פובנ) מיכות הנו מוקשים בהנאי בנננו לפנ בנכש

הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן: הכוכבים ש"מ חין בפרחן מערכתן: בשם ניה משהעני. באין ע כר להדליק מניימא: בסעודתו: כיפא ודאי פליגא אמתניי. (ג) רשיי דיה בסעודתו: כיפא ודאי פליגא אמתניי. דהתני הכא עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר זכחין לאכול ולא כרבכן ולא כרבן גמליאל. דדרים ובשכבך תחלת זמן שכיבה ובמחכי' מכן עד סוף האשמורה הראשונה: מכן עד פוף החשמורה הרחשוכה: הארן מדקת עני וכהן . עני כל לילותיו וכהן טמא בקרא ובא לאכול בתרומה: מד שעורת הוא. להת הכוכבים: **כערכי שכתות** . נדגר: ממהרין לסעודה שהכל מוכן: שאין כמיה לדכר . שהיום כלה בלחת דהחם (היים הכוכבים זכר לדבר איכא: דמחשכי . ועושין מלחכה בלילה משקיעת החמה עד לאת הכוכבים: 'ומקדמי ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הכן החמה והם מקדימין בקיעת החמה: מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מושבהא ברטת מילין (פסחים דף נג:): ת"ש והיה לנו פ"ק הלילה משמר מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות השחר עד נאת הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה

מדליקין (דף לה.) דומן הטבילה קודם בין השמשות מעט: והכח כהגים מכעוד יום הם טוכלים . רבי יהודה מכשד יום הם טונכים ... לסעמים דאמר בבמה מדליקון "בין נוד: מים השמשות כדי מהלך חלי מיל קודם . משי מה ע. לחת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי דים נכישם) ספק הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד

החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מאוחר הוא (לכולם): והי כדא בדי מינייתו מאוחר . (לכולם) דעני או כשיל פיש לכהן: ה"ג אי ס"ד דעני קודם ר' חניכא היינו ר' אליעזר: בין השמשות דר' יהודה מהלך חלי מיל לפני נאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני לאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי

יקורא הכתוב יום: **קפ"ד.** רוב בני

אדם היינו עניים כלומר בני אדם

בערבי שבתוח ועניים בימוח החול

בערכי שכתות . היינו בין השמשות

ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא

קדם היום מספק: משעה שהכהנים

טובלים. היינו קודם בין השמשות

כדי שיהא להם קודם בין השתשות

הערב שמש והכי אמרינו בבמה

יום הוא ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן

מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: נכנסין להסב . אית דאמרי בימות

יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך

מד שעוכת הות : משעה שקדש היום מצילה כ:

לחשכה הוא חמן שכיבה קרינן ביה:

כהנים מבעור יום הם מובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר ורבי מאיר הכי קאמר ליה מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין

השמשות דרבי יוםי קא אמינא דאמר *רבי יוםי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו שנת ניד קשיא

עשרו של היידור הקיבן שלה את הקדם בפרשת (ויקרה כ)ונש כי הדמא רשבעה בפזיק שני ונשש אשר הנע בכל דבר ממא לפי שהשלים הענין בפסוק השלישיונתיבו בעלם כבטרות אידע ואשמומשעה בפזיק שני ונשש אשר הנע בכל דבר ממא לפי שהשלים הענין בפסוק השלישיונתיבו בעל מה אמם האל א אם כן עשה רבר שטרם לו אשמם אל אנותר וכבר ידענו כי כל אדם מישראל אם דהא נוע ברבר כםא אינו חייב אלא ליכתר בלבד ואין עליו רבש בזה הדבר ולא אמפה אלא אם כן עשה רבר שטרם לו אמשת שמתחיב עליו להתפפר בקרבן ולא מציעו בפסיפן של כתוכים הללו כלום מזה הדבר אבל העתיקו לנו רבותינו הל פירושן של דברים הללו ובירוך הגידו לנו אי זו פשע הוא שהייב אותו הקרבן התא ומא נואשם וכשאנו בעיינין באלו הפסיקים אין שםתחייב עליו להתכפר בקינן לא סביני בשטון לא סביני בשטון להיים המור היים אם היים בין היים או ביות הבקדש בהתור הענש על המוסאה על מוסאת מקדש האבילת בשר המרשה מרשה אבילת בשר המרשה מרשה ביות הבקדש ברתניא (בנושה דף ") ופנין שאינו כדבר אלא במוכאת שקדש האבילת בשר המרשה להבשוח המרשה של המוסאה על מוסאת מקדש אצלת בשר הקודש או נאת הקקדט כרתניא (כנועות הף 1) זמנון שאינו. כדבר שלא בסופאת מקדש וקודשיו הוחיר ועוש על המושאה וחייב קרבן על המופאה מה כשהוחיר וענש על המופאה מקדש וקדשיו ומי שנע בדבר פכל המפואת הנוכות בכתובין ואבל כזית מכשר הקדש בשנע או נכנס למקדש בשנע או מופיב קרבן עולה ויורד מדע בדבר פכל המפואת הנוכות בכתובין ואבל כזית מכשר הקדש בשנע או נכנס למקדש בשנע מחייב קרבן עולה ויורד היוא שהוחיה שאבלו שנג באתה מדן או בשנע בדבר פכל שיש בה ירועה בתהלה ויויעה בתולה ניתים בתולה ויורד ופי ששהם דבר אחד מקדשי המופח חוץ לעורה או הקמיד בשתיהן ואח"כ נודע לו אותו הדבר שגב בי כו כדהנן (כנועות הף כי) כל שיש בה ירועה בתחלה ויויעה כמולה ויויעה בתולה ויויד ופי ששהם דבר אחד מקדשי המופח חוץ לעורה או הקמיד מדם כל מדש מופח של מדוב מופח בשל מופח במופח בשל מופח בתולה מופח במופח בשל מופח במופח בשל מופח במופח ב גליון הש"ם

הנהות הגר"א בט שהר ושא. פשורים רפיב דובהים דיה וטביו: ברברתר מהרי"ל אחר היכת כיה"ש. אכל קשה לי הא רשריד דיה קסיד. היט עניים. ציל שאינם: ישור היה בין השחשות מהלך חלי שיל. ציל יחת מחלי בשבת ששה היה בין השחשות בהיש בי הלהי או ני דניעי מיל וליע: רחבן דיה משם היה מחלי הפלין הוסי בכיי: מיל הרבה מים היה ששרת בשה בליון הוסי בכיי:

דילמא ביאת אורו הואומאי ומהר מהרגברא אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא וימהר מאי ומהר °מהר יומא כדאמרי אינשי איערב שמשא ואדכי יומא . במערבא הא דרבה בר

דילמא ביאת אורו הוא. פי׳ רש"י עד שיזרח אורו של יום

השמיני ומאי וטהר טהר גברא שיטהר האיש בהבאח

יינים כי יפנה נפש היי איי מדי מוסגוב בקרם חולם בק אל מוסגוב בקרם חולם בקר מו ממוזרם השמש בקר אלו ושאר רבוק (במדבר כה) הו לבון וליחה כמו השמש אחר שיי שייא כפו לא על החרך (בתהביה ים) (נ) ונקט אחר שיי שייא כפו לא על החרך (בתהביה ים) (נ) ונקט מוסגול בייני שייא כפו לא על החרך (בתהביה ים) (נ) ונקט מוסגול בייני שייא כפו לא על החרך (בתהביה ים) וני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך (בתהביה ים) וני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך (בתהביה ים) ני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך (בתחביה ים) ני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך (בתחביה ים) ני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך (בתחביה ים) ני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך (בתחביה ים) ני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך (בתחביה ים) ני ומחל בייני שייא כפו לא של החרך לא שייא כפו לא של החרך לא של החרך לא החרך לא של החרך לא של החרך לא החרך לא של החרך לא ואפור לאכלו בלא רחיצת בקרא ובא השמש אלמא דהיינו שקיעת החמה. ועוד דבהמוך קא הטכבים ואם נפל חלק מבעיא ליה האי ובא השמש אי ביאת אורו הוא ופשים מברייתא זכר לדבר וכו׳ תפשוט ממהניהין (דנגפים תעשה הכל כתרום שאין פי"ד) העריב בתבו אוכל בתרומה לישראל היהר לאכלה אלמל דהיינו ביתם בתבן וו"ל דה"פ ואינה מותרה אלא לכהן אלמל דהיינו ביתם בתב, וו"ל דה"פ ממחי דהחי ובח הבמש וטהר ביחת חלק מפריש מכנו חלק במש הוא ממש ומאי וניהר ניהר יומא דהייט לאת הכוכבים דילמא ביאת אורו הוא דהיינו החלחה של שקיעת החמה והוא החלת הכנכתה ברהיע ועדיין יש שהות ביום *חמש מילין הבטרין נכםי כת הן ועדיין יש שהות ביום *חמש מילין החייבין עליה שיהה עד לחת הכוכבים ומחי וטיהר טהר וחייבין אשורין אורם ועלין באיומאה ובענדן ועלין באיומאה ובענדן רחיצת ידים והערב קשה מידי דמלי למימר (ד) העריב מההם לא תפשוט דהיינו לאת אם כן לימא קרא וישהר. אף של גב דבכמה מקומות

כתיב וטהר . התם ליכא למיטעי אבל . הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכתב ים א להקמיד אמוריה ויטהר: בישורה קהעני נכנס מחרת אותו היום א אם לאכול פתו במלח. הימה עני גופיה השב באות הארבע לאכול פתו במלח. הימה עני גופיה העבודות לוצל הובבה "מתני יתפלל דהא אמרה זמן אכילתו ביות בשר דעק אמצו היינו זמן ק"ם וכיון שבא זמן ק"ם נעשה אותו חובה פינול תפשל במחשבה שחשב חסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל בשעת עבודה כדכתיב בריקא כדמניא לקמן (דף ד:) וקורא (ויקרא ז') לא יחשב לי פטל ודרשינן (זכחים ק"ם ומתפלל וחוכל פתו ומברך וכל דף כים) במחשבה נפסל העובר על דברי חכמים חייב מיחה שר שיעבור השת וחובן וים לומר דומן תפלה הוי קודם לומן ידר שעברה העד והובן לש מותי הקלה דוקה משעני נכנס את הדבר בר נישה סעודה דלהו דוקה משעני נכנס אתר כידי ברכם הברב הברב האבל להשל אלא פורשא מעיקרא קאמר בידי זברם יאבל שידי שבד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל: ומברדת הצורר וני שעד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל: אנים שחין כחים לדבר. כחים

במולה אינה דהה לא מיירי במולה אינה דהה לא מיירי החבר במולה מיירי החבר במולה ליירי החבר במולה אינה דף צ') צ'יר כ"ד במייר במייר במייר במייר במייר מולה במירה ופתן האוכל חלב ודמונותר ופנול על אלי ולח מלי למימר דעני קדים לקדום ב חייבין על חיום כה ועל שנותם חמאת וכן נפי היום או קדום היום קדים לשעורא האדם הסמא אם יאכל - דעני . דלא מסתברא לחלק כל כך ביות מבשר הקדשים בשעורי זמן שכיבה דכל זמנים הללו במוד חייב כרת כדכתיי בשעורי זמן שכיבה דכל זמנים הללו אית ביה: אמר ליה כי יהודה 🧏 יפיר והלא כהנים מבעוד יום הם עובלים. תברהה] מש בשונג אבל חימא חיקשי ליה לנפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כז.) מיד כשיעבור פלג אם לא תשינ ידו וכל המכחה הני זמן הפלח ערבים . פרכן שחלק בו הבתובבין המנחה הוי ומן מפנת ערבית . ששיר לעני נקרא עולה ויש לומר דלדידיה לא קשיא דלא ייורד והחפאת הפתחייב דרים בשכבך ובקומך אכל לרבכן ומא דדרשי קשית דהינו זמן שכיבה:

שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא'. ועוד היכי מלי השמש: מברייהא. דקהני לקמן בשמעהין (ג') משעה שהבהנים נכנסין הדל ובה כי יקנה נפש במשו חוכל בסרומה וכו' מכלן דביל נפשר לאשתו שקנה למימר דמייקי בזריחה דאי בזריחה מדים שיאלו בחומה תל וכה כי קנה נפש ידים ואינה מותרת לסכול יום אלא עד צאת במשו דהתם היינו ביאת אורו ואף הכוכבים.משום הכי אילטריך לאתויי הכא הברייתא דנאת הכוכבים:

שמש הרי אלו בתרומה ובבכורים מה שאיו כו במשת הההומרי שושוי בקודש שהנא קרוי קרבן מפני שמקמיר ממנו אמריו וחלביו על גבי המוכח ואם המיה מחשבת כהן המקריבו באחת כהעבודו' הארבע שהן שהימה וקבלת והולכה וזריקה אם מחשב בשהימה לזרוק למחרם צוחו הווה או את חשב באחת הארבע וכן כה שישתייר ככנו הפטל והנותר אם אוכל אדם מוון כוית במיד תאכל בשר מובח השלמי' חיים קרבן עולה ויורד היינו שאפר כו הכתוב

בה על החלב ועל הרם

המנויון במשנהנו היא

חמאת קבועה ביןדל בין עשיר שוין בה ואיתיה

The Gemara answers:

לא – No! For we can say: עני וְכֹהָן חֵד שִׁיעוּרָא הוא – The time given in regard to a poor person and the time given in regard to a Kohen are the same time. [8]

The Gemara challenges this answer:

רקמינהו – They contrasted this explanation of the Baraisa with [the following Baraisa]: מאִימַתִי מַתחילין לַקרות קריאת דעמע בערבית - FROM WHEN MAY WE BEGIN RECITING THE משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות - FROM THE TIME THAT PEOPLE ENTER TO EAT THEIR BREAD ON SABBATH EVES;[9] דְּבְרֵי רָבִי מֵאִיר – these are THE WORDS OF R' MEIR. נְחָבָמִים אוֹמְרִים – BUT THE SAGES SAY: בתרומתן – FROM THE TIME THAT משעה שהבהנים ובאין לאכול בתרומתן KOHANIM who were tamei ARE ENTITLED TO EAT THEIR TERUMAH again; סִימָן לַדָּבֶר צֵאת הַכּוֹכָבִים – and THE SIGN FOR THIS IS THE APPEARANCE OF THE STARS.[10] אַיָּה לַרָּבַר – וְאַף עַל פִּי שֶאֵין רָאָיָה לַרָּבַר AND EVEN THOUGH THERE IS NO PROOF TO THIS MATTER (that the day ends when the stars appear),[11] – דבר לדבר – THERE IS AN INDICATION OF THIS MATTER in the following verses: שנאמר - FOR IT STATES:[12] ,,ואנחנו עשים במלאכה וחצים מחזיקים יים מֵעלוֹת הַשַּׁחַר עַד צָאַת הַבּוֹכָבִים׳י – so we DID THE WORK, WITH HALF OF THEM GRASPING THE SPEARS, FROM THE RISING OF DAWN UNTIL THE APPEARANCE OF THE STARS. אומר – , והיו-לנו הלילה משמר : AND IT STATES further in the next verse יהיוֹם מִלְאכַה׳׳ – AND THE NIGHT WAS FOR US A WATCH AND THE DAY [FOR] WORK.

Before explaining the challenge from this Baraisa, the Gemara pauses to explain the last statement:

שי ואומר — What is the point of adding "and it states further"? Since the first verse states that the workday lasted until the stars came out, why does the Baraisa need to adduce a further proof from the second verse?

The Gemara answers that the second verse is needed to rebut the following counterargument:

ובי תימא מבי ערבא שמשא לילוא הוא – And if you will perhaps

say that as soon as the sun sets it is considered night, וְאִינְהוּ דְּמְחַשְׁבֵּי וּמְקְדְמֵּי – but they continued to [work] after dark (i.e. after sunset) until the stars came out, and they began working early (with the rising of dawn), before the day actually began; thus, the length of their workday does not prove when the day legally begins and ends. אַשָּשָׁי – Then come learn the proof from the next verse, which states: יוְהָיוֹם מְלָאבָהיי – And the night was for us a watch and the day [for] work, which indicates that the entire workday period mentioned in the previous verse is considered day. [14]

The Gemara now explains its proof from this Baraisa that the time that a poor person enters to eat his bread cannot be identical to the time that a Kohen can begin eating *terumah* again:

assumed that the time a poor person begins his weeknight meal and the time all people begin their Sabbath eve meal are one and the same time. (נְאִי אָמְרֵהְ עָנִי וְכְהֵן חָד שְׁעוּרָא הוּא רְאַי וְלְהַהְ עָנִי וְכְהֵן חָד שְׁעוּרָא הוּא - Now, if you say that the time given in regard to a poor person and the time given in regard to a Kohen are the same time, חַבְּמִים הַיְינוּ רְבִּי מָאִיר – then the opinion of the Sages in the Baraisa is the same as the opinion of R' Meir there. (נְּבּוֹ שְׁעוּרָא שְׁתֵּוּ שְׁעִוּרָא לְחוּד הַבְּחַן שְעוּרָא לְחוּד וְבַהַן שְעוּרָא לְחוּד וְבַהַן שְעוּרָא לְחוּד בּעִי שְעוּרָא לְחוּד בּעִי שְעוּרָא לְחוּד בּעִי שְעוּרָא לְחוּד וֹבַהַן שְעוּרָא לְחוּד the time stated in regard to a poor person is a time to itself and the time stated in regard to a Kohen is a time to itself; i.e. they are different times! This disproves the earlier assertion that they are the same time. -? -

The Gemara answers:

לא – No! עָני וְכֹהָן חֵד שְעוּרָא הוא – The time given in regard to a poor person and the time given in regard to a Kohen are the same time, וְעָנִי וְבְנֵי אָדֶם לְאוֹ חֵד שִׁעוּרָא הוא – whereas the time given in regard to a poor person and the time given in regard to

NOTES

8. [Literally: A poor man and a Kohen are the same measure.] Both these times refer to צַאַח הַכּוֹכְבִים , the appearance of the stars (Rashi). [Even according to this answer, the poor eat earlier than others (see note 15), which is why the Baraisa speaks of "when a poor person enters to eat." Nevertheless, even they do not eat before nightfall.]

[Tosafos note an obvious problem. If the time for reciting Shema begins when the poor enter to eat, when do the poor recite the Shema? They cannot do it after they eat, for it is forbidden to eat the evening meal before reciting the Shema and Shemoneh Esrei (as we will learn on 4b; see note 4 there)! Tosafos conclude from this that the time for reciting the Shema must actually be a few minutes before the poor person sits down to eat, during the short time needed to ready his meal. Indeed, Ritva maintains that this is why the Tanna uses the expression "enters to eat," rather than simply "when he eats." It means that as soon as he enters his home and his family begins preparing his meal, he may recite the Shema and pray Maariv.]

- 9. On Friday night the evening meal begins without delay, since everything has been prepared in advance (Rashi). Thus, the time that people enter to eat on Friday night is somewhat earlier than the time they eat during the week.
- 10. [I.e. one may know when it is time to recite the evening *Shema* by looking at the sky and seeing whether the stars have come out.]
- 11. Rashi. Tosafos and other Rishonim, however, are of the opinion that the verses about to be recited do prove that the night begins when the stars come out; they merely do not prove that this is the earliest time for Shema.
- 12. Nehemiah 4:15.
- 13. [Although the Baraisa does not speak of when the day begins, the Gemara, in presenting the counterargument, notes that the verse cited

- by the Baraisa could also be used to demonstrate the beginning of day. The Gemara therefore phrases its counterargument in regard to both.] I.e. just as it cannot be proven from this verse that the day ends when the stars come out, so too it cannot be proven from here that the day begins with the rise of dawn. For we could argue that the day actually begin at sunrise, but the Temple workers arose early and began working at dawn, which occurs a five-mil walk [i.e. the time it takes to walk five mil, which is 90 minutes] before sunrise (Rashi; see Pesachim 93b; see also 2a note 7).
- 14. The fact that the verse calls their workday "day" indicates that the entire period mentioned there from the rise of dawn until the appearance of the stars is considered by the Torah to be "day" (Rashi).
- 15. The reason people eat earlier on Sabbath eve than during the week is because their food has already been prepared before nightfall, as explained above (note 9). By the same token, poor people sit down to eat even during the week earlier than ordinary people because their meals which consist simply of bread and salt take little time to prepare. [Indeed, according to the Gemara's present assumption it is for this reason that the Baraisa states, "When the poor man enters to eat his bread with salt" to indicate why the poor eat earlier (Meiri).] Thus, it is logical to suppose that these two times are identical (Ritva; Meiri).
- 16. For R' Meir stated that the time of *Shema* begins when people enter to eat on the Sabbath eve. Now, if this time is identical to when poor people enter to eat during the week, as the Gemara now assumes, and the time that Kohanim enter to eat *terumah* is also identical to the time the poor enter to eat, then the time of Kohanim is also the same as the time of all people on the Sabbath eve. Thus, the Sages are saying the same thing as R' Meir!

דילמא ביאת אורו דואומאי ומהר מהרגברא

אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא וימהר

מאי ומהר °מהר יומא כדאמרי אינשי איערב

שמשא ואדכי יומא. במערבא הא דרבה בר

רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא

האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי ומהר

מהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי

ומהר מהר גברא (6) והדר פשמו לה מברייתא

מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים

שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי ומהר מהר

יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרופתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע

בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח

עד שעה שעומד ליפמר מחוד סעודתו. סיפא

ודאי פליגא אמתניתין . רישא מי לימא פליגי

אמתני'.לא עני וכהן חד שיעורא הוא. ורמינהו

*מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית

משעה שבני אדם נכנסיו לאכול פתו בערבי

שבתות דברי ר"מ וחבמים אומרים משעה

שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר

צאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר

מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת

מלאכה *מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא

שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקרמי

ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא

סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא

ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא חכמים

היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שעורא

לחוד וכהן שעורא לחוד לא עני וכהן חד

שעורא הוא ועני ובני אדם לאו חד שעורא

הוא. ועני וכהן חד שעורא הוא ורמינהו

מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה

שקרש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר

רבי יהושע אומר משעה שהכהגים ממוהרים

לאכול בתרופתן רבי מאיר אומר משעה

שהכהנים מובלין לאכול בתרומתן אמר לו

ר' יהודה והלאכהגים מבעוד יום הם מובלים

ר' חנינא אומר משעה שעני נכנס לאכול פתו

במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר

משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי

אמרת עני וכהן חד שעורא הוא ר' חנינא היינו

ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שעורא דעני

לחוד ושעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי

כנייהו מאוחר מסתברא דעני מאוחר דאי

אמרת דעני מוקדם ר' חנינא היינו ר' אליעזר

אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר שמע

רב נסים גאון 4 הכנענים כרכתב (ויקרה

נאסר הכל כתרום' שאין ינעשה הכל כתרום' שאין לישראל היתר לאכלה

מותר לישראל תרי אלו

ובבכורים מה שאין כן

במעשר.והחומרוי שישנן

בקודש שהוא קרוי קרבו

אטוריו וחלביו על גבי

המובת ואם תהיה פחשבת כהן המקריבו

כאחת כהעבודו' הארבע

שהן שודטה קב... החלכה וזריקה אם מחשב בשחימה לזרוק

כוית בשר חוץ לומני נעשה אותו הוכח פינול

תפשל במחשבה שחשב

עד שיעבור העת והזמן הקצוב לו כבר נעשה נותר כרכתיב(ויקרה ו"ע)

ביום זבחכם יאכל ומכחרת ודעותר ונו׳

הפטיל והנותר אם אוכל אדם מהן כזית במזיר

חייר ררה ורשונו חייר

בתורה ומהן האוכל חלב ודם ונותד ופגול על אלו

חייבין על זרונן כרת ועל

(ונו' וסומאתו עליו תכרתה] ואם בשונג אכל

חייב קרבן עולה ויורד היינו שאמר כו הכתוב

(פס כ') ואם לא תגיע ידו האם לא תשיג ידו וכל

לפירושיה דכרבן עולה

דיר מא ביאת אורו הוא. פי' רש"י עד שיזרח אורו של יום

לכרק שנשא אשה וקנה עברים שיאכלו בתרומה ת"ל וכרק כי יקנה נפש ומנין לאשתו שקנתה היל וכתן כי יקנה ופש משתה למימר דמיירי בזריקה דחי בזריקה מבי שבתה שבתה למימר דמיירי בזריקה דחי בזריקה היל וכדן כי יקנה ופש היל וכדן כי יקנה ופש שקבה השמש וטהר כמו ממזרח השמש קבי אוכל ורשאי הרוקה לכהן במדבר כה) או לשון יליאה כמו השמש לשבתי לחומה לכהן קרן איכל ורשאי זהרץ (במדבר כה) עו שאון אורים (כ) וכקע למתרה לתרומה לכהן ילא על החרך (בכלבית יפ) (כ) וכקע ואחר לאי שיוא כפש ילא על החרך (בכלבית יפ) לאחל דהיינו האפור לאכלו בלא החיצה בקרא ובא השמש אלמא דהיינו ידים ואינה מוהרת בקרת וכח ישמש חנמת דהיינו לסבול יום אלא עד צאת שקיעת החמה. ועוד דבהמוך קת הטכבים ואם בפל חלק מכשיח ליה החי ובח השמש אי ביתם אחד של תרומה להוף אחד של תרומה להוף צים חלקים של חולין לחור הוא ופשיט מברייתא זכר נאמר תבל של שראל לדבר וכו' פפשוט ממהניתין (דננשים נאמר תבל שראל לדבר וכו' תפשוט ממתניתין (דנגעים פי"ד) העריב במשו חוכל בתרומה ואינה סותרת אלא לכהן חלמה דהיינו ביחת שמש. וי"ל דה"פ בעבד אבל אם נפל אחד של תרובה ליתר ק' של של תרובה ליתר ק' של הליון מפריש מכנו חלק אחד נהרנו לכה והשאר אחד נהרנו לכה והשאר המוכר לויינים! בתרופה פה שאין כן חורו הוא דהיינו תחלתה של שקיעת ב בתרומה מה שאין כן מורו אורו אם החלם הכנכתה ברקיע ב במשה ברוגן (נכורים מקב'מבוסה) ההרומה ומדייו יש שהות כיום "חמש מילין ב הבנורין נכסי כהן הן ועדיין יש שהות ביום *חמש מילין וחייבין עליהן סיהה עד לחת הכוכבים וחחי ועוסר טהר ב חיבש ואפרין לורים תולק בא וכאה ושעין לורים תולק בא וכאה ושעין בברא והבתא למתכימין דהערל לא דחיצה ידים והערב קבה מידי דמלי למומר (ד) העריב קשה מידי דמני למימר (ד) העריב שמש הרי אלו בתרומה במפו דהתם היינו ביאת אורו ואף מהתם לא תפשוט דהיינו לאת הכוכבים.משום הכי אינטריך לאחויי הכא הברייתא דנאת הכוכבים: אם כן לימא קרא וישהר. אף של בל דבכמה מקומות שהיםה וקבלה כתיבועהר. התם ליכח למיטעי חבל הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכתב מחשב במורמה וינסהר: כושידה קהעני נכנס למחדת אות היום או אם לחלול פתו במלח. הימה עני גופיה יחשר באחם הארבה לחלול פתו במלח. הימה עני גופיה יחשב באחת הארבע לחכול פתו במנח. הימה עני גופיה העבודות לובל היפנה "מתי יחפלל דהל אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ם וכיון שבא זמן ק"ם חסור להתחיל בסעודה עד שיהפלל בשעת עבורה כרכתיב בכיקה כדתניה לקמן (דף ד:) נקורת (ויקרא ז') לא יחשב לי פטל הרשיע (זכתים ק"ש ומתפלל וחוכל פתו ומברך וכל

אנים שחין רחיה לדבר. רחיה גמורה אינה דהאלא מיירי בה על החלב ועל הדם דרים בשלכן וכקומן ווכל נו כנן והמשנה והנהר וכלל דרושי קשים דחינו שמיבה :

דף כיש) במחשבה נפסל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דזמן הפלה הוי קודם לזמן סעודה דלהו דוקה משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל:

המאת כרתנן (גרימת התם לענין ק"ב": ואי ב"ד דעני ב"ד פ"ר כ"ד דעני ב"ד פ"ר) ליו כייתות בתה ומוק האיכל חלי בל הליעור . ב ולא מלי למימר דעני קדים לקדוש היום או קדוש היום קדים לשעורא ב דעני דיא -----האדם דממא אם יאכל -דעני . דלח מסתברת לחלק כל כך כיות מבשר הקדשים במוד חייב כרת כדכתי בשעורי זמן ככיבה דכל זמנים הללו (ויקרא ז') והגפש אשר הית ביה: אבור ליה ר' יהודה ב האבל בשר מובח השלמי והלא כהנים מבעוד יום הם עובלים. מימא מיקשי ליה לנפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כז.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן תפלח ערבית . קרבן שחלק בו הבתוב בין המכחה הוי ומן הפכח עדבית . תשיר לעני נקרא עולה ויש לומר דלדידיה לא קשיא דלא ויורד ההתשאת השתחייב דרים בשכבך ובקומך אבל לרבנן

דילמה כיחת חורו . שיחור השמש ביום השמיני ויטהר החיש עלמו השמיני ומאי וטהר טהר גברא שיטהר האיש בהבאת - בהבאת קרבנותיו ואתר יאכל: **אם פו**. דהאי קרא וטהר לשון טווי קרבטמיו . ומימא לפירושו לפרוך אההיא דהערל (קף עד:) דהעריב הוא נימא קרא ויטהר מאי וטהר: אדכי . לשון עבר נחפנה מן העולם שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא'. ועוד היכי מלי השמש: מברייתא. דקהני לקמן בשמעהין (כ) משעה שהבהנים נכנסין תורה אור לחכול בתרומתן ורחיה לדבר לחת

: הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן משהעני. באין ני כר להדליק בסעודתו: סיפה ודהי פליגה המהני. דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר ולא כרבנן ולא כרבן גמליאל. דדרים ובשכבך תחלת זמן שכיבה ובמחני' (ג) חום׳ דים תכן עד סוף האשמורה הראשונה: תכן עד סוף החשמורה הרחשונה: הארן מדהקם עני וכהן. עני כל לילותיו וכהן טמא בקרא וכא להכול בתרומה: חד שעורת הות. להת הכוכבים: **כערכי שכתות** . נדבר: ממהרין לסעודה שהכל מוכן : שאין (ד) בא"ד ממסרין נסעודה שנגנ עוק - איי, פעריב ביים ראיה לדבר . שהיום כלה בלאת דהחם (היע הכוכבים זכר לדבר איכא: **דמחשכי** . ועושין מלחכה בלילה משקיעת החמה מוקשים בהצחי עד לאת הכוכבים: **'ומקדמי**. ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הכן החמה והם מקדימין בקיעם החמם: מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מילין (פסחים דף נג:): ת"ש והיה לנו פיק הלילה משמר . מדקחמר והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות

וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה לדבר שנאמר "ואנחנו עושים במלאבה וחצים ממייקורא הכתוב יום: קס"ד. רוכ בני " אדם היינו עניים כלומר בני אדם הבוכבים ואומר °והיו לנו הלילה משמר והיום שם בערבי שבהות ועניים בימות החול מד שעורה הוה : משעה שקדש היום שנינה כ: כערכי שכתות . היינו בין השמשות

השחר עד לאת הכוכבים יממא הוא.

ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדם היום מספק: **משעה שהכהגים** טוכלים. היינו קודם בין השמשות כדי שיהא להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמריכן בבמה מדליקין (דף לה.) דומן הטבילה קודם בין השמשות מעם: והלח כהגים מכעוד יום הם טוכלים . רבי יהודה לטעמיה דאמר בבמה מדליקין *בין נוד: מיז השמשות כדי מהלך חלי מיל קודם כחת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי דים בפישם) ספק הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום הוא ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: נכנסין להסב . אית דאמרי בימות החול ואים דאמרי בשבחות מכל מקום מחוחר הוח (לכולם): והי כשים פרו מינייהו מאוחר . (לטולם) דעני או רשיל ביי דכהן: ה"ג אי ס"ד דעני קודם כ׳ חכיכת הייכו כ' חליעזר: ביו השמשות דר' יהודה מהלך חלי מיל לפני לאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין

לפני לאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי

יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך לחשכה הוא וזמן שכיבה קרינן ביה:

מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהודה והלא בהנים מבעוד יום הם מובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לקבי מאיר ורבי מאיר אומטר בשפתו היה או או אינון אינון אינון אינון אינון או אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין המא פשית ביול בין השמשות דרבי ווסי קאאמינא דאמר *רבי ווסי בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו פכן לא כי בין השמשות הואתה האתרה היוצא ואי אפשר לעמוד עליו פכן לא היותה האתרה היוצא ואי אפשר לעמוד עליו פכן לאינון אינון האתרה היותה האתרה היותה האתרה היותה היו

עשרה אין החרות הקרבן שלה משה הקדש בפרשת (ויקלה ל) ונשטכי החסא ושטעה בפסיק שני ונפש אשר תנע ככל דבר מסא לפי שהשלים הענן במסוק השלישיו כתיביק עלה מסור האידע ואשמו כשאנ מקיים לא המסקים אין מורד המתחייב בו מסא שאבל את הקדש בפרשת (ויקלה ל) ונמשכי החסא ושטעה בפסיק שני ונפש אשר תנע כבד בר משא אינו חייב אלא ליסהר בלבד ואין עליו הסוב החבר אלא אותר וכבר ידענו כי כל אדם מישראל אם דוא נועע בדבר משא אינו חייב אלא ליסור בלבד ואין עליו משפר בקרבן ולא מדינו במשום של מונגים הלל כלום כמה הדבר אבל העתיק לנו רבותינו ו"ל פורשק של המונאה והידעו אותר ומים על המונאה על מונאת מקדש אה כשהייב קרבן על הבומאה על מונאת מקדש אותר ברך בל על המונאה על מונאת מקדש אתר המוני במיק ול הווני בל בל המונאה על מונאת מקדש אותר המוני במיק על המונאה על מונאת מקדש אתר המוני בל המוני בל המוני בל המוני בל היוני בל המוני בל אין מונה לו על המוני בל המוני בל המוני בל מין מוני בל אין מונה לו לכל מהם כלום בלא מוני בל המוני בל המוני בל המוני בל המוני בל המוני בל היוני בל המוני בל אין מונה לו לכל מהם כלום בלא מוני בל אין מונה לו להמוני בל און מוני בל אין מונה לול המוני בל אין מונה בל המוני בל אין מונה לול המוני בל המוני בל המוני בל המוני בל המוני בל המוני בל המוני בליה מה בלבה מה בלונה בל המוני בל אותר מוני בל מוני מוני מוני הללותו והפעשר לא חייב עליו והרב מעשר מעשר משל מוני של מוני של מוני מיה ברכוב (ויקלה ב"ב) ומונו בל יו אלותו והפעשר לא חייב עליו והרב מעשר משטר מוני של מוני של מוני של מוני מיה ברכוב (ויקלה ב"ב) ומונו בל יו הללותו והפעשר לא חייב עליו יותר מהמלקה על האוכל מעשר ממו אוני מוני של מוני של מוני של מוני של היוני הללותו המעשר לא חייב עליו יותר מהמלקה של המוני שלה מוני של היוני הללות המוני בל יו הללות הם כי יחללות המעשר לא חייב עליו והרב ממוני של המוני בל היוני הלא מוני היול המוני בל היוני הללות המעונה בל אותר המונים בל היוני הללות המעונה בל

הנהות הגר"א רשרי ד"ה קס"ד. היוט עניים. ל"ל שאינם: שום ד"ה נין השתשות. מהלך חלי מדל. ליל יוסר מחלי מיל. לרכה חרי הלהי חיל ולר"י ג'י רכני מיל (שבה ליד):

נליון הש"ם בם" עסר יותא. שחו"ט רפ"ב דובחים ד"ה ועכ"י: ברגברת מהר"ב אתר חינת ניס"ש. אכל קשה לי הא בשכת שם איתא דלר"י שיעור נה"ש ב' תלחי או נ' רגיעי חיל וצ'ע: רגבם' ד"ה חשעה כו'. מתי יתפלל כו'. זכי בעני ע"ב יהי' שעורא. נספר הדות יעקב גשם גליון הום' נכ"י:

-000 הנהות הרית

(א) גש' והדר פשמי לים מכרייתה: מברייתה וכוי שהכהנים זכחין לחסול כתרומתן שימן לדבר צחת : מכרייתה סימן

לכנה ונכחב כלדו ס"ה ביינו למו דוהה תוספתה ברכות

קשיא

all people on Sabbath eve are not the same time.[17]

The Gemara challenges this assertion from yet another Baraisa:

to a poor person and the time given in regard to a poor person and the time given in regard to a Kohen are the same time? יְמְיִינְהוּ – But they contrasted this assertion with [the following Baraisa]: יְמְיִנְהוּ – But they contrasted this assertion with [the following Baraisa]: רְמֵינְהוּ שְׁמֵע בָּעֶרֶבִין – FROM WHEN MAY ONE BEGIN TO RECITE THE SHEMA IN THE EVENINGS? הַּמְיִנְהוּ בְּעֵרְבִי שְׁמָה שְׁקָרֵשׁ הַשְּׁעָה שְׁקָרְמּ שְׁמֶע בְּעַרְבִּי שְׁמָר בְּיִר רְבִּי – FROM THE TIME THE DAY BECOMES SANCTIFIED ON SABBATH EVES; ווּ בְּיִר רְבִּי יְהוֹשְׁעַ אוֹמֶר – Ar YEHOSHUA SAYS: רְבִּי מָאִרּה שְׁהָרִים מְטוֹהָרִים לְאֶבוֹל בְּתְרוּמְהָן – מְשְׁעָה שְׁהַבְּהָנִים מְטוֹהָרִים לְאֶבוֹל בְּתְרוּמְהָן – FROM THE TIME KOHANIM who are tamei BECOME TAHOR to the extent of being able TO EAT THEIR TERUMAH. (19) – רְבִּי מָשְׁיָה שְׁהָבֹהְנִים טוֹבְלִין לָאֲבוֹל בְּתְרוּמְהָן – FROM THE TIME KOHANIM who are tamei IMMERSE THEMSELVES to be able TO EAT THEIR TERUMAH that night. (20)

R' Yehudah interjects with a question to R' Meir: יְהַלֹּא בֹּהְנִים Pr' YEHUDAH SAID TO [R' MEIR]: יַהָּלֹא בֹּהְנִים הם טוּבְלִים הוֹים הם טוּבְלִים BUT KOHANIM must IMMERSE THEMSELVES WHILE IT IS STILL DAY, when people do not yet go to sleep! How then can one fulfill his obligation to recite the evening Shema at that time? [21]

The Baraisa continues citing other opinions:

מְשֶׁעָה שֶׁעָנִי נְכְנָס לֶאֲכוֹל פָּתּוֹ - R' CHANINA SAID: בְּהַי חֲנִינָא אוֹמֵר - FROM THE TIME A POOR PERSON ENTERS TO EAT HIS evening meal of BREAD WITH SALT. רְבִּי אַחָאי וְאָמְרי לָה רַבִּי אַחָא - R' ACHAI, AND SOME SAY, R' ACHA SAID: מִשְּׁעָה שֶׁרוֹב בְּנֵי - FROM THE TIME MOST PEOPLE ENTER TO

RECLINE, i.e. to eat their evening meal.[22]

The Gemara now concludes its question:

אני נְכּהֶן חֵד שׁעוּרָא הוּא – Now if you say that the time stated in regard to a poor person and the time stated in regard to a Kohen are the same time, רְבִּי חֲנִינֵא הַיִינוּ רַבִּי יְהוּשִׁע – then the opinion of R' Chanina, who states the time in terms of a poor person, is the same as the opinion of R' Yehoshua, who states the time in terms of a Kohen!

The Gemara therefore concludes:

אָלָא לַאו שְׁמֵע מִינָּהְ — Rather, is it not that you learn from this that אָלָא לַאוּ שְׁמֵע מִינָּה — the time stated in regard to a poor person is a time to itself and the time stated in regard to a Kohen is a time to itself, i.e. the two times are different? שְׁמֵע מִינָּה — Indeed, learn from this that the two times are different.

Having established that the time of a poor person and the time of a Kohen are not the same, the Gemara now inquires:

הי מְנֵיְהוּ מְאוּחָה – Which one of these two times is the later time?

The Gemara answers:

קאָר יְעָנִי מְאָרָהְ – It is logical to say that the time of the poor person is the later of the two times. בְּאִי אָמְרַהְּ דְּעָנִי מִּוּקְּרַם – For if you say that the time of the poor person is the earlier time, it would follow that יְבִּי אֶלִיעֶוֶּר – the opinion of R' Chanina in this last Baraisa ("the time a poor person enters to eat his bread with salt") is the same as the opinion of R' Eliezer ("the time the day becomes sanctified on the Sabbath eve"). באַל אַל אַן שְׁמַע מִינָּה דְּעָנִי מְאוּחָר – Rather, is it not that you learn from this that the time of the poor person is

NOTES

17. Summary to this point: There are three times listed in these last two Baraisos for the beginning of the evening *Shema* period: (a) When poor people enter to eat during the week; (b) when all people enter to eat on the Sabbath eve; (c) when Kohanim who were *tamei* may enter to eat *terumah*, which is when the stars come out. According to the Gemara's current understanding, times "a" and "c" are identical — i.e. poor people enter to eat during the week at the same time that Kohanim enter to eat *terumah* (when the stars come out). Thus, the anonymous Tanna of the first Baraisa ("when a poor man enters to eat") agrees with the Tanna of our Mishnah ("when Kohanim enter to eat *terumah*"). Their view is disputed only by R' Meir (in the second Baraisa) who states that the time begins earlier, when people enter to eat the Sabbath eve meal. See chart.

THE EARLIEST TIME FOR THE EVENING SHEMA

Mishnah: When the Kohanim enter to eat their terumah.

Baraisa 1: When a poor man enters to eat his bread with salt.

Baraisa 2: R' Meir - When all people enter to eat on Sabbath eve.

Sages - When Kohanim are entitled to eat their terumah.

18. I.e. at הַּשְּׁהְשָׁהְשָׁה, bein hashemashos, the twilight period preceding nightfall. Since the legal status of bein hashemashos as day or night is uncertain, one must begin observing the Sabbath on Friday evening at that time (Rashi). Thus, one may begin reciting the evening Shema at this time (every night of the week).

Exactly when bein hashemashos begins is the subject of a number of disputes. A Baraisa cited in Shabbos 34b records a Tannaic dispute. According to R' Yehudah (whose view is accepted as halachah), bein hashemashos begins at sunset. His view is disputed by R' Yose (whose view will be quoted by the Gemara below). There is also a well-known dispute among the Rishonim as to what R' Yehudah means by "sunset." In the view of the Geonim (Rav Sherira Gaon and Rav Hai Gaon, cited in Teshuvos Maharam Alashkar §96 and Gra to Orach Chaim 261:2; see also Beur Halachah there השקיעה התחילה מחולה "sunset" is the event commonly referred to as sunset, i.e. the disappearance of the ball of the sun from the sky. According to Rabbeinu Tam, however (whose view is cited in Tosafos, Shabbos 35a יח הרי and Pesachim 94a היה הרני יהודה אור "and Pesachim 94a הוה הרני יהודה אור "and Pesachim 94a הוה הרני יהודה אור "sunset" which is when light completely disappears from the dome of the sky and is visible only as a reddish glow in

the west. For a fuller discussion of these opinions, see our lengthy note to $Shabbos\ 35b\ (note\ 6).]$

19. I.e. at אַאח הַכּוֹכְבִים, the appearance of the stars, as explained above.

20. [For a Kohen who is tamei to become tahor and eat terumah, he must first immerse himself in a mikveh and then wait for nightfall. Accordingly, his immersion must take place prior to bein hashemashos—so that there is no doubt that night will fall after his immersion. (A Kohen who immersed after sunset would have to wait until nightfall of the next day before eating terumah.)]

21. According to the R' Yehudah, bein hashemashos extends the amount of time it takes to walk half a mil before במוקבים fitness. Therefore, the immersion, which must take place before bein hashemashos, occurs while it is still daytime, when it is certainly not yet time for people to go to sleep. How then can one fulfill his obligation to recite the evening Shema at that time? The Gemara below will present R' Meir's response (Rashi).

[Rashi's statement here (and in Niddah 53a רייה בין השמשות that R' Yehudah considers bein hashemashos to begin a half-mil walk before the stars come out is problematic. The Gemara in Shabbos 34b explains R' Yehudah's view to be the time it takes to walk either two-thirds or three-quarters of a mil (Gilyon HaShas; see also Hagahos HaGra, Hagahos R' Betzalel Ronsburg and Mitzpeh Eisan).]

22. [The expression לְהָסֵב, to recline, is used as a synonym for sitting down to eat because it was the practice in ancient times for people to eat while reclining, as we still do at the Seder on Pesach night.] According to some, R' Achai refers to the time when most people sit down to eat their weekday meal; according to others he refers to sitting down to the Sabbath meal [which takes place somewhat earlier, as explained in note 9]. Whatever the explanation, this is the latest of all the times mentioned (Rashi; Ritva; Meiri; cf., Maharsha's emendation of Rashi). 23. For it seems improbable to say that there is yet another time before the appearance of the stars that could be defined as the "time that people lie down" [וְמַן שְׁכִיבָה]. Thus, if the time of a poor person entering to eat is earlier than the time a Kohen may resume eating terumah i.e. earlier than the appearance of the stars - we must assume that it is equal to the other pre-nightfall time, namely, R' Eliezer's time of the onset of the Sabbath [the beginning of bein hashemashos] (Tosafos, cited by Rashba; cf. Tosafos ואי ס"ד with Maharsha; Ritva).

אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא וימהר

מאי ומהר °מהר יומא כדאמרי אינשי איערב

שמשא וארכי יומא. במערבא הא דרבה בר

רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי ומהר

מהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי

ומהר מהר גברא (6) והדר פשמו לה מברייתא

מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים

שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי ומהר מהר

יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול

בתרומתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע

בערבין משהעני נכנס לאכול פתו במלח

עד שעה שעומד ליפמר מחוך סעודתו. סיפא

ודאי פליגא אמתניתין . רישא מי לימא פליגי

*מאימתי מתחילין לקרות ק״ש בערבית

משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי

שבחות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה

שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר

צאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראיה לרבר זכר

מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת

מלאכה *מאי ואומר וכי תימא מכי ערבא

שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמי

ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא

סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא

ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא חכמים

היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שעורא

לחוד וכהן שעורא לחוד לא עני וכהן חד

שעורא הוא ועני ובני אדם לאו חד שעורא

הוא. ועני וכהן חד שעורא הוא ורמינהו

מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה

שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר

רבי יהושע אומר משעה שהכהנים ממוהרים

לאכול בתרומתן רבי מאיר אומר משעה

שהכהנים מובלין לאכול בתרומתן אמר לו

ר' יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם מובלים

ר' חנינא אומר משעה שעני נכנם לאכול פתו

במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר

משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי

אמרת עני וכַהן חַד שעורא הוא ד' חנינא היינו

ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שעורא דעני

לחוד ושעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי

כגייהו מאוחר מסתברא דעני מאוחר דאי

אמרת דעני מוקדם ר' הנינא היינו ר' אליעזר

אלא לאו שמע מינה רעני מאוחר שמע

מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהורה והלא

כיכ) וכהן כי יקנה נפש ומפרש (יכשת ס"ו) מנין לכתו שנשא אשה וקנה שיאבלו בתרומה ה"ל וכה: כי יסנה נמש של תרומה לתוך צ"ם חלקים של דוולין נאסר הכל לישראל ינעשה הכל כתרומ' שאין לישראל היתר לאכלה בלבר אבל אם נפל אחו של תרומה לתוך ק' של חדלין מפריש ממנו חלק אחד וטהנו לכהן והשאר מותר לישראל הרי אלו בתרומה מה שאין כן במעשר כדתנן (נכורים פרק כ' מבנסא') התרומה והבכוריו גבסי כדש הו וחיבין עליהן מיתה וחומש ואסורין לורים זעולין כא' ומאה ובעונין רחיצה ידים והערב שמש הרי אלו בתרומה ובככורים מה שאין כן במשר.והחומרי/שישו: אפוריו וחלביו על גבי הסובת ואם תהית מחשבת כהן המקריבו באחת מהעמודו' הארבע שהן שהיכה וקכלה ודולכה וזריקה אם מחשב בשחיפה לזרוק יםה או להקסיר אטוריה מתרת אותו היום או אם יחשב באחת הארבע העבודות לוכל הימנה כזית בשר חוץ לומנו נעשה אותו הוכח פינול תפחל במחשבה שחשב בשעת עבודה כדכתיב (ויקרא ז') לא יחשב לו דף כיע) במחשבה נפסל וכן מה שישתייר מכנו ער שיעבור העת וחומן קו שיעבור העת וחובן הקצוב לו כבר געשה נותר כדכתיב(ויקלה ייע) ביום זבהכם יאכל וסברת והנותר ונו' הפנול והנותר אם אוכל ורם מהן כזית במויד חייב כרת ובשונג חייב המאת כרתנן (כרימות קף כ') ל"ו כריתות בתורת ומוק האיכל חלב כוית מכשר הקדשים במזיד חייב כרת כדכתי (ויקרא ז') העפש אשר האכל בשר מוכח השלמי' ומומאתו עליו m תכרתה] ואם בשונג אכל חייב קרבן עולה ויורד היינו שאמר כו הכתוב (בה כי) ואם לא תניע ידו

השמיני ומאי וטהר מהר גברא שיטהר האיש בהבאת

היל רכוק כי יקנה ופש פנישו המיירי בזריקה דחי בזריקה מיים בזריקה היה בזריקה בזריקה היה בזריקה בזר ואטר לאכלו בלא רחיצת בקרא ובא השמש אלמא דהיינו ידים ואינה פוהרת כלי לו זכון ספמם ותנות דכסמוך קת לפבול יום אלא עד צאת שקיעת החמה. ועוד דכסמוך קת הטכבים ואם נפל חלק מבעית ליה התי ובת השמש חי ביתת אורו הוא ופשיט מברייתא זכר לדבר וכו' תפבוט ממהכיתיו (דנגעים פי"ד) העריב במשנ אוכל בתרומה ואינה מותרת אלא לכהן הלמת דהיינו ביתת שמש. וי"ל דה"פ ממהי דההי וכא השמש וטהר ביאת במש הוא ממש ומאי וטהר טהר יומא דהיינו לאת הכוכבים דילמא ביאת ' אורו הוא דהיינו מחלמה של שקיעת החמה והוה תחלת הכנכתה ברקיע ועדיין יש שהות ביום *חמש מילין ב עד זהת ברוכב עד לחת הכוכבים ומחי וטהר טהר אכתני' לא עני וכהן חד שיעורא הוא. ורכינהו 🕄 גברא והבתא למתניתין דהערל לא קשה מידי דמלי למימר (ד) העריב במשו דהתם היינו ביאת אורו ואף מההם לא תפשוט דהיינו לאת ששרוא קרוי קרבן הכוכבים.משום הכי אילטריך לאחויי הכח הברייתה דנהת הכוכבים: אם כן לימא קרא ויטהר. אף על גב דבכמה מקומות

כתיב וטהר . התם ליכא למיטעי אבל הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכחב ויטהר: משנה שהעני נכנס לאכול פתו בחלח. חימא עני גופיה מתי יתפלל דהא אמרה זמן אכילתו היינו זמן ק"ש וכיון שכא זמן ק"ש חסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל בריקא כדתניא לקמן (דף ד:) וקורא ק"ש ומהפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דומן הפלה הוי קודם לזמן סעודה דלאו דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל: אע"ם שחין רחים לדבר, רחים

גמורה אינה דהאלא מיירי התם לענין ק"ש": לאי ס"ד דעני בּ קדים רבי חנינא היינו ר' אליעזר. בּ ביתר ופוק האפל חלב קו טי כי מי מי היו בי מי היו היו היו היו היו הל הל ולל תלי למימר דעני קדים לקדום הייבין להדומן ביר היום או קדום היום קדים לשעורא שנתם הפאת הבן בי היום או קדום היום קדים לשעורא האדב הפא אם יאכל - דעני . דלא מהתברא לחלק כל כך האדב הפא אם יאכל - דעני . דלא מהתברא לחלק כל כך בשעורי זמן שכיבה דכל זמנים הללו לים ביה: אמר ליה כ׳ יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם עובלים. תימא תיקשי ליה לכפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כז.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן הפלח ערבית . קרבן ההתקבו הבתובבין התוכחה הזי וגון משכם שנ בית . ששיר לעני נקרא עולה ויש לומר דלדידים לא קשיא דלא ייורד והחסיאת המתחייב דריש בשכבד ובמוטד אבל לרבנו בה על החלב ועל הרם בשכבך וכקומך לכל לרכע בהנים מבעוד יום הם מובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר ורבי מאיר המנית במשנת החלב ועל הרם המנית במשנת היא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין המנית היא המנית במשנת היין במשנת היין השמשות דרבי יוםי קא אמינא דאמר *רבי יוםי בין השמשות כהרף עין זה גכנס וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו עליו הייתה ה

יילבוא ביחת אורו הוא . פי׳ רש"י עד שיורת אורו של יום דילמא כיאת אורו . שיאור השמש ביום השמיני וישהר האיש עלמו בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל: אם כן . דהאי קרא וטהר לשון טוי קרבטתיו . ותימא לפירושו לפרוך אההיא דהערל (קף עד:) דהעריב הוא נימא קרא ויטהר מאי וטהר: אדכי . לשון עבר נתפנה מן העולם שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא . ועוד היכי מלי השמש: **מכרייתא .**דקהני לקמן בשמעתין (י²) משעה שהבהנים נכנסין תורה אור לחכול בתרומתן ורחיה לדבר לחת (א) נש' והדר הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן: דילמא ביאת אורו הואומאי ומהר מהרגברא

משהעני. באין ע כר להדליה בסעודתו: סיפה ודהי פליגה המחני׳. דקחני הכא עד שעה שעומד ליפטר מחוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר זכחין לאשל ולה כרבנן ולה כרבן גמליחל. דדרים נדבר זאת: וכשכבך תחלת זמן שכיבה וכמתני' מכן עד סוף האשמורה הראשונה: תכן עד כוף החשמורה הרחשונה: הארן מדמקש עני וכהן . עני כל לילותיו וכהן טמא בקרא וכא להכול בתרומה: מד שעורת הות. לחת הכוכבים: כערכי שכתות . ממהרין לסעודה שהכל מוכן: שאין (ד) בא"ד ממהרין נספודה שיאני נווק - שייי, בשרי בייי לאיה לדבר . שהיום כלה בלאת דההם (היים לאיה לדבר . שהיום כלה בלאת דהם (מית איו) הכוכבים זכר לדבר איכא: דמחשכי . ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד לאת הכוכבים: ומקדמי ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הכן החמה והם מקדימין בקיעם החמה: מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' תוסשהה נוסם מילין (פסחים דף נג:): ת"ש והיה לנו פיק הלילה משמר . מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלום השחר עד לאת הכוכבים יממא הוא. וזכר לדבר איכא דכל עת מלאכה

לדבר שנאמר "ואנחנו עושים במלאכה וחצים נממייקורת הכתוב יום: המ"ד. רוב כני ^ד אדם היינו עניים כלומר בני אדם הכוכבים ואומר °והיו לנו הלילה משמר והיום שם נערכי שנחוח ועניים נימות החול סד שעורה הוה : משעה שקדש היום שנינם כ: בעלכי שכתות . היינו בין השמשות ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדש היום מספק: משעה שהכהגים טוכלים. היינו קודם בין השמשות כדי שיהח להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמריכן בבמה מדליקין (דף לה.) דומן הטבילה קודם בין השמשות מעם: והלא כהגים מכעוד יום הם טובלים . רבי יהודה לטעמיה דאמר בבמה מדליקין *בין השמשות כדי מהלך חלי מיל קודם לאת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי ספק הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום הוא ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: נכנסין להסב . אית דאמרי בימות החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מחוחר הוא (לכולם): והי ישיא פיי מינייהו מאוחר . (לכולם) דעני או נשיל פיש דכהן: ה"ג אי ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעזר: בין השתשות דר' יהודה מהלך חלי מיל לפני לחת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני לאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טביל מקתי הכי סמוך לחשכה הוא וזמן שכיבה קריכן ביה:

(ג) תושי דים דילמת וכוי על כבמש וכו' מכרייתה סימו לרכר: מיכות כלו מוקשים בהלחי לכנה וכבתב ביינו למו דוכא

מסורת

הש"ם

הגהות

הביח

מככייתה:

שבכבנים

(ב) רש"י ד"ם מברייםה וכו׳

[לר: עיב סיפב ועיין רש"י נדם נג

שנת ליד כי [הה כינ.]

לפירדשה דקרבן עולה את הקודש בפרשת (ויקלה כ) ומשכי ההסא ושמעה בפהק שני תפש אשר תנע כל דבר סמא אני חייב אלא לימרד המתחיב בו סמא שמצל את הקודש בפרשת (ויקלה כ) ומשכי ההסא ושמעה בפרשת שבה או הואין בין אליני ולהוב בפרשת (ויקלה כ) ומשכי ההסא ושמעה בפרשת אני היא לימרר כלבר ואין עליו רשת כובר ולא אשמה או מען בדבר שמום לא אשמה וששע שמתחייב על והובר בברוב ולא אשמר או שבי באוד הקרבן הרא והוצי בשומן של המוסאה על שמואת מקדש שמתחייב על המוסאה לא מוסאר מקדש אבילת בשר הקודש או ביאר הפקדש ברוני (לא מצינו בפשומן של המוסאה על שמואת מקדש אבילת בשר הקודש או ביאר הפקדש ברוני (לועל הקר) וכנון שמעו מדבר אלא במוסאת מקדש וקרשיו הוורי ועש על המוסאה על שמואת מקדש אבילת בשר הקודש בשנג או נגגם למקדש בשנג תוחייב קרבן על המוסאה על שמואת מקדש המוכרות ולימות דף כ') ואין פון ממסאת מקדש וקרשיו הוורי וורד ותוא שהיותה לו ורינות בתחבין ואבל מיות בפרשר הקודש בשנג נותחייב קרבן על הוורד וכי שענג ברבר כפל המסאת הוורד וביות במוכרים היורה לו יריעה במולה ווירד וכי שעום בר באחר מקדש השובל שנג באחר מקדש המובח ווין לעוות היורה לו ורינות בתחלה ווירד וכי שמחם דבר אחר מקדש המובח ווין לעוות הוורד ותוא שהוותה לוור לא הביאי וכי שנונג עוות במשל מול אורד ובי שהם פרסה בשלנו ווין והאול מולה אורד ופיק היורד ביות במולה מולה ווירד ומולה ווירד וכי שמואת ברובים לוויך לא הביאי וכי שנונג וויקל אוויד בשלה וויקל מול לא הביאי וכי שנונג מול און מור לו לוכל מהם כלום בדוץ היים ביות בלווי האול ווירד מבעים רמש"ל הוורד וניון לווי און מאריכן להומירם ליו לוויל לוור לא הביאו מים הוור מולה הרובי בללו המות אתרת שון על המעשר ומאלה השבה בשנה ונוי והאול המות היות בללות מות בית לווים לא הביאו מות הוור בללו מות הוור מות בללות מות המות בללות מות ביו המלוחו והמעשר לא חיים על מות לא הבא מוש שבט (מותה בית בללי המות היות בללות מות בית ללות מות בית המות להאום ממחא דרבו בללי המות בית המות על השלם מעשר מא מות של היישף לעלות מהתוב הווי וללות מהתוב בלליות מות בית היות בללות מות בית המות על האוכל מששר מות של היישף בללות הוות בללות מות בית הוות מות בללות הוות בללות המות בללות המות בללות מות בללות המות בללות המות בללות המות בללות המות בלות המות בללות המות בללות המות בללות המות המות בללות המות בללות מות המות הנהות הגר"א גליון הש"ם

רשרי דים קסיד. היינו עניים. ליל שאינם : שום דים בין השתשות. מהלך חלי **מיל. ליל יותר** מחלי מיל. לרבה חרי הלתי מיל ולריי ג'י רפני מיל (שבה ליד):

בטי טהר יומא, שחויים רפייב דופהים דיה וטביי: בדנגדת מהרייב אחר היכה כיהיש. אכל קשה לי הא בשכת שם איהא דלריי שיעור בהיש כי הלהי או ג' רביעי מיל וליע: הוס' דיה משעה כו'. מתי יהפלל כי'. וכי בעני עייב יהי' שעורא. בשכר חדות יעקב בשם גליון חום' בכיי:

MEI'EIMASAI

the later time? שמע מינה – Indeed, learn from this that the time of the poor person is the later time.

The Gemara now returns to the challenge posed by R' Yehudah to R' Meir in the Baraisa:

אמר מר – The master said in the Baraisa: אמר ליה רבי יהודה – R' YEHUDAH SAID TO [R' MEIR]: How can you say that the time one may begin reciting the evening Shema is equivalent to the time that Kohanim immerse themselves, והלא כהנים מבעוד יום הם שובלים – WHEN KOHANIM must IMMERSE THEMSELVES WHILE IT IS STILL DAY, when people do not yet go to sleep! How then can one fulfill his obligation to recite the evening Shema at that time?

The Gemara asks:

שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר – R' Yehudah spoke well (i.e. presented a valid objection) to R' Meir. What then is R' Meir's view?

The Gemara answers:

דרבי מאיר הכי קאמר ליה – This is what R' Meir would say to [R' Yehudah]: מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא אמינא – Do you think that I am referring to your understanding of bein hashemashos? אנא אביז השמשות דרבי יוטי קא אמינא – I am referring to bein hashemashos as explained by R' Yose. דאַמֵּר רַבִּי יוֹטֵי – for R' Yose said: דָאַמֶּר רַבִּי יוֹטֵי – The duration of bein hashemashos is like the blink of an eye; הו נבנס ווה יוצא – this (the night) enters, and this (the day) ואי אפשר לעמור עליוו – and during this very short period of transition, it is impossible to determine whether it is day or night.[25] Therefore, according to R' Yose the Kohanim immerse themselves just a few moments before the stars come out, when it is nearly dark. This is late enough to be considered a time for going to sleep, and the evening Shema may therefore be recited at that time, according to R' Meir.[26]

NOTES

24. See above, note 21.

25. [This is a quote from the Baraisa in Shabbos 34b; see commentary there.] According to R' Yose, bein hashemashos occurs immediately prior to צַאת הַכּוֹכֶבִים, the appearance of the stars, and lasts for just one second. [Prior to that is legally considered day, and the Kohanim may therefore immerse themselves up until that time and still be fit to eat terumah a few moments later when the stars come out.] R' Meir shares the view of R' Yose. Thus, according to R' Meir the Kohanim did not have to immerse themselves until just a few moments before the appearance of the stars, when it was already almost dark (Rashi).

26. Rashi. [Thus, according to R' Meir, the Shema may be said at this time even though it is technically still day.]

R' Yehudah's view of bein hashemashos, however, is that it begins a longer time before the stars come out (see note 21), when there is still more light. Thus, R' Yehudah objected that if the Kohanim must immerse themselves before bein hashemashos, that time cannot be considered fit for going to sleep (Rashi above ד"ה והלא כהנים).

In summary: The Gemara has quoted three Baraisos containing a number of different Tannaic views concerning the earliest time for reciting the evening Shema. The Gemara attempted to establish that two of these - the time a poor person enters to eat and the time a Kohen who was tamei may eat terumah again - are actually the same time, but eventually proved that they are not and that the poor enter to eat their meal after the time that Kohanim may resume eating terumah (i.e. after the appearance of the stars). We will now summarize the various opinions in chronological order, beginning with the earliest. (This summary is taken largely from Meiri.)

- A. R' Eliezer from the time the Sabbath is sanctified, i.e. sunset (see note 18 above; see also the note at the end of this summary).
- B. R' Meir from the time Kohanim who are tamei immerse themselves, just a few moments prior to צאת הַכּוּכָבִים, the appearance of the stars (see previous note).
- C. R' Yehoshua from the time Kohanim who were tamei are permitted to begin eating terumah again, i.e. at צאת הכוכבים, the appearance of the stars.

- D. R' Chanina from the time a poor person enters to eat his daily evening meal of bread and salt, which is sometime after the appearance of the stars.
- E. R' Meir of the second Baraisa from the time people enter to eat their meal on the Sabbath eve. [There is a question whether this is a later time than the previous one. The Gemara initially assumed that this time is the same as the time a poor person enters to eat his daily meal (previous listing). The Gemara rejected this assumption in order to defend the view that the time of a poor person is the same as the time of a Kohen. Since the Gemara has now concluded that this view is incorrect, Rashba and Meiri maintain that the Gemara returns to its previous assumption that the time ordinary people enter to eat on Friday night is the same as the time that poor people enter to eat during the week. Thus, listings D and E refer to the same time. However, according to Rashi's second explanation of R' Achai's view, the Friday night time is actually later than the poor man's weekday time, and indeed the latest of all the times. (See further in our note at the end of the summary.)]
- R'Achai, and some say R'Acha from the time people enter to eat their evening meal during the week (see note 22 above), which is even later than the time of a poor person, and the latest time of all. [This follows Rashi's first explanation of R' Achai's opinion, which is the view held by most Rishonim (Rashba, Ritva, Meiri). Rashi also cites a second explanation according to which R' Achai speaks of the time when people enter to eat on Friday night (see previous listing).]

Note: In explaining the time of the Sabbath meal as being after the stars come out, we have followed Meiri, whose view is shared by Rashi (see 3a ר"ה קשיא דר"מ and Rav Hai Gaon (cited in Rashba). However, Tosafos on 2a (ר"ה מאימחי) cite the view of Ri that the Sabbath eve time is actually the earliest of all the views, occurring even before sunset. To safes there also cite the view of $Rabbeinu\ Tam$ who says that according to R' Yehudah who states on 26a that one may pray Minchah only until the plag haminchah, one may begin reciting the Shema immediately after the plag haminchah — an hour and a quarter before

תנאי אליבא דר' אליעור ואכ"א רישא לאו ר'

אליעזר היא: עד סוף האשמורה: מאי קסבר

ר׳ אליעור אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה

לימא עד ארבע שעות ואי קסבר ארבע

משפרות הני הלילה לימא עד שלש שעות

לעולם קסבר שלש משמרות הוי הלילה והא

קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות

בארעא דתניאר' אליעזר אומר שלש משמרות

הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה

קרשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו וסימו

לדבר משמרה ראשונה חמור נוער שניה

כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו

ואשה מספרת עם בעלה . מאי קא השיב ר'

אליעזר אי חחלת משכרות קא חשיב תהלת

משמרה ראשונה סימנא למה לי אורהא הוא

אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה

אחרונה למה לי סיפנא ימפא הוא אלא חשיב

סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אהרונה

ואמצעית דאמצעיהא ואב"א כולהו סוף

משמרות קאחשיב וכי תימא אחרונה לא צריך

למאי נפקא מינה למיקרי ק"ש למאן דגני

בבית אפל ולא ידע זמן ק"ש אימת כיון דאשה

מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו

ליקום וליקרי. אמר רב יצחק בר שכואל משמי׳

דרב ג' משמרות הוי הלילה "ועל כל משמר

ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי

לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי

את היכלי והגליתים לבין אומות העולם: תניא

א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך וגכנסתי

לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא

אליהו זכור למוב ושמר לי על הפתח (והמתין

לי) עד שסייכתי תפלתי לאחר שסייכתי

תפלתו אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו

שלום עליך רבי ומורי ואמר לי בני מפני מה

נכנסת להורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר

לי היה לך להתפלל בדרך ואמרתי לו מתיירא

ישאג וממעון ישאג וממעון ישאג וממעון ישאג וממעון

ברכות

מאימתי

השנה

* גי' רש"ל. ורש"א גרים

מסירה

לשכב זה קודם וזה מאוחר.ורבנן דרשי כל זמן שכיבה דהייט כל הלילה אלא שעשו סייג לדכר ואמרו עד חלות.ור"ג לית ליה ההוא סייג : מאי הסכר כו'. הנהוח הוה ליה לומר זמן הכיכר: א~~ו הסכר~~. הביח דפליגי חלאי להמן בהא מלתא איכא קשיא דרכי מאיר וכו' מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה כיינו בע"ם

קאי דקאמר עד סוף האשמורה

הראשונה ופליגי רבכן עליה ואמרי עד

חלות. דרבי אליעזר דרים בשכבך זמן

התחלת שכיבה שבני אדם הולכים

במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש חלקים ראשונה לכת, אחת שניה לכת אחרת שלישית לכת בה שלישית. ואיכא מאן דאמר ארבע משמרות הוי הלילה: והא המ"ל. כשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פי' לך סימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דחיכה ברקיע:ישהג שהוג ישהג. הרי ג':ואשה מספרת עם בעלה. כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מתעוררים משינתן והשוכבים יחד מספרים זה עם זה: מאי קא חשיב. סימנים הללו שנהן למשמרות הארץ היכן נחנו . בתחלת האשמורות או בכופן :אורתא הוא. נאת הכוכבים:ושמל.והמחין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלד ע"ג פלוני (סנהדרין דף כג:) ובב"ק בפ' החובל (דף צ':) שמרה עומדת על פתח חלרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראביה לו). שומר אמונים(ישפיה כו):תפלה קלרה. רבינ [הביננו] ולקמן מפרש לה בפ' תפלח השחר (דף כפי): חשרי המלך שמקלפיו

אותו ככיתו כך . אשרי כל זמן שהיה קלום זה בהוך בהמ"ק: מפני חשד . שלא יאמרו זוכה מוכנת לו שם: ומפני המפולת . שחומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול החומה עליו: מיפוק ליה . כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן

בחדתי

מיש שסקני הייתי שמא יפסיקו בי *עוברי דרכים ואכר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה

באוחה שעה למרתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין להורבה ולמדתי

שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני

יום ויום שלש פעמים אומרת כךולאזו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי

לבנים שגלו מעל שולחן אבידם: ת"ר 'מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה

"מפני חשד מפני המפולת ומפני המזיקין.מפני חשד ותיפוק ליה משום מפולת

אם לא בא ללמדך שיש שעות שאין המעם הזה ולריך להניח בשביל זה:

קלהנרה (נפי מה קול שמעת בדורבה זו ואמרתי לו שמעתי בת *קול שמנהמת כיונה מסהיין ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים סט לבין האומות ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבראומרת כך אלא בכל

מי תששש כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא *שמיה הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו

- ואומר אשרי המלך שמקלסיןאותו בביתו כךמה לו לאב שהגלה את בניו ואוי לדם

143

קשיא דרכי מאיר אדר' מאיר . לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פהן בערבי שבחות והוא שעור מאוחר משל כהן . והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות : **קשיא דר' אליעזר. דבר**ייתא ארכ׳ אליעזר דמתני׳ :ואב"א רישא. דמתני׳ :לאו ר׳ אליעזר היא. והא דקתני דברי ר' אליעזר אכוף הזמן הירה אור

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר. דלא מצי למימר בשעה שבני אדם ז א שושיש ארח סש נכנסון וכהן חד שעורא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי ח ב שור ארח סי מי: אחאי לפי' רש"י שפי' שרוב בני אדם נכנסין להסב דהיינו בע"ש . *[וגם כן] (א) לא מכתברא למימר דבני אדם ממהרין כל כך בערבי בבחות כמו בזמן שהכהכים טובלין קשיא דר' מאיר אדר"מ תרי תנאי אליבא דר"מ קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר תרי

דהייט מבעוד יום קודם הערב במש: קשיא דרבי אליעור אדרבי אליעזר. דלא מלי למימר

משקדש היום וכהנים נכנסין לאכול בתרומתן חד שעורא הוא . דה"כ ר'

שימחה זרעו של עמלק ופירושו כך יהא שמי"ה שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהאשמו גדול ושלם ומבורך לעולם הוי חפלה אחרת כלומ' ומבורך לעולם הבא . וזה לא כראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו ב הגדול מבורך וגם מה שלומרי׳ העולם בתמור בה שיוהה אחר לכך חומרים קדים בלשון ארמית לפי שיקרוסיים דברי אחם שקפלה נאה ושבת גדול הוא על כן החנאים שחשונים בשפה הדי מצינו בשפה הדי מצינו צ' נמקן בלשון תרגום "שלא יביע פייע לאחם החנאים בינ מקן בלשון תרגום "שלא יביע פייע האחם החנאים המאים המלאכים ויהיו מתקלאין בע וזה אינו במאא ודברים (דף גנ) בש'ואלו רברים (דף ככ) שני עסקונן ואין שני עושה שלישי בושלחן עושה שלישי בושלין ב כראה שהרי כמה תפנות יפוח שהם בלשון עברי אלא נראה כדאמריכן

סהביתה ואע"ם שאניהם (בשף) משכת כריתות (קף כג) דהא איסור מעילה לר' קל במיתה וקרשים איסר חמר בכרת ואתי איסר בעילה דקיל וחייל אאיסד טית דהטיר ואיתא נטי בתרב' מקסות מן התלמוד אני סוכירין מון סה שעלה בידינו במס' שכת במ' במה מדליקון (דף כה) וכשמחים כש' כל שעה

להיותר כו וכן שניני בכם מהרות (פינימינ) והראשון רים במקומות הרבה במשנה מה שבסייון לזה סומכון ולא על דבריו של ר' עקיבא ואע"ם שכל התנאין שסיבריון (באדתי) [כאותו] המתם כנאם במפכת מיכה (זף ל) העבידם כולם בשיכה אחת וקייפא לן דכל מילתא דאקמות רבען בשימה נפקא לה בשימה נפקא לה מהלכתא מידו אין אנו תופסין זה העיקר אלא

רב נסים גאון בתרוכה "וכעלת הקרש עדיפא בהתרוכה שיש נו

עין משפמ

נר מצוה

מז ב חייוי מית מכלי מפלה

ס"ו ופי"ב מהל' רולת ושמירת נפש' הלכה ו'

(סמ"ג עשין יים ועשין ע"ט) טוביע חו"ח סימו

: "1 9220 "5

: אליעזר היינו ר' יהושע לבואן דגני בבים אפל. וא"ח והלא רבי אליעור בעי (לקמן ד' ם:)עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש של שחרית . וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עלמו כבר הגיע אותו עת: דירה לך להתפלל תפלה קלרה. לכאורה משמע שחין זה הבינט . דהא קא בעי לקמן (ד' ל') מאי איכא בין הביננו לחפלה קלרה . א"כ לפי' הקונ' שפי' בכאן דהיינו הביננו קבה . אלא ע"כ היינו -דהיינו הביננו קשה . אלא ע"ב היינו (19 לב) ובחצים כש' כל שקה הפלה אחרינא ברמפרש לקמן "לדכי יחשר בקדש (דף כב) משך מרובים ובו' . זגם על זה קשה (דף פנ) ובחיימה חלק דלקמן אמרינן שאין לומר חפלת של (דף א) בשק השרש לרכי עמך אלא במקום סכנה . זרב ב" איות להיות דינם לרכי עמך אלא במקום מכנה . זרב ב" איות להיות דינם יובי לא בונה במתוח מכנה פו' בחבות שמך מרוכים וכו' . וגם על זה קשה יוכי לא הוה במקום סכנה פי' במקום במעות הפושאה בפר שהדע שהשרץ הוא אב הסומאה וכל כה שנגע בו כן הדולין נקרא לסטים . מדהשיב לו שמא יפסיקו בי שוברי דרכים ולא חביב שמא יהרגוני ראשון ובהשנגע בראשון ש לקשים. וכראה לי כפ"ה תפלה קלרה נקרא שני ההצני בחלין איט כססא שלישי האינו דהכא היינו הביננו. ואט"ג דלייט עלה אביי אחתאן דמתפלל הביכנו . היינו שים תפיבך קיאני ה חביי "חמחן זמועמי של היי והא דוקה בעיר אבל בשרה מותר. והא מסא לפי שכל ולד שאינו ממבא אחר פסיל מיקרי וכל ולד מכא שממטאחר הוא שנקרא צ דאמרי׳ לקמן מאי איכא בין הביכנו हु למפלה קנרה . הכי קאמר בין מפלה הנרה דחמר בפ' תפלח השחר (דף ממא ווה עיקר ראני כע:) כגון לרכי עמך וכו'. חבל ודחי תפלה קלתה דהכא ל"ל הביננו : ועובין יהא שמיה הגדול מבוכך . מכאן יש לסחור מה שפי במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו החיה ר' עקיבא שיבר בי הפלה שאנו מתפללין שימלא שמו שיישי ביתשתי בשם" כדכתיב (במה יו) כי יד על כס יה מכה (מק כשם דף ה) שלא יהא של אחדה סחם שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד המשה שחובונו אנו

בסוף סוטה (דף מפ.) אין העולם ובשם חלק בש השחם מסקיים אלא אסדרא דקחשמא ואיהא (דף לנ) ידים שניות ה

מתקיים תנתו המור היו שהי שמי במי שמיה במי שמיה כמי שמיה כמי הים במי הים במי היום שהל לחות שוב

משד . פיין שבת פג לומר קדיש אחר הדרשה ושם היו עמי הארצות ולא היו מבינים כולם לשון הקודש לכך חקנוהו בלשון חרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשונם:

One Baraisa above stated in the name of R' Meir that the earliest one may recite the evening Shema is when people enter to eat on Sabbath eve. Another Baraisa stated in the name of R' Meir that the time is when Kohanim who are tamei immerse themselves. The Gemara therefore asks:

קשוא דרבי מאיר אַדרבי מאיר One statement of R' Meir contradicts the other statement of R' Meir![1]

The Gemara answers:

הרי תַנַאִי אַלִּיבֵא דְּרָבִּי מֵאִיר – The two Baraisos were authored by two different Tannaim, who differed as to the view actually held by R' Meir.

The Gemara notes a similar contradiction between the view of R' Eliezer cited in our Mishnah and the view of R' Eliezer cited in the Baraisa:

קשָׁיָא דְּרַבִּי אַלִּיעָזֵר אַדְּרַבִּי אַלִּיעָזֵר — One statement of R' Eliezer contradicts the other statement of R' Eliezer! For in our Mishnah R' Eliezer states that the earliest one may recite the evening Shema is when Kohanim who were tamei are permitted to begin eating terumah (i.e. when the stars appear); whereas in the Baraisa R' Eliezer rules that the time is when the Sabbath becomes sanctified (i.e. at bein hashemashos), which is before the stars appear. -? -

The Gemara answers:

דרבי אליעזר – The Mishnah and Baraisa were authored by two different Tannaim, who differed as to the view actually held by R' Eliezer.

An alternative answer:

ואיבעית אימא – And if you prefer, say: רישא לאו רבי אַליעור - The first clause of the Mishnah, which gives the time one may begin reciting the evening Shema, is not the ruling of R' Eliezer.[2]

The Gemara quotes the ruling of R' Eliezer in our Mishnah: עד סוף האשמורה – R' Eliezer ruled that the latest the evening Shema may be recited is UNTIL THE END OF THE first WATCH.

The Gemara questions R' Eliezer's formulation:

קאי קסבר רבי אליעזר What is R' Eliezer's opinion regarding the number of watches in a night?[3] אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה – If [R' Eliezer] is of the opinion that the night consists of three watches, making each watch four hours long. לימא עד ארבע שעות – let him say explicitly that the evening Shema obligation extends until the end of the fourth hour of the night.[4] ואי קסבר ארבע משמרות הוי הלילה – And if [R' Eliezerl is of the opinion that the night consists of four watches, so that each watch is three hours long, לִימָא עַר שֵׁלש שעות – let him say that the evening Shema obligation extends until the end of the third hour of the night. Why does R' Eliezer state his ruling in terms of "watches," whose meaning is less clear to people?

The Gemara answers:

הְנֵי הַלַּיִלָה – Actually, [R' Eliezer] is of the opinion that the night consists of three watches, והא במשמע לן – and this is what he means to teach us by speaking of watches rather than hours: דָּאִיכָּא מִשְׁמֵרוֹת בָּרָקִיעַ וְאִיכָּא השמרות באַרעא – that there are watches in heaven and there are also watches on earth corresponding to them; [5] i.e. the night on earth is also divided into three distinct parts, each of which can be identified by the events that take place in them, as the following Baraisa explains:

רַתְנוָא – For a Baraisa has taught: רְתַנוָא – R' ELIEZER SAYS: שלש משמרות הוי הלילה - THE NIGHT CONSISTS OF THREE WATCHES: ועל כל משמר ומשמר יושב הקרוש ברוך הוא בארי – AND AT EACH AND EVERY WATCH THE HOLY ONE, BLESSED IS HE, SITS AND ROARS LIKE A LION, [6] אנאמר — AS THE VERSE STATES: ה' ממרום ישאג וממעון קרשו יתן קולו, — HASHEM WILL ROAR FROM ON HIGH. AND FROM HIS HOLY ABODE WILL SEND FORTH HIS VOICE, ישאג יִשְאַג עַל־נָוָהוּיי – HE WILL ROAR AND ROAR OVER HIS LODGING.[7] יסימן לַדָבר – AND THE SIGN FOR THIS MATTER, i.e. for each of these heavenly watches, IS AS FOLLOWS: תשמרה האשונה חמור נוער – THE FIRST WATCH, A

NOTES

- 1. [These two times cannot be identical] because the time that people enter to eat on Sabbath eve is later than the time that Kohanim resume eating terumah (see 2b note 26), and thus after the appearance of the stars. The time that Kohanim immerse themselves to prepare for eating terumah, however, is before bein hashemashos (as explained in note 20 there), and thus before the stars come out (Rashi; cf. Tosafos).
- 2. When the Mishnah stated, "these are the words of R' Eliezer," it referred only to the ruling regarding the latest time for reciting the evening Shema, i.e. "until the end of the first watch." [This is the ruling disputed by the Sages and Rabban Gamliel who are cited afterwards.] However, the Mishnah's first statement, which concerned the earliest one may begin reciting the evening Shema, was not part of R' Eliezer's statement (Rashi), but an anonymous statement that actually reflects the view of the Sages and R' Yehoshua (in the second and third Baraisos on 2b), which R' Eliezer himself disputes.

[Accordingly, R' Eliezer's view is that the time of the evening Shema begins at bein hashemashos ("when the Sabbath is sanctified") and ends at the conclusion of the first watch of the night.] R' Eliezer understands the verse's statement וְּבְשָׁבְבָּך, when you lie down, to mean the time when people go to lie down - i.e. when they are in the process of lying down [which includes the time when they are preparing to lie down (see Rashi 4a ר״ה אי כר׳ אליעור סבירא להו]. Since some people begin to retire for the night earlier than others, the verse in effect refers to the entire period from the very earliest that people begin retiring until the latest that they customarily do so [viz. from bein hashemashos until the end of the first watch]. The Sages, however, understand the term בָּשֶׁבֶבֶּ, when you lie down, to refer to the time that people are actually lying down - i.e. in bed. Thus, the period referred to is the entire night (from the time the stars come out until dawn). The Sages reduce this time to midnight only to insure that a person will not fall asleep and forget to recite the Shema. [They also exclude the bein hashemashos period, because although

- people are in the process of lying down then ("going to lie down"), they are not actually in bed ("lying down") until nightfall, when the stars come out.] Rabban Gamliel rejects this preventive decree and therefore permits the Shema to be recited until dawn (Rashi).
- 3. The night is divided into a number of "watches." during each of which a different company of Heavenly angels stands in service before God and sings praises to Him. There is a dispute among the Tannaim, however (cited on 3b), as to whether the night and its song are divided into three watches or four (Rashi).
- 4. In the Talmudic system, the night and day are always divided into twelve hours apiece, regardless of their actual length. Thus, a nighttime hour in the summer consists of less than 60 minutes while its daytime counterpart is more than 60 minutes. The reverse is true in the winter. Such hours are known as שעות ומניות, seasonal hours (Rambam's Commentary to the Mishnah, Berachos 1:2).
- 5. By stating that the time of the evening Shema ends when the first heavenly watch ends, without telling us when that is, R' Eliezer is teaching that there are clear signs on earth by which to recognize the times of the heavenly watches [without calculating the number of hours] (Rashi; cf. Rosh).
- 6. [I.e. God cries out, so to speak, concerning the destruction of the Temple and the exile of the Jewish people, as the Gemara will state below.1
- 7. Jeremiah 25:30. The use of the term שאג, roar, three times in the verse indicates that there are three [heavenly watches] (Rashi). [For as the Baraisa stated, God "roars" once at each watch; thus, three "roars' indicates three watches.]

Although this verse makes no reference to the roaring "of a lion," the verb שאג is often used in Scripture to refer to the roar of the lion (Maharsha; see Amos 3:4,8; Ezekiel 22:25).

דר"מ קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר תרי

תנאי אליבא דר' אליעזר ואב"א רישא לאו ר'

אליעזר היא: עד סוף האשמורה: מאי קסבר

ר' אליעזר אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה

לימא עד ארבע שעות ואי קסבר ארבע

משמרות הוי הלילה לימא עד שלש שעות

לעולם קסבר שלש משמרות הוי הלילה והא

קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות

בארעא דתניא ר' אליעזר אומר שלש משמרות

הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה

קרשו יתן קולו שאוג ישאג על נודו וסימן

לדבר משמרה ראשונה חמור נוער שניה

כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו

ואשה מספרת עם בעלה . מאי קא חשיב ר'

אליעור אי תחלת משמרות קא חשיב תהלת

משמרה ראשונה סיכנא למה לי אורתא הוא

אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה

אחרונה למה לי סיכנא ימכא הוא אלא חשיב

סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אהרונה

ואמצעית דאמצעיתא ואב"א כולהו סוף

משמרות קאחשיב וכי תימא אחרונה לא צריך

למאי נפקא מינה למיקרי ק"ש למאן דגני

בבית אפל ולא ידע זמן ק"ש אימת כיון דאשה

מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו

ליקום וליקרי. אמר רב יצחקבר שמואל משמי

דרב ג' משמרות הוי הלילה "ועל כל משמר

ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי

לבנים שבעונותיהם ההרבתי את כיתי ושרפתי

את היכלי והגליתים לבין אומות העולם: תניא

א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי

לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא

אליהו זכור למוב ושמר לי על הפתח (והמתין

לי) עד שסייכתי תפלתי לאחר שסייכתי

תפלתו אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו

השנה

3000 ורש"ח גרים

הנהוח הביח מים 'ד"ה (לו) קביה דכני מחיר וכו'

קשיא דרכי מאיר אדר' מאיר . לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פהן בערבי שבהות והוא שעור מאוחר משל כהן . והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות : קשיא דר' אליעזר. דברייתא אדר׳ אליעזר דמהני׳ :ואכ"ת רישה. דמחני׳ :לאו ר׳ אליעזר היא. והא דקתני דברי כ' אליעזר אכוף הזמן הירה אור

קאי דקאמר עד סוף האשמורה הראשונה ופליגי רבכן עליה ואמרי עד חלות. דרבי אליעזר דריש בשכבר זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה הודם וזה מאוחר.ורבכן דרשי כל זמן שכיבה דהייט כל הלילה אלא שעשו סייג לדכר ואמרו עד חלות ור"ג לית ליה ההוא סייג : מאי קסכר כו'. הוה ליה לומר זמן הניכר: א**י הסכר.** דפליגי תלחי לקמן בהא מלחא איכא מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה רסיים בעים במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש חלקים ראשונה לכת. ימייושואג כארי שנאמר °ה' ממרום ישאג וממעון אחת שניה לכת אחרת שלישית לכת כה שלישית . ואיכא מאן דאמר ארבע משמרות הוי הלילה: והא המ"ל. כשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פי' לך סימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דאיכא ברקיע:ישאג שאוג ישאג. הרי ג':ואשה מספרת עם כעלה. כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מתעוררים מבינתן והשוכבים יחד מספרים זה עם זה: מאי קא חשיב. סימנים הללו שנהן למשמרות הארץ היכן נתנו . בתחלת האשמורות או בסופן:אורתא הוא.נאת הכוכבים:ושמר.והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלד ע"ג פלוני (סנהדרין דף כג:) ובב"ק בפ' החובל (דף צ':) שמרה עומדת על פחח חלרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראשיה לז). שומר אמונים(ישפיה כו):תפלה קלרה. רבינ [הביננו] ולקמן מפרש לה בפ' תפלח השחר (דף כפי): אשרי המלך שמקלפין אומו ככיתו כד . חשרי כל זמן שהיה קלום זה בתוך בהמ"ק: מפני חשר . שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם: ו**מפני** המפולת. שחומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול החומה עליו: תיפוק ליה . כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן אם לא בא ללמדך שיש שעות שאין

שלום עליך רבי וכורי ואמר לי בני כפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר המעם הזה ולריך להניח בשביל זה: לי היה לך להתפלל בדרך ואמרתי לו מתיירא כחדתי מישים הייתי שכא יפסיקו בי "עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה באותה שעה למרתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני מה קול שמעת ברצרבה זו ואמרתי לו שמעתי בת *קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים יסים לבין האומות ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבר אומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך ולא זו בלבר אלא בשעה שישראל גכנסין לבתי מי תשש כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא *שמיה הגדול מבורך הקב"ה מגעגע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסיןאותו בביתו כךמה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אבידם: ת"ר 'מפני שלשה דברים אין נבנסין לחורבה "מפני חשד מפני המפולת ומפני המזיקין.מפני חשד ותיפוק ליה משום מפולת

משד . פיין של הרושה ושם היו עמי הארלות ולא היו מבינים כולם לשון הקודש לכך חקנותו בלשון חרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשונם:

קשיא דר' מאיר הדר' מאיר. דלא מלי למימר בשעה שבני אדם ז א שושים אחם ספק נכנסין וכהן חד שעורא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי חב שור איה פי מי: אחאי לפי' רש"י שפי' שרוב בני אדם נכנסין להסב דהיינו בע"ש . מ במיי פיה מהלי מפלה

*[וגם כן] (א) לא מכתברא למימר דבני אדם ממהרין כל כך בערבי בבחות כמו בזמן בהכהנים עובלין קשיא דר' מאיר אדר"מ תרי תנאי אליבא

עיט) עוביע חויה סימן דהייט מבעוד יום קודם הערב במש: קשיא דרבי אליעור אדרבי אליעזר. דלא מצי למימר

משקדש היום וכהנים נכנסין לאכול בתרומהן חד שעורא הוא . דא"כ כ'

: אליעזר היינו ר' יהושע לבואן דגני בבים אפל. וא"ת והלא רבי ולקמן ד' רבי אליעור בעי (לקמן ד' ם:)עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ם של שחרית. וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עלמו כבר הגיע אוהו עת: היד לך להתפלל הפלה הלרה. לכאורה משמע שאין זה הביננו . דהא קא בעי לקמן (ד' ב) מאי איכא בין הביננו לחפלה קלרה . א"כ לפי' הקונ' שפי' בכאן דהיינו הביננו קבה . אלא ע"כ היינו י ההלה אחרינא הדמתה לפני "אררי קלרה . א"כ לפי' הקונ' שפי' בכאן מפלה אחרינא כדמפרש לקמן "לרכי ' עמך מרובים וכו' . וגם על זה קשה דלקמן אמריכן שאין לומר תפלח של (דף 13) בפרק השרם לרכי עמך אלא במקום סכנה . ורבי איד בשף וכחר הה לרכי עמך אלא במקום סכנה . ורבי אידע לדיות דינם יוםי לא הוה במקום סכנה פי' במקום בסימות הפושאה כמו לסטים . מדהשיב לו שמא יפסיקו בי ש עוברי דרכים ולא הביב שמא יהרגוני צ לסטים. ונראה לי כפ"ה תפלה קצרה היינו הביננו. ואפ"ג דלייט עלה היינו הביננו. ואפ"ג דלייט עלה הרביי *אמאו דמר-או דוקה בעיר חבל בשדה מותר. והה ממא לפי שכל ותר דאמרי׳ לקמן מאי איכא בין הבינני ב לתפלה קלרה . הכי קאמר בין תפלה שמשמאחד הא שבקרא קלרה דאמר בפ' תפלח השחר (דף כע:) כגון לרכי עמך וכו'. אכל ודאי תפלה קנרה דהכא ל"ל הביננו: ועונין יהח שמיה הגדול מכורך. מכחן מכח שפיי במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו היה ר' עקיבא שיבר בי מפלה שאנו מתפללין שימלא שמו שיישי ביחשרים בסםי כדכתיב (במות יו) כי יד על כם יה סמה (פרק כום דף כו) אלא ובא שני שלה נכתאי שלה מוד אלא על אחה סחם שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק ופירושו כך

יהא שמי"ה שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו גדול ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת כלות' ומבורך לעולם הבא . וזה לא כראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואינו רולה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו ב הגדול מבורך וגם מה שאומרי׳ העולם לכך חומרים קדיש בלשון ארמית לפי ידיר ומסייע דברי אתם שתפלה נאה ושבת גדול הוא על כן בשיםה הדי מצינו לכך חומרים קריע בשנן ..... ב שחפלה כאה ושבח גדול הוא על כן ידונו צ' נחקן בלשון חרגום "שלח יבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו חה אינו בל כראה שהרי כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי אלא נראה כדאמרינן בסוף סוטה (דף מפ.) אין העולם מתקיים אלא אסדרא דקדושתא ואיהא שמיה רבא דבתר אגדתא שהיו רגילין

במסכת סוכה (דף נ) התשידם כולם בשיכה אחת וקשבא לן רבל מילתא האקטות רבנן

(ב) (ג) יורם שניות הן וכסם' הגלין בפ' השחם שני שסקון ואין שני ואין שני עושה שלישי בהלין ובמס' יו"ם בפ'

שמת כל לומר קדים אחר הלרשה ושם היי עמי הארלות ולא היו מבינים כולם לשון הקודש לכך תקטוהו בלשון מרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשומם: "יה שאל אחד חדב במשהה היים שהשהים בישר במינים בחשה היים שהא היים שהשהים בישר מדיים במינים בפרק כל שנה (דף לד ומי כשי שו משה שלישי בבשק ובשם של שהיה במינים בפרק ואות היה אחדם במינים בשק (די) דף וחם מכל הרוא מיסקאה הרימון ארון שאל לי כשה מעלה לקדש איל די כשה מעלה הרושה אל לי . לקום מצל כדי לעשה להאם למשקה מינים במינים משהחת במינים במינים במאות המינים במינים במינים במאות המינים במינים במינים במאות האות במינים במינים במינים במאות במינים במינים במאות במינים במינים במינים במינים במינים במינים במינים במינים במינים במאות במינים במאות במינים במאות במינים במי

רב נסים גאון שייותא ייוניסרוביה שיש בר מהמיהה ואע"ם ששניהם (כסוף) מסכת כריתות (בטוף) (קף כג) ודהא איסור מעולה לר' קל במיתה וקרשים איסור חמור בכרה ואתיאיסור מעולה דקיל וחייל אאיפוד טרת דחפיר ואיתא נפי בדרב׳ מקומת מן התלפוד אני מוכירין מהן מה שעלה בידינו במס' שבת במ' במה מדליקון (דף כה) וכפסחים בפ' כל שעה (דף (ג) ובהנינה בפרק הומר בקרש (דף כד) וביבמת בפרק העורל (דף ענ) ובשהיכת חלין שהדע שהשרון היא אב הסומאה וכל מה שנגע בו כן הדולין נקרא ראשה ומהשנגע בראשה אינו כפכא שליטי ואינו פוסל ולפינך קיאם המשנה פסול ולא קיאם

עין משפט

נר מצוה

היו ופייב, מהלי רולה

ושמינה מש כלכה ו'

ספא ווה עיפר ראף מטא הה. עיקה המכח מהרחה (פיכתי) הראשן מהרחה (פיכתי) הראשן מברים מכא המכמא השני מסל ואינו מכמא רים במקומת הרבה במשנה מה שמסייע לוה המשנה שהזכרט אנו שמבק ולא על דבריו של ר' עקיבא ואע"ם שכל ההנאין ששוברין (באהו) [כאתו] המתם מנאם

מהלנתא מידו אין אני תופסין זה העיקר אלא בתלמוד מה שרוחה אוחר חרא בהרא מס' דברכות דאמרינו הכא בשלחו

DONKEY BRAYS; (8) שְׁנְיָּה בְּלֶבִים צוֹעֲקִים — THE SECOND [WATCH], DOGS HOWL; איל מוֹנְק מִשְׁרֵי אִמוֹ — THE THIRD [WATCH], which occurs close to daybreak, AN INFANT NURSES FROM ITS MOTHER'S BREASTS, (9) בְּעָלָה עם בַּעָלָה — AND A WOMAN SPEAKS WITH HER HUSBAND. (10)

The Gemara considers which part of the watch these signs point to:

תאי קא חָשִׁיב רַבּי אֱלִיעָּיִר – What is R' Eliezer counting with these signs? אִי הְּשִּׁבְרוֹת קָא חָשִׁיב – If he is counting the beginnings of the watches, הְּחָלֵּת מְשְּמֶרָה רְאשׁוֹנָה סִימָנָא לָמָה לִי – what need is there for a special sign to identify the beginning of the first watch? אוֹרְתָּא הוֹא – It is when night falls![ייי] אוֹרְתָּא הוֹא – And if he is counting the ends of the watches, אִ סִוֹּרְנִה לָמָה לִי סִימָנָא – what need is there for a special sign for the end of the last watch? בּיִנְּיִא הוֹא – וֹרָנִיִּא הוֹא – וֹרָנִיא הוֹא – וֹרָנִיא הוֹא – It is when day breaks! – ? –

The Gemara concludes:

קּלָא חָשִיב סוֹף מִשְּׁמֶרָה רְאשׁוֹנָה — Rather, we must say that [R' Eliezer] is counting the end of the first watch, וּתְחַלֵּת מִשְׁמֶרָה — the beginning of the last watch, וְאֶמְצָעִיהָא — and the middle of the middle watch.

The Gemara offers an alternative explanation:

רְאִיבֶּעִית אֵימָא Or if you prefer, say: אָיבָעִית אֵימָא פֿוּלְהוּ סוֹף מִשְּמֶרוֹת קָא With all of these signs he is counting the ends of the watches. וְבִי הַּימָא אַחְרוֹנָה לֹא צָרִיךְ And if you will object and say that the last watch does not need a special sign to mark its

end, since it ends at dawn, I will answer as follows: לְמֵאִי נַבְּקָא – For what practical purpose is it stated? מִינָה – For what practical purpose is it stated? מְּנְהִי – For what practical purpose is it stated? מְּנִיקְרִי קְרִיאָרִי שְׁמֵע בְּבָּיִת אָפֶּל – To serve as a marker for reciting the morning Shema for one who sleeps in a dark house מְּלֵי שְׁמֵע אֵימָת – and does not know when is the time for reciting the morning Shema. בְּינְן דְאשָׁה מְּפָבֶּרָת עֶם בְּעָלֶה – Once a woman begins speaking with her husband וְתִינוֹךְ יוֹנֶךְ – and a child begins nursing from its mother's breasts, בְּיִקְוֹם וְלִיקְרִי – let him arise and recite the Shema, for the night has ended. [14]

The Gemara quotes a teaching of Rav that elaborates the subject of God's "roaring":

אַמָר רָב יְצָחָק בַּר שְׁמוּאֵל מִשְּמֵיה דְּרֵב - Rav Yitzchak bar Shmuel said in the name of Rav: שָלִישׁ מְשִׁמְרוֹת הָוִי הַלַּיְלָּה — The night consists of three watches, וְעַל בָּל מִשְּמֶר וּמִשְּמֶר בּאָרִי — and at each and every watch the Holy One, Blessed is He, sits and roars like a lion — אוֹי לַבְּנִים — and says: — Woe to the children — אוֹי לַבְּנִים — because of whose sins I destroyed My Temple, וְשְׁרַבְּתִּי אֶת בְּיתִי בְּח and burned My Sanctuary, וְהַנְּלִיתִים לְבֵין אוּמוֹת הָעוֹלָם — and exiled them among the nations of the world. [15]

The Gemara cites a related incident:

ד אָמֶר רַבּי יוֹטִי – R' YOSE SAID: אָמֶר רַבּי יוֹטִי – R' YOSE SAID: אָמֶר רַבִּי יוֹטִי – R' YOSE SAID: אַמֶר רָבִי יוֹטִי – R' YOSE SAID: – בּעָם אַחַת הָיִיתִי מְהַלֶּךְ בַּדְּרֶךְ – I WAS ONCE TRAVELING ON THE ROAD, ונְבָנַסְתִּי לחוֹרְבָה אָחַת מְחוֹרְבוֹת יְרוֹשְׁלִיִם לְהַתְּפֵּלֶל – AND I ENTERED

NOTES

- 8. The Gemara below will explain to what portion of the watch this corresponds.
- 9. At this hour of the morning an infant becomes hungry and begins nursing from its mother (Tzlach).
- 10. Since it is close to morning, people are awakening, and those who sleep together begin talking to one another (Rashi). Thus, when the Baraisa speaks of a woman talking to her husband it is merely by way of example (HaKoseiv in Ein Yaakov, in explanation of Rashi).

[Although these signs are meant to serve as physical cues for the moments described, R' Eliezer's choice of them also contains certain ethical teachings. See *Maharsha* and *HaKoseiv* for two such interpretations.]

- 11. I.e. it begins when the stars come out (Rashi).
- 12. [I.e. the donkey brays at the end of the first watch; the dogs howl in the middle of the middle watch (at midnight); and an infant nurses from its mother, and a woman awakens and begins talking to her husband, at the beginning of the third watch. It is at those moments that God roars over the destruction of the Temple.]
- 13. [I.e. in a room without any windows to let in the light of day.]
- 14. [The other two signs (the donkey braying, the dogs barking), however, are for the purpose of informing us when the first and second heavenly watches end.]

What is the point of knowing when the heavenly watches begin and end? Rav Hai Gaon (cited in Rashba, and at greater length in Otzar HaGeonim; see also Rosh) explains that it is because it is proper to cry out to God and beseech Him at the beginning of the watches concerning the destruction of the Temple, as the verse in Lamentations (2:19) states: אַרְנִי בְּלֵייְלֵהְ לְרְאשׁ אַשְּׁמְרוֹח שִׁפְּכִי בְּפִּיִם לְבְּרָ נַכְח פִּנִי אַרְנִי בְּלִייְלָה לְרְאשׁ אַשְּׁמְרוֹח שִׁפְכִי בְּפִיִּם לְבָּרְ נַכְח פִּנִי אַרְנִי בּלִייְלָה לְרְאשׁ אַשְּׁמְרוֹח שִׁפְכִי בְּפִיִּם לְבַּרְ נַכְח פִּנִי אַרְנִי בּלִייְלָה לְרְאשׁ אַשְּׁמְרוֹח שִׁפְכִי בְּפִיִּם לְבַּרְ נַכְח פִּנִי אַרְנִי בּלִייְלָה לְרְאשׁ אַשְּׁמְרוֹח שִׁפְּכִי בְּפִיִּם לְבַּרְ נַכְח פִּנִי אַרְנִי ווּתְּבְּתְּי בְּבִּיִי בְּרִיְלִה לְרְאשׁ אַשְּמְרוֹח שִׁפְּכִי בְּפִיִּם לְבַּרְ נַכְח פִּנִי אַרְנִי ווּתְ בְּבְּיִי בְּבְּיִי בְּבְּיִי בְּיִי בְּבְיִי בְּרִי בְּיִי בְּרִי בְּיִי בְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְּיִי בְּבְיִי בְּרִי בְּבְיִי בְּרִי בְּיִבְּיִי בְּיִבְיִי בְּיִי בְּיִי בְּיִי בְּיִי בְּבְיִי בְּיִבְּיִי בְּבְייִ בְּיִבְּיִי בְּיִבְיִי בְּיִי בְּיִבְיִי בְּיִי בְּיִי בְּיִי בְּיִבְי בְּבִי בְּיִבְּיִי בְּיִי בְּיִבְּיִי בְּיִי בְּיִבְי בְּיִי בְּיִבְּי בְּיִי בְיִי בְּיִי בְּיִים בְּיִים בְּיִבְּיִי בְּיִים בְּיִי בְּיִי בְּיִי בְּיִי בְּיִי בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּיִים בְּי

According to the previous answer as well, the signs indicate (either directly or indirectly) the beginnings of the second and third watches and thus serve to alert us to a propitious time to pray for the Temple. But according to that answer, the dogs howl in the *middle* of the second watch, not at the beginning or end of one. For what purpose does R'

Eliezer teach us this sign? Rashba and Ritva answer that R' Eliezer gives this sign to indicate a practical way of knowing when it is midnight and time to stop eating the meat of sacrifices whose consumption is limited to one day (see 2a note 11). Magen Avraham (1:4), however, states that according to the Gemara's first answer midnight is also an appropriate time to cry out to God concerning the Temple, since it too is a time when God roars over the destruction of the Temple. (See Magen Avraham who cites this interpretation as a source for the custom of the Kabbalists to pray for the Temple at midnight. See also Tzlach who notes Rashba's apparent disagreement with this interpretation.)

[It is interesting to note that although according to both of the Gemara's answers the beginning of the night also marks the beginning of a watch, Rashi (to Lamentations 2:19) does not seem to count it as one of the propitious times for praying for the Temple. See Maharsha who discusses this point. On the other hand, Tur (Orach Chaim 1, see also Shulchan Aruch 1:2) understands R' Eliezer's counting of the ends of the watches to imply a third propitious time for this prayer — at the moment night changes into day.]

15. Rav Hai Gaon (cited in Otzar HaGeonim) explains the statement that God "roars" to be meant allegorically. Its point is to teach us to cry out concerning the destruction of the Temple and our exile among the nations. (See below, 7a note 2 for a similar explanation by Rav Saadiah Gaon of "Hashem's prayer.") [Accordingly, the statement, "Woe to the children because of whose sins I destroyed My Temple ..." may be meant to convey that since it is only because of our sins that the Temple was destroyed and our people were scattered among the nations, it is only because of our failure to repent them that the Temple continues to lie in ruins and we remain scattered among the nations. God, however, yearns for our repentance, and if only we will cry out to Him in anguish and regret over our sins and return to Him, He will surely restore us to our land and rebuild the Holy Temple.]

The expression "destroyed My Temple" and "burned My Sanctuary" would both seem to refer to the same thing. Toras Chaim (to Sanhedrin 96b), however, suggests that the expression "destroyed My Temple" connotes the departure of God's Presence from the Temple, while the expression "burned My Sanctuary" refers to its actual destruction. It is only after God's Presence has departed the Temple that it can be physically destroyed. Alternatively, the double expression connotes the loss of both the earthly Temple and its heavenly counterpart. As stated in Taanis (5a), God does not "reside" in His heavenly Temple while the earthly Temple is in ruins. Thus, in effect, both Temples were "destroyed" at one time.

השיא דר' מאיר אדר"מ תרי תנאי אליבא

דר"מ קשיא דר' אליעור אדר' אליעור חרי

תנאי אליבא דר' אליעזר ואב"א רישא לאו ר'

אליעזר היא: עד סוף האשמורה: מאי קסבר

ר' אליעזר אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה

לימא עד ארבע שעות ואי קסבר ארבע

משמרות הוי הלילה לימא עד שלש שעות

לעולם קסבר שלש משמרות הוי הלילה והא

קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות

בארעא דתניאר' אליעור אומר שלש משמרות

הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה

קרשו יתן קולו שאוג ישאג על נודו וסימן

לדבר משמרה ראשונה חמור נוער שניה

כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו

ואשה מספרת עם בעלה. מאי קא השיב ר'

אליעזר אי החלת משמרות קא חשיב תהלת

משמרה ראשונה סימנא למה לי אורתא הוא

אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה

אחרונה למה לי סיכנא ימכא הוא אלא חשיב

סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אחרונה

ואמצעית דאמצעיתא ואב"א כולהו סוף

משמרות קא חשיב וכי תימא אחרונה לא צריך

לפאי נפקא פינה לפיקרי ק"ש לפאן דגני

בבית אפל ולא ידע זכן ק"ש איכת כיון דאשה

מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו

ליקום וליקרי אמר רב יצחק בר שמואל משמי

דרב ג' משמרות הוי הלילה "ועל כל משמר

ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי

לבנים שבעונותיהם ההרבתי את כיתיושרפתי

את היכלי והגליתים לבין אומות העולם: תניא

א"ר יוםי פעב אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי

לחורבה אחת כהורבות ירושלים להתפלל בא

אליהו זכור למוב ושמר לי על הפתח (והמתין

לי) עד שסייכתי תפלתי לאחר שסייכתי

תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי ואמר לי בני מפני מה

נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר

הגהות הביח

קיטיא דר' מארר אדר' נואיר. דלא מלי למימר בשעה שבני אדם ז א סושיע אדה סיש נכנסון וכהן חד שעורא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי חב שור אוא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי חב שור אראם מי מיב אחאי לפי׳ רש"י שפי׳ שרוב בני אדם נכנסין להסב דהיינו בע"ש . מי מיי פיהמהני מפלה *[וגם כן] (א) לא מהתברא למימר דבני אדם ממהרין כל כך בערבי

בבחות כמו בומן בהכהנים פובלין דהיינו מבעוד יום קודם הערב במש: קשיא דרבי אליעור אדרבי אליעזר. דלא מצי למימר

משקדש היום וכהנים נכנסין לאכול בתרומהן חד שעורא הוא . דא"כ ר'

הליעזר היינו ר' יהושע: לבואן דגני בבית אפל. וא"ת והלא רבי אליעור בעי (לקתן ד' ם:)עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש של שחרית . וי"ל מ"מ כיון שידע מחי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עלמו כבר הגיע אותו עת: היד לך להתפלל הפלה קלרה. לכאורה משמע שחין זה הביננו . דהא קא בעי לקמן (ד' ל.) מאי איכא בין הביננו לחפלה קלרה . ה"כ לפי' הקונ' שפי' בכהן דהיינו הביננו קבה . אלא ע"כ היינו . הפלה אחרינא כדמפרש לקמן *לרכי שמך מרובים וכו' . וגם על זה קשה דלקמן אמריכן שאין לומר תפלח של לרכי עמך אלא במקום סכנה . ורבי

יוכי לא הוה במקום סכנה פי' במקום בפעלות הפושאה כשו לסטים . מדחשיב לו שמא יפסיקו בי שוברי דרכיםולא הביבשמא יהרגוני ש לפטים. ונראה לי כפ"ה תפלה קלרה קרכה היינו הביננו. ואמ"ג דליים עלה אביי *אמאן דמתפלל הביכנו . הייכו ב מכיי וומון זמונים מוחר. והא צ דאמרי׳ לקמן מאי איכא בין הביננו हु לחפלה קלרה . הכי קאמר בין הפלה קלרה דחמר בפי מפלח השחר (דף שבא וה עיקר ואר כנו:) כגון לרכי עתך וכוי. אבלודאי להיותר ביתרשביני בבשי מפלה קלרה דהכא ל"ל הביננו : שביחיק שבא הכפא תפלה קלרה דהכא ל"ל הביננו : שביחיק בפא הכפא לון ווי יהא שמיה הגדול מבורך. ודבי ששל ואינו שבמא קלרה דחמר בפ' תפלח השחר (קף ועונין יהא שמיה הגדול מבורך. מכאן יש לסחור מה שפי

במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו כדכתיב (במות יו) כי יד על כס יה שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק ופירושו כך יהא שמי"ה שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהאשמו גדול ושלם ומבורך לשולם הוי חפלה אחרת כלומ' ומבורך לעולם הבא . וזה לא נראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו הגדול מבולך וגם מה שלומרי׳ העולם בתלמר בה שרוחה אחור לכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי עיקר ומסייע דברי אותם שתפלה נאה ושבח גדול הוא על כן שתפנה נחה ושבח גדונ הוח ענ כן בשומה הדי סדינו נתקן בלשון תרגום "שלח יבינו מית לאחם החנאים התראבים ניהיו מסתכתיו דנו זוה אינו חדא בהדא סם" דברנות התראבים ניהיו מסתכתיו דנו זוה אינו המלאכים ויהיו מתקנאין בט חה אינו בש' ואלו דברים (דף ככ) בלשון עברי אלא נראה כדאמריכן בלשון עברי אלא נראה כדאמריכן דאמרינן הכא בשלחן בסוף סוטה (דף מפ.) אין העולם ובשם חלין בש' השחים מתקיים אלא אסרכא דקדושתא ואיהא ממקיים מנח הסדרה דקדושת חומיהת היד שני שמח שלים: שמיה רבא דבתר אגדבתא שהיו רגילין בהילין ובשם יידם בשי גום שהיו הכל מבינים שוה היה לשונם: ירם שיה להיות ערב

קשיא דרכי מאיר אדר' מאיר . לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פהן בערבי שבהות והוא שעור מאוחר משל כהן . והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות : קשיא דר' אליעזר. דברייתא חדר׳ חליעזר דמתני׳ :וחב"ח רישת. דמתני׳ :לחו ר׳ חליעזר היה. והח

דהתני דברי כ' אליעזר אסוף הזמן תירה אור קאי דקאמר עד סוף האשמורה הרחשונה ופליגי רבנן עליה וחמרי עד חלות. דרבי חליעור דרים בשכבך זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה קודם וזה מאוחר.ורבכן דרשי כל זמן שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג לדבר ואמרו עד הצות.ור"ג לית ליה ההוא סייג : מאי הסכר כו'. הוה ליה לומר זמן הניכר: א**ו קסבר**. הום' ד"ה (h) קביא דרני דפליגי חלחי לקמן בהא מלחא איכא מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה להיינו כע"ם 6י נמי ל6 במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש חלקים ראשונה לכת שנים לחנק נספ חנקים רחשונה לכח ימייקישואג בארי שנאמר "ה' מבורוב ישאג ומבעון אחת שניה לכת החלת של של לכת לכת לכם לכם החלים של החלים החלים החלים של החלים של החלים של החלים של החלים של החלים החלים החלים של החלים שלישית. ואיכא מאן דאמר ארבע משמרות הוי הלילה: והא קמ"ל. כשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פי׳ לך בימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דחיכה ברקיע:ישהג שהוג ישהג. הרי ג': ואשה מספרת עם בעלה. כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מחעוררים משינתןוהשוכבים יחד מספרים זה עם זה:מחי הח חשיב. סימנים הללו שנהו למשמרות הארץ היכן נהנו . בתחלה האשמורות או בסופן:אורתא הוא.נאת הכוכבים:ושתר.והמחין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלד ע"ג פלוני (סנהדרין דף כג:) ובב"ק בפ' החובל (דף צ':) שמרה עומדת על פחח חלרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראשית לז). שומר אמונים(ישניה כו):תפלה קלרה. רבינ [הביננו] ולקמן מפרש לה בפ' תפלח השחר (דף כפ-): אשרי המלך שמהלפין ~~אותו ככיתו כך~~ . אשרי כל זמן שהיה הלום זה בתוך בהמ"ק: מפני חשד .

שלא יאמרו זוכה מוכנת לו שם: ומפני

המפולת. שחומת החורבה רעועה

ומסוכן הוא פן תפול החומה עליו:

תיפוק ליה . כלומר למה לנו ג'

טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן

אם לא בא ללמדך שיש שעות שאין

המעם הזה ולריך להניח בשביל זה:

בחדתי לו בחרה לך להתפלל בדרך ואמרתי לו מתיירא לי היה לך להתפלל תפלה משמא יפסיקו בי *עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה באותה שעה למרתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני פלהברה[ופי מה קול שמעת בחירבה זו ואמרתי לו שמעתי בת *קול שמנהמת כיונה מייזיין ואומרתאוי לכנים שבעונותיהם החרבתיאת ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבראומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך ולא זו בלבר אלא בשעה שישראל גכנסין לבתי פי תשיש כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא *שמיה הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו - ואומר אשרי המלך שמקלסיןאותו בביתו כךמה לו לאב שהגלה את בניוואוי לדם לבנים שגלו מעל שולחן אבירם: ת"ר 'מפני שלשה דברים אין גבנסין לחורבה "מפני חשר מפני המפולת ומפני המזיקין.מפני חשר ותיפוק ליה משום מפולת

• ב פיין של התר קדיש אחר הדרשה ושם היו עמי הארצות ולא היו מבינים כולם לשון הקודש לכך חקנוהו בלשון חרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשונם:

שבת (דף יה) אמר מבשר יום ולהרומה משתחשך ולארר שישים יומו פרוח מבט שם פכול יום שהרי יוטו כבר חלף ועבר אלא נשתייר עליו להקריב הקרבן שווא נתחייב בו ולפיכך הוא נקרא מחוסר כיפורים ועדיין, הוא אסדי *) פיון רש"י שם ודברי רביט צרוכין נחור.

רב נסים גאון בהרובה "ופעלת הקדם שדיתא ייתיהרוביה שרש בו מהמירה האוו"א ששביהם (בסוף) מסכת בריתות יריין) פסטו טייוחת (דף כג) דהא איסור פעילה לו' קל בפיתה וקרטים איסור חמור בכרת ואתי איסור בעילה דקיל וחייל אאיפור טית דהפיר ואיתא נפי בתרב׳ מכן מת מן התלמה אנו מוכירין מהן מה שעלה בידינו במס' שבת בש' במה מדליקון (הף כה) ובשמחים בש' כל שעה (דף לג) ובהגינה בפרק דופר בקרים (דף כד) וביבטות בפרק העודל וביבטות ובפרק העודל (דף עג) ובשהוכת חלין (דף לא) בפרק השרים אחד בעוף וכסרר היה נבי אירע להיות דינם שהדע שהשרץ הוא אב הסובאה וכל מה שנגע הסומאה וכל מה שנגע בו כן הרולין נקרא ראשון ומהשנגע בראשון נקרא שני חדצני בחלק אינו בפסא שלישי ואינו פוסל ולפיכך קרארני המשנה פסול ולא קראחו סמא לפי שכל ולד מכא שאינו מסמא אחד פסול סיקרי וכל ולד מכא שמסמא אחד הרא שנקרא רש במקשת היבה במשנה מה שכמיית לות והיה ר' עקיבא מיבר בי השני בחלין מסכא שלישי כרספורש נמס׳ מימה (פרק כנוס דף כו) אלא על איתה מחם הבשנה שהזכרנו אנו סישכין ולא על דבריו של ר' עקיבא ואע"ם שכל התנאין ששיברין (כאותו) [כאותו] המתם כנאם בממבת סוכה (דף ל) ט עלם בשימה אדת וקשמא לן דכל מילתא דאקמות רבנן כשימה נפרש מהליר מהלכתא מידו אין אני תופסין זה העיקר אלא

להיות ערב

ONE OF THE RUINS OF JERUSALEM TO PRAY. בא אַליהוּ זכור לטוב - ELIJAH the prophet, WHO IS REMEMBERED FOR GOOD, [16] CAME ישָׁמַר לִי עַל הַפֶּתָח (והמתין לי) עַד שֵׁסְנִימְתִי תִּפְלֶּתִי – AND WAITED[17] FOR ME AT THE ENTRANCE of the ruin UNTIL I FINISHED MY PRAYER. לאחר שסיימתי תפלתי – AFTER I FINISHED MY PRAYER עלום עליף רבי – (ELIJAH) SAID TO ME: "PEACE UNTO YOU, MY TEACHER." וְאָמֵרְתִי לו – AND I RESPONDED TO HIM: שַׁלוֹם יבי ומורי – "PEACE UNTO YOU, MY TEACHER AND MASTER." מפני מה נכנסת - AND HE SAID TO ME: יאמר לי - "MY SON, מפני מה נכנסת FOR WHAT reason DID YOU ENTER THIS RUIN and place yourself in a state of danger?" אָמֵרְתִּי לוֹ לְהִתְפַלֵּל – I SAID TO HIM: "TO PRAY." וְאָמֵר לִי – AND HE SAID TO ME: הָיָה לְךָּ יהתפלל בדרך – "YOU SHOULD HAVE PRAYED ON THE ROAD and not have entered the ruin."[19] אמרתי לו – AND I SAID TO HIM: יקרים דְּרָכִים בי עוֹבְרֵי דְרָכִים – "I did not pray on the road for I was afraid that passersby might interrupt me." יאַמֵר לִי – AND HE SAID TO ME: אַמַר לַה הַפָּלֵל תִפְּלֵל תִפְלָה קצָרָה – "In that case YOU SHOULD HAVE PRAYED THE ABRIDGED PRAYER."[20]

Before continuing to relate his dialogue with Elijah, R' Yose pauses to comment:

קאותה שָעָה לְמַרְתִּי מְמֶנוּ שְׁלֹשָה דְּכָּרִים — AT THAT TIME I LEARNED FROM [ELIJAH] the following THREE THINGS: לְמַרְתִּי שָׁאֵין נִכְנָסִין

1 LEARNED THAT ONE SHOULD NOT ENTER A RUIN; [21]

AND I LEARNED THAT ONE MAY PRAY ON

THE ROAD; [22] קלמָרְתִּי שְׁהַמּתְפַּלֵּל בַּדְרָךְ מִתְפַּלֵל תְפּלָה קְצְרָה (בְּרָתְה שָׁהַמּתְפּלֵל בַּדְרָךְ מִתְפַּלֵל הִפּלָה קּצְרָה (LEARNED THAT ONE WHO PRAYS WHILE ON THE ROAD SHOULD PRAY THE ABRIDGED PRAYER. [23]

R' Yose returns to the dialogue between himself and Elijah: מה קול – AND ELIJAH SAID TO ME: יָאָמֶר לִי – ייָאמָר לִי – מָה קוֹל שמעה בחורבה זו - WHAT SOUND DID YOU HEAR when you were IN THIS RUIN?" וְאָמֵרְתִּי לוֹ – AND I SAID TO HIM: שָׁמֵעְתִּי בַּת יונה ואומרת ביונה ואומרת – "I HEARD A HEAVENLY VOICE THAT WAS COOING LIKE A DOVE[24] AND SAYING: אוֹי לַבְנִים ישבעונותיהם החרבתי את ביתי - WOE TO THE SONS BECAUSE OF WHOSE SINS I DESTROYED MY HOUSE, יְשָׁרֵפְתִּי אֶת הֵיכָלִי – AND BURNED MY TEMPLE, וָהָגֶלִיתִים לְבֶין הַאוֹמוֹת – AND EXILED THEM AMONG THE NATIONS of the world.' " אַמָר לִי – AND [ELIJAH] SAID TO ME: חַיִּיך (חַיֵּי רֹאשָׁך – "BY YOUR LIFE AND THE LIFE OF YOUR HEAD![25] אוֹמֶרֶת בָּלְ – IT IS NOT ONLY AT THIS MOMENT THAT [THE HEAVENLY VOICE] SAYS THIS, אַלַא בָּכָל יוֹם וַיוֹם שַׁלֹשׁ בְּעָמִים אוֹמֶרֶת כָּךְ – BUT ON EACH AND EVERY DAY IT SAYS THIS THREE TIMES. [26] ולא זו בלבר – AND NOT ONLY THIS, אַלַא בְּשַעה שִישַׁרָאֵל נְכָנָסִין לְבַתֵּי כְנָסִיוֹת וּלְבַתֵּי מִדְרַשׁוֹת - BUT AT THE TIME THAT the people of ISRAEL ENTER THE SYNAGOGUES AND HOUSES OF STUDY ועונין יהא שמיה הגרול – AND RESPOND in the Kaddish, 'MAY HIS (God's) GREAT NAME BE BLESSED, '[27] הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו ואומר -THE HOLY ONE, BLESSED IS HE, SHAKES HIS HEAD AND SAYS:[28]

NOTES

CHAPTER ONE

- 16. [This expression of blessing is often appended to the name of the prophet Elijah and indeed only to his name. (See Midrash Esther Rabbah 10:9 which relates its use in connection with Charvonah to Elijah the prophet as well, with the statement that it was actually Elijah in the guise of Charvonah who told the king about the gallows Haman had built for Mordechai.)]
- 17. Although the word שמר ordinarily means to watch or guard, Rashi cites several instances where it means to wait (for example, Sanhedrin 63b, Bava Kamma 90b, and the verses in Genesis 37:11, and Isaiah 26:2), and on this basis he explains that to be its meaning here as well.
- 18. Thus, I counted on the merit of the mitzvah to protect me from any danger (Rosh Yosef; see also Rif in Ein Yaakov; cf. Pnei Yehoshua).
- 19. Elijah answered that R' Yose should not have relied on the merit of his prayer where there was any alternative. [Although it is better to pray indoors than outdoors (see Gemara below, 34b, and Orach Chaim 90:5)] it is nonetheless preferable to pray outdoors than to enter a place of danger (Rif in Ein Yaakov). And since it was possible to pray outdoors, R' Yose should not have counted on the merit of the mitzvah to protect him when he placed himself in danger unnecessarily (Rosh Yosef; cf. Pnei Yehoshua).
- 20. This refers to the abridged version of Shemoneh Esrei cited below (29a), called הַהַבְּינֵנֵי vahavineinu (Rashi; Tosafos; et al.).
- 21. Because of the dangers that lurk there, which the Gemara will enumerate below.
- 22. If no other place is available (see note 19).
- 23. R' Yaakov ibn Chaviv (the original compiler of Ein Yaakov, whose commentary to that work appears under the name HaKoseiv) suggests a deeper meaning to this incident. R' Yose (who was a disciple of R' Akiva and one of the leading teachers of Israel in the generation after the collapse of the Bar Kochba revolution some 65 years after the destruction of the Second Temple) was troubled by the failure of the Temple to be rebuilt. Like Daniel before him (see Daniel ch. 9), he set himself to investigate this matter and to pray for understanding and to be eech God for the restoration of the Temple (he "entered one of the ruins of Jerusalem to pray" - i.e. he entered into the subject of the continued ruination of Jerusalem and prayed). As a result of the intensity of his devotion, the prophet Elijah appeared to him and asked him, "My son, for what reason did you enter this ruin" - i.e. why have you delved into this matter with such intensity? Are you perhaps questioning the justice of God's ways? R' Yose answered: No, "I entered [only] to pray" for the quick restoration of the Temple. Elijah answered him, "You should have prayed on the road" - i.e. the time has not yet come for the restoration of the Temple and the return of the exiles, and you should therefore have

devoted the main part of your prayer to the safe passage of Israel along the long and bitter road of its exile. R' Yose responded, "I was afraid that passersby would interrupt me" - i.e. I was afraid that the nations of the world, who constantly persecute the people of God, would make it impossible for Israel to complete its journey through the exile as faithful servants to Him. [The Bar Kochba revolution was suppressed by the Romans with extreme brutality, and in its aftermath, Judea was completely emptied of Jews. Even the Jews of the Galilee were subjected to almost unbearable persecutions.] Elijah responded that even so, "You should have prayed the short prayer" - i.e. the travails of the exile do not allow for prayers of great length on this subject. Our prayers on the matter should therefore be short in length, but full of intensity. [For if we were to cry in full over all the tragedies of the exile, our lives would be completely consumed in this task and no time and energy would be left to build, support and make Israel flourish despite her many woes.] R' Yose concluded that he learned three important lessons from this dialogue. First, it is not wise for a person to enter too deeply into the reasons for the lengthy exile and the long delay in the Messiah's arrival, nor to try and reckon the time of his arrival. Second, he learned that one should pray on the road - i.e. pray for the survival and well-being of Israel along her journey through the exile. Third, that our prayers concerning the tragedies of exile should be intense but not overly long. 24. A בַּח קוֹל is a voice from Heaven that constitutes a level of Divine communication below that of actual prophecy. When Chaggai, Zechariah and Malachi (the last of the prophets) died in the early period of the second Temple, the era of actual prophecy came to an end. Nonetheless, Divine messages continued to be received by the righteous in the form of a קול [literally: the daughter of a voice] (Sanhedrin 11a). According to some, the reason for this name is because the voice heard by the person is not the voice that emanates from Heaven but merely an echo of it (Tosafos ibid.; see Tos. Yom Tov to Yevamos 16:6 for another explanation).

- 25. Each of these expressions is used as a form of oath (see *Sotah* 10b and *Sanhedrin* 24a). Here Eliyahu makes use of a double oath to emphasize his statement.
- 26. [I.e. at the end of each of the three watches of the night, as the Gemara stated above (see note 14; cf. *Iyun Yaakov*).]
- 27. Translation follows Tosafos; cf. translation of $Machzor\ Vitri\ cited$ there.
- 28. This is not to be taken literally but rather as an anthropomorphism. The Torah itself sometimes ascribes human traits to the Almighty to help human minds grasp in some measure what is in essence ineffable [בְּבֶּרָה תוֹרָה בִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָרַשׁן] (see Rambam, Hil. Yesodei HaTorah 1:9). The Sages therefore employed such expressions as well. The intention here

עין משפמ נר מצוה

קשיא דר' מחיר אדר' מחיר. דלא מלי למימר בשעה שבני אדם ז א טושיש אדת ספ נכנסין וכהן חד שעורא הוא דאסכן רבי מאיר היינו רבי ח ב שר ארח פיי מי: אחאי לפי' רש"י שפי' שרוב בני ארם נכנסין להסב דהיינו בע"ש . מג מיי פיהמה!י מפלם

*[וגם כן] (א) לא מסתברא למימר דבני אדם ממתרין כל כך בערבי בבחות כמו בומן בהכהנים מובלין (פתיג משין זים ומשין דהיינו מבעוד יום קודם הערב במש: קשיא דרבי חליעור חדרבי אליעזר. דלא מלי למימר

משקדש היום וכהנים נכנסין לאכול בתרומתן חד שעורא הוא . דא"כ ר'

: הליעזר היינו ר' יהושע למאן דגני בביח אפל. וא"ח והלא רבי אליעור בעי (לקתן ד' פ:)עד שיכיר בין חכלת לכרתי בק"ש של שחרית . וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה עמוד השחר. קודם שיקום ויומן ענמו כבר הגיע אותו עת: היה לך להתפלל תפלה קלרה. לכאורה משמע שאין זה הביננו . דהא קא בעי לקמן (ד' ל.) מאי איכא בין הביננו למפלה קלרה . א"כ לפי' הקונ' שפי' בכאן דריינו הביננו קבה . אלא ע"ב היינו ਦ תפלה אחרינא כדמפרש לקמן "נרכי היפר שמך מרובים וכו׳ . וגם על זה קשה דלקמן אמרינן שאין לומר תפלח של לרכי עמך אלא במקום סכנה . ורבי אחד בשף וכשיר הה נבי אירע להיות דינם יוכי לא הוה במקום סכנה פי' במקום בסעלות דבושאה כבו לסטים . מדהשיב לו שמא יפסיקו בי שוברי דרכים ולה הביב שמה יהרגוני שַ לפטים. ונראה לי כפ"ה תפלה קצרה ים איני חשני בחלין המנים עלה איני השני החלי מחלים המני לפיי איני בספא שליםי המני לביי אלחתן דתספלל הביננו. היינו פישל ולפיבד בחציי דוכל ביינים ל-ק דהכא היינו הביננו. ואע"ג דלייע עלה ה חביי "מממן זמישוני של דוקא בעיר אבל בשדה מותר. והא ל החתרי לקתן מאי איכא בין הביננו שאינו שפש אחד שם ל החתרי לקתן מאי איכא של הדיננו שאינו שפש אחד שם ל הדיננו שאינו שפש אחד שם ל הדינו מיקר ואי של החתר בפי מפלח הסתר (דף שמא והי שיקר ואי קלירה האמר בפי מפלח הסתר (דף שמא והי שיקר ואי בין אינו וויינו מורשינו בפי בפי) כנוו לרכי נמוד וכוי. אבל ודאי לחייות מורשינו בפי כע:) כגון לרכי עמך וכו'. אבל ודאי תפלה קלרה דהכא צ"ל הביננו : ועונין יהא שמיה הגדול מבורך. מכאן יש לסחור מה שפיי במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו כדכתיב (במות יו) כי יד על כם יה סמה (פרק כום דף כו) שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק ופירושו כך יהא שמי"ה שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהא במו גדול ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת כלומ' ומבורך לעולם הבא . וזה לא נראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דמפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו וזה אינו בי נראה שהרי כמה תפלות יפות שהם ב בלשון עברי אלא נראה כדאמרינן

קשיא דרכי מאיר אדר' מאיר . לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פהן בערבי שבהות והוא שעור מאוחר משל כהן . והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות : השיא דר' אליעזר. דברייתא אדר׳ אליעזר דמחני׳ :ואב״א ריקא. דמחני׳ :לאו ר׳ אליעזר היא. והא

דהחני דברי ר' אליעזר אסוף הזמן תירה אור

האי דהאמר עד כוף האשמורה הראשונה ופליגי רבנן עליה ואמרי עד חלות. דרבי אליעזר דריש בשכבך זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה קודם וזה מאוחר.ורבנן דרשי כל זמן שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג לדבר ואמרו עד חלות.ור"ג לית ליה ההוא סייג : מאי הסבר כו'. הוה ליה לומר זמן הניכר: ~~אי קסבר~~. דפליגי חלאי לקמן בהא מלחא איכא מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה לפיינו כעים במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש חלקים ראשונה לכת אחת שניה לכת אחרת שלישית לכת כם שלישית. ואיכא מאן דאמר ארבע משמרות הוי הנילה: והת קמ"ל. כשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פי' לך סימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דאיכא ברקיע:ישאג שאוג ישאג. הרי ג':וחשה מספרת עם בעלה. כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מחעוררים משינתן והשוכבים יחד מספרים זה עם זה:מחי קח חשיב. סימנים הללו שנהן למשמרות הארץ היכן נתנו . בהחלה האשמורות או בכופן:אורתא הוא.נאת הכוכבים: ושמר.והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלד ע"ג פלוני (סנהדרין דף כג:) ובב"ק בפ' החובל (דף צ':) שמרה עומדת על פחח חלרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראבית לז). שומר אמונים(ישפיה כו):תפלה קצרה. ולקמן מפרש לה בפ' תפלת השחר (דף כפ.): חשרי המלך שמקלפין

אותו בכיתו כך . חשרי כל זמן שהיה קלום זה בהוך בהמ"ק: מפני חשד . שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם: ומפני המפולת. שחומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן מפול החומה עליו: **תיפוק ליה .** כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן אם לא בא ללמדך שיש שעות שאין המעם הזה ולריך להניח בשביל זה: שמתפללו בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי בת *קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך ולאזו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי מי שש כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא "שמיה הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסיןאותו בביתו כךמה לו לאב שהגלה את בניו ואוי לדם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם: ת"ר 'מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה

בוי כשע אר נכרי

ממירת

-000 הנהות 2017 (c) a (6)

מכתכרת

שמת כנ (מתר קדים חתר הדרכוף הקס דו נתר החרכות ונחשית בשנה החרכות ונחשית בשנה ביותר הדרכוף הקסים ביותר הדרכוף החרכות ונחשית בשנה לך לו ש" כם) אפרי כי האי נועא איבעי וימה החם דנעי בראשק דוח לרו אקשר שני ושני שהה שלישי בתחדה מכל דבחלק און שניתין כלכה לו) דעבדה להא מילוא דומא להיותר שבי שנה של ביותר של היותר בתחדה מכל בבחדה מכל בבחלק און שניתין כלכה לו) דעבדה להא מילוא דומא להיותר שפיקאה יוניתן ביותר של היותר של לו. הקים שלי כי השני הוא מסים ביותר של היותר של היותר של היותר ביותר בר הדרה מחוד במי ביותר להיותר להיותר של היותר של היותר של היותר של היותר של היותר ביותר בר הדרה שהיותר ביותר ביותר בל היותר של היותר של היותר בל היותר של היותר של היותר בל היותר היו

רב נסים גאון

היו ופריב מהלי רולה ושמירת נפש הלכה וי

עיט) טוביע אויה סימן

בתרומה "ומעלת הקדם עדיפא מהתרומה שיש נו חיור ררת וכוא חייור יותי בידי שמים כראמרינו בידי שפים כואמיינן (בסוף) מסכת כריתות (דף כג) דהא איסוד מעילה לר' קל במיתה וקרשים איסוד חמור בכרת ואתי אימיר בעילה דקיל חזייל אמיסד כרית דהפירואיתא גפי בדרכ' סקיפות מן התלפוד אג מוצרון פוק מה שטי בירון פוק מה שטה במה מדלקון (דף כה) ובפמחים בפ' כל שעה (דף (ג) ובחנינה כפרק (דף (ג) ובחנינה כפרק דומר בקודש (דף כד) וביבכות בפרק הערל (דף עג) ובשהיפת חלק (דף לא) בפרק השורם שהדע שהשרק הוא אב הבובאה וכל כה שנגע בו כן הדולק נקרא ראשן ומהשנגע בראשון נמרא שני ודדצני בחל מהרות (סיב מיג) הראשון שברולין ממא ומסמא השני פסל ואיני מסמא רים במקומת הרבה במשנה מה שרמייע לוה היה ר' עקיכא מובר כי השני בחלין מסכא שלישי כרמשוש במס' המשנה שהזכרנו סיבבין ולא על דבריו של ר' עקיבא ואע"ם שכל התאין שסיברין (באהו) [כאותו] המיום מנאם השנידם כולם בשיםו אחת וקיימא לן רכל מילתא דאקמות רכנן בשימה נפקא לה פחלכתא מידו אין אני תשפין זה העיבר אלא אם אין אנו פתאין בתלמור כה שרוווה אותר התנאים שהשמרטם בשיסה חדי מצינו סיוע לאותם התנאים תרא בהרא מס' דכרכות דאמרינן הכא בשלחן שני עסקונן ואין שני עושה שלישי בחלון

קשיא דר' מאיר אדר"מ תרי תנאי אליבא דר"ם קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר תרי תנאי אליבא דר' אליעזר ואב"א רישא לאו ר' אליעזר היא: עד סוף האשמורה: מאי קסבר

ר' אליעור אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה לימא עד ארבע שעות ואי קסבר ארבע משמרות הוי הלילה לימא עד שלש שעות לעולם הסבר שלש משמרות הוי הלילה והא קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות

בארעא דתניאר' אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה

יניקושואג כארי שנאמר °ה' ממרום ישאג וממעון קרשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו וסימן לדבר משמרה ראשונה חמור נוער שניה

כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו ואשה מספרת עם בעלה. מאי קא חשיב ר'

אליעור אי חחלת משמרות קא חשיב תהלת משמרה ראשונה סיכנא למה לי אורהא הוא אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה

אחרונה למה לי סיכנא ימכא הוא אלא חשיב סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אחרונה ואמצעית דאמצעיתא ואב"א כולהו סוף

משמרות כא חשיב וכי תיכא אחרונה לא צריך למאי נפקא מינה למיקרי ק"ש למאן דגני בבית אפל ולא ידע זמן ק"ש אימת כיון דאשה

מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו ליקום וליקרי. אמר רב יצחק בר שכואל משמי׳

דרב ג' משמרות הוי הלילה "ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי

את היכלי והגליתים לבין אומות העולם: תניא א"ר יוםי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת פחורבות ירושלים להתפלל בא אליהו זכור למוב ושמר לי על הפתח (והמתיו

לי) עד שסיימתי תפלתי לאחר שסיימתי תפלתו אכור לי שלום עליך רבי ואכורתי לו שלום עליך רבי ומורי ואמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר

לי היה לך להתפלל בדרך ואמרתי לן מתיירא משקני הייתי שמא יפסיקו בי *עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין להורבה ולמדתי

הגדול מבורך וגם מה שאומרי׳ העולם לכך אומרים קדים בלשון ארמית לפי ב שַ שתפלה נאה ושבת גדול הוא על כן צ' נחקן בלשון תרגום "שלא יכינו

בסוף סוטה (דף מכ.) אין העולם ובסם׳ דעלק בם׳ השה

מחקיים אלא אסדרא דקדושתא ואיהא שמיה רבא דבתר אגדתה שהיו רגילין

ה,ם מוצי עוועו מוב בעלו וכסס, ה,ם כס, ואל מני מומני מקום. (בל נו) הגם מאוו גל נכסם, נאניל כמ נימנים מחדר. שיין שבת כנ לומר קדיש אחר הדרשה ושם היו עמי הארלות ולא היו מבינים כולם לשון הקודש לכך תקנוהו בלשון תרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשונם:

בחדתי

"מפני חשד מפני המפולת ומפני המזיקין.מפני חשד ותיפוק ליה משום מפולת

אַשְרֵי הַמֶּלֶּךְ שֶׁמְּקַלְּסִין אוֹתוֹ בְּבֵּיתוֹ בְּּבֶּיתוֹ בְּבֶּיתוֹ בְּבֶּיתוֹ בְּבֵּיתוֹ בְּבִּיתוֹ בְּבִּיתוֹ בְּבִּיתוֹ אוֹתוֹ PRAISED THIS WAY IN HIS HOUSE; מָה לּוֹ לָאָב שֶׁהְגָּלָה אֶת WHAT IS THERE FOR THE FATHER WHO HAS EXILED HIS SONS, בְּנִין שְׁנָּלוּ מֵעַל שׁוּלְחַן אֲבִיהָם AND WOE TO THE SONS WHO HAVE BEEN EXILED FROM THEIR FATHER'S TABLE,' "[30]

The Gemara cites a Baraisa that explains the reasons why one should not enter a ruin:

תָנוּ רַבָּנָן – The Rabbis taught in a Baraisa: מִפְנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הור ה For the following three reasons one should not enter a ruin: תְּבָּנִי חָשָׁר – BECAUSE OF SUSPI- CION, i.e. because people may suspect one of entering there to meet a harlot, מְּבֵּנִי הַמְּפֵּנִיְּלֶת – BECAUSE of the danger of COLLAPSE, במְבֵּנִי הַמְּוֹיִלְיִן – AND BECAUSE of the danger of DEMONS, who lurk in deserted areas and ruins.

The Gemara analyzes the need for all three reasons:

תְּבֵּי חָשָּׁד – The Baraisa stated that one of the reasons not to enter is BECAUSE OF SUSPICION of consorting with a harlot.

But let [the prohibition] against entering a ruin be derived simply from the concern for the danger of collapse. Why does the Baraisa find it necessary to mention the additional reason of suspicion?[33]

NOTES

is to say that though God's justice requires that Israel's sins eventually be punished — even to the extent of destroying the Holy Temple and exiling the people — nonetheless, His will is that they be righteous and prosper and thus merit to have the Land of Israel and the Holy Temple. The necessity of implementing Divine justice is thus at odds, so to speak, with God's plan to be benevolent. This is vividly portrayed in the Talmudic metaphor that the Holy One, Blessed is He, "shakes His head" in sorrow and anger at what He has been "forced," to do to His people (HaKoseiv in Ein Yaakov).

- 29. Fortunate was God when this praise was recited in the Holy Temple (Rashi). [For this is the relationship with Israel that God truly desires that His children, Israel, serve Him as in ancient times; see previous note. For a deeper explanation, see Maharsha and the elaboration of his interpretation in Emes LeYaakov.]
- 30. It is not God's desire that the Temple continue to lie in ruins ("what is there for a Father Who has exiled His sons"), and it is indeed a source of anguish to Him, so to speak, that His children no longer praise Him in the Temple. [As Maharsha notes, God's Kingship is in some measure "diminished" (i.e. in our eyes) by the absence of the Temple.] And God bemoans the tragedy of the Children of Israel being forced into exile
- because of their sins. We are to learn from this that God greatly desires to return His children to the Temple and have them praise Him once again. There is no obstacle on God's part to this if only we will repent and return to Him it will surely happen (HaKoseiv). [It is perhaps for this reason that the Heavenly voice was heard by R' Yose to be "cooing like a dove." For the dove is considered a symbol of the nation of Israel, as the Gemara says below (53b). By assuming the tones of a dove, the Heavenly voice reaches out to Israel with its assurance of God's continued yearning for her return not only with its words but even with its very tone.]
- 31. Even though no sin is actually committed, one should not put himself in a position where he will even be suspected of sinning (*Rabbeinu Yonah*). [Harlots would typically arrange to meet people in out-of-the-way and deserted places.]
- 32. The walls of a ruin are very unstable and there is the danger that they may collapse.
- 33. The Tanna would not make a point of listing three reasons for the prohibition unless there were instances in which each of the reasons applied without the other two (Rashi).

י א פיר משמם ברוקור חישיק. פי' שידוע שרגילין שם החזיקין. וההיא בחדתי. שנפלה מחדש שהחומה שלה נפלה ועודנה בחזקחה: חשד אלינות מכם פי מיתי מכם פי מיתי ליכא משום חזיקין איירי בסתם בי נמי ליכא. דתנן (נחסכה קדושין דף פ:) אבל אשה מחיחדת עם שני פשיו דרנע כי שור הכילות כלכה כי סתיג ששין דרבנן כי סור ושים יויד סימן שדמ מניף מו:

רב נסים גאון

הכפרה שרוא מתחייב בה וכן אם נכנם למקרש

נתחייב כרת אם היה מויד ראם הית שונג

בממשת ברתנא בתחתף

(כלים פרק ה') כל דפמאין

מכנפו משערי ניבנור

ולשנים אפי מדעמרי כפרה חייבין על זרונן

כרת תל שננתן המאת ובמשנה בתחלת מהרות

(כלים פרק ה' משנה ה') עורת ישראל מקורשת

ממנה שאין מדיםר בפורים נכנס לשם וחייבין עליה המאת ובמפרי (פרסת

כל) מפורש מפתח עורה

יום עוד מומאתו בו

עליו כבר נפרה

מהרתו והוחר לו לושל בקדשי מוכח ולהכנס למחנה שכינה והיינו

מעזרת ישראל ולפנים וכדאמר הכתוב (ויקלו

ופהרה וכבר

(חגיגה דף כח) ומחומר כפירים צריכין מבילה לקודש אבל לא לתדומה ואמרינן בנברא

בקודש אצרטונה רבנן פבילה ואלו השמות שהן קרויין לממא כמו

מסודרין במשנה בתחלת

לחיות מבול יום אמור

בקורש ובתרומה ומותר במעשר חזר להיות בעל

קרי אמור כמולשתן ובמשנת נגעים בפרק י"ד

(ממנה ג') כבם בנריו תבל פדר מלממא כשרץ הזרי דוא מבול יום אוכל

מקודם ובפתחים בפרק כל שעה (דף (ה ע"ם)

רוא אלא מעלה

קרויין לפו שהוכרנו

ויקריבנה הכהן וכהלכה ויכפר

בי מות שאין רגילין : ארך אומרין בפני המח אלא דבריו של מת. ופסק "רב ל אנשים : כחרי ופרילי . דאמרינן החם לא שנו אלא בכשרים: כמקומו שמו שאין רגילין : ארך אומרין בפני המח אלא דברים דעלמא ליח לן בה חישיען. במקום שהם מטיין חדיר חישינן אפילו בחרי : כדכרא . מישיען במקום שהם מטיין חדיר חישינן אפילו בחרי : כדכרא . בה. "ודוקא בארבע אמות שלו: רוח לפונית מנשבת. פי' לבדה דהח חמריכן בפרק לא יחפור (ב"ב דף

*רארתא איהו ואמר כחלות . ואסקי תאמר מכל מקום לימא בחלות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי"ל שלא רלה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: ראין הבור מחמלא מחוליתו . ב לו : ראין הבור מחמלא מחוליתו . פירש רש"א אם יחפור ויחזיר בו עפרו לא יהא מלא. *ותימא דאין הנדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא ליטול מן העשירים וליחן לעניים. אם היה מצוה ליטול מן העניים ולחזור וליסן להם אז היה דומה למשל . ומפרש רבינו חם מחוליתו מנביעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המים לפנים מחנה שבינה הנובעים בו. ובחוספתו ע זון ידי הדיני שרת ישראל מתמלא מחוליתו אלא אם כן מושכין לו ותניא בפשרי "פבא מתמלא מחוליתו אלא אם כן מושכין לו ותניא בפשרי "פבא מתמלא ברוב אם החובור" פירש שאם מתפור

כה:) שהיה מנשבת עם כל אחד ואחד: לרבות מדושר כפרה מלדוה ותניח מלד אחר לא תמלא שמה איחא בנירות בפרק שטתן כאן חסר כאן כמו כן מהשטעל ב' סינק (דף מה מכות דף מ) ולאחר שיביא מן העשירים יתחסר מן העשירים :

שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתי דיממא דוו להו שתי משמרות רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי משמרות הרו להו: ואמר רבי זריכא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי *"איןאומרין בפני המת אלא דבריו 🤶 של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לאאמרן אלא*[אפילו] ברברי תורה וכ"ש מילי דעלמא: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתיב °קרמתי בנשף ואשועה וממאי דהאי נשף אורתא הוא דכתיב °בנשף יו המחורע: כנור היה חלוי למעלה בערב יום באישון לילה ואפילה אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר (דור) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה . רבי זירא אמר עד חצות לילה היה מתנמנם *כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מבאן ואילך בשירות ותשברות.ונשף אורתא דוא הא נשף צפרא הוא דכתיב °ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאושים נרחשונות של יום מנשכת רות מזרחית מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רבא חרי נשפי דוו נשף ליליא ואתי יממא נשף יממא ואתי ליליא,ודור מי הוה ידע פלגא דליליא אימת השתא משה רבינו

לא דוה ידע דכתיב °כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי בחצות אילימאשייסכרוי וחוזר ומשליט לחוט אין מסמלא דאמר ליה קודשא בריך הוא כחצות *מי איבא ספיקא קמי שמיא אלא דאמר _{סים} ככך. אף כאן אחה מכין לעניים נפיז ה ליה (למחר) *בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא ליי נפחק שבט מווטס ממקום אחר אין אט ודור הוה ידע דוד סיפנא הוה ליה *דאמר רב אחא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממפתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומר ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי *ואין הבור מתמלא מחוליתו *אמר להם לכו ופשמו ידיכם בגדוד מיד יועצים בארותופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר המא לכא למלך יואב אחיתופל זה יועץ:

רב יוסף מאי קרא (דכתיב) "ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא פ למלך יואב ארותופל זה יועץ וכה"א" "ועצת ארותופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים סשמאל ב מז

תורה אור בשדה: קדמו עיני אשמורות . אלמא חלות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בהם: ור' נתן . אמר לך האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: שית דלילה . חצות לילה הוי

וכעור תמיד: כשירות ותשכחות. והכי למחרתם. ליום מחרת של חנייתם רב אשי תרי נשפי הוו : נשף יממא .

דף ג.) וכמו האי בוקא דאטמא דשף לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת ממטחו. ונקביו ללד לפון כיון שהגים חלות הלילה רוח לפונית מנשבת בו מנשבות בכל יום ויום שם שעות מהלוך החמה [א]ושש אחרוטום כוח דרומית וכתחלת הלילה רוח מערבית ובחלות הלילה רוח לפונית(י):אין הכור

[פי עפר שבים יייור וועי מן כטר אים מחמלא פר שיתוסף כו עסר אתר ערוך עדך תליא]

סי' בדכר **פסו** כהלית ואמר

** פירושו ברור פני. * כספרי פי חתם שלפרים ליחה לכהי לישנה

הנהות הנר"א [h] רעויי דים כטר. ושש סו' . כיב איט כן (אלא שם אחרוטת רוח מערכים ובהחלת כלילה רוח דרושים וכמיש כז"ח ס' כראשיה) :

גליון השים בכ" כתבי חשר נמי ליכה. ששיך יו"ד כיי קמחה כיק כיו: יצוב וכהיה ועלה החיחוםל כיי. עיין חשוכה רשביה כיי מית: תוכ" ד"ה הין הומרין כוי. ודותה כד' המוח שלו. עי' חוס' נ"ק ע"ו : ד"ה שכושיבו . שמשה רהיה לוה :

בחרתי ותיפוק ליה משום מזיקיובתרי אי "בתרי חשר נמי ליכא בחרי ופריצי. מפני המפולת ותיפוק ליה משום חשר ומזיקין בתרי וכשרי. לשיל כפני המזיקין ותיפוק ליה מפני חשר ומפולת בחורבה חדתי ובתרי וכשרי אי בתרי מזיקין

נמי ליכא במקומן חיישינן ואב"א לעולם בחר ובחורבה חדתי דקאי כדברא דהתם משום חשר ליכא דהא אשה בדברא לא שכיחא ומשום מזיקין איכא: *ת״ר ארבע משמרות הוי הלילה דברי רבי ר' נתן אומר שלש מ"מ דר' נהן דכתיב °ויבא גדעון ומאה איש אשריייי תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה

אתו בקצה המהנה ראש האשמורת התיכונה ורבי מאי תיכונה אחת מן התיכונה שבתיכונות ור' נתן מי כתיב תיכונה שבתימנות תיכונה כתיב מ"מ דרבי א"ר זריקא א"ר אמי א"ר

ירושע בן לוי כתוב אחר אומר °חצות לילהממים עוסק נחורה כשהוא מחנמנם. כסום אקום להודות לך על משפמי צדקך וכתוב אחד

משמרות הוי הלילה ור' נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן *ר׳ יהושע אומר עד שלש שעות

אומר °קרמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע ש מפרט בההוא קרא להודות לך ונו':

חרף עושהו (משלי יו): אבל מילי דעלמא. שאין גנאי למחריש בהן לית לפינים לן בה: מאורתא. מתחלת הלילה: נסף:ה"ת (א) קרא דקצות לילה: משלם מתגב אחד לא טרר יילו בארים לילה: משלם מתגב אחד כנשף כערב יום. בהעריב היום קרוי נשף:ה"קניי) קרח דקנות נינה: משוכם "חים שפי חיי לא עבר עלי חלות לילה בשינה.שקודם -פסיד ואמיכ קים הזה שאינו נרדם לעולם אלא מהנמנם

שם : ה"ג אי הכי לכתוב מהנשף ועד לקש דף פי הגשף או מהערב ועד הערב אלא אמר קפזועלה כמו לנשום מדוכתיה (מגילה לקש מל. מדוכתיה שרפה (חולין דף מב:): ואתה גיי היף איהו ואמר כחטת .לפי שלא היה יודע ורשי

דאמר מר (בב"ב דף כה.) ארבע רוחות [סכם ס:]

יכולין לפרנסם משל עלמנו: יועלים למתרמים ממ באחיתופל איזה הדרך ילכו והיאךיליבו ולהי וא קם מלב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: ונמלכין כסנהדרין .נוטלין מהם רשות מחינופי כדי שיתפללו עליהם: ושואלין באורים ותומי׳. אם ילליחו:ה"ג מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר

שם שעות: ותרתי דיממה . ששחר מלכים ישנים הוו להו תרתי משתרות

של שמונה שעות : אלא לדכר הלכה . אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר בהן והמת דומם והוה ליה לועג לרש

לכן הייתי עומד: מתנמנס כסום .

מתמלא מחוליתג הטוקר חוליא מבור

כדמהרגם מיכוחיוכטוני

הגהות הביח (ו) רשי דים דחטי:(כ)ר כטר וסי לפנים בסיד לביות דיה כלכי מני מוח

קמני מלה בף

קומן לשון ונסי

מחציר חינו

משכים חת

The Gemara answers:

- This reason is needed in the case of the ruin of a new [structure], where there is no concern that the remainder of the building will collapse.⁽¹⁾

The Gemara asks yet again why the reason of suspicion is necessary:

ותיפוק ליה משום מויקין — But even in that case, let [the prohibition] be derived from the third reason given by the Baraisa — the concern for demons. There is still no necessity for the Baraisa to add the reason of suspicion! —?—

The Gemara answers:

בּתְרֵי – The reason of "suspicion" is relevant **in** a case of **two** people who wish to enter the ruin together, where there is no fear of demons.^[2]

The Gemara asks:

אי בֿמִי לִיבָּא – If we are speaking in a case of **two** men entering a ruin together, then **there is no suspicion either!**[3]

The Gemara answers:

There is suspicion in a case of two men of low moral character. (4) Thus, the Baraisa adds the reason of "suspicion" to teach that two such men may not enter a new ruin together, for though there is no concern for collapse or demons, there is still the concern of arousing suspicion.

The Gemara questions the need for the second of the three reasons given by the Baraisa:

The Baraisa stated that one should not enter a ruin BECAUSE OF the danger OF COLLAPSE.

ותופוק ליה משום חשר ומויקין – But let [the prohibition] be derived from the concern for suspicion and demons. Why does the Baraisa add the reason of danger of collapse?

The Gemara answers:

This reason is relevant in the case of **two** men **of high moral character** who wish to enter a ruin together. Since they are two, there is no fear that demons will harm them, and since they are of high moral character they will not be suspected of immoral behavior in each other's presence. Nevertheless, they should not enter an ordinary ruin because of the danger of collapse.

The Gemara questions the need for the third of the reasons listed in the Baraisa:

וְתִיפּוּק לֵיה מְפְנֵי הַמְּוִיקִין – BECAUSE OF the fear of DEMONS. וְתִיפּוּק לֵיה מְפְנֵי הַמְּוֹיקין – But let [the prohibition] be derived from the concern for suspicion and the danger of collapse. What need is there for the additional reason of demons?

The Gemara answers:

The third reason is relevant in the

case of a new ruin (i.e. the ruin of a new structure) which two men of high moral character wish to enter. Since it is new, there is no fear of collapse, and since they are of high moral character there is no ground for suspicion. Thus, the only reason not to enter is because of the danger of demons.

The Gemara questions this:

אי בּתְרֵי מִזִּיקִין נַמִּי לִיבָּא - If the case is where two men wish to enter a ruin together, then there is no concern for demons either, as we said above! -? -

The Gemara answers:

בקקומן חַיְשִינָן – In their place, i.e. in places where demons are known to be found regularly, we are concerned for the possibility of harm even when two people are together. [5]

An alternative answer:

ר אִיבָּעִית אִימָּא – And if you prefer, say: יְעוֹלֶם בְּחָר – וְאִיבָּעִית אִימָא – Actually, the reason of demons may be needed even in the case of one man, איבָרָא – and this is where the ruin of a new [structure] is located in the fields. דְּהָא שְׁדּר – דְּהָחָם מְשׁוּם חֲשֶׁר לֵּיבָּא – and this is where the ruin of a new דְּהָא שִׁה – For in that case there is no concern for suspicion, דְּהָא אַשָּׁה – since a woman is not commonly found alone in the fields; and there is also no danger of collapse since it is the ruin of a new structure; בּמְשׁוּם מַוִּיְקִין אִיבָּא – nevertheless, there is still a concern for demons.

The Gemara cites a Baraisa concerning the evening watches: אַרְבַּע מִשְמֶרוֹת הָנֵי – The Rabbis taught in a Baraisa: אַרְבַּע מִשְמֶרוֹת הָנִי – הַלִּיְלֶה – THE NIGHT CONSISTS OF FOUR WATCHES, each three hours long; רְבִּי נָהָן אוֹמֵר – these are THE WORDS OF REBBI. רְבִּי נָהָן אוֹמֵר – R' NASSAN SAYS: THREE watches, each four hours long.

The Gemara explains how Rebbi deals with this verse:
- יְּהָבִּי מָאִי ,,,קּיבּוֹנָהיי – And according to Rebbi who says there are

four watches, what is the meaning of the word *middle* used by the verse? אַחָת מִן הַתִּיכונָה שֶׁבָּתִיכונות – It means one of the two middle ones.^[7]

NOTES

- 1. When a wall of a newly constructed building collapses, we may assume that the defect was in the construction of that particular wall and that the rest of the structure remains sound. Thus, there is no reason to fear that the remainder of the building will collapse (Rashi, as emended and explained by Hagahos Yavetz; see also Maharatz Chayes; cf. Rashash).
- 2. Demons will not attack two people together, as the Gemara below (43b) will state. Thus, the only reason for two people not to enter the ruin of a new building is to avoid the suspicion of impropriety.
- 3. For the Mishnah in *Kiddushin* (80b) states that a woman may be alone with two men [because each of the men will be ashamed to sin in the presence of the other] (*Rashi*). Thus, anyone seeing two men entering a ruin together will not suspect them of doing so for improper purposes.
- 4. As the Gemara in *Kiddushin* (ibid.) states, where men of low moral character are concerned, even ten men are not trusted to be alone with a woman.

[Although the Gemara here and in *Kiddushin* speaks of פּרִיצִי , *men of low moral character*, there is a dispute among the Rishonim whether this category refers only to people who are known to be loose in their morals whereas ordinary people are included in the opposite category of בְּשֵׁרִים,

- men of high moral character, who are trusted (Ritva and Ran to Kiddushin 81a), or whether only men of outstanding piety are included in the higher classification whereas all others are (by default) classified as מַּרִינִים, of low moral character, who are not trusted to be alone with a woman even in pairs (Rambam, Isurei Biah 22:8, as explained by Maggid Mishneh). Shulchan Aruch (Even HaEzer 22:5) follows the more stringent view of Rambam, whereas Tur (citing Rosh) and Rama accept the more lenient view.]
- 5. Rashi, Tosafos; cf. Ritva, Tos. HaRosh. Above, however, we spoke of a place where demons are not commonly found. In those places, there is only concern for harm by demons when a person enters alone (Tosafos). 6. Judges 7:19.
- 7. [Literally: one which is of the middle of the middle ones. The wording here is difficult to account for, since even according to this opinion there are only two watches that could be considered "middle." How then could either of them be considered more "middle" than the other? Dikdukei Soferim cites manuscripts that have the reading: מַּחַת מִן שְׁשִׁחֵים הַּמִּינוֹתוּ from this line. We have followed this reading in our translation.]

בחדתי ותיפוק ליה משום מזיקיןבתרי אי "בתרי

חשר נמי ליכא בתרי ופריצי. מפני המפולת

ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין בתרי וכשרי.

בדורבה חדתי ובתרי וכשרי אי בתרי מזיקין

נמי ליכא במקומן חיישינן ואב"א לעולם בחר

ובחורבה חרתי דקאי בדברא דהתם משום

חשד ליכא דהא אשה בדברא לא שכיחא

ומשום מזיקין איכא: *ת"ר ארבע משמרות

אתו בקצה המהנה ראש האשמורת התיכונה

תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה

ורבי מאי תיכונה אחת מן התיכונה שבתיכונות

ור' נתן מי כתיב תיכונה שבתיכונות תיכונה

כתיב מ"מ דרבי א"ר זריקא א"ר אמי א"ר

אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתוב אחד

אומר °קדמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע

הוי הלילה רברי רבי ר' נתן אומר שלש מ"ם 🤶

במקובון חיישיטן. פי' שידוע שרגילין שם המזיקין. וההיא במדתי. שנפלה מחדש שהחומה שלה נפלה ועודנה בחוקתה: חשד דלעיל דבתרי ופרילי ליכא משום מזיקין איירי בסתם ב נמי ליכא. דתנן (נמשכה קדושין דף פ:) אבל אשה מחיחקת עם שני א מייר פריג ענגער. אכילות כלכה מי סמייג זרכק ב׳ ובים דיר סימן שהי שאין רגילין : ארץ אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק *רב א אבשים : כמרי ופריצי . דאמרינן התם לא שנו אלא בכשרים: כמקומן פיף מיף מין אוס רב האי דוקא דברי חורה אבל דברים דעלמא לית לן ב חיישינן. במקום שהם מטיין חדיר חיישינן אפילו בחרי : כדברא .

רב נסים גאון

לינע בכלום דבר מקדשי הרפרה שיבים מחתוור בה וכן אם נכנס למקרש ביכנור ולפנים נתחייב כרת את היה בחסאת כרתנא כתוספ' (כלים פרק א') כל השמאין מכנסו משערי ניקטר ולפנים אפרי כפרה חייבין על ורונן כרת ועל שננתן המאת ובמשנה בתחלת מהרות (כלים פרה א' משנה ח') נכנס לשם וחייבין עליה המאת ובמפרי (סלשת כבה) מפורש מפתח עורה מתנה שכינה עזרת בספרי ומורעי ידות לרבות את המבול ולשחר שורוע ויקריבנה הכהן וכחורה ויכמר עליו כבר נמרה לה מהרתו והותר לו לופל שכינה וכדאמר הכתוב (ויקכל מכמים כי הוא חייב לוכל בקרשי מובח כרתנן בפוק השוה בקוש (הגיגה דף כה) אינן ומתוסר כפורים צריכין פבילה לקודש אבל לא (20 דף כד) כיון דעד האידנא הוו אפירי למיכל בקודש אצרטונהו רבנן מבילה ואלו השמות שהן קרויין לממא כמו איתנהו שהוכרנו מסודרין במשנה בתחלת פהרות (כלים פרק ה'י בתרומה ובמעשר חור בקדש ובתרומה ומותר קרי אטר בעלשתן ובסשנת ננעים בפרק י"ד (משנה ג') כבם בנריו

ומבל מהר מלממא כשרץ

כפרתו אוכל בקדשים

יהרי דוא פבול יום אוכל

רודן לפונית מנשבת. פי' לבדה דהת אמריכן בפרק לא יחפור (ב"ב דף כה.) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד: לארת א איהו ואמר כחלות . ואספי תאמר מכל מקום לימא בחלות כמו שינ מפני המזיקין ותיפוק ליה מפני חשד ומפולת שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי"ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו נו: ואין הבור מתמלא מחוליתו . ב פירשרש"י אם יחפור ויחזיר בו עפרו ב לא יהא מלא. *ותימא" דאין הכדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא ליטול מז העשירים וליתן לעניים. אם היה מצוה ליטול מז העניים ולחזור ממנה שאן שרים רבשרים וליתן להם חז היה דומה למשל . ומפרש רבינו חם מחוליתו מנביעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המים הטבעים בו, ובתוספתא יש איו הבור מתמלא מחוליתו אלא אם כן מושכין לו מים מלד אחר.ור"י פירש שאם החפור מחשר כפרה מלדזה ותניח מלד חחר לא המלא שמה ואיתא בניירות בפרק שכוחן כאן חסר כאן כמו כן מה שכועל נ' מינין (דף מה מכות מן העשירים יתחסר מן העשירים: בביהו

בה. "ודוקה בחרבע המות שלו:

משמרות הוי הלילה ור' נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן *ר' יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו שתי משמרות רב אשי אמר משמרהופלגא נמי משמרות קרו להו: ואמר רבי וריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי *"איןאומרין בפני המת אלא דבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא*[אפילו] בדברי תורה וכ"ש מילי דעלמא: ודור בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתיב °קרמתי בנשף ואשועה וממאי דהאי נשף אורתא הוא דכתיב °בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר (דור) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה . רבי זירא אמר עד חצות לילה היה מתנפגם *כסום מכאן ואילך היה מתגבר כארי רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות ונשף אורתא הוא הא נשף צפרא הוא דכתיב °ויכם דוד מהגשף ועד הערב למחרתם מאי לאוזים מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא אי הכי לכתוב מהגשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רבא תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא

נשף יממא ואתי ליליא.ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת השתא משה רבינו לא הוה ידע דכתיב °כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות אילימאש "אכרוי וחוזר ומשליכו לחוכו אין מסמלא דאמר ליה קודשא בריך הוא בחצות *מי איכא ספיקא קמי שמיא אלא דאמר _{סיו} בכך. אף כהן הסהין הסהמכין לעניים ליה (למחר) *בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא לי נפוק שננו מזונות ממקום לחר לין לנו ודור הוה ידע דוד סיכיגא הוה ליה *דאמר רב אחא בר ביונא א״ר שמעון חסידא כנור היה חלוי למעלה מממחו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומר ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו ארונינו המלך עמר ישראל צריכין פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי *ואין הבור מתמלא מחוליתו *אמר להם לכו ופשמו ידיכם בנדוד מיד יועצים בארותופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר דכים לכל למלך יולב לחימופל זה יועץ: רב יוסף מאי קרא (דכתיב) "ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא "

למלך יואב אהירופל זה יועץ וכה"א° "ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים סשמאל ב מו

מקודם ובמסחים במרק כל שעה (דף לה ע"ב) אמריע העריב אין לא העריב לא אמאי הא חמר שרוך שרך חליח] בניהו נליון השים הנהות הנר"א ** פירושו ברור אלי.

[4] רשיו דים כנור. ושם כו' . כיב אינו כן (אלא שם אחרונית רוח מערכים ובהחלת כלילם רוח דרומים וכמ"ם כז"ח פ' ברהשית):

בכל כתרי חשד מד ליכא. עשיך יודד כיי קמיא כיק כיין: יצוס וככיא ועלה אחיפופל כיי. עיין חשוכה רשכ"א כיי מימ: תוסי דיה אין אומרין כיי. ודופא כד' אמוה שלו. עי' הופ' כיק ע"ז : דיה שכושינו . שמשה ראיה לוה :

תורה אור בשדה: הדמו עיני אשמורות . חלמה הנהות חלות לילה שהיה דוד מומד שתי הכית משמרות יש בהס: ור' נתן . אמר לך (ל) רשרי דים האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד כיק כחי קרח דחני:(כ)רית כטר וכי הדמו לשאר מלכים האמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בחחלת שעה למונים כמיד שלישית: שית דלילה . חצות לילה הוי וחתר כך נריך לכיום דים שם שעות: ותרתי דיממא. ששאר מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות בלציו מלי מלה של שמונה שעות: אלא לדכר הלכה . אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר חציר חינו בהן והמת דומם והוה ליה לועג לרש חרף עושהו (משלי יו): אבל מילי דר׳ נתן דכתיב °ויבא גדעון ומאה איש אשרשופיי לעלמת. שתין נגתי למחרים בהן לים בעינים קמן לשון זנסי לן בה: מאולתא. מתחלת הלילה: כדממרגם לנשף בערב יום. בהעריב היום קרוי כקמנין ר"ל מחגב חחד נשף:ה"ה.(h) הרא דחלות לילה: מעולם

לא עבר עלי חצות לילה בשינה.שקודם לכן הייתי עומד: מתנמנס כסום . יהושע בן לוי כתוב אחד אומר °חצות לילהמנים מוסק נחורה כשהוח מתנמנם. כסום מם הזה שחינו נרדם לעולם אלא מהנמנם וכעור חמיד: כשירות ותשכחות. והכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו': למחרתם. ליום מחרת של חנייתם למנו דף פנ שם : ה"ג אי הכי לכחוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אשי חרי נשפי הוו : נשף יממא .

הפזועלה כמו לנשוף מדוכתיה (מגילה לקש מל. דף נ.) וכמו האי בוקא דאטמא דשף מדוכחיה טרפה (חולין דף מב:): ומתח לו וכניים על פה (יולין דף פב:): וחתה גיי הידף איהו ואמר כחשת .לפי שלא היה יודע ורשע לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת המחורע: כטר היה חלוי למעלה ממטחו. ונקביו ללד לפון כיון שהגים חלות הלילה רוח לפונים מנשבת בו דאמר מר (בכ"ב דף כה.) ארבע רוחות (סיבה ס:) מנשבות בכל יום ויום שם שמות ,רחשונות של יום מנשבת רוח מזרחית

מהלוך החמה [4] ושם אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחלות הלילה רזח לפונית(י):~~איו הבור~~ מתמלא מחוליתג העוקר חוליא מבור

יכולין לפרנסם משל עלמט: יועלים באחיתופל. איזה הדרך ילכו והיאךיליבו מלב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: ונמלכיו כסנהדרין .טטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: ושוחליו כחורים ותומי'. אם ילליחו:ה"ג מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר

כנור ווית מן כבור חים והמלח פד שיפוסף כו פמר

ולפיו לה קשם משים כמום [כעחק מחילופי נירסחות]

לקמן כפ. [פיי שפר שעים

The Gemara explains why R' Nassan rejects Rebbi's explanation of the verse:

MEI'EIMASAI

ורבי נתן – And R' Nassan argues: מי בחיב תיכונה שבתיכונות – Is it written in this verse "a middle one of the middle ones." i.e. one of the middle ones? תִּיבוֹנָה״ בְּתִיב, - No! What is written is simply, the middle one, which implies the middle one

The Gemara now presents Rebbi's source for saying that the night is divided into four watches:

שמיה דְרָבִּי – What is Rebbi's reason for saying that the night is divided into four watches? אַמר רבּי זריקא אַמר רבי אמר בי זריקא בּן לֵוִי רָבִּי יְהוּשֶׁעַ בֵּן לֵוִי – R' Zerika said in the name of R' Ami who said in the name of R' Yehoshua ben Levi: It is based on the following: One verse states regarding – בתוב אחד אומר King David: תַצוֹת־לַיָלָה אָקום לְהוֹרוֹת לַךְ עַל מְשַׁפְּטֵי צִרְקָּרְי, – Atmidnight I will arise to thank You for Your righteous judgments.[8] וכתוב אחר אומר And another verse states regarding King David: יי, קדמו עיני אשמרותיי – My eyes preceded the watches. [9] The use of the plural ("watches") implies that when he awoke there were still at least two watches remaining in the night. הא ביצד – How is this possible that when he awoke at midnight, as stated in the first verse, there were still two watches remaining? אַרבַע מִשְׁמֵרוֹת הָוֵי הַלֵּילֵה — This can only be if we say that the night consists of four watches. Thus, at midnight there are still two watches remaining.[10]

The Gemara explains how R' Nassan explains these two verses: יורבי נתן סבר לה ברבי יהושע – And R' Nassan, who is of the opinion that the night consists of only three watches, holds like R' Yehoshua. דְּתְנֵּן – For we have learned in a Mishnah: רבי יהושע אומר – R' YEHOSHUA SAYS: ער שלש שעות – The obligation to read the morning Shema extends until the third HOUR of the day, שֶׁבֶּן דֶּרֶךְ מְלָבִים לֲעֲמוֹר בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת – FOR IT IS THE WAY OF KINGS TO ARISE AT the beginning of THE THIRD HOUR of the day. Accordingly, from the time King David arose at midnight there were שית דְּלֵילָיִא – six hours remaining in the night (from midnight until dawn), וְחַרְהֵי דִּימָמָא – and two hours in the day until other kings would begin arising (from dawn until the beginning of the third hour). הַוּוֹ לְהוּ שָׁתֵּי שמרות - These come to a total of eight hours, the length of two watches. Accordingly, R' Nassan explains King David's statement, My eyes preceded the watches, to refer to the fact that he awoke at midnight, eight hours earlier than other kings.[11]

The Gemara offers another approach to explain the two verses according to R' Nassan:

רב אַשִּׁי אַמַר – Rav Ashi said: מִשְׁמֵרוֹת קָרוֹ לְהוּ - One and a half watches are also referred to by people as

"watches." Accordingly, although the night consists of three watches and at midnight there are only one and a half watches remaining, King David could speak of his eyes preceding the "watches," in the plural.

Having cited one teaching from R' Zerika in the name of R' Ami in the name of R' Yehoshua ben Levi, the Gemara quotes another teaching from this same source:

וָאָמֵר רַבִּי זְרִיקָא אָמֵר רַבִּי אַמִי אָמֵר רַבִּי יִהוּשָׁעַ בֶּן לֵוִי — And R' Zerika said in the name of R' Ami who said in the name of R' Yehoshua ben Levi: אין אומרין בפני הַמֶּת אָלַא דְּכַרַיוֹ שֵׁל מֶת – One may not say in the presence of the deceased anything except matters that pertain to the deceased.

The Gemara qualifies this ruling:

אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהָנָא - R' Abba bar Kahana said: לא אַמַרָן אַלַא בַּרְבְרֵי תוֹרָה – This ruling was said only in regard to Torah matters, אבל מילי דעלמא לית לן בה but in regard to worldly matters, there is no objection to speaking of matters that do not relate to the deceased.[12]

The Gemara cites an alternative version of R' Abba bar Kahana's statement:

ראיכא דאמרי – And there are those who say that the statement went as follows: אַמָר רָבִּי אָבָא בֶּר כַּהָנָא – R' Abba bar Kahana said: לא אַמָרָן אָלָא [אַפִּילוּ] בַּרְבְרֵי תוּרָה – This ruling that one may discuss in the presence of the deceased only matters related to the deceased was said even with regard to words of Torah. בעלמא – and certainly with regard to worldly matters.[13]

The Gemara resumes its discussion based on the verse, At midnight I [David] will arise to thank You for Your righteous judgments:

רוד בפלגא דליליא הוה קאי – And did David arise at midnight? - מאורתא הוה קאי – But another verse states that he was awake from the early evening,[14] בתיב – as it is written:[15] יקרמתי בנשף ואשועה", - I arose at "neshef" (evening) and I cried out. -? -

Before resolving the contradiction between the verses, the Gemara explains how we know that neshef means evening: - And from where is it derived that this word neshef means evening? דְּבְתִיב – For it is written:[16] יים בְּאִישוֹן לַיִּלָה וַאֲפֶּלָה׳י, – At neshef, as the daylight wanes, in the blackness of night and darkness.

The Gemara now resolves the contradiction by reinterpreting the first verse (At midnight I will arise to thank You):

אמר רבי אחא – Rav Oshaya said in the name of R' Acha: הבי קאמר (דוד) – This is what [the verse] means:[17]

8. Psalms 119:62.

9. Ibid. v. 148.

- 10. [If the night is divided into four watches, then the third watch begins at midnight.]
- 11. [The Gemara's association of R' Nassan with R' Yehoshua's view is problematic, for according to R' Yehoshua one may recite the morning Shema until the end of the third hour of the day, since that is when kings arise. If so, King David arose nine hours before other kings more than the time of two watches!

Pnei Yehoshua answers that King David only counted those hours that he arose before any other king. Since some kings would arise at the beginning of the third hour, he did not count that hour (see also Shenos Eliyahu to the Mishnah ד״ה עד סוף האשמורה and Divrei David).]

12. There is a prohibition against flaunting one's ability to perform mitzvos in the presence of a deceased person who can no longer do so. This is an example of the type of behavior condemned in the verse: לעג לרש חַרָף עשְחוּר, One who mocks a pauper insults his Maker (Proverbs

NOTES

- 17:5). Since everyone is obligated to discuss Torah matters and the deceased is no longer able to fulfill this obligation, a discussion of this sort in his presence mocks his helpless condition and should be avoided. In regard to worldly matters, however, one is under no obligation to join in the discussion. The enforced silence of the dead person is therefore not an embarrassment to him and there is no reason to refrain from such discussion in his presence (Rashi).
- 13. For those in attendance should be devoting themselves to eulogizing him. Alternatively, since the deceased knows what is said in his presence until he is buried (see Shabbos 152b), if one were to discuss in his presence things that do not pertain to him it would cause him distress (Ritva).
- 14. I.e. from the beginning of the night (Rashi).
- 15. Psalms 119:147.
- 16. Proverbs 7:9.
- 17. The word דָּוָד, David, should be deleted (Maharshal; see there for the

תורה אור בשדה: קדמו עיני אשמורות . אלמא

חלות לילה שהיה דוד עומד שתי

משמרות יש בהם: ור' נתן . אמר לד

האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד

קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכן

לעמוד בשלש שעות ביום בחחלם שעה

שלישית: שית דלילא . חטות לילה הוי

שם שעות: ותרתי דיממה. ששחר

מלכים ישנים הוו להו מרתי משמרות

של שמונה שעות : אלא לדכר הלכה

אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר

בהן והמת דומם והוה ליה לועג לרש

חרף עושהו (משלי יו): אבל מילי

דעלמח. שחין גנחי למחריש בהן לית

לן בה: מאורתא. מתחלת הלילה:

כנשף בערב יום. בהעריב היום קרוי

נשף:ה"ק (ח) קרח דחלות לילה: מעולם

לא עבר עלי חטת לילה בשינה.שהודם

לכן הייתי עומד: מתנמנס כסום .

ונעור חמיד: כשירות ותשכחות. והכי

מפרש בההוא קרא להודות לך וגו':

למהרתם. ליום מחרת של חנייתם

שם : ה"ג אי הכי לכתוב מהנשף ועד

הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אשי חרי נשפי הוו : נשף יממא

דף ג.) וכמו האי בוקא דאטמא דשף

מדוכתיה טרפה (חולין דף מכ:): ואחח

בכך. אף כאן אם אין אחה מכין לעניים

יכולין לפרנסם משל עלמט : יועלים

כאחיתופל. איזה הדרך ילכו והיאךיליבו

מלב ומשחים וטכסיםי מחרב מלחמה:

ונמלכין בסנהדרין .נוטלין מהם רשות

כדי שיתפללו עליהם: ושואלין כאורים

ותומי'. אם ילליחו:ה"ג מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר

קפןועלה כמו לנשוף מדוכחיה*(מגילה לקש מ.

ממורה

0.202

-000

דגהות

הבית

(ח) רשרי דים כים כחי הח

לפונית כסיד וחחר כך לריך

הארי מלי מלא כף קימנו מלא כף

כארי . כיא קומן לשון ונסי

כמגנים

כדתארגם

כקמנין ריל מחגב חחד

כמ"ד ומת"כ

לקבן דף פה

במעת ולמר

ולפ"ו לה קשם משוה כמום"

נירסתות]

לקמן נמ. לפי' מסר שביים

מעפר שתופריו מן כטר חים מהמלח מד

מחליר חיט משכיע חמ

דמט':(ג)ר' כטר-וס'

לכיום דים

חין כקימן

בה. "ודוקא בארבע אמות שלו:

במקובון מיישיט . פי' שירוע שרגילין שם המזיקין . וההיא במדתי . שנפלה מחדש שהחומה שלה נפלה ועודנה בחוקתה : משד דלעיל דבתרי ופרילי ליכא משום מזיקין איירי בסתם בא נמי ליכא . דמנן (נמסכה קדושין דף פ:) אבל אשה מחיחדת עם שני א פייי פייג מכלכום משין דרכק כי פור ושים ידיד סימן שדמ שאין רגילין : איר אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק *רב אַ אנשים : כחרי ופריצי. דאמרינן התם לא שנו אלא בכשרים: כמקונו אלפס משום רב האי דוקא דברי חורה אבל דברים דעלמא לית לן ב חיישינן. במקום שהם מטיין חדיר חיישינן אפילו בחרי : כדברא כשיף מו:

> רוח לפונית מנשבת. פי' לבדה רב נסים גאון דהת חמרינן בפרק לת יחפור (ב"ב דף נה.) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד: לינע בכלום דבר מקרשי "לארגא איהו ואמר כחלום . ואסלי חאמר מכל מקום לימא בחלות כמו " תמובח שר שירוא זכפרה שהוא מתחייב בה זכן אם נכנם לפקדש חחמר מכל מקום לימח בחלוח כמו משעדי ניבטר הפנים שחמרו לו מן השמים דהח חמר חמרו שדוא מועה שנינה ל. נישל שלא הזה לומר לכם דבר שלה לו. וי"ל שלא רלה לומר להם דבר שלא נתחייב כרת אם היה היה יכול להראות-ולהוכיח אם ישאלו מויד ואם הית שתנ לו: ראין הבור מחמלא מחוליתו . ב לו: פירשרט"י אם יחפור ויחזיר בו עפרו ב כתמאת כרתנא בתומפ' בחסאו כותה במאין (כלים פרק א') כל הממאין שנכנשו משערי ניקטר לא יהא מלא. *ותימא דאין הנדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם

כפרה חייבין על זרתן כרת ועל שננתן המאת ובסשנה בתחלת מהרות ובסשנה בתחלת מהרות אלא ליטול מז העשירים וליתו לעניים. (כלים פרק א' משנה מ') אם היה מצוה ליטול מן העניים ולחזור ממנה שאקמרצמרכפורים וליתן להם או היה דומה למשל . נכגם לשם חייבין עליה הפאת ובפסרי (מכת ומפרם רבינו תם מחוליתו מנביעתו בא) משרש מפהחעורה כלומר אין הבור מתמלא מן המים מתה שכינה עורת ישראל מורת ישראל ממרי ישראל מממלא מחוליתו אלא אם כן מושכין לו וחויא רחשרי מים מלד אחר.ור"י פירש שאם תחפור ום עוד פומאתו בו שחשר בפרה מלדוה ותניח מלד חחר לא המלא.שמה האיחה בגירות בפרק שנותן כאן חסר כאן.כמו כן מה שנועל נ' סינק (דף מה מנות ג' סינק (דף מה מנות דף מ) ולאחר שיביא מן הטשירים יתחסר מן הטשירים: ויקריכנה הכהן וכחלכה ויכפר כפרתו כראי וכחלכה ויכפר עליו כבר נמרה לה מובח ולהכנס

וכדאמר הכתוב (ויקרא ובבר בתרחו ואו יהא מותר לוכל בקדשי מובח כרתנו בפרק דומר בקודש (תניגס דף כה) אינן ומתומר כפירים צריכין פכילה לקודש אבל לא תרומה ואכרינו בנכרא (20 דף כד) כיון דער האידנא הוו אסירי למיכל

לממא כמי ו איתנדו ססדרין כמשנה בתחלת פהרות (כלים פרק א' משנס כי) מחומר כפורים אסור בקודש ומותר כתרומת ובמעשר חור

להיות פבול יום אמוד בתשור חור להיות בשל קרי אטור בשלשתן ובמשנת נגעים בפרק י"ד (משנה ג') כבם בנריו השכל מרור מלממא כשרץ והרי דוא מבול יום אוכל

כפרתו אוכל בקדשים והיינו מתני' שהוכרנה

न्यक्ष अर्थक तक्तीत

סקרם ובפסחים בפרק כל שעה (דף לה מ"ב)

הרי נתברר לנו עוכשיו מכל אלו הראיות כי התרומה מעלתה למעלה מן המעשר והיא לממה מן הקדשים וכי זה שאמר הכתוב ובא השמש ומהר על השמש היא הזור ולא על האדם המסא כלומר שייחפנו פני

to a libratio

בחרתי ותיפוק ליה משום מזיקיןבתרי אי "בתרי חשד נמי ליכא בתרי ופריצי. מפני המפולת ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין בתרי וכשרי. מפני המזיקין ותיפוק ליה מפני חשר ומפולת בחורבה חדתי ובתרי וכשרי אי בתרי מזיקין נמי ליכא במקומן חיישינן ואב"א לעולם בחר ובחורבה חדתי דקאי בדברא דהתם משום חשד ליכא דהא אשה בדברא לא שכיחא ומשום מזיקין איכא: *ת"ר ארבע משמרות הוי הלילה דברי רבי ר' נתן אומר שלש מ"ם 🗜 דר' נתן דכתיב °ויבא גדעון וכאה איש אשרייסיס אתו בקצה המהנה ראש האשמורת התיכונה תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה ורבי מאי תיכונה אחת מז התיכונה שבתיכונות ור' נתו מי כתיב תיכונה שבתיכונות תיכונה

כתיב כו"ם דרבי א"ר זריקא א"ר אמי א"ר ידושע בן לוי כתוב אחד אומר °חצות לילהמסנים נוסק במורה כשהוא מתנמנם. כסום קים הזה שחינו נרדם לעולם אלא מתנמנם אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתוב אחד שומר °קדמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע יי

משמרות הוי הלילה ור' נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן *ר' יהושע אומר עד שלש שעות

שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתי דיממא דוו להו שתי משמרות רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי משמרות קרו להו: ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי *"איןאומרין בפני המת אלא דבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא ברברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא*[אפילו] ברברי

מוז וכניים של על על (חומן דף מבג): וחתח ביי ~~וייף.~~ איהו ואמר כחצות .לפי שלא היה יודע חשא תורה וכ"ש מילי דעלמא: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת דכתיב °קרמתי בנשף ואשועה וממאי דהאי נשף אורתא הוא דכתיב °בנשף בי המחורע: כנור היה חלוי למעלה בערב יום באישון לילה ואפילה אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר ממטחו. ונקביו ללד לפון כיון שהגים (דור) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה . רבי זירא אמר עד חצות לילה חלות הלילה רוח לפונית מנשבת בו דאמר מר (בב"ב דף כה.) ארבע רוחות (סיכה ס:] היה מתנמנם *כסום מכאן ואילך היה מתגבר כארי רב אשי אמר עד חצות מנשבות בכל יום ויום שם שעות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות ונשף אורתא הוא הא נשף צפרא הוא דכתיב °ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאום לחומום של יוס משפת רוח מזרחים מהלוך החמה [1] ושם אחרונות כוח מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא אי הכי לכתוב מהגשף ועד הגשף דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית או מהערב ועד הערב אלא אמר רבא חרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא ובחלות הלילה רות לפונית(י):אין הבור מתמלא מחוליתג העוקר חוליא מבור

נשף יממא ואתי ליליא ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת השתא משה רבינו לא הוה ידע דכתיב °כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות אילימא מכרוי וחוזר ומשליכו לחוכו אין מסמלא דאמר ליה קודשא בריך הוא כחצות *מי איכא ספיקא קמי שמיא אלא דאמר ליה (למחר) *בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא ליי בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא ליי ודוד הוה ידע דוד סיכנא הוה ליה *דאמר רב אחא בר ביונא א״ר שמעוז חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית

ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך

ישראל צריכין פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי *ואין הבור מתמלא מחוליתו *אמר להם לכו ופשמו ידיכם בגדוד מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר באחיתופל וולב חחיתופל זה יוען:

רב יוסף מאי קרא (דכתיב) "ואחרי אחיתופל בגיהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא פ למלך יואב אחיתופל זה יועץוכה"א° "ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים

בניהו

שימוסף כו מסר אתר מרוך מכך הרקיע מאחר של יום ויראו הטכבים אותה העת היא תחלת הלילה והו עת שנתחייבו בו בקריות שפע של עובית וכל מי שפרא קריאת שפע קדים זה העת לא ידא ידי הזבתו כרובים במי בבי מערבא (כלכם מ") תני הפרשה, מן היום (כלכם מ") תני הפרשה, מן היום

הדקים מאודו של יום היא המבכים אתה העה היא היא הדיה היא עת שנתחייבנו בו בקייות שפע של הנית וכל שבע קדים זה העת לא יצא ידי הובתו כרונים. הלוקסם של יי יותר היום יבשר שפשית שניה וא בא בי יותר מושל של יי יותר היום יבשר שפשית שניה או בא בי יותר מושל הלולה מפק כל לי קו ויותר מפק של יי יותר היום יבשר של היותר שבע של יי יותר היום בשל הלולה מפק בל של היותר היום בשל הלולה מפק העליון השהוא לתותחן ללא הכנס והו יוצא או אפשר לעמים לעמרון לא היום מפק יום מפשל משרה משר בעוד שהוא מושם הכי הילוך הוצ של לי יוםר אמר בעקר בין היותר מפק יום מפק ללא הוא אין יוצאן בו יידי דותר הוח ולא היו חובת הלולה לתותר היותר בעקר בין השמשת השתשקע הרומה כדי היותר מושל משל היותר בעקר בין השמשת המשתשקע הרומה כדי היותר בעקר בין השמשת המתשקע הרומה לא היו חובת הלולה לתותר בעקר בין היותר בעקר בין השמשת המשר של היותר בעקר בין השמשת המשר מותר בעקר בין השמשת המשר מותר בעקר בין השמשת היותר בעקר בין המששת היותר בעקר בין השמשת היותר בעקר בין השמשת היותר בעקר בין המששת היותר בען המשלת בעקר הוותר בעקר בין המששת היותר בען המשקה בעקר בען המשקה בען המשקה אותר בען המשקה בען המשקה בעקר בין המשתה בען המשקה בען המשתה בעקר בען המשקה בען המשתה בען המשקה בען המשתה בעוד המשתה בעור המשתה בעור המשתה בעור המשתה בעור המשתה בעור המשתה בעור המשתה ב

הגהות הגר"א

וכמים בויח סי ברהביה):

** פירושו ברור לני. גליוו הש״ם *בסמרי כי החת שלפמע ליחה לכחי לישנה בכ" כתרי חשד נמי ליכא.עשיך יו"ד סי' קמרא סיק כ"ז: צעום וכריא ועות החימושל כו'. עיון השונה כשכיא כי' מרמ: הוחר דים איו אותריו כו'. ודופא כד' אמוח שלו. עי' מוסי ב"א ט"ז: דים שכושיבו. שמשם ראים לוה: [א] ריצויי דיה כטכ. ושם כו' . כיב אינו כן (אלא שם אחרונות כות מערבית ובהחלת כלילה כות דרושים

מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה – Midnight never passed me by while I was asleep, for I would always be awake from before.[18]

The Gemara offers a different solution of the contradiction: רַבִּי זֵירָא אַמֵּר – R' Zeira said: עַד חַצוֹת לַיִּלַה הָיָה מְתְנַמְנֵם בָּסוּס – Until midnight [David] would doze like a horse;[19] מְבָאוָ ואַילַך הַיָה מְתַגַבֶּר בַּאַרִי – henceforth, he would make himself as strong as a lion.[20]

A third solution of the contradiction:

ער חַצות לַיַלָה הָיָה עוֹסֶק בְּדְבָרֵי - Rav Ashi said: ער חַצות לַיַלָה הָיָה עוֹסֶק בְּדְבָרֵי – Until midnight he would be involved with words of מפאן ואילך בשירות ותשבחות – henceforth, with singing and praises.[21]

The Gemara above asserted that the word neshef means evening. This definition is now challenged:

הא נשף אורתא הוא – And does neshef mean evening? הא נשף צפרא הוא – But neshef means morning, דַכְתִיכ – as it is written: ינַבֶּם דַּוָר מֶהָנָשֶׁף וְעַד־הַעֶרֵב לְמַחַרַתִּם", – David smote them from the neshef until the evening of the next day. [22] עד לילוא – Does this not mean that he smote them from the morning until the evening? Thus we see that neshef means morning!

The Gemara answers:

לא – No! The verse means: מאוֹרָתָא וְעָד אוֹרָתָא – from the evening (neshef) until the next evening.

The Gemara objects:

לכתוב מהגשף ועד הגשף – If so, לכתוב מהגשף – the verse] should have been written: from the "neshef" until the "neshef," סקערב ועד הערב - or: from the evening until the evening. The fact that the verse says from the "neshef" until the evening indicates that neshef means morning!

The Gemara answers:

אמר רבא - Rather, said Rava:[23] חרי נשפי הוו - There are two meanings of the word neshef: נשף ליליא ואתי יממא – It refers to the time when night departs and day arrives,

יממא ואחי ליליא – and it also refers to the time when day departs and night arrives. [24] Thus, the last verse (David smote them from the "neshef" until the evening), which evidently uses neshef to mean morning, does not contradict the other verse (I arose at "neshef" and I cried out), which uses the same word to mean evening.[25]

The verse, At midnight I [David] will arise to thank You, implies that David knew the exact moment of midnight. The Gemara questions this:

ורור מי הוה ידע פּלגא דּליליַא אימת – But did David know when it was the middle of the night? השתא משה רבינו לא הוה ירע – Now even Moses, our teacher, did not know when midnight was, בַּחַצת הַלַּיִלָה אָנִי יוצָא בָּתוּך – as it is written: בָּתִיב, מצרים" - At about midnight I shall go forth into the midst of Egypt.[26] מאי ,, בַּחַצוֹתיי – For what reason did Moses say "at about midnight," as opposed to "at midnight"? אִילִימָא דָאָמֶר ייה קוּרְשָׁא בַּרִיךְ הוּא ,,בַּחֵצתיי – If you will argue that the Holy One, Blessed is He, said to [Moses] "at about midnight," [27] such an argument is untenable, מי איבא ספיקא קמי שמיא – for is there any doubt before Heaven?[28]

(כי השתא) אָלָא דְאָמֵר לֵיה (למחר) בַּחֲצוֹת (כי השתא) – Rather, one must conclude that [God] said to [Moses]: "at midnight," ייהו (אַמָר, בָּחַצְתיי – and then [Moses] came and said: "at about midnight."[29] אַלְמֵא מְטָפָּקָא לִיה – Thus, we see that [Moses] was in doubt as to when it was midnight, ודור הוה ידע - and David did know!?

The Gemara explains how David knew when it was mid-

דוד סימנא הוה ליה – David had a sign revealing the exact moment of midnight, דאַמר רָב אַחָא בַּר בִּיונַא אַמַר רַבִּי שַמְעוֹן חַסִירָא – as Rav Acha bar Bizna said in the name of R' Shimon Chasida: ה בור היה הלוי למעלה ממשתו של בור היה הלוי למעלה ממשתו של בור - A harp hung over David's bed, וכיון שהגיע חצות לילה – and when midnight arrived. בא רוח צפונית ונושבת בו – the northern wind came and blew on it, ומנגן מאַליו – and it played by

NOTES

18. The Gemara is answering that David would usually be awake from the beginning of the night. In this verse, he is stating that even on those occasions when he slept at night, he would nevertheless arise before midnight (Rashash). [David was particular to be awake at midnight, because that is an especially propitious time for Divine favor, as stated in Yevamos 72a - see also above, 3a note 14].

19. A horse never falls into a deep sleep; rather, it dozes for a short period and then awakes. Likewise, when David studied Torah at night, he would doze off for short spells and then resume his studies (Rashi).

[The length of time a horse sleeps in one spell is halachically significant, because a person who sleeps for this period is affected by an evil spirit [רוח כעה] that requires him to wash his hands upon waking (see Shabbos 108b-109a). The Gemara in Succah (26b) states that this length of time is equivalent to "sixty respirations." Some Poskim claim that a person respires 1,080 times an hour and thus sixty respirations equals 31/3 minutes (Shaarei Teshuvah 4:10 in the name of R' Menachem Azaryah of Fano). Others, however, base themselves on the length of a horse's respiration and arrive at a time of slightly more than half an hour (ibid. in the name of Chida). See Shaarei Teshuvah there and Beur Halachah for a third opinion.]

- 20. The verse I arose at evening etc. means that David would be partially awake from the early evening. The other verse, At midnight I arise etc., means that at midnight David aroused himself to complete
- 21. [The verse which states that David arose at midnight does not mean to imply that he was sleeping until then. Rather, it means that he arose from his previous activity (studying Torah) and began a new one (giving praise).] We know that the second half of the night was spent in giving praise, for the verse states: "At midnight I will arise to thank You (Rashi).

- According to this opinion, David did not sleep at all at night (see Rambam, Hil. Talmud Torah 3:13, who extols the value of Torah study at night; see also Eruvin 65a). Furthermore, even during the day David would doze for only short periods, as stated in Succah 26b (Milei D'Berachos).
- 22. I Samuel 30:17. The "next day" is a reference to the day following the day of their encampment in that place (Rashi).
- 23. Rashi deletes the name רָבָא, Rava, and substitutes רֶב אָשׁי, Rav
- 24. The word קשַי, neshef, literally means jumps [away] (Rashi; cf. Ritva's second explanation). Hence, it denotes the period when daylight departs as well as the period when night departs.

The neshef of the morning is the period between the appearance of daylight and sunrise. The neshef of the evening is the period between sunset and the appearance of stars (Beurei HaGra).

- 25. One cannot answer that the verse I arose before neshef etc. uses neshef in the sense of morning, because there is nothing remarkable about David awaking in the morning since that is when most people rise (Maharsha).
- 26. Exodus 11:4. Moses told Pharaoh that "at about midnight" (מַנְעַרָּח God will go out and kill every firstborn.
- 27. And Moses was simply repeating what God had said to him.
- 28. The words "at about midnight" imply ignorance of the exact moment of midnight. Hence, it could not have been God who said this.
- 29. Although God said "at midnight." Moses did not want to use this expression, lest he be challenged to prove that the plague began exactly at midnight and he would be unable to do so. Therefore, Moses hedged and said "at about midnight" (see Rashi and Tosafos).

בחרתי ותיפוק ליה משום מזיקיןבתרי אי "בתרי

חשר נמי ליכא בתרי ופריצי. מפני המפולת

ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין בתרי וכשרי.

בחורבה חדתי ובחרי וכשרי אי בתרי מזיקין

נמי ליכא במקומן חיישינן ואב"א לעולם בחד

ובחורבה חדתי דקאי בדברא דהתם משום

חשר ליכא דהא אשה בדברא לא שכיחא

ומשום מזיקין איכא: *ת"ר ארבע משמרות

מהומ

הבית

(ל) רש"י דיים

נח)ישר דים דחט':(ג)ריה דחט':(ג)ריה

י א פייי פייג ממטמת במקומן חיישינן . פי' שידוע שרגילין שם החזיקין . וההיא בחדתי . שנפלה מחדש שהחומה שלה נפלה ומודנה בחזקתה : משד המישה מלכי פי שמרי דלשיל דבתרי ופרילי ליכא משום חזיקין איירי בסמם ב נמי ליכא . דתנן (נמשכה קדושין דף פ:) אבל אשה מחיחדה עם שכי אכילות כלכה פ׳ ספיג עשין דרכם כ׳ פור כעיף כוו:

נתחייב כרת אם היה מויד ואם הית שונג

בחמשת ברחוא בחוחול

(כלים פרק ח') כל הממאין

בממרי

עליו כבר נמרה

מהרתו ודותר לו לופל מובח ולהכנם

כדאמר הבתוב (ויהכל י עליה הכהן וכבר אמרו

בפרתו ואז יהא מוחר

לוכל בקרשי מובח כרתנן

בפרק דומר בקודש (חניגה דף כח) אתן

ומדוומר כפורים צריכין מבילה לקודש אבל לא

לתרומה ואמרינו בנמרא

כס דף כד) כיון דער האידנא הוו אטירי למיכל

בקודש אצרכונות רבנן פבילה ואלו השמות שהן קרויין לפמא כמו

שהוכרנו אינני ססדרין במשנה בתחלת מהרות (כלים סרק א'

משנה כי) מחומר כפורים

קרי אסור בשלשה ובמשנת נגעים כפרקי"

והרי הוא מבול יום אוכל

ביא אלא משלה

*בספרי מי חחת שלפרט ליחה לכחי לישנה

בקודש וכותר

כי היא חייב לאחר שמקריב

ויקריבנה דכהן

בי מור שאין רגילין: ארך אומרין בפני המח אלא דבריו של מח. ופסק *רב בא אנשים: כחרי ופרילי. דאמרינן החם לא שנו אלא בכשרים: כמקומו שי שאין רגילין: ארך אומרין בפני המח אלא דבריו של מח. ופסק *רב בא אנשים במקום שהם מטיין חדיר חיישינן אפילו בחרי: כדברא . מיישינן. במקום שהם מטיין חדיר חיישינן אפילו בחרי: כדברא . בה. "ודוקא בארבע אמות שלו: רודן לפונית מנשבת. פי' לבדה דהת אמריכן בפרק לא יחפור (ב"ב דף רב נסים גאון

כה.) שהיח מנשבת עם כל חחד וחחד: המובח שד שיניא "וארגא חיהו וחמר כחלות. וחסייו הכפרה שהוא מחחייב בה וכן אם נכנם למקיש חחמר מכל מקום לימח בחלוח כמו לשל כפני חשד ומפולת ליה מפני חשד ומפולת ניפנור תשנים שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי"ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: ראין הבור מתמלא מחוליתו .? פירש רש"א אם יאפור ויחזיר בו עפרו

מכנמו משערי ניקטר לפנים אפי מחומרי לא יהא מלא. *ותימא דאין הנדון כפרת חייביו על זרתן דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם כרת ועל שננתן המאת ובמשנה בתחלת מהרות אלא ליטול מן העשירים וליתן לעניים. אתו בקצה המהנה ראש האשמורת התיכונה 🚊 (כלים פרק ח'י משנה ח'י) עורת ישראל מקורשת אם היה מצוה ליטול מן העניים ולחזור םמנה שאקמוציםרבשרים ולימן להם או היה דומה למשל .

כבה) משרש מפתח עירה כלומר חין הבור מתמלח מן המים מתנה שבינה שורת ישראל הטובעים בו. ובחוספתא יש אין הבור שורת "שבא מחמלא מחוליתו אלא אם כן מושכין לו 'חיה לרבות את המבול מים מלד אחר.ור"י פירש שאם תחפור ום עוד פומאתו בו לרבות מדושר כפרה מלד זה ותניח מלד אחר לא המלא. שמה

תנא איז תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה נכנס לשם חייבין עליה הפאת ובספרי (פכשת ומפרם רבינו תם מתוליתו מנביעתו ורבי מא' תיכונה אחת מן התיכונה שבתיכונות ור' נתן כוי כתיב תיכונה שבתיכונות תיכונה כתיב מ"מ דרבי א"ר זריקא א"ר אמי א"ר יהושע בן לוי כתוב אחד אומר "חצות לילהמנים שומק בתורה כשהוא מתנתנם. ככום אקום להודות לך על משפמי צדקך וכתוב אחד שומר °קרמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע יי ואיזא בנירות בפרק שכותן כאן חסר כאן.כמו כן מה שנוטל ג' פינק (דף מה מנות דף מ) ולאחר שיביא מן העשירים יתחסר מן העשירים: משמרות הוי הלילה ור' נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן "ר' יהושע אומר ער שלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו שתי משמרות רב אשי אמר משמרהופלגא נמי משמרות קרו להו: ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי *איןאומרין בפני המת אלא דבריו 🧝 של מת אמר רבי אבא בר כהגא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא*[אפילו] בדברי תורה וכ"ש מילי דעלמא: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי בכתיב °קרמתי בנשף ואשועה וממאי דהאי נשף אורתא הוא דכתיב °בנשף י בערב יום באישון לילה ואפילה אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר (דור) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר עד חצות לילה היה מתנמנם *כסום מכאן ואילך היה מתגבר כארי רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות ונשף אורתא הוא הא נשף צפרא הוא דכתיב °ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאוזי6 מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא אי הכי לכתוב מהגשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רבא חרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא נשף יממא ואתי ליליא ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת השתא משה רבינו לא הוה ידע דכתיב °כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות אילימאימייזכרוי וחוזר ומטליכו לחוכו זין מממלא דאמר ליה קודשא בריך הוא כחצות *מי איכא ספיקא קמי שמיא אלא דאמר _{סיס} כקר. אף כאן אסאין אחה מכין לעניים י^{פיז ה} ליה (למחר) *בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא לי׳ נמהק שבנו מזוטם ממקום אחר אין אנו

להיות מבול יום אמור בקודש ובתרומה ומותר ודור הוה ידע דוד סיכנא הוה ליה *דאמר רב אחא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא בסעשר חור להיות בעל כנור היה תלוי למעלה ממפחו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומר ועוסק בתורה עד שעלה עמור השחר (משנה ג') כבם בנריו תפבל פהר מלממא כשרץ כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ במעשר העריב שמשו משביע את הארי *ואין הבור מתמלא מחוליתו *אמר להם לכו ופשמו ידיכם בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים והיינו מתני' שהזכרנוה בגדור מיד יועצים בארויתופל ונכולכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר המא לכא למלך יואכ אחימופל זה יוען: מקורם ובפסחים כפרק כל שעה (דף (כ ע"ב) רב יוסף מאי קרא (דכתיב) "ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא פ למלך יואב אחירופל זה יועץ וכה"א° "ועצת אחירופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים סשמאל ב מז

** פירושו ברור אלי.

תורה אור בשדה: הדמו עיני אשמורות . חלמה חטות לילה שהיה דוד שומד שתי משמרות יש בהם: ור' נתן . אמר לך האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכו לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: שית דלילה . חלות לילה הוי שש ששחר : וחרתי דיממא . ששחר מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות של שמונה שעות: אלא לדכר הלכה . אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר בהן והמת דומם והוה ליה לועג לרש תוי הלילה דברי רבי ר' נתן אומר שלש מ"ם 🙎 חרף עושהו (משלי יו): אכל מילי דר׳ נתן דכתיב "ויבא גדעון וכאה איש אשרשופים דעלמת. שאין גנאי למחרים בהן לית פייים לן בה: מאורתא. מתחלת הלילה: לנשף לערל יום. בהעריב היום הרוי נשף:ה"ה (6) הרא דחלות לילה: מעולם לא עבר עלי חלות לילה כשינת.שקודם לכן הייתי עומד: מתנמנם כסום .

קים הוה שחינו נרדם לעולם אלא מהנמנם ונעור תמיד: כשירות ותשכחות. והכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו' : למחרתם. ליום מחרת של חנייתם שם : ה"ג אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר

רב אשי תרי נשפי הוו : נשף יממא . קפדועלה כמו לנשוף מדוכתיה* (מגילה לקש מל. דף ג.) וכמו החי בוקח דחטמח דשף מדוכמיה טרפה (חולין דף מכ:): ואמא גיי וייף איהו ואמר כחטת לפי שלא היה יודע חשץ לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת המחורע: כנור היה חלוי למעלה

ממטחו. ונקביו ללד לפון כיון שהגיע חלות הלילה רוח לפונית מכשבת בו דאמר מר (כב"ב דף כה.) ארבע רוחות [סיכם כו] מנשבות בכל יום ויום שם שמות ,ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית מהלוך החמה [6] ושם אחרונות כוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחלות הלילה רזח לפוכית(ב):אין הבוד

מתמלה מחוליתג העוקר חוליה מבור יכולין לפרנסם משל עלמט : יועלים למחר כי בשם האמר כאחיתופל. איזה הדרך ילכו והיאך יליבו ולפיז לא קש מלב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: ונמלכין בסנהדרין .טטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: ושואלין באורים ותומי'. אם ילליחו:ה"ג מאי קרא ואחרי

אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר

[היא]

[ה] ריצויי דיה כנור. ושם כוי . כיב אינו כן (אוא שם אמרונית דות מעוכית ובתאות בלילה דוח דרומים ובמיש בנית כי בראפים) :

גליון השים בכ" כתרי חשד נמי ליכא. עש"ך יו"ד כי" קמ"א כיק: יצוב וכה"א וענת אהיהושל כו". עיין חשוכה רשניא כי" פ"א: תוכ" ד"ה אין אומרין כו". ודופא כד" אמות שלו. עי" הוש" כ"ק ע"ו : ד"ה שכושיכו . שמשש כאיה לוה :

כמר וסי לפונים כסיד קומני מנה כף מהליר חיט משכיע חת ממן לשון ונס כתגכים

רדווהרנה

כקמלין ר"ל מחגב חמד

במלים ולמר

לקמן כמי. ומיי שמר שמיים מעסר שתופריו מן כבור חים מהמלח פד שימוסף כו מסר מחל שרוך מרך

הנהות הגר"א

itself.[30] מיַר הַיָה עומֶר – Immediately, upon hearing the harp, [David] would arise, יעוֹסָק בַּתּוֹרָה עַד שֵׁעַלָה עַמוּד הַשָּׁחָר – and engross himself in Torah study[31] until the light of dawn rose. נְבָנְסוּ – When the light of dawn rose, נְבָנְסוּ דוכמי ישראל אצלו – the sages of Israel entered into [King David's | presence. אור לו – They said to him: אַרונֵינו המלך עמר ישראל צריכין פרנסה – "Our master, the king! Your nation Israel needs sustenance." אַמֶּר לָהָם – [David] replied המברנטו זה מזה - "Go and support each to them: other."[33] אַמְרוֹ לוֹ – They said to him: אַין הַקּוֹמֵץ מַשִּׁבִּיעַ אֶת הארי – "A handful of food does not satisfy a lion.[34] ואיז הבור מתמלא מחוליתו – and a pit cannot be filled from its own earth!"^[35] אַמֵּר לַהָּם He answered them: לְכוּ וּפְשָׁטוּ וַדֵּיכֶם בגדוד – "Go and stretch forth your hands against the foreign legions in our land."[36] מיד יועצים באחיתופל – Immediately, they took counsel with Achithophel, וַנְמֶלֶכִין בְּסֶנְהֶדְרָין –

consulted the Sanhedrin, וְשוֹאֲלִין בְאוֹרִים וְתוֹמִים – and asked the $Urim\ VeTumim.^{(37)}$

The Gemara derives from Scripture that these three – Achithophel, Sanhedrin, *Urim VeTumim* – were consulted in the above order: [38]

קמָר רֵב יוֹפָן - Rav Yosef said: מָאי קָרָא – From what verse is this derived? רבתיב), וְאַחֲרֵי אָחִיתֹפֶּל בְּנָיָהוּ בְּן יְהוֹיָדְע וְאֶבְיִתְר – Achithophel was followed by Benayahu the son of Yehoyada and Evyathar; and the commander of the king's army was Yoav. [39] The roles of Achithophel, Benayahu and Evyathar are identified: אַחָרוּנְל זָה יוֹעֵץ – Achithophel was an adviser. וְבָּן הוֹא אוֹמֵר – And so [Scripture] states elsewhere: וְצַעְּתְר יִשְאֵל־אִישׁ – And so [scripture] אַחְיתוּפֶל אֲשֶׁר יָעֵץ בַּיָּמִים הָהַם בַּאֲשֶׁר יִשְאֵל־אִישׁ – And the counsel of Achithophel that he advised in those days was as if someone would inquire of the word of God. [40]

NOTES

30. Four winds blow every day (see Bava Basra 25a). An eastern wind blows during the first six hours of the day, a southern wind during the second six hours of the day, a western wind during the first six hours of the night, and a northern wind during the second six hours of the night (Rashi; see Hagahos R'Yosef Meisels; cf. Hagahos HaGra; see also Tos. HaRosh). The holes of David's harp faced north, so that when the north wind blew at midnight it would sound the harp (Rashi). [The side of the harp that served as the soundboard was placed towards the south, and the sound holes in the soundboard consequently faced north. When the north wind blew, it vibrated the strings and channeled the vibrating air into the sound holes, thus causing notes to resonate (Rashi, as elucidated by Shiltei HaGiborim ch. 9, cited in Megadim Chadashim).]

The fact that the north wind began to blow on David's harp at precisely midnight is attributed by some commentators to a miracle (Yaaros Devash I:16, cited by Megadim Chadashim).

Alternatively, some suggest that the harp became exposed to the north wind at midnight by means of a time-measuring device, which was regulated by water or air. The device was set each night in accordance with the length of the night so that the wind would engage the harp at exactly midnight (Rav Hai Gaon, quoted by Rashba). According to this approach, even if the north wind was blowing all night, it would begin to strike the harp only at midnight.

From this Gemara we see that one should not rely on oneself to wake up to serve God at a designated time. One must prepare a device [e.g. an alarm clock] or instruct someone to wake him (Chadashim Gam Yeshanim citing Reishis Chochmah [Shaar HaKedushah 7:28]).

31. This appears to contradict the Gemara above, which stated that David would sing God's praises after midnight. One answer given is that David would sing his psalms, which are regarded as Torah, at this time (Chadashim Gam Yeshanim).

[Radak (Psalms 119:62) comments that after David arose at midnight he composed and recited psalms that thanked God for having given him the righteous laws of the Torah. This is indicated by the words of that verse: At midnight I will arise to thank You for Your righteous judgments.]

32. That is, the wise men of Israel had a daily appointment with King David to discuss the nation's needs. The Gemara now relates a conversation that took place one morning (Anaf Yosef).

33. [Le. let the wealthy support the poor.]

Alternatively, David meant that the people should work for one another, and the entire nation would thus be economically self-sufficient (Meromei Sadeh).

34. אָמָיִף means a handful, as in Leviticus 2:2. Alternatively, אָמִיף is cognate to the Aramaic word אַמְהָי, locust. Either way, it represents an amount of sustenance that is far too small to satiate a lion's appetite (Rashi, quoted by Hagahos HaBach §2). The sages thus meant to say: The needs of the poor far outweigh the wealthy people's capacity to support them.

35. That is, it is impossible to fill an empty pit with earth by digging more earth out of it and casting it back (Rashi, according to Eitz Yosef; see also Rashi to Sanhedrin 16a ור"ה ואין הבור Alternatively, this means that one cannot refill a pit even with the very earth that was removed from it in the first place [for in the course of digging the pit and refilling it some earth will inevitably be lost] (Rashi, as presented by Tosafos; see Tosafos for other approaches.)

In this allegory, too, the sages were saying that the wealthy lack the funds (as a pit lacks earth) to support all the poor.

According to *Meromei Sadeh* (see note 33), their point was that the nation's entire economic resources do not suffice to provide a livelihood for all of its members.

36. During that period, Amalekite legions raided cities in Eretz Yisrael, looting food supplies and disrupting commerce (as in the time of I Samuel 30:1-18). King David therefore suggested battling the legions to rout them from the land and thereby restore the nation's economic health (Margaliyos HaYam to Sanhedrin 16a).

37. They sought Achithophel's advice on battle strategy. They requested permission from the Sanhedrin to wage war so that the Sanhedrin would pray for them. They also asked the *Urim VeTumim* whether they would succeed (*Rashi*).

Although the *Urim VeTumim* informed them that they would succeed, they still needed the Sanhedrin to pray for them, so that they would not suffer casualties (*Meromei Sadeh*).

38. Ritva.

39. I Chronicles 27:34. According to its plain meaning, the verse lists various functionaries of King David. Achithophel was David's adviser, and when Achithophel died he was succeeded by Benayahu and Evyathar. Yoav was the general of David's army (see commentaries ad loc.). The Gemara here interprets the verse homiletically.

Tosafos point out that the correct text of the verse is: אַחַריהְבָּל אַ יְחִיּרְבָּלְיִהְיּי, Achithophel was followed by Yehoyada the son of Benayahu etc. They emend the Gemara accordingly. Rashi, however, follows the text that is recorded in our editions of the Gemara. (See Binyan Shlomo to Sanhedrin 16b for a defense of Rashi.)

40. II Samuel 16:23.

שמם כרתי ופלתי כרתי שכורתים דבריהם

בניהן זה סנהדרין . מסברא אומר כן. אביחר אלו אורים ומומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלמי

כלומר היה הודם להם אם כן אורים וחומים היו אחר בניהן. איכ אביתר שהוזכר אחר בניהו היינו אורים וחומים כך פירש רש"י. ותימא

לפירושו פשיטא דאביתר כהן היה ביתי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בטב עיר הכהנים ולמה לריך ראיה עליה . ועוד לגירסת הקונטרם בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום. לכך (מפרש) [גרים] רבינו חם כרחי׳ (בדה"חכ"ו) אוחחרי חחיתופליהוידע בן נוכים נעון שרן מבן בניהו זה סנהדרין וכןהוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתיועל הפלחי ופי׳ ר"ת דכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכורתין דבריהם לאמהן ופלתי שמופלחים בהורחה כמו מופלחשבבית דיו . וא"ח היכי פשיט יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע . וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו כניהו כן יהוידע זה סנהדרין · שהיה אב ביח דין : וכן הוא אומר זכניהו כן יהוידע על הכרתי ועל הפלחו ראשון וקודם להם שבחחילה נוטלים רשות ואח"כ שואלים אם יצליחו: ואכיתר אלו אורים ותומים. שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל אביתר ולא עלתה לו ושאל לדוק ועלתה לו כדאמרי׳ תורה אור

בסדר שולם ונסתלק אז מן הכהונה: בנידו בן ידוידע זה סנהדרין ואביתר אלו שטרתים את דכריכם . שאומרים שמאורים ותומים וכן הוא אומר "ובניהו בן דברים קנובים וגמורים שנא יפחמו בי יהוידע על הברתי ועל הפלתי ולמה נקרא ולא יוסיפושר לכא למלד יואכילהוליך אנשי המלחמה: מאי הרא. דכנור היה

ומי׳ ביומה מג:

פלתי שמופלאים בדבריהם* ואח"כ שר צבא נקרא שמם חלוי למעלה ממטחו ומעוררו: עולה למלך יואב אמר רביצחק בר אדא ואמרי לה כבודי . אל תתכבדי בשינה כשאר מוכים: מעירה שחר . שאר מוכים משמירים את מוכים: מעירה שחר . שאר מוכים שמאירים את מוכים: מעירה שחר . שאר מוכים שמאירים את כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. רבי דברודם תומים השחר מעוררן וחני מעורר חת השחר: שמח יטעו אלטגניני פרעה . אם אני זירא אמר משה לעולם הוהידע ודוד גמי הוה יודע לכוין השעה הם אינם יודעים ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור למה ליה לכוין השעה וקודם שיגיע חלות יהו לאתעורי משנתיה וכיון רמשה הוה ידע למה סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ליה למימר כחצות משה קסבר שמא ימעו ויאמרו משה בדאי הוא הלכך טוב אצמגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא דאמר לאחוז לשון איני יודע: דאמר מר. מר *למד לשונך לומר איני יודע שמא מס׳ דינן ארו במסכת דרך ארן: ותאחו. תהא נאחו תתבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי ונכשל בדבריך: תליסר נגהי ארכסר. והכי קאמר משה לישראל אמר הקב"ה למחר כהצות הלילהכי האידנא אני לילשעבר שלשה עשר (6) ולמחרת יגיע ארכעה עשר: ידי מלוכלטת כדם . פשיוצא בתוך מצרים: °לדוד שמרה נפשי כי הסיד אני לוי ור' יצדק חד אמר כך שהנשים מראות לו דם נדה אם טמא אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מורח ומערב אסטפור שיש מראוס דס טהור באשה: מרשנים עד שלש שעות ואני °חצות לילה אקום לדודות לך ואידך כך אבר דוד ובשפיר . הוא עור הולד שהעלמות לפני הסב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים והגידים והבשר כלורים בחוכו . ויש אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי למהר שפיר שהאשה יושבת עליו ימי טומאה אשה לבעלה ולא עור אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיכשת רבי וימי שהרה ואי זה זה המרוקם ובמס׳ ואומר לו מפיבשת רבי יפה דגתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה מהרתי יפה כדה (דף כד ב) מפרש לה ויש שפיר מלח מים ודם שאינו חשוב ולד לישב שם ממאתי ולא בושתי א"ר יהושע בריה דרב אידי מאי קרא "ואדברה בעדותיך מליו טומאת יולדת וימי טהרתה: וכשליה . דחכן (שם כו) אין שליא בלא ולד והוא כמין לבוש שהולד שוכב בתוכה וקורין ושמ"דור בלמ"ז וחניה (שס) משני שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה ועליו אמר שלמה בחבמתו "בני אם חבם של ערב וסופה כמורמום והיו מכיחין שם מלבך ישמח לבי גם אני ואומר °חכם בני ושמח לבי ואשיבה דורפי דבר. ודוד אותה לפניו לראות אסים בה כשיעור הניסכיםי קרי לנפשיה חסיד והכתיב °לולא האכינתי לראות במוב ה' בארץ חיים בשה ואם עשויה כדת שליא שנחזיקנה שהיה ולד בתוכה וכמוח וחשב עליו ימי מומאה ופהרה אם לאו:זכיתי וחייכתי.

מים כמל שמו

בייו שם ומומה .13 97

הנהות הביח

(א) רש"י ד"ם פליסר וכו' ליל שעבר של שלשם עשר ולמחרת יצים חרגעם וכו' מכלים חם וס' במוב ה' בארן ישראל

ותנא משמיה דרבי יוםי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובמח אני בך שאתה משלם שכר מוב לצדיקים לעתיד לבוא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום החמא *כדר' יעקב בר אידי דר' שייך בדיני ממונות ודיני נפטר: שמחת מיישים עקב בר אידי רמי כתיב °והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב וטהלתי. בהלכות טומה היים וטהרה: מה עקב בו אין יב בורב אמר שמא יגרום החמא *בדרגיא "עד יעבור עמך ה' עד מפיטאת. [מפי כושת] כדכרי הלכהששיו עבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה מכאן אמרו חכמים ראוים היו ישראל ליעשות להם נם בימי עורא שהיה טועה והוא אומר נו טעים: בדרד שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החמא: וחכ"א עד חצות: לפיכך. בזכות שהיה דוד מקטין עלמו זכה ויצא ממכו כלאב:אלא דניאל שמג. במקום אחד אומר (שמואל בג) ומשנהו

היה מכנהדרין גם הוא היה מהם*: (ועי׳ נשפ׳ פנהדרץ וקוכת

מו: ד"כ וממריו

רב נסים גאון יושב ומנמנם כמם איתי במסכת מיכה במ' הישן (לף כו) אמר רב אָמדי לאדם לישן ביתם יתר משינת המים אמר אביי נגד מלכים ולא אבוש תנא לא מפיבשת שמו אלא איש *בשת שמו ולמה מר דר מדה של כר דר כדוד מלך ישראל דדוד כרסוטים נקרא שמו מפיבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה לפיכך זכה דוד ויצא ממנו בלאב וא"ר יוחנן לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב האמר (רב) (רב את (חב) דאמר (רב) ניב היים הכא אין הבור מתמלת מתליתו מתמרשא לך מהייתו בחמושא קד מהיא דבמרק הרואת מקום (לף נק) דחגיות בשעה שבקש הקב"ת ב' כוכבים מכימת חובים לפתמם נשל ב' בורבות ולימתמה בדידה תציקים אין הבוד מתמלא אין הבוד מתמלא מחוליתו שמעת מינה דרבין הוא מירושה שהבוד אם החזיר לתוכי העשר שבימלת ממנו אינו מטלא אותו אלא צריך לומסיף עמר אוד ולפיכה לא היו מספיקין כא**ר** אתן ב' כוכבים שנימלו אחן כי כוכנים שנים. ממנה הדתרך לימל כי כוכנים מעיש למתמן נחבותו

ידיכם בניור:

חכמים כמאן סבירא להו אי כרבי אליעור סבירא להו לימרו כרבי אליעור 121 כלאב לאביגיל אשת כבל וגו' ובמקום אחר אומר והשני דניאל לאביגיל בדברי הימים (4 ג): שהיה מכלים פני מפיכושת. כל אב מכלים (3 את הרב שהיה אב בהוראות: לצא האמנתי לראות בעוב ה' . כבר טרדוני מיראתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהסחפה בנחלת ה' לאמר כך סבוד וגרי (ממות ה בי): נקוד עב טכח . נדרוש חם הגקורה שהיה ממעסט זה מסחנות הכמוב נותר שנה דבר ברור היה כו נרחות בעוב ה' (ג). נולה לשון הם לה כמו לולי חלהי אבי וגר' היה לי (נרחשית לה) : שמה יגרום החשלה . הירולה הוה לעולם מוחזק בידו שהו חשרה שה להי החשתם או וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה' לפי שהיה ירא שמא יחסא ויגרום החסא מלראות בטוב: ~~ויירא יעקב. שמא אחר הבסחה חסאמי שוה במשרכי אין ספרק~~ מה מרוני: ולאחשורוש ולדריום האחרון: חכמים כמאן סכירא להו. במשמעות בשכבך האמור בתורה:אי כר' אליעזר סכירא להו. האית ליה בשכבך כל זמן (ד) דה פיתה שבני אדם טוסקין לילך ולשכב זה מקרים וזה מאחר: לימרו (י) כר׳ אליעור. דאמר סוף האשמורה הראשונה דודאי כל שדעתו לישן כבר שכב וישן: לתר כישי יכושע : (ה) ד"ה ראוים היו ישראל ליעשות : (ו) ד"ה לימא כר' אליעור דאמר עד סוף : בְּנֵיָהוּ בֵּן יְהוֹיַרַע׳׳ זֵה סֵנָהַרְרוֹן – "Benayahu the son of Yehoy-

מלמ": This is a reference to the Sanhedrin. מוֹיִלְינְתְרִי׳ אֵלוֹ אוֹרִים וְתוּמִּים (תְּאֶבְיִתְרִי׳ אֵלוֹ אוֹרִים וְתוּמִּים (תְּאֶבְיִתְרִי׳ אֵלוֹ אוֹרִים וְתוּמִּים (תְּאֶבְיִתְרִי׳ אַלוֹ אוֹרִים וְתוּמִּים – And so [Scripture] states elsewhere: אוֹבֶר עַל־הַבְּרֵתִי עַל־הַבְּרֵתִי (עִל־הַבְּרֵתִי בּוֹיְדִיעְ עַל־הַבְּרֵתִי – And Benayahu the son of Yehoyada was above the Kereisi and the Peleisi, which means that Benayahu (who represents the Sanhedrin) took immediate precedence to the Kereisi and Peleisi (an alternative name for the Urim VeTumim). That is, the Sanhedrin would be consulted immediately before the Urim VeTumim. This proves that our verse (Achithophel was followed by Benayahu ... and Evyathar etc.), which mentions Evyathar immediately after Benayahu, refers to Evyathar in this capacity as bearer of the Urim VeTumim. [6]

The Gemara interpolates an explanation of the terms *Kereisi* and *Peleisi*:

יוְלָמָה נְקְרָא שְׁמֶם בְּרָתִי וּפְּלְתִי - And why were [the *Urim VeTumim*] called *Kereisi* and *Peleisi*? (6) בְּרֵתִי שֶׁבּוֹרְתִים דְּבְרֵיהֶם - They were called *Kereisi* because they rendered their words precisely, (7) בְּלַתִי שְׁמוּפְלָאִים בְּדְבְרֵיהֶם - and *Peleisi* because they were wondrous in their words.

The Gemara now shows that the three sources of instruction mentioned above (Achithophel – adviser; Benayahu – Sanhedrin; Evyathar – *Urim VeTumim*) were consulted before going into battle:

יאָהָר לְּמֶּלֶךְ וֹאָבר־עָבָא לַמֶּלֶךְ וֹאָבר – And after this Scripture states: and Yoav was the commander of the king's army. Only after these sources were consulted would Yoav serve as "commander of the king's army" and lead his soldiers into battle.

It was mentioned above that David would be woken by a harp suspended above his bed. The Gemara cites the source:

אָמַר רַב יִּצְחָק בָּר אַרָא וְאָמְרֵי לָהּ אָמַר רַב יִצְחָק בְּרִיהּ דְרַב אִידִי Yitzchak bar Adda, and some say it was Rav Yitzchak the son of Rav Idi, said: מֵאי קָרָא – From which verse do we know this? "תְּנֶרָה הָבַּנְל וְכָנוֹר אָעִירָה שָׁחַר", – [David said:] Awake, O my soul, (8) awake, O psalter and harp, I shall awaken the dawn. [9]

The Gemara above (3b) assumed that Moses did not know the exact moment of midnight, and consequently it questioned how King David could have known it. The Gemara now retracts its original assumption:

רבי זירָא אָמַר – Moses really did know the exact moment of midnight, יְרָוֹר נְמִי הָוֹיָר יְרָע בְּנוֹר לָמָּה לֵיוֹה – and David also knew it. יְרָיוֹר הָוֹה יָרַע בְּנוֹר לָמָּה לֵיוֹה – And since David knew the exact moment of midnight, why did he need the harp? יְבְיוֹן הַשְּׁנְחִיה – He needed it to wake him from his sleep. יוֹם יְרַע לְמָה לֵיה לְמִימֵר , בָּחָצֹת יִרְע לְמָה הָוֹה יִרָע לְמָה לֵיה לְמִימֵר , בַּחָצֹת יִרְע לְמָה לִיה בְּעָה מִשְׁה הָנָה יִרָע לְמָה לִיה לְמִימֵר , בַּחָצֹת יִיִי שְׁמָּא יִיְעוֹ אִצְטַגְנִינֵי – And since Moses knew the exact moment of midnight, why did he say "at about midnight"? פַּרְעָה – Moses thought that Pharaoh's astrologers might err in their calculation of the precise midpoint of the night, יוֹיִא מִרנוֹ – and say: "Moses is a liar." מוֹיִי

Moses' caution was based on a lesson taught elsewhere: רְצָּאָמֵר פַּר For the master said: בְּנִי וּיְדֵעָ רֹיִמָר אַינִי וּיִדְעַ – For the master said: שְׁמָּא תִתְבַּדֶּה וְתַאָחֵז – Teach your tongue to say "I do not know," שֶׁמָּא תִתְבַּדֶּה וְתַאָחֵז – lest you be caught in a falsehood. [13]

The Gemara offers another explanation as to why Moses said בַּחַצוֹת, at about midnight (literally: like midnight):

רַב אַשּי אָמַר – Rav Ashi said: רָב אַשּי אָמַר – הָּהָלָיסָר נַגְּהֵי אַרְבָּסַר – [Moses] was standing in the middle of the night between the thirteenth of Nissan and the morning of the fourteenth, י הְּבִי קָאָמֵר משָׁה לְיִשְּׁר הַשְּׁר הַבְּיִלְה בְּרָוּשׁ בְּרוּךְ הוֹא – אָמֵר הַקְּרִוּשׁ בְּרוּךְ הוֹא – the Holy One, blessed is He, said that לְּמָּחֶר בַּחְצוֹת הַלַּיְלָה בִּי וִיצֵא בְּתוּך מִצְרָיִם – tomorrow at midnight, like the midnight of today, I shall go forth into the midst of Egypt. [14]

The Gemara records another teaching about David's rising at midnight:

קלְרוֹר בּיְשִּׁיְרְ בִּיִּחְסִיּר אָנִי״, – [A psalm] by David: ... Guard my soul, for a devout man am I. יוֹן יְרָבִי יִצְחָקּ – Levi and R' Yitzchak differ regarding which aspect of his devotion David refers to here: מד אָמֵר בָּּדְ אָמֶר דָּוֶר לְפְנֵי הַקְּרוֹש בָּרוֹךְ הוֹא – One explains that this is what David said before the Holy

NOTES

- 1. Benayahu was the chief of the Sanhedrin [אַב בֵּית דִּין] (Rashi).
- 2. Evyathar was the Kohen Gadol, who consulted the *Urim VeTumim*, during the reign of David. [Evyathar held that position until the war between David and Absalom, when the *Urim VeTumim* did not respond to him. At that point, he was replaced by Tzadok (*Rashi*, citing *Seder Olam*).]

The Gemara proceeds to show that the verse refers to Evyathar's role in consulting the *Urim VeTumim*, rather than to his ability to pray for the generation (see *Meromei Sadeh*).

- 3. I Chronicles 18:17.
- 4. First they would seek permission [from the Sanhedrin] and then they would ask [the *Urim VeTumim*] whether they would succeed (*Rashi*).
- 5. Based on Rashi to Sanhedrin 16b ה"ה.
- 6. This explanation follows Rashi. According to Tosafos, it is the Sanhedrin that is referred to as Kereisi and Peleisi; see there for a different explanation of this passage of Gemara.
- 7. Literally: they cut their words.

Their words were precise and complete. They said no more and no less than necessary (Rashi).

- 8. [Literally: "Awake my honor," which can be interpreted to mean: Being awake is my honor.] David exhorts himself not to derive honor through sleeping many hours, as is the way of other kings, but to derive honor through being awake (Rashi).
- 9. Psalms 57:9. In contrast to other kings who were awakened by the dawn, David would "awaken the dawn," i.e. he arose before dawn (Rashi).
- 10. This statement of R' Zeira's is consistent with his statement above (3b) that until midnight King David would doze like a horse and at

- midnight he would invigorate himself with the strength of a lion. Accordingly, the harp was needed to arouse him from his slumber. However, according to the view (ibid.) that King David would be involved until midnight with words of Torah, and henceforth with singing and praises, there was no need for the harp to wake him (Ritva).
- 11. Moses feared that although he knew the exact moment of midnight, Pharaoh's astrologers might err in their calculations. Therefore, if he were to say that the plague would begin exactly at midnight, and the moment of their erroneous calculation would pass without the plague having started, they would claim that Moses had spoken falsely. To avoid this, Moses said "at about midnight" (Rashi).
- 12. In Tractate Derech Eretz [Zuta ch. 3] (Rashi).
- 13. It is better to profess ignorance than to give information that might be considered false and lead to a loss of one's credibility (see *Rashi*).
- 14. Moses said this to the people at midnight (of the night between the thirteenth and fourteenth). He therefore mentioned that the plague was due to begin at that very time of day (see *Maharsha* to 3b אַלמא (ה"ה אַלמא).

According to this explanation, the word nyqg is translated not as at about midnight, but as like this midnight.

- 15. Psalms 86:1,2.
- 16. Both Levi and R'Yitzchak agree that David cannot be referring to his general piety, for it is not the way of the pious to indulge in self-glorification. Rather, they understand David's remark as follows: When Israel demanded of the prophet Samuel that he appoint a king over them, some of the people were motivated by a desire to be "like all the nations" (I Samuel 8:5). Samuel admonished them, saying "If you act wickedly, both you and your king will perish" (ibid. 12:25). Seeking

דר זה סנהדרין. מסברה אומר כן. אביתר אלו אורים וקומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלמי

כלומר היה הודם להם אם כן אורים וחומים היו אחר בניהו . איב אביתר שהוזכר אחר בניהו היינו אורים וחומים כך פירש רש"י.וחימא

לפירושו פשיטה דהביתר כהן היה ביתי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בנוב עיר הכהנים ולמה לריך ראיה עליה. ועוד לגירסת החונטרם בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום . לכך (מפרש) [גרים]רבינו מם כדחיי (בדם"חכ"ו) אוחתרי חחיתופליהוידע בן נוכים נשמן שת שבו בניהו זה סנהדרין וכןהוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתיועל הפלחי ופי׳ ראת דכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכורתין דבריהם לאמהו ופלתי שמופלחים בהורחה כמו מופלח שכבית דין . וא"ח היכי פשיט יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע . וי"ל דמסחמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה מהם*: [ושי נשם מנפורן

וקוכא

מו: דיל וממרין

רב נסים גאון

ירשב וכנמנם כמים איתי

(לף כו) אמר רב אסדר לאדם לישו ביותו יושר

משינת המים אמר אביי שינתיה דפר כדרב דרב מינתיה דר כדור פלך

ישראל דרוד כדסופי ישראל זרור כוספי דיפיםי שיתיון נישמי. הג דאמר (רב) [רב אוא] הבא אין הבוד מתמלא מחליתו מתפרשא לך

מההיא דבפרק הרואה מקום (דף נת) דחבים

בשעה שבקש הקבית להביא מבול לעולם נשל

ב' כוכבים מכוחה והכים

מטול לשולם וכשבקש לפתמם נפל ב' כוכבים

וליפתפת כדידה תוקים

אין הבוד מתמלא מחליתו שמעת מינוג

דהכין הוא פירושת שהבור אם תחזיר לתום

העמר שניפלת ממנו אינו

לרומיף עמר אחרולמינב לא היו מספיקין כאך אותן כ' כוכבים שניפלר

ממנה והתרך לימול בי כוכבים מעיש למתמ

111171713 ולוה

באמרם לרוד המלך אין הנור מתמלא מחליונר

להם לכו התפרומו את

לנו מה שאנו נוצים זה

תוספת סמסום אחד מיד אחר לחם לכו אוש

מוה כלומרכי אין מנ

שמם כרתי ופלתי כרתי שכורתים דבריהם פלתי שמופלאים בדבריהם* ואח"ב שר צבא למלך יואב אמר רב יצחק בר ארא ואמרי לה ארים מלכים: מעירה שחר . שחר מלכים מכלים אכור רב יצרוק בריה דרב אידי כואי קרא "עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. רבי זירא אמר משה לעולם הוה ידע ודוד גמי הוה ירע וכיון דדוד הוה ידע כנור למה ליה לאתעורי משנתיה וכיוז דמשה הוה ידע למה ליה למימר כחצות משה קסבר שמא ימטו אצמגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא דאמר

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין ואביתר אלו

מר *למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה כאי

והכי קאמר משה לישראל אמר הקב"ה למחר בהצות הלילהכי האידנא אני ארבעה עשר: ידי מלוכלטת כדם : פפיוצא בתוך מצרים: °לדוד שמרה נפשי כי חביד אני לוי ור' יצדק חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב אס מהור שים מראות דס שהור באשה: מרשובים עד שלש שעות ואגי °חצות לילה אקום להודות לך ואידך כך אבור דוד לפני ההב"ה רבונו של עולם לא חמיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי למהר אשה לבעלה ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו מפיבשת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה מהרתי יפה מטאתי ולא בושתי א"ר יהושע בריה דרב אידי מאי קרא "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש תנא לא מפיבשת שמו אלא איש *בשת שמו ולמה נקרא שמו מפיבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב וא"ר יותנן לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה ועליו אמר שלמה בחכמתו °בני אם חכם 🛬 של מרכ וסופה כתורמום והיו מכיחין שם מלבך ישמח לבי גם אני ואומר "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר . ודוד אומה לפניו לראות אסים בה כשיעור מיסימי קרי לנפשיה חסיר והכתיב "לולא האמנתי לראות במוב ה' בארץ חיים

ותנא משמיה דרבי יוםי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא אכל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום החמא *כדר׳ יעקב בר אידי דר׳ שייך בדיני ממונות ודיני גפשו': שמחתייהשייעקב בר אידי רמי כתיב °והגה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב מפיבקת. [מפי כוקת] כדכרי הלכהששישי עבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו בימי שנייה מכאן אמרו חכמים ראוים היו ישראל ליעשות להם נם בימי עזרא בדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החמא: וחב"א עד חצות:

חכמים כמאן סבירא להו אי כרבי אליעזר סבירא להו לימרו כרבי אליעזר במקום אחד אומר (שמואל בג) ומשנהו כלאב לאביגיל אשת כבל וגו' ובמקום אחר אומר והשני דניאל לאביגיל בדברי הימים (א ג): שהיה מכלים פני מפיסישת. כל אב מכלים (כ) את הרב שהיה אב בהוראות: לולא האמנתי לראות בטוב הי . כבר טרדוני מיראתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך טבוד וגו' (שמואל ה כו) : נקוד על לולה . לדרוש אם הנקודה שהיא ממטטח אם משמטות הכחוב לומר שלא דבר ברור היה לו לראום ם מכלים בעוב ה' (נ). נולח לשון אם לא כמו נולי אלהי אבי וגו' היה לי (בראשים לא) : שמא יגרום החשא . הירולא הוא לעולם מוחזק בידו שהוא חסיד וה שספה כידו אם יראה בטוב ה' לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב: ויירא יעקב. שמא אחר הבטחה מטאתי (ש) בית יהושע וברס שליון ההבעחה מחקיימת : בילה ראשונה . שבאו (ד) ביתי יהושע : בילה שנייה . כשעלו מגלות בבל ביתי עורא : ראויים היו (יי) ליעשות להם גם . לבוא ביד רמה : אלא שגרם החטא . ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרם נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון: ~~חכמים כמאן סכירא~~ להו. במשמעות בשכבך האמור בתורה:אי כר' אליעזר **סכיר**א להו. דאית ליה בשכבך כל זמן (ד) היה פיאה שבני אדם טוסקין לילך ולשכב זה מקרים וזה מאחר: לימרו (י) כר' אליעור. דאמר סוף האשמורה הראשונה דודאי כל שדעתו לישן כבר שכב וישן:

כניסן בן יסוידע זה סנהדריו . שהיה אב בית דין : וכן הוא אומר וכניהו כן יהוידע על הכרתי ועל הפלחו ראשון וקודם להם שבחחילה נומלים רשות ואח"כ שואלים אם ילליתו: ואכיתר אלו אורים ותומים. שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל אביתר ולא עלמה לו ושאל לדוקועלתה לו כדאמרי׳ תורה אור

בסדר עולם ונסחלה אז מן הכהונה: שכורתים את דכריהם . שאומרים שמאאורים ותוכנים וכן דוא אופור "וכנידו בן דברים קלונים וגמורים שלא יפחתו כ ^כ יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא ולא יוסיפו:שר לכא למלך יואב להוליך אנשי המלחמה: מאי הרא. דכנור היה חלוי למעלה ממטחו ומעוררו: עורה כבודו . אל תתכבדי בשינה כשאר דברידם תוסים השחר מעוררןוחני מעורר חת השחר: שמא יטעו אלטגניני פרעה . אם אני יודע לכוין השעה הם אינם יודעים לכוין השעה וקודם שיגיע חלות יהו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בדאי הוא הלכך טוב לאחוו לשון איני יודע: דאמר מר. מס׳ יין ארן במסכת דרך ארן: ותאחו. מהא נאחו ונכשל בדבריר: חליסר נגהי ארכסר.

ליל שעבר שלשה עשר (ה) ולמחרחיגיע שהנשים מראות לו דם נדה אם טמא וכשפיר . הוא עור הולד שהעלמות והגידים והבשר כלורים בחוכו . ויש שפיר שהחשה יושבת עליו ימי טומחה וימי פהרה ואי זה זה המרוקם ובמס' כדה (דף כד ב) מפרש לה ויש שפיר מלא מים ודם שאינו חשוב ולד לישב (פיון ביכמות שליו טומאת יולדת וימי טהרתה: וכשלית . דתנן (שם כו) אין שליא בלא ולד והוא כמין לבוש שהולד שוכב בחוכה וקורין ושמי"דור בלע"ו וחניא (שם) אין שליא פחוחה מטפח וחחלתה כחוט

ואם עשויה כדת שליא שנחזיהנה שהיה ולד בחוכה ונמוח וחשב עליו ימי מומאה ומהרה אם לאו:זכיתי וחייכתי. שהיה פועה והוא אומר לו פעית:

-0.00 לפיכך. בזכות שהיה דוד מקטין עלמו וכה וילא ממנו כלאב:אלא דניאל שמג

מים ולמה ninium בשת בשתם ענ:

מים בעל שמו

ג"ו שם וכוסה

הגהית הבית

משר ולמחרת וכו' מכלים חמ

לחדן בישי יכושע: (ה) ד"ה ראויים היו ישראל ליששות: (ו) ד"ה לימא כר' אליעור דאמר עד סוף:

One, Blessed is He: רְבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם — Master of the Universe, שֶׁבֶּל מֵלְבֵּי מִוְרָח וּמַעַרֶב יְשֵׁנִים עַד — am I not devout? שֶׁלִשׁ שָׁעוֹת — For all the other kings of the East and West^[17] sleep until three hours into the day, וַאֲנִי יִחְדֵּוֹת־לַוְלָה אָקוֹם — but as for me, "at midnight I arise to give thanks to You." ^[18]

ן אידף – And the other one explains the verse as follows: בָּךְ אַמֵּר בור לפני הקרוש ברוך הוא – This is what David said before the Holy One, Blessed is He: רבונו של עולם – Master of the Universe. לא חסיד אני – am I not devout? שכל מלכי מזרח רמערב אגודות אַגודות בּכְבוּרָם – For all the other kings of the East and West sit among their company[19] in their glory, שני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא – but as for me, my hands are soiled with blood, [20] embryos, [21] and afterbirths [22] which I examine ברי לטהר אשה לבעלה – in order to permit[23] a woman to her husband. וַלֹא עוֹר אֵלָא כָּל מַה שֵׁאַנִי עוֹשֵׁה אַנִי נִמִלָּךְ בִּמְפִיבשָׁת הבי – And not only that, but I consult Mephiboshes my teacher about everything I do,[24] אפיבשת – and I ask him: מפיבשת רבי – "Mephiboshes, my teacher,[25] יפה דנתי – did I judge correctly?[26] יְפָה חָנִיבָתִי יָפָה וְבִּיתִי – Did I declare 'liable' correctly? Did I declare 'exempt' correctly? יְפָה טָהַרָתִּי יָפָה - Did I declare 'tahor' correctly? Did I declare 'tamei'

correctly?" ילא בושהי – And I was not embarrassed to do so.
The Gemara cites the Scriptural source:

אָמָר רָבִי יְהוּשְׁעַ בְּרֵיה דְּרָב אִידִי – R' Yehoshua the son of Rav Idi said: מָאִי קְּרָא – From which verse do we know this? – מָאִי קְרָא בִּרִשׁיי, – I will speak of Your testimonies before kings (i.e. Mephiboshes)[28] and not be ashamed.[29]

The Gemara quotes a related Baraisa:

אָלָא (דּנְאָת HIS NAME WAS NOT MEPHIBOSHES; אָלָא אִישׁ בּשֶׁת שְׁמוּ – אֶלָא אִישׁ בּשֶׁת שְמוּ – RATHER, HIS NAME WAS ISH BOSHES. אָלָא אִישׁ בּשֶׁת מְפִיבּשֶׁת – AND WHY WAS HE CALLED MEPHIBOSHES? הקְלָבְה בְּוָלְכָה – BECAUSE HE WOULD EMBARRASS (mevayeish) DAVID IN matters of LAW. (31) – דאָב – THEREFORE, i.e. since he humbled himself before Mephiboshes, DAVID MERITED THAT KILAV DESCENDED FROM HIM.

The Gemara describes the greatness of Kilav:

ן אָמֵר רַבּי יוֹחָנָן – And R' Yochanan said: וְאָמֵר רַבּי יוֹחָנָן – His name was not Kilav; אֶלֶא דָנְיֵאל שְמוּ – rather, his name was Daniel. רְצֹיִי שְמוּ בְּלְאָב – And why was he called Kilav? וְלַאָר שְמוּ מַבְלִים פְּנֵי מְפִיבשׁת בַּהָלָכָה – Because he embarrassed Mephiboshes in matters of law. רַנְאַנוֹ אַמַר שָׁלמה – וּעָלֵיוּ אַמֵּר שָׁלמה

NOTES

to avoid any association with this iniquity, David deliberately belied the people's assumption that through having a king they would resemble the other nations. To this end, David served with piety and devotion [in contrast to the gentile kings, who pursued glory and comfort]. In our verse David prays that he will be spared in the merit of this devotion: "Guard my soul, for a devout man am I." Levi and R' Yitzchak disagree as to which particular behavior most clearly underscored the uniquely pious nature of David's monarchy (Pnei Yehoshua's second explanation). [For other approaches, see Anaf Yosef, Ben Yehoyada et al.]

- 17. In several places in the Talmud, the term "east and west" is used to denote the entire civilized world. There are human communities around the globe to the east and west, but not in the extreme north or extreme south, where the weather is too harsh (Maharsha).
- 18. Psalms 119:62. See above, 3b.
- 19. Literally: groups [and] groups.
- 20. Women would show David samples of blood that had issued from them so that he could determine whether it rendered them *tamei*. For not all types of blood effect this result [see *Niddah* 19a] (*Rashi*).
- 21. This is the skin in which the bones, sinews, and flesh of the fetus develop (*Rashi*).

Normally, a woman who gives birth or miscarries is *tamei* and then *tahor* for certain periods of time, as set forth in *Leviticus* 12:1-8. These laws do not apply, however, to one who aborted an undeveloped embryo, whose limbs cannot be discerned (see *Niddah* 24b). King David would examine aborted embryos to determine their status.

22. [An afterbirth consists of a placenta together with the amniotic sac (the fluid-filled sac in which the embryo grows). Ordinarily, this sac is ruptured by the fetus in the course of birth, after which the remainder is expelled, together with the placenta, as afterbirth.] If a woman expels an afterbirth without any trace of a fetus, this suffices to render her tamei because of the rule that אַרְ שְּלִיה בְּלֹא וַלְּא רָשִׁ לְּהַבְּׁ מִּשְׁ לִּא רָשְׁ לִּא וֹלְא רִשְׁ לִּא רָשְׁ אַרְא (Niddah 26a). Although at present there is no fetus, we assume that there was one originally but it wasted away and dissolved, and its liquefied remains mixed with the blood of the birth. Therefore, the woman is tamei due to childbirth.

The Gemara (ibid.) teaches that for the expelled tissue to be judged an afterbirth its length must be at least a tefach; the end that emerges first must be at least as thick as a woof thread (which is thicker than a warp thread), and the other end must be at least as thick as a lupine. [These parts correspond to the umbilical cord and placenta respectively (Biblical and Talmudic Medicine by Dr. J. Preuss, p. 398).] Women would bring expelled tissue to King David for him to determine whether it possessed these characteristics (Rashi).

- 23. Literally: to purify.
- 24. Do not think that I involve myself with these things for my own

honor, so that people will call me "rabbi." Before I issue a ruling I consult Mephiboshes, although it is possible that he might put me to shame in front of everyone (*Eitz Yosef*).

- 25. Although one may not call his teacher by his name (Sanhedrin 100a), David was able to do so because, as stated in the Gemara below, Mephiboshes was not the real name of his teacher (Parashas Derachim; cf. Tzlach).
- 26. After reaching a conclusion on his own, David would ask Mephiboshes whether it was correct before he actually pronounced judgment (Einayim LaMishpat; cf. Ben Yehoyada.)
- 27. The terms וְּהֵיֶת, liable, and וְכֵּאי, exempt, are used in both monetary and capital cases (Rashi).
- 28. Kings can be interpreted as a reference to David's teacher [Mephiboshes], because we find in *Gittin* (62a) that teachers are called kings. In addition, Mephiboshes descended from a king [see note 30] (Maharsha).
- 29. Psalms 119:46.
- 30. Tosafos to Yevamos 79a (ר"ה ארמוני ומפיבושח) say that the Gemara refers to Mephiboshes the son of Saul, who was also called אַשְּבֶעל, Eshbaal (see I Chronicles 8:33, 9:39). Accordingly, the text of our Gemara must be amended to read שמי אַשְּבֶעל שמי rather, his name was Eshbaal.

Others, however, maintain that the reference is to Mephiboshes the son of Jonathan (the son of Saul), who was alternatively called אָרִיב בַּעֵל, Meriv Baal (see ibid. 8:34, 9:40). In their opinion, the Gemara should read אָלָא מְרִיב בַּעַל שְׁמוּ , rather, his name was Meriv Baal (Ritva; see also Maharsha).

31. The name מְּפִיבּשְׁה is a combination of the words מָפִּי, from mouth, and שָּׁח, embarrassment. The words that issued from his mouth were a source of embarrassment to David, for when David would err, Mephiboshes could tell him so (Rashi).

Eitz Yosef (based on Kli Yakar) explains Rashi differently: In fact, David always ruled correctly. Mephiboshes, however, sometimes cited arguments against David's decisions which David could not dispel. If Mephiboshes' position was more stringent than his, David would humbly submit to Mephiboshes, to avoid any possibility of a halachic violation

- 32. One verse that lists the children of David states: And his second was Kilav, by Avigail [II Samuel 3:3]. Another verse states: the second was Daniel, by Avigail [I Chronicles 3:1] (Rashi).
- 33. The name בְּלְאָב is a combination of the words בְּלְאָב (which is related to הָּבְלִּים, $he\ embarrassed$) and אָב father. It signifies that he embarrassed Mephiboshes, who was the father (i.e. leader) in halachic rulings (Rashi; cf. Maharsha).

According to the explanation given by *Eitz Yosef* (see note 31), Kilav would conclusively refute the very arguments Mephiboshes had used against David, thereby proving that David's decisions were correct.

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין ואכיתר אלו

שמם כרתי ופלתי כרתי שכורתים דבריהם

פלתי שמופלאים בדבריהם* ואח"ב שר צבא

למלך יואב אמר רב יצחק בר אדא ואמרי לה

כבודי טורה הגבל וכנור אטירה שחר. רבי

זירא אמר משה לעולם הוה ידע ודוד גמי הוה

ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור למה ליה

לאתעורי משנתיה וכיוז דמשה הוה ידע למה

ליה למימר כחצות משה קסבר שמא ימעו

אצמגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא דאמר

בניהן זה סנהדרין. מסברא אומר כן. אביחר אלו אורים וחומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי כלומר היה קודם להם אם כן אורים וחומים היו אחר בניהו . א"כ אביתר שהחכר אחר בניהו היינו אורים וחומים כך פירש רש"י וחימא

לפירושו פשישה דחביתר כהן היה ביתי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בטב עיר הכהנים ולמה לריך ראיה עליה . ועוד לגירסת הקונטרם בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום . לכך (מפרש) [גרים] רבינו חם כדחיי (בדם"חכ"ו) אוחחרי חחיתופליהוידעובן [וכים נעתן עד מבד] בניהו זה סנהדרין וכןהוא אומר ובניהן בן יהוידע על הכרתיועל הפלחי ופי׳ ר"ת דכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכורתין דבריהם לאמהן ופלתי שמופלחים בהוראה כמו מופלא שבבית דיו .וא"ח היכי פשיטיהוידע כן בניהו מבניהו בן יהוידע . וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה מהם*: (וש׳ נשפ׳ פנהרד

כניהו כן יהוידע זה סנהדרין - שהיה אב בית דין: וכן הוא אומר ובניהן בן יהוידע על הכרתי ועל הפלת! ראשון והודם להם שבתחילה נוטלים רשות ואח"כ שואלים אם יצליחו: ואכיתר אלו אורים ותומים. שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל אביתר ולא עלתה לוושאל לדוקועלתה לו כדאמרי׳ תורה אור

בסדר עולם ונסחלק אז מן הכהונה: שטרתים את דכריתם . שחומרים שמאאורים ורוכוים וכן הוא אומר "ובניהו בן דברים קנובים וגמורים שנה יפחמו כ ^כ יהוידע על הברתי ועל הפלתי ולמה נקרא ולא יוסיפושר לבא למלד יואכ להוליד אנשי המלחמה: מאי קרא. דכנור היה נפרא שמם תלוי למעלה ממטחו ומעוררו: עולה כבודי. אל תתכבדי בשינה כשאר מלכים: אעירה שחר . שאר מלכים מכלים אמר רב יצחה בריה דרב אידי מאי הרא "עורה רבריום תוסים השחר מעוררןוחני מעורר חת השחר: שמא יטעו אלטגניני פרעה . אם אני ומי׳ כיומה שג: יודע לכוין השעה הם חינם יודעים לכוין השעה ותודם שיגיע חלות יהו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בדאי הוא הלכך טוב לאחוז לשון איני יודע: דאמר מר. במסכם דרך ארן: ותאחז. מהא נאחז ונכשל בדבריך: חליסר ננהי ארכסר. לילשעבר שלשה עשר (ח) ולמחרתיגיע שהנשים מלאות לו דם נדה אם טמא

ובשפיר . הוא עור הולד שהעלמות

והגידים והבשר כלורים בחוכו . ויש

שפיר שהאשה יושבת עליו ימי טומאה

וימי שהרה ואי זה זה המרוקם ובמס'

כדה (דף כד ב) מפרש לה ויש שפיר

ואם עשויה כדת שליא שנחזיקנה שהיה

ולד בתוכה ונמוח ותקב עליו ימי פומאה ופהרה אם לאו:זכיתי וחייבתי.

מר *למד לשונך לומר איני יודע שמא וקוכא תחבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי והכי קאמר משה לישראל אמר הקב"ה למחר בהצות הלילהכי האידנא אני ארבעה עשר: ידי מלוכלטת כדם . שספיוצא בתוך מצרים: °לדוד שמרה נפשי כי חמיד אני לוי ור' יצחק חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב אסטהר שש מראות דס טהור באשה: של עד שלש שעות ואני °חצות לילה אקום להודות לך ואידך כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי למהר אשה לבעלה ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי במכח מנה במי היק ואומר לו מפיבשת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה מהרתי יפה (^(ף כו) אפר רבאדה מארי ולא בושתי א"ר יהושע בריה דרב אידי מאי קרא °ואדברה בעדותיך סטינה הסם אפר אפי מלח מים ודם שחינו חשוב ולד לישב ים ממאתי ולא בושתי א"ר יהושע בריה דרב אידי מאי קרא "ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש תנא לא מפיבשת שמו אלא איש *בשת שמו ולמה נקרא שמו מפיבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה לפיכך זכה דוד ויצא ממנו ישראל היה כרססם כלאב וא"ר יוחנן לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב דאמר (ני.) [רג אקה] ונישו וקורין ושמי"דור בלמ"ז וחנית (cc) שי שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה ועליו אמר שלמה בחכמתו °בני אם חכם אין שלית פתותה מטפח ותתלתה כתוע שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה ועליו אמר שלמה בחכמתו "בני אם חכם "היי היו חוד מהלית מתפשא של של מרב וסופה לתולתום והיו תביתו של שלבך ישמח לבי גם אני ואומר "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר . ודוד מהיא ינמק החותה של מרב וסופה לתולתום והיו תביתו של שלבך ישמח לבי גם אני ואומר "חבם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר . ודוד מקס (ד) מי התיא אותה לפניו לראות אסים בהכשיעור ליפימי קרי לנפשיה חסיד והכתיב °לולא האמנתי לראות במוב ה' בארץ חיים ותנא משמיה דרבי יוסי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובמח אני בך שאחה משלם שכר מוב לצדיקים לעתיד לבוא אכל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום ההמא *כדר' יעקב בר אידי דר' מין בדיני ממוטח ודיני נפטו': שמלמיים יועקב בר אידי רמי כתיב "והגה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב וטהרתי. בהלטח טומאה וטהרה: מנייורא יעקב מאר אמר שמא יגרום החמא *כדרגיא "עד יעבור עמך ה' עד ים מפים של . [מפי נושת] בדברי הלכהם מו עבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה מכאן אמרו חכמים ראוים היו ישראל ליעשות להם גם בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החמא: והכ"א עד חצות: חכמים כמאן סבירא להו אי כרבי אליעור סבירא להו לימרו כרבי אליעזר

: בינמות עליו טומאת יולדת וימי טהרתה דף שע נתום" וכשלים. דתנן (שם כו) חין שלים כלם דנכם רית אלם ולד והוא כמין לבוש שהולד שוכב בחוכה

20101 85 673

שהיה סועה והוא אומר לו טעית: לפיכך. בזכות שהיה דוד מקטין עלמו רנהות הבית וכה ויצא ממנו כלאב:אלא דניאל שמו. ו רש"י דיים (ה (א) רש"י דים פליסרוכרי ליל שעבר של שלשם במקום אחד אומר (שמואל בג) ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נכל וגו׳ ובמתום אחר אומר והשני דניאל לאביגיל בדברי הימים (א ג): שהיה מכלים פני מפיבושת. כל אב מכלים (ג) את עשר ולמחרת יצים ארכעם הרב שהיה אב בהוראות: לולא האמנתו לראות בטוב ה' . כבר טרדוני מיראתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהבחפח בנחלת ה' לאמר לך טבוד וגו' (שמוחל א כו): נקוד על טולא . לדרום אם הנקודה שהיא ממטטח את משמטום הכתוב לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בשוב כ׳ (ג). לולח לשון אם לא כמו לולי אלהי אבי וגו' היה לי (כראשים לא) : שמא יגרום החטא . הירולא הוא לטולם מוחזק בידו שהוא חסיד ים" מכלים חם חה שספק בידו אם יראה בפוב ה' לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב : ויירא יעקב . שמא אחר הבטחה חטאתי

לאת בישי יכושע : (כ) ד"ה ראויים ביו ישראל ליעשת : (ו) ד"ה לימא כר' אליעור דאמר עד כוף :

של הפני היה שספק בידו אם ירחה בסוב ה' לפי שהיה ירח שתת ירחה של היה בסוב : ומידת זעקב . שתח תחר הבסקה תמתקי שהיה בישורי את היה בשל היה של היה שלה בידית את היה שלה בידית את היה שלה בידית את היה שלה בידית את היה שלה בידית היה של היה שלה בידית היה של היה שלה בידית היה של היה שלה של היה שלה בידית היה של היה של היה של היה של היה של היה שלה היה של היה היה של היה מד פרוני: ולאחשורוש ולדריוש האחרון: חכמים כמאן סכירא להו. במשמעות בשכבך האמור בתורה:אי כר' אליעזר סכירא להו. דאית ליה בשכבך כל זמן (ד) הית ניאה שבני אדם טוסקין לילך ולשכב זה מקדים וזה מאחר: לימרו (י) כר׳ אליעזר. דאמר סוף האשמורה הראשונה דודאי כל שדעתו לישן כבר שכב וישן:

מו: דים ואחרים

רב נסים גאון ירשב וכנמנה רמה אמי שינתיה דמר כדרב דרב ב' כוכבים מכימה ותבים מטל לשלם הכשבקש לפתמם נפל ב' נוכבים מעיש ופתפן ומראקשים וליפתמת בדידה תורקים איז הבוד מתמלב אין הבור מתמלא מחוליתו שמעת מינת דהכון הוא פירושה שהבור אם תחויד לתום העפר שניפלת מפנו אתנ אוון כי כוכבים שניפלר לא דוו מספיקין כאן להניקה עמר אחרולפיכך מסלא אחו אלא צדיך היפור שניפכן מסטי אים ממנה הדצרך לימול בי כתבים מעיש למתכן נחבוווו באמרם לדור המלך אין הבור מתמלא מחליות תשובה לדבריו שאמר להם לכו התפתפו זה

ידינה מודר:

קבְּקתוּ – And Solomon, in his wisdom, said about [Kilav]: בְּדְּבְּמָח לְבִּי גַם־אָנִיי, – My son, if your heart is wise, my heart shall rejoice too. [34] אָמָמְר – And it also says: חָבֶּם – בְּנִי וְשָׁמֵּח לְבִּי וְאָשִׁיבָה חִרְפִי דָבָריי – Be wise, my son, and gladden my heart, and I will respond to the one who disgraces me. [35]

In reference to a verse quoted above, *Guard my soul, for a devout man am I*, the Gemara asks:

חסיד – ורור מי קרי לוַפְשֵׁיה חַסִיד – But would David call himself "devout"? יָהֶכְתִיב – Why, it is written:[36] לולא האמנתי.. ייםיי הָאַרֶץ חַוּיםיי – Had I not (lulei) believed that I would see the goodness of Hashem in the land of life. ה דְּרָבֵּי יוֹסֵי – And a Tanna taught in the name of R' Yose: "לולאי – WHY ARE THERE DOTS OVER the word LULE!?[37] אמר דוד לפני הקרוש ברוך הוא – DAVID SAID BEFORE THE HOLY ONE, BLESSED IS HE: רבונו של עולם — MASTER OF THE UNIVERSE, מוּבְטַח אָנִי בָּךְ שָאַתָּה מִשְׁלֵם שָׁכֵר טוב לַצְרִיקִים לְעַתִיד – ו HAVE TRUST IN YOU THAT YOU WILL GIVE JUST REWARD TO THE RIGHTEOUS IN THE FUTURE WORLD; אַבַל אַינִי יוֹדֶעַ אָם יָשׁ לִי אם לאו – HOWEVER, I DO NOT KNOW WHETHER OR NOT I HAVE A PORTION AMONG THEM. Thus, we see that David entertained some self-doubt. So how could he refer to himself as "devout"?

The Gemara answers that David knew that he was devout, but he was not sure whether he would be rewarded for his devotion: שְׁמָא יְגְרִוֹם הַחָּטָא

— He was afraid LEST A SIN CAUSE him to lose the reward he had earned.[98]

The Gemara derives from Scripture that sin can cause a loss of reward:

This accords with [the teaching] of R' Yaakov bar Idi, קּרְבִּי יַעֲקב בֵּר אִיִּדִי — for R' Yaakov bar Idi pointed out a contradiction: בְּרִבִּי יַעֲקב בַּר אִיִּדִי , — On the one hand it is written that God promised Jacob: קְּהַבָּר עִמְּךְ וּשְׁמֵרְתִּיךְ בְּבל — Behold, I am with you and will guard you wherever you go. [39] וְהַיִּרָא יַעָּקב בְּאִדִי , — But on the other hand it is written: יִרִּיִרְא יַעַקב בְּאִד'י, — Jacob became very frightened. [40] Jacob was frightened despite God's promise to protect him, אָמֵר — because he said: I am afraid lest a sin cause me to lose this protection.

The Gemara cites a second source for this concept:

ברחניא – It also accords with what has been taught in a Baraisa: "עָר־וַעֲבֹר עֲמָךְ ה׳ עַד־וַעֲבֹר עָמָר, – [Scripture states:][41] UNTIL YOUR PEOPLE PASSES, HASHEM; UNTIL THIS PEO-PLE YOU HAVE ACQUIRED PASSES. This double expression is interpreted as follows: "ער־יַעבר עמך הי " – "UNTIL YOUR PEOPLE PASSES, HASHEM": זו ביאָה ראשונָה — THIS IS a reference to THE FIRST ENTERING of the Jewish people into Eretz Yisroel, under the leadership of Joshua. "עַר־יַעֶבר עָם־זוּ קָנִיתָ,, – "UNTIL THIS PEOPLE YOU HAVE ACQUIRED PASSES": זו ביאה שנייה – THIS IS a reference to THE SECOND ENTERING, under the leadership of Ezra.[42] מְבָאן אַמְרוּ הַבְמִים – FROM HERE, i.e. the fact that both enterings are alluded to in the same verse, THE SAGES SAID that they share the following characteristic: ראוים היו ישראל ליעשות עורא – להם נס בימי עורא – THE JEWISH PEOPLE DESERVED THAT A MIRACLE BE PERFORMED FOR THEM IN THE DAYS OF EZRA כָּדֶרֶךָּ בון בון יהושע בן נון – just AS it was IN THE DAYS OF JOSHUA THE SON OF NUN.[43] אלא שגרם החטא – HOWEVER, that did not happen BECAUSE SIN CAUSED them to lose this reward.[44]

The Gemara quotes the opinion of the Sages in our Mishnah and proceeds to analyze it:

בות אוֹמְרִים עוּ הְצוֹת BUT THE SAGES SAY: The evening Shema may be recited UNTIL MIDNIGHT.

ר הְבָּמִים בְּמַאן סְבִירָא לְהוּ – Like whom do the Sages hold with regard to explaining the Scriptural term בְּשֶׁבְהָּ, when you lie down? אִי בְּרֵבִי אֱלִיעָוָר סְבִירָא לְהוּ – If they hold like R' Eliezer, who understands it to refer to the time when people go to sleep, when the content of the them say like R' Eliezer – that one may recite the evening Shema only until the end of the first watch. [46]

NOTES

- 34. Proverbs 23:15. Solomon wrote these words as though David had spoken them. Thus, David is saying that if his son, Kilav, is wise enough to defeat Mephiboshes, that would bring him joy (Maharsha).
- 35. Ibid. 27:11. Relying on the wisdom of Kilav, David could now respond to Mephiboshes, who had embarrassed him in the past (Maharsha).
- 36. Psalms 27:13.
- 37. According to the plain meaning of the verse David is saying that had he not believed that he would be rewarded in the World to Come, his enemies would have succeeded in driving him away from the service of God. However, there are dots over the first word $(\kappa'z)$ which serve to limit the verse's literal meaning. Thus, although the verse states that David believed he would be rewarded, in fact he was not certain of this (Rashi).

Maharsha explains that dots appear over the letters א' in the word לוא האמנהי. This suggests that the verse may alternatively be read ל'א הָאַמְנְהִי, I did not believe, which alludes to David's self-doubt.

38. Even if someone has been promised a certain benefit by God, or has earned it through his deeds, he could lose the reward should he subsequently sin.

The commentators point out that this is apparently contradicted by the Gemara below (7a): "Every single statement uttered by the Holy One, Blessed is He, in [a person's] favor, even if based on a condition, He does not rescind." Rambam resolves this difficulty by asserting that the Gemara below refers only to promises that God instructed a prophet to convey to the people (Rambam's Introduction to the Mishnah באר" הוהולק השני בענין הוביא; cf. Lechem Mishneh to Hil. Yesodei HaTorah 10:4; Maharsha here).

- 39. Genesis 28:15.
- 40. Ibid. 32:8. When Jacob was told that Esau was marching toward him with an army of four hundred men, he became frightened.
- 41. Exodus 15:16. This verse is from the Shirah the song that the people sang upon being saved from the Egyptian army at the Red Sea. 42. At the end of the Babylonian exile.
- 43. The waters of the Jordan split, the walls of Jericho fell and several other miracles were performed for the Jewish people when they entered Eretz Yisrael under Joshua. In the second entering, too, they should have gone up from exile in a miraculous fashion, defying the will and might of their rulers (Rashi to Sanhedrin 98b מר"ה לעשות להם נס

[They earned these rewards when they demonstrated their faith in God by following Him into the desert and crossing the Red Sea.]

- 44. The Jews were unable to return to Eretz Yisrael from Babylonia until they received permission from Cyrus. Indeed, throughout the reign of Cyrus and the Persian kings who succeeded him (Achashveirosh and Darius II), the Jews were subservient to Persia (Rashi). God decreed it thus because of the sins they had committed during the First Temple era (Rashi to Sotah 36a הית ליעשות ביים).
- 45. See above, 3a note 2 and 2a notes 7 and 8.
- 46. For by that time, anyone who is planning to go to sleep [for the night] has already done so (Rashi). [Thus, it seems unlikely that the Sages would argue that people are still going to sleep until midnight (cf. Rashi below, 9a ד"ה רבנן פליגי עילווף; see Tzlach here and above 3a to Rashi ה"ה רבנן פליגי עילווף).]

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן

גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו

והא דקא אמרי עד חצות כדי להרדיק את

האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג לדבריהם "כדי שלא יהא אדם בא מן השדה

בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא

ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא

קיש ואתפלל וחומפתו שינה ונמצא ישן כל

הלילה אבל ארם בא מן השרה בערב נכנס

לבית הבנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל

לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו

ומברך "וכל העובר על דברי חכמים חייב

מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא כתני חייב

מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה

איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה

ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר *תפלת ערבית

רשות קמ"ל דדובה: אמר מר קורא ק"ש

ומתפלל מסייע ליה לר' יורגן *דאמר ר' יורגן

איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר

תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי *אי

וגהות

ואי כרכו גמליאל סכירא להו . דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה: לימרו כר"ג. עד עמוד השחר: מן העכירה . שמא יסמוך על שהוח שיש לו כדחניא: הימעא. מעמי: משום אונם שינה. החוקפתו לעבור על דברי חכמים החקקו להזהירו

תורה אור יותר: ממחן דחמר. לקמן כפ' ספלת השחר (דף כו:): אמר מר קורא ק"ש. של ערבית תחלה ואח"כ מתפלל: מסייע ליה לר׳ יוחנן . דאמר ערבית , אושנה כדי שיסמוך שביי די נ. גאולה לתפלה ודלא כר' יהשט בן לוי דיה וליענד דאתר החלר בי כמי ק"ש ואחר כך תפלה *כדי שיסמוך דאמר מפלה ואחר כך קיש:זה הסומר. וכל שכן דשחרית דעיקר גאולת מלרים בשחרית הוה כדכתיב ממחרת הפסח ילאו בני ישראל (במדבר לג) וסמיכת גאולה לתפלה רמוה דוד בספר מהלים דכתיב ה' צורי וגואלי (מהלים ים)וסמיך ליה יענך ה' ביום לרה (שבה) ואמריי (ח) של חור בברכות ירושלתי (פ"ה) תי שחינו בחת בהדש: סומך גאולה למפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פחחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מתרב להקב"ה אליו ומרלהו בחשבחות [לקק ח כ וקלוסין של יציחח מצרים יהוא מתקרב שבת ע ב יומא וקנוסין שני ביומנות אליי ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע לרכיו: כאמלע תקנום. בין שני ק"ש תקנו כל תפלות של יום דקא סבר תפלת ערבית קודמת לק"ש: גאולה מאורחא לא הונהילכך גאולה דאורחא (יכשה לה: לא חשיבא לאהדורי עלה כמיכח ביכ הופ. שא תפלה: מה קימה ק"ש ואח"כ חפלה. לו: שהדין ל

תפלה: מה קימה ק"ש וחח"כ תפכה . שבושת כב: דבשחרית כולהו מודו דבעי מסמך: ביש במוםי

ו כיה תרתי. דאתי באל"ף בי"ת ויש בו יג: מנות. שבח הכנת מזון לכל חי: אפילי הכי. חולין קיח אף על פי שהפסיק נו"ן מפני נפילה משרם (:] שבה ולא אבה לרמוה חור ורמו סמיכת הנפילה תכף לה : ויעף אלי . בפריחה אחת ולא הרגיע בינחים:

וקורא קריחת שמע ומתפלל . מכחן מפמע שמשעה שהניע זמן קריאת שמע של לינה שחין לו לאכול סעודה עד שיהרא ק"ם ויתפלל ערבית: דאמר רבי יותנן איזהו בן העוה"בוכו'.וחע שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל

> דתקינו לומר זה שבחוך כך יתפלל ממיף ב: יושקים טונו וה שביחון כן ימפני יו ב מיי פיב שה הכיל עד ת (מכתג ש) אורושית שיגמור כל אחד תפלחו. וגם יש בהותם מיית המסיף איי מכוקים י"ח אוכרות כנגד י"ח ברכות יד מיי (וכתג) שם פסוקים י"ח אוכרות כנגד י"ח ברכות משיע איית סימן דשמנה טשרה ואגב שחקנו לותר אותם קכב כמיף ב: פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו הלכה יב כמג פבין עיניט . והלכה כר' יוחנן דברייחא ים משיע אויה סימן א מסייע ליה וכן פסק ה"גואם כן יש סעיף ז [ורג הלפם פי ליזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פי׳ מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלח ערבית לאשמעיכן דלא בעיכן מסמר גאולה דערבית לתפלה משום דהפלת ערבית רשות. ולא נהירא [דאם כן] ר' יוחנן סבירא ליה תפלת [לקמן כו כ כםי שנדפם ערבית חובה דפלוגחא היא "דרב ור" שם כד הגליון ומים שם שם ד"ב והלכתהם] יוחנן והלכה כר' יוחנן. וככון להחמיר ולהזהר מלספר בינתיסואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן מפלח ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן לריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחגן ואיבעית איפא כרב דחמר רבות היח מכל מקום לאפיקי לאפיקי מחייבלסמוך. הס כן גם לנו יש לסמוך:

55

בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה °מאורתא הפלח נכי הוי אלא גאולה כינלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע כן לוי סבר תמוד (דף כו) אמר רב כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושניהם מקרא ייתיה אמר שמואל ערביה רבן אחר דרשו דכתיב "בשכבך ובקומך ר' יותנן סבר מקיש שכיבה לקימה מהיניים של פעמים. כנגד שלש מפלומ: האים נמים ב. קימה ק"ש ואח"ב תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"ב תפלה ר' יהושע בן לוי סבר כִקיש שכיבה לקיכה מה קיפה ק"ש סמוך למפתו אף שכיבה גמי ק"ש סמוך למש יה לפשתו כתיב כר בריה דרבינא *בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אפרי "כיוז דתקינו רבנז השכיבנו כנאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי

שהרית היכי מצי סמיך והא *אמר רבי יותנן בתחלה אומר °ה' שפתי תפתחותים משף כישף . שמי פריחות : כחתת . נקת ס כופ' ולבמוך "הוא אומר "יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה'שם ימי לחת: מחת כלכככם . מחלם במיתים הוא אומר "יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה'שם ימי בפריחה אחת: ברין יות אום יות לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבגן למימר ה' פי פריחה אחם: אמתו כלכככם.

שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא גמי כיון דתקינו רבגן למימר השביבנו אמרו מה שכחוב על לבכך (דנכים
אנימי ונכנ אלנס איינד במא הריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר *א"ר אבינא "כל האומר "תהלה לדור שם ו): על משכככם . שנאמר בשכבך
מסמין וניל שם ואיינד בכל יום "שלש פעמים מובמח לו שהוא בי היוולת הרים איינד המולחה לחור שם (מס) . היינד מולחה אונינים ואיינד מולחה לחור שם ואיינד מולחה לחור שם ואיינד מולחה לחור שם ואיינד מולחה לחור שונינים "כל האומר היינד מולחה לחור שונינים "כל האומר היינד מולחה לחור שונינים "כל יום "שלש פעמים מובמח לו שהוא בי היוולת הרים אונינים ואיינד מולחה לחור שונינים שלש פעמים מובמח לו שהוא בי היוולת הרים אונינים שלש מולחה של מולחה מולחה אונינים וואיינים וואיינים שלש פעמים מובמח לו שהוא בי היוולת הרים אונינים וואיינים וואיינים שלש פעמים מובמח לו שהוא בי היוולת הרים אונינים וואיינים וואינים וואיינים וואינים וואיינים וואינים וואיינים וואיינים וואיינים וואינים וואיינים וואיינים וואינים וואינים וואינים וואיינים וואיינים וואינים וואיינים וואינים וו מסנים פיש משום דאתיא באל"ף בי"ח נימא "אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא *אפין אלא משום דאית ביה "פותח את ידך 🛥 פתכ פסיס מים. ניכא *הלל הגדול דכתיב ביה °נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית כיה תרתי אמר רבייודען מפני מה לאנאמר 🈹 🕏 נו"ן באשרי "מפני שיש בה מפלחן של שונאי ישראל דכתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי 🚥 ס

לה הבי נפלה ולא הוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (6) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' °כומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעור בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל מפוס מס ישיפי דאילו במיכאל כתי "ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי "והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה זמא מ כועף ביעף וגו' מאי משכע דהאי אחד כיכאל הוא אמר ר' יוחגן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתי׳ התם°והנה כיבאל אחר (מן) השרים הראשונים בא לעורני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו ••• בארבע וכלאך הכות בשכנה ובשעת המנפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"ג 'מצוה

תיל ידי איר יד לקרורו על ממתו אמר רבי "יוםי מאי קרא "רגזו ואל תחמאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודוםו סלה אמר רבנחמו ממיס ז ל כים אלמרין

וא :: מיי׳ פיו מטלכות זמלה כלכב ז מוכ ושריע או"ה סימן כלה

סעיף כ : יב ב מיי' פיז שם כלכם ית סמג עשין ים שחומרים ירחו בינינו ועטוקים חתו. מור אים סימן רלם ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא ומושיע אוית סימן כלו

אין שומדין דף כי א]: פוד ר מיי' פ"ו שם הלכה כלע סעיף א:

פירוכין כח:

רב נסים גאון רשות. מי דוא שאמר דתפלת ערבית

ידושע אומר רשות:

גליון הש"ם

מפלתן. עי' השוכח הרשכ"א סימן מ"ט: ברגרדת מהר"ב אחר הס"ד והלכחא. וע"ע מצילח כ"ג ע"א חוס' ד"ס כיון:

בגם' זכל הטובר פל ד"ח. עירובין כ"א שיא ועי' רש"י סוסה ד ש"ב ד"ה נטקר ובחס' שם: שום מאורחא נמי" סרי,ש"ל ש ש"א: שום כיון דתקיוו רכנן השכיבנו. עי' השכח הרשב"א כימן כ"א: שום בכל יום ג"ם. כהרא"ש ליתה ג"ם וכן כשור וברוקה סימן ש"ך היהה כל כחומר הכלה לדוד ככל יום שובטה לו: שם מסני שיש כם ואי כַּרְבֵּן גַּמְלִיאֵל סְבִירָא לְהוּ – And if they hold like Rabban Gamliel that the word בשכבק means as long as people are sleeping, thus including the entire night, לימרוּ ברבן גמליאל – let them say like Rabban Gamliel that one may recite the evening Shema until dawn. -? -

The Gemara answers:

ילעוֹלָם בְּרַבָּן גַמְלִיאַל סְבִירָא לְהוּ Really, [the Sages] hold like Rabban Gamliel, that the word refers to the period when people are sleeping, namely, the entire night; והא דקא אמרי עד חצות – and this that they said that the Shema may be recited only until midnight בְּרֵי מִן הָעָבֵירָה – is for the purpose of distancing a person from sin. בַּרְחָנֵיא – As was taught in the following Baraisa: חַבָּמִים עשוּ סְיֵיג לְדְבַרִיהָם – THE SAGES MADE A FENCE (i.e. a safeguard) FOR THEIR WORDS,[1] בדי שלא יהא אַדם בא מן הַשְּׁדֵה בַּעֵרָב וְאוֹמֵר – IN ORDER THAT A PERSON SHOULD NOT RETURN FROM THE FIELD IN THE EVENING AND SAY: ואוֹכַל קימעא ואַשְׁתֵּה – I WILL first GO TO MY HOUSE אֵלֶךְ לְבֵיתִי קימעא ואישן קימעא – AND EAT A LITTLE, DRINK A LITTLE AND וְאַחַר כַּךְ אֵקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע וְאֵתְפַּלֵל – AND SLEEP A LITTLE, AFTERWARDS I WILL RECITE THE SHEMA AND PRAY the Shemoneh Esrei; וחוטפתו שינה ונמצא ישו בל הלולה – A DEEP SLEEP WILL THEN TAKE HOLD OF HIM, AND THE RESULT WILL BE THAT HE WILL SLEEP through THE ENTIRE NIGHT without reciting the Shema. אַבָל אַדָם בָּא מִן הָשַּׁדָה בַּעֵרֵב – RATHER, when A PERSON COMES FROM THE FIELD IN THE EVENING הכנסת – HE SHOULD go directly and ENTER THE SYNAGOGUE, אם רגיל לקרות where IF HE IS ACCUSTOMED TO READ SCRIPTURE HE SHOULD READ SCRIPTURE, ואָם רָגִיל לְשָׁנוֹת שׁוֹנֵה – AND IF HE IS ACCUSTOMED TO STUDY MISHNAH, HE SHOULD STUDY MISHNAH:[2] בורא קריאת שמע ומתפלל – AND HE then RECITES THE SHEMA AND PRAYS the Shemoneh Esrei, ואוכל פתו ומברך – AND EATS HIS BREAD AND RECITES THE BLESSING after it. וכל הַעוֹבֶר עַל דִבְרֵי AND WHOEVER TRANSGRESSES THE WORDS OF THE SAGES IS LIABLE TO DEATH.[3]

The Gemara asks:

מאי שַנא בְּכַל דּוּכְתָא דְּלֹא קַתָּנֵי חַיַּיב מִיתָה – Why is it that in all other places it does not state that one is liable to death for violating a Rabbinic injunction, ומאי שנא הַכא דַקַתָּנֵי חַיִּיב מִיתָה - whereas here, with regard to reciting the Shema after midnight, it states that one is liable to death?[4]

The Gemara offers two possible answers:

איבעית אימא משום דאיבא אונס שינה – If you prefer, say that an

NOTES

- 1. [The exact meaning of this statement is the subject of a dispute among the Rishonim, which will be explained in note 3.]
- 2. A person who goes straight from the field to the synagogue will generally arrive there before nightfall and thus before it is time to pray Maariv. He should not sit idly during this time, but rather spend the time studying Torah at whatever level he is capable of studying (see Rabbeinu Yonah to 2a ד״ה וחכמים אומרים (folio 1a) and Magen Avraham 232:8). Moreover, the Rabbis sought to encourage the study of Torah during the twilight period in particular because it is proper to connect the day to the night through Torah study (Binyan Yehoshua to Avos DeRabbi Nassan 2:8, based on Shelah cited by Magen Avraham 1:1).
- 3. I.e. he deserves to die for having breached a Rabbinic injunction, as the verse says (Ecclesiastes 10:8): אורר ישכנו נחש and he who breaches a fence [i.e. the fence erected by the Rabbis (Rashi ibid. from Avodah Zarah 27b) will be bitten by a snake (Rabbeinu Yonah; see also Shabbos 110a).

There is a difference of opinion among the Rishonim as to what exactly the Baraisa requires. Rif (as explained by Rashba) understands the Baraisa to be requiring a person to say the Shema and pray Maariv as soon as it is time to do so (i.e. as soon as the stars come out). One may not put off these obligations until later even if he is not going to eat or sleep, for the Rabbis were concerned that a delay in performing these mitzvos might lead to the failure to perform them. This safeguard is accepted even by Rabban Gamliel. The dispute between him and the Sages concerning how late the Shema may be said is only in regard to one who failed to say the Shema at its proper time - when the stars come out. It follows from this that, according to Rif, there is no direct proof from this Baraisa that the midnight deadline of the Sages is a Rabbinic enactment instituted to safeguard the Biblical law - for even Rabban Gamliel accepts the ruling of this Baraisa! Rather, the Gemara cites this Baraisa merely as a precedent, to demonstrate that the Rabbis were indeed concerned that a delay in saying the Shema might result in forgetting to do so entirely, and that they therefore instituted safeguards to prevent this from happening. By the same token, we may say that the midnight deadline required by the Sages is also a Rabbinic safeguard enacted for this reason (Rashba to 9a ר״ה ובני רבן גמליאל in explanation of Rif).

Rabbeinu Yonah also explains the Baraisa to be requiring a person to pray and say Shema as soon as it is time to do so (see his commentary to 2a ר״ה וחכמים אומרים). However, he understands this requirement itsef to be for the purpose of safeguarding the Rabbinical midnight deadline (see his comments to our Gemara). [Thus, when the Baraisa states, "The Sages made a fence for their words," it means that the Sages required a person to say the Shema and pray Maariv at the earliest possible time in order that he not delay and miss their midnight deadline. Nevertheless, Rabbeinu Yonah also assumes that the law of this Baraisa is true according to Rabban Gamliel because Rabbeinu Yonah holds that even Rabban Gamliel accepts the midnight deadline to a degree (see 2a note 11).]

Rashba himself (ibid.; see also Beis Yosef, Orach Chaim 235), followed by Rosh (§9), explain the Baraisa differently. In their view, the Baraisa is teaching that once the time has arrived, it is forbidden to eat or sleep before saving the Shema and praying Maariv. [According to them, there is no requirement to perform these mitzyos at the earliest possible time. One may put them off for later in the night, if he wishes, as long as he does not eat or sleep (see Beis Yosef 235, who ascribes this view to Tosafos here as well). In their view, this rule is accepted even by Rabban Gamliel who rejects the midnight deadline, because eating and napping are very likely to cause a person to fall asleep for the night. Accordingly, when the Gemara cites this Baraisa to support its explanation of the midnight deadline of the Sages, it does so merely by way of example, to show that safeguards were considered necessary for the evening Shema; it is not, however, a direct proof (as we explained above according to Rif). [According to this explanation, it is not clear what the Baraisa means when it says, "The Sages made a fence for their words" - the fence (not to eat or nap) is not safeguarding any Rabbinic decree - it is safeguarding the Biblical law of Shema! Perhaps the Baraisa means that the Sages made a safeguard because of their view that the Shema may, Biblically speaking, be said all night. For it is the very length of the time available for performing this mitzvah that might lead a person to put it off and then miss it entirely. (See Niddah 3b and 4b, where an almost identical expression is used in this sense.)]

 ${\it Divrei\ David}\ {\it notes\ that\ Rashi}\ ({\it above,\ 2a}),$ who defends the custom of praying Maariy and saying Shema before nightfall on the grounds that one fulfills his Biblical obligation with the Shema said in bed before going to sleep (see 2a note 5), clearly does not hold like either of these interpretations (since he does not require the Shema to be repeated immediately after nightfall, as Rif would, nor does he forbid eating supper before repeating the Shema, as would be the law according to Rashba and Rosh). Accordingly, he suggests that Rashi understood this Baraisa to be simply explaining the reason why the Sages instituted the midnight deadline - because if they had not instituted such a deadline, a person would go home, eat and fall asleep. The Baraisa explaining the view of the Sages is thus itself a direct proof to the Gemara's statement that the midnight deadline was enacted as a safeguard. Kesef Mishneh (Hil. Krias Shema 1:9 in explanation of Rambam) explains the Gemara this way as well, though he nonetheless concludes, based on the Baraisa, that it is proper for a person to refrain from eating until he has said the Shema. See also Ritva, who holds a similar view.

As for the practical halachah, Shulchan Aruch (Orach Chaim 235:3, as explained by Mishnah Berurah) rules that though it is preferable for one to recite the Shema as soon as the stars come out, one is permitted to delay saying the Shema until midnight. It is, however, forbidden for one to eat before reciting the Shema (Mishnah Berurah §27).

4. Literally: What is different about all other places ... and what is different about here ... [Although the Mishnah and Baraisos teach many Rabbinic injunctions, they do not as a rule conclude with the statement that one is liable to death for violating the injunction. Why in this matter in particular did the Sages feel it necessary to say this?]

ואי כרבן גמליאל סבירא לדו לימרו כרבן

גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו

והא דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק את

האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג

לדבריהם לכדי שלא יהא אדם בא מן השדה

בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא

ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא

ק"ש ואתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל

הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנם

לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל

לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו

ומברך "וכל העובר על דברי חכמים חייב

מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא כתני דויב

מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה

איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה

ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר *תפלת ערבית

רשות קמ"ל דרובה: אמר מר קורא ק"ש

ומתפלל מסייע ליה לר' יותנן *דאמר ר' יותנן

איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה

היהות

הביה

דוד וסמכב

ממלה הלכה ז שוכ

ית כמג עשין יכ

סעיף ג : יב ב מיי' פיז שם כלכה

ומושיע חוים סימו כלו

כעיף כ: יב ב מיי' פיב שם הלכה

קוסת ששטח וש לויה סיין קייה משיים לי: יד ד מייי (וכתג) שם מושיע הויה סיתן

הלכה יב כמג עבין ים טוש"ע או"ה סימן נא סעיף ז [ורב אלפם פ׳

אין שומדין דף כו א]: מון רמיי פין בס כלכם

רב נסים גאון

ואיבעית אימא

לאפוקי ממאן ראבר דהפלת

מי הוא שאמר דתפלת ערבית

רשות ד' יהושע הוא

השהר (קס כו) אמר רב

שמואל

ב פוש"ם או"ח סימן

מירוביו כח:

ם(סמג שם)טור ושרים

8

ואי כרכן גמליאל סכירא להו . דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה : לימרו כר"ג . עד עמוד השחר : מן העכירה . שמא יסמוך על שהות שיש לו כדתניא: הימעא. מעט: משום אונם שינה. החוקפתו לעבור על דברי חכמים הווקקו להוהירו תורה אור יותר: ממחן דחמר. לקמן כפ' חפלת

השחר (דף כו:): אמר מר הורא ה"ש. של ערבית תחלה ואחיכ מתפלל: מסייע ליה לר' יוחט - דאמר ערבית נמי ק"ש ואחר כך תפלה "כדי שיסמוך משיי די ג גאולה לחפלה.ודלא כר' יהושע בן לוי דאמר מפלה ואחר כך ק"ש:זה הסומך. וכלשכן דשחרית דעיקר גחולת מלרים בשחרית הוה כדכתיב ממחרת הפסח ילאו בני ישראל (במדגר לג) וסמיכת גאולה להפלה רמזה דוד בספר תהלים דכתיב ה' לורי וגואלי (מהלים ים)וסמיך לים יעכך ה' ביום לרה (שסר) ואמרי (ח) נש' חור בברכות ירושלמי (פ"ח) מי שחינו מחה הקדש: סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פחחו של מלך ילא המלך ומלאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומרלהו בתשבחות [לתו ח ג וקלוסין של יליאת מלרים יהוא מתקרב שבת ' אליו ובעודו קרוב אליו יש לו לחבוע לקבן דף ע: לרכיו: באמלע תקטם. בין שני ק"ש חקנו כל תפלוח של יום דהה סבר

תפלת ערבית קודמת לק"ם: גחולה מארכתא לא המהילכך גאולה דאורחא [ינשת לה: קרוצין לא לא חשיבא לאהדורי עלה סמיכת ביה מים, כיא תפלה: מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה . ל: שמדרין ל תפלה: מה קימה ק"ש ואח"כ חפלה . שבושת כב: דבשחרית כולהו מודו דבשי מסמך: פיש נתוםי ו כיה תרתי. דאתי באל"ף בי"ת ויש בו וג: מנחי שבח הכנת מזון לכל חי: אפילו הכי. חולין קיח אף על פי שהפסיק נו"ן מפני נפילה המורם ל:] שבה ולח חבה לרמזה חזר ורמז סמיכת הנפילה תכף לה : ויעף אלי . בפריחה אחת ולא הרגיע בינתים:

שפתי תפתח כתפלה אריכתא רמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דביא: אביר רבי אלעזר "א"ר אבינא "כל האומר "תהלה לדור שם ו): על משכנכם . שנאמר בשכנך קמה (שם): ודומו . בשינה אחרי כן :

בכל יום "שלש פעמים מובמח לו שהוא בן העולם הבא מאי מעמא אילימא הליס מש כושום דאתיא כאל"ף בי"ת ניכא "אשרי תכוימו דרך דאתיא בתמניא "אפין אלא משום דאית ביה "פותח את ידך 🏿 פס פספ נימא *הלל הגדול דבתיב ביה °נותן להם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי אמר רבייותגן מפני מה לאנאמר & פּי נו"ן באשרי "כפני שיש בה כפלתן של שונאי ישראל דכתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי 🚥 פ לה הבי נפלה ולא הוסיף לנפול עוד קום בחולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הבי (6) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' ⁹סומר ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל ישיי ו דאילו במיכאל כתי "ויעף אלי אחד כון השרפים ואלו גבי גבריאל כתי "והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה היא פ

מועה ביעה וגו' מאי משמע דהאי אחר מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחר אחר כתיב הכא ויעף אלי אחר מן השרפים וכתי׳ התם יוהגה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני הנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אלידו ביי בארבע וכלאך הכות בשכנה ובשעת המנפה באהת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"ג 'מצוה

תיל יב איי יב לקרותו על ממתו אמר רבי *יוסי מאי קרא °רגזו ואל תחמאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נדמן מאיס ד

וכורא קריאם שמש ומתפלל . מכאן משמש שמשעה שהגיע זמן קריאת שמע של לינה שחין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ם ויתפלל ערבית: דאמר רבי יוחנן איזהו בן העוה"בוכו'.ואנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל

ותקיט להו רבכן ה"ל כגאולה אריכתא דתקיט לומר זה שבחוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"ל עד שיגמור כל אחד חפלחו. וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ואגב שחקנו לומר אוחם קכב פעיף ב: מ פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו עינינו . והלכה כר' יוחנן דברייתא מסנים ליה וכן פסק ה"ג.ואם כן יש ליזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פי׳ מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לחפלח ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמר גאולה דערבית לתפלה משום דהפלת ערבית רשות. ולא נהירא [דאם כן] ר' יוחנן סבירא ליה מפלת [נקמן כו כ כפי בנדפם ערבית חובה דפלוגחא היא דרב ורי יוחכן והלכה כר' יוחכן. וככון להחמיר ולהזהר מלספר בינתיסואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן תפלח ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחגן לריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחגן כרב דאמר רבות היא מכל מקום מחייב להמוך. אם כן גם לכו יש להמוך:

בעית איבא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחגן סבר גאולה "מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושניהם מקרא

אחר דרשו דכתיב °בשכבך ובקומך ר' יותנן סבר מקיש שכיבה לקימה מהיננים שלם פעמים. כנגד שלם מפלום:דחית ינחים נ. קיפה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך לממחו אף שכיבה גמי ק"ש סמוך למטתו פתיב פר בריה דרבינא "בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיכנו

אפרי "כיון רתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי אברי ביון דו גין נו בון ושכיבט שנה או בי יודגן בתחלה אומר "ה' שפתי תפתחמים מועף מעף. שם פרימום: כלחת. נתן ע כופ' שחרית היכי מצי סמיך והא "אמר רבי יודגן בתחלה אומר "ה' שפתי תפתחמים מועף מעף. שמי כלככם. לה' ש ולבסוף "הוא אומר "יהיו לרצון אמרי פי אלא התב כיון דתקינו רבגן למימר ה'שי"ם למכו מה שכמוב על לנכך (דננים בים מיו יישרי ההחם בחבלה אריבה א דרוא הבא גמי ביוז דתמינו רבגו למימר השביבנו "ממרו מה שכמוב על לנכך (דננים

לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי *אי 55

תפלח ערבית רבן נפליאל אומר חובה ר' יהושט אומר רשוה:

ובע"י וברכ אלפם אי' בר

גליון הש"ם

מפלתן. פי' תבוכח כרשכ"ה סימן מיט: ברגרות מהר"ב אחר כס"ד והלכתה. ופיש מגילם כיג שיה חוס' דים כיון:

בכתי וכל הפוגר פל ד"ח, טירונין כ"א טיא וטי' רשיי סופה ד ש"ב ד"ה נעיר והחם" שם: צוק מאורהא נמי היי.פ"ל ס ש"א: צוק כיון דהקינו רכנן השכיכה. טי' השוכח הרשביא הימן ניאו שם בכל יום ג"ם. בהרא"ש ליתא ג"ש וכן בטור ובכוקה סימן ש"ך היתה כל האומר ההלה לדוד בכל יום שבטח לו: צוק מסני ש"ש כם

extra warning is required here because there is the coercion of sleep to overcome, since a person is tired at night and the urge to sleep will sometimes overpower him. The Rabbis therefore had to be more forceful in warning a person to observe their injunction.^[5]

The second answer:

יְאִפּגִּית אִימָּא – Or if you prefer, say that יְאִפּגִּית אַימָּא – this statement was made here to exclude the opinion of the one who says that the evening prayer is elective. [6] קאַ מַשְּמֵע לָן דְּחוּבָה – [The Baraisa] therefore informs us that it is compulsory by stating that one who violates this regulation is liable to death.[7]

The Gemara quotes from the Baraisa cited above:

קורָא קריאַת שְמַע — The master said in the Baraisa: קורָא קריאַת שְמַע החִפְּלֵּל — HE RECITES THE evening SHEMA AND then HE PRAYS the Shemoneh Esrei Prayer.

This Baraisa implies that the evening *Shema* is recited *before* the evening Prayer. The Gemara records a dispute between Amoraim regarding this point:

אַנְהָנִי יוֹחָנָּן – [The Baraisa] supports the view of R' Yochanan. אַיָהוּ בֶּן – For R' Yochanan said: אַיָהוּ בֶּּן אַמָּר רַבִּי יוֹחָנָן – For R' Yochanan said: אַיָּהוּ בֶּּן הַשְּילִם הַבָּא – Who is worthy of the World to Come? זָה הַטּוֹמֵך – One who joins the blessing of redemption (which is recited after the Shema) to the evening Prayer. [9] R' Yochanan evidently holds that one recites the evening Shema before the Prayer, as indicated by our Baraisa. A dissenting opinion:

קבי יהושע בֶּן לֵיִי אומֵר – R' Yehoshua ben Levi, however, says: הְפְּלִּוֹת בָּאָמְצֵע תִּקְנִוֹם – [The Sages] established that all the Prayers of the day be recited in between the morning Shema and the evening Shema. According to this view, one says the evening Shema after the evening Prayer. [10]

The Gemara analyzes the dispute between R' Yochanan and R' Yehoshua ben Levi:

קמָאי קָא מִפְּלְגֵּי — In what do they disagree, i.e. what is the basis of their dispute? אִי בְּעִית אִימָא קְרָא — If you prefer, say that they disagree over the interpretation of a verse; אָי בְּעִית אִימָא – or, if you prefer, say that their disagreement is based on a rational argument.

The Gemara explains:

אי בְּעִית אַימָא סְבָּרָא – If you prefer, say that their disagreement is based on a rational argument, as follows: דְרַבִּי יוֹחָנָן טְבָּר – For R' Yochanan holds that some degree of the redemption from Egypt also occurred in the evening, occurred in the evening, שְּלֵא גְּאוּלָה מְעַלְיִיתָא לֹא הַוְיָא אֶלֶא עַר צַּבְּרָא – but the real (i.e. complete) redemption did not occur until the morning בּוֹיִ הַבְּי וְהוֹשֶׁעַ בֶּּן לֵוִי טְבַּר – whereas R' Yehoshua ben Levi holds that א רְוָבְיּ וְּהִוֹיָא אֶלֶא מִעְבִּרְא – since the complete redemption did not occur until the morning, א לֹא הַוְיָא גָּאוּלָה מְעַלְיִיתָא – since the complete redemption did not occur until the morning, א הַאַלְה מְעַלְיִיתָא – that which transpired in the evening is not considered a real redemption that would warrant joining to the evening Prayer.

NOTES

- 5. Rashi. [From Rashi's explanation it seems that the penalty stated by the Baraisa applies to all Rabbinic injunctions. The Gemara is merely explaining the reason that the Rabbis verbalized this penalty in the case of the evening Shema more than with any other Rabbinic injunction. Indeed, the Gemara in Eruvin 21b applies this penalty to other Rabbinic regulations as well.]
- 6. See below, 27b note 18
- 7. [According to this answer, the statement does not refer to the midnight deadline for *Shema* or any of its safeguards (see note 3) but rather to the Baraisa's statement that one must pray Maariv at night (*Emes LeYaakov*).]
- 8. The Rabbis ordained that certain blessings be recited before and after the *Shema* (see Mishnah below, 11a). The blessing that immediately follows the *Shema* praises God for redeeming us from Egypt, and ends with the words אָמֵל יִשְׂרָאל, Who redeemed Israel. It is consequently known as the blessing of אָמִל, geulah (redemption).
- 9. The import of joining the redemption blessing to the Prayer is twofold:
  (a) The *Shema* and its blessings must be recited before the *Shemoneh Esrei*, rather than after it. (b) One should make no interruption between the end of the redemption blessing and the *Shemoneh Esrei*.

R' Yochanan teaches here that one must join the redemption blessing to the Shemoneh Esrei even during the Maariv (evening) service. There is no question that this requirement applies in the morning, since the main redemption from Egypt occurred in the daytime, as it is stated (Numbers 33:3): מְּמָהֵוֹיִ כָּלִיתְנִי כָּלִיתְנָיִתְנִי בִּלִיתְנִי בָּלִיתְנִי בָּלִיתְנִי בָּלִיתְנִי בָּלִיתְנִי בָּלִיתְנָיִתְנִי בִּלִיתְנִי בִּלִיתְנִי בִּלִיתְנִי בִּלִיתְנִי בִּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְיִם בְּלִיתְנָיִי וְשְׁרָאֵל בְּיִר וְשְׁרָאֵל בְּיִר נְמָה לְעִינִי כָּלִיתְנְיִי בְּלִיתְנְיִ בְּלִיתְנְיִ בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְיִם בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנְי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנְיִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִייִם בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִייִם בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִייִם בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִייִם בְּלִיתְנְיִי בְּלִיתְּנְיִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְנִי בְּלִיתְי בְּלִיתְנִייִם בְּלִיתְי בְּלִיתְּי בְּלִיתְי בְּלִיתְי בְּלִיתְי בְּלִיתְּי בְּעִּי בְּלִיתְי בְּלִיתְי בְּלִּיתְי בְּלִיתְי בְּלִיתְי בְּלִיתְי בְּלִיתְי בְּלִיתְּי בְּלִּיתְי בְּלִּיתְי בְּבְּי בְּתְּי בְּלִיתְי בְּלִּיתְ בְּעִּים בְּעִּי בְּלִיתְי בְּלִיתְי בְּעִי בְּעִּיתְי בְּעִיתְי בְּעִיי בְּעִיי בְּעִיי בְּעִיי בְּעִיי בְּלִיתְי בְּיּי בְּעְיִי בְּעִיי בְּעִיי בְּעִיי בְּעִיי בְּעִיי בְּיִי בְּעִייְי בְּיִי בְּעִייְי בְּיי בְּעִיי בְּעִיי בְּיִי בְּיִים בְּיִי בְּיִי בְּלִיתְי בְּיִּי בְּעְיִי בְּיִי בְּעִּי בְּעִיי בְּיּי בְּעִּי בְּיִּי בְּיּי בְּעִיי בְּיי בְּעִּיי בְּייִי בְּיבְייִי בְּיבְיי בְּיבְּיבְּיי בְּבְּיי בְּיבְּיבְיי בְּיבְּיבְיי בְּבְּיבְיי בְּיבְּייִי בְּיב

David, in the book of *Psalms*, alludes to this joining of redemption to prayer. Psalm 19 concludes with the words הי צורי ה, *Hashem*, my Rock and my Redeemer, and the next psalm begins: אַנְינְהְ הִי בְּיוֹם צְרָה. May Hashem answer you on the day of distress (Rashi; see Taz, Orach Chaim 111:1 for elaboration).

Rashi cites the Yerushalmi (Berachos 1:1) which explains the relationship between redemption and prayer: To whom can we compare a person who recites the blessing of redemption but then fails to immediately follow it with the Prayer? He can be compared to the king's favorite who knocked on the door of the royal chambers but did not wait for the king to answer. When the king came to answer the knocking, the favorite had already turned his back and departed. What did the king do? He also turned away and departed! Therefore, the proper procedure is that a person should first draw God near to himself, as it were, by

reciting His praises and blessing Him for the redemption from Egypt. Then, while God is still at hand, he should make his personal requests through prayer.

Rabbeinu Yonah gives two explanations of why a person who joins the blessing of redemption to the Prayer is worthy of the World to Come:

- (a) God took us out of Egypt so that we would serve Him, as Scripture states: אַבָּרִי מִּשְׁאָרִיְ מִּאָרִי מִּשְּׁאָרִי אוֹתָם מַאָּרִיץ מִּאָרִים, they are My servants, whom I have taken out of the land of Egypt (Leviticus 25:55). Our main service to God is prayer, as indicated by the Gemara in Bava Kamma (92b), which interprets the verse אַרְהִיבֶּם אַח הַי אַלְהִיבֶּם You shall serve Hashem Your God (Exodus 23:25), as referring to prayer. Thus, one who engages in prayer immediately after mentioning the redemption shows his recognition of the fact that the purpose of the redemption and by extension, all the kindnesses that God bestows on us is to enable us to serve God. A person who has internalized this lesson is certainly worthy of the World to Come.
- (b) When the Jews were slaves in Egypt, God answered their prayers because they placed their trust in Him. Hence, one who mentions the redemption immediately before praying demonstrates that he too trusts that God will answer him, just as God answered our ancestors in Egypt on account of their trust. Surely a person who lives with such intense trust in God will merit a portion in the World to Come (Rabbeinu Yonah folio 2b איודה).

Some authorities rule that on the Sabbath there is no requirement to join the redemption blessing to the Prayer, because the verse from which this requirement is derived refers to a מים, day of distress, and the Sabbath is not a day of distress (Hagahos Ashri in the name of Or Zarua, cited by Rama, Orach Chaim 111:1; cf. Beis Yosef; see also Shaagas Aryeh §16 and Beur Halachah ibid.).

Kehillos Yaakov (§2) and Emes LeYaakov (pp. 14-17) discuss whether joining the redemption blessing to the Prayer is an enhancement of the blessing or an enhancement of the Prayer.

- 10. The Gemara below gives reasons for this opinion. [R' Yehoshua ben Levi maintains that at night there is no requirement to join the blessing of redemption to the evening Prayer. In his view, this requirement applies only in the morning.]
- 11. The Exodus did not occur until the morning (see note 9). Nevertheless, a degree of redemption occurred in the evening that is of sufficient significance to warrant joining to the evening Prayer. [Although the Jews actually left Egypt in the daytime, Pharaoh consented to their leaving the night before.] See below, 9a.

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן

גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו

והא דקא אכורי עד חצות כדי להרחיק את

הארם מן העכירה כדתניא חכמים עשו סייג

לדבריהם "כדי שלא יהא אדם בא מן השדה

בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא

ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא

ק"ש ואתפלל ודוטפתו שינה ונמצא ישן כל

הלילה אבל ארם בא מן השדה בערב נכנס

לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל

לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו

ומברך "וכל העובר על דברי חכמים חייב

מיתה מאי שנא בכל דוכחא דלא קתני חייב

מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה

איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה

ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר *תפלת ערבית

רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש

ומתפלל מסייע ליה לר' יותנן *דאמר ר' יותנן

מיזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה

לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר

ונה כלכה ז מור חיים הוית סימו כלם

222

תבית

(א) נש" חור

[:10

לקסן דף פו:

שבושת כב:

ואי כרכן גמליאל סכירא להו . דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה : לימרו כר"ג . עד שמוד השחר : מן העכירה . שמא יסמוך על שהות שיש לו כדתניא: קימעא. מעמ: משום אונם שינה. החוקפתו לעבור על דברי חכמים החקקו להזהירו

תורה אור יותר: ממחן דחמר. לקמן בפ' תפלת השחר (דף כו:): אמר מר קורא ק"ש. של ערבית תחלה ואח"כ מתפלל: מסייע ליה לר' יוחנן - דאמר ערבית כמי ק"ש ואחר כר תפלה *כדי שיסמוך נאולה לחפלה.ודלא כר' יהושע בן לוי דאמר תפלה ואחר כך ק"ש: זה הכומד. וכלשכן דשחרים דעיקר גאולת מלרים בשחרית הוה כדכתיב ממחרת הפסח ילאו בני ישראל (במדבר לג) וסמיכת גאולה לתפלה רמוה דוד בספר חהלים דכתיב ה׳ לורי וגואלי (מהלים ים)וסמיך ליה יענך ה' ביום לרה (שבה) ואמרי' בברכות ירושלמי (פ"ח) מי שאינו נחח סקדש: סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פחחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות (לחקם ב וקלוסין של יציאת מלרים יהוא מתקרב אליו ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע לרכיו: כאמלע תקנום. בין שני ק"ש חקנו כל תפלות של יום דקא סבר תפלת ערבית קודמת לק"ם: גמולה מאורחא לא הווהילכך גאולה דאורחא (יפשא לה: לא השיבא לאהדורי עלה המיכח בינהוג ביא תפלה: מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה דבשחרים כולהו מודו דבעי מסמך: פיש נתוםי ביה חרתי. דאתי באל"ף בי"ת ויש בו יג: מנגי

שבח הכנח חזון לכל חי: **אפילו הכי.** חולין קיח: אף על פי שהפסיק נו"ן מפני נפילה ^{משרה ל:]} שבה ולא אבה לרמוה חזר ורמז םמיכת הנפילה תכף לה : **ויעף אלי .** בפריחה אחת ולא הרגיע בינתים:

וקורא קריאם שמע ומהפלל . מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן קריאת שמע של לינה שחין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית: דאבור רבי יותכן איזהו בן העוה"בוכו' וחע שאומרים יראו עיניט ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל

.וחקיט להו רבטן ה"ל כגאולה אריכתא דתקיע לומר זה שבחוך כך יתפלל שינינן . והלכה כר' יוחנן דברייתא מסיים ליה וכן פסק ה"ג.ואם כן יש ליזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פי׳ מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לחפלח ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה משום דהפלח ערבית רשות. ולא נהירא [דאם כן] ר' יוחנן סבירא ליה תפלת ולפתן כו כ כפי שנדסם ערבית חובה דפלוגתא היא דרב ורי יוחכן והלכה כר' יוחכן. ונכון להחמיר ולהוחר מלספר בינחיסואי חימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן ספלת ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן לריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחכן כרב דאמר רבות היא מכל מקום מחייב לסמוך. אם כן גם לנו יש לסמוך:

תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי *אי בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחגן סבר גאולה "מאורתא הפלה נכי דוי אלא נאולה כעלייתא לא דויא אלא עד צפרא ור' ידושע כן לוי סבר (יף ס) אמר רב ביון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושניהם מקרא אמר מבי שמואל יבן אהד דרשו דכתיב °בשכבך ובקומך ר' יוחגן סבר מקיש שכיבה לקימה מהינה שלש פעמים. כנגד שלש מפנות: דחת ינמים נ. קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שׁכיבה גמי ק"ש וֹאח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שביבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך לממחו אף שביבה נמי ק"ש סמוך לכמתו כתיב כר בריה דרבינא *בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אפרי "כיון דתקונו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דפוא דאי לא תיפא הכי שחרית היכי מצי סביר והא *אמר רבי יותנן בתחלה אומר "ה" שפתי תפתחתים מעף. שתי פריחות: כאמת . נופן פ בופ" ולבסוף "הוא אומר "היה אומר שהיהי לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבגן למימר ה"פ" , בפריחה אחת: אמרו בלכככם . היא שההי ההתם בתהלה ארובה במיא הכא גמיכיו דתקינו רבגן למימר השבירנו "אמרו מה שכחוב על לבכך (דכנים הים כיון דתקינו רבגן למימר השבירנו "אמרו מה שכחוב על לבכך (דכנים בכל יום °שלש פעמים מובמח לו שהוא בן העולם הבא מאי מעמא אילימא

מליס קים משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא "אשרי תמימי דרך ראתיא בתמניא *אפין אלא משום דאית ביה "פותה את ידך 🛪 🗫 ניפא *הלל הגדול דכתיב ביה °נותן לחם לכל בשר אלא משום ראית ביה תרתי אמר רבי יותנן מפני מה לאנאמר ₪ פני נו"ן באשרי "כפני שיש בה כפלתן של שונאי ישראל דכתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי 🚥 ס לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (6) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' "בומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעור בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל ממים מס דאילו בפיכאל כתי °ויעף אלי אחד כון השרפים ואלו גבי גבריאל כתי °והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה זמא פ פוער ביער ונו' מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחר. מן השרפים וכתי׳ התם°והנה מיכאל אחד(מן) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו כסי בארבע וכלאך המות בשכנה ובשעת הכוגפה באחת: א"ר יתושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"ג 'מצוה זא יב אי יב לקרותו על מפתו אפר רבי "יוםי פאי קרא"רגזו ואל תחמאו אפרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אפר רב נחמן מאים ד

כמיף כיו שם כלכה ב מייי פיו שם כלכה ית סמג עשין יכ פור או"ת סימן רלם ומושים אויה סימן רלו סמיף ב: וג ב מיייפינ בם כלכה חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"ל עד ל פולמני שא שורוש"ע שינתור כל אחד חפלתו. וגם יש באוחם אוימ סיי קייא השל בשיק היש האוכרות כנגד י"ח ברכות ידי ד פיי (נוכנו) שם פסוקים י"ח אוכרות כנגד י"ח ברכות ידי ד פיי (נוכנו) שם דשמנה עשרה ואגב שחקט לומר אותם מששע אוימ פישו קכב ספיף ב: מ פסוקים מקנו לומר חתימה של יראו הלכה יב כתו משין סעיף ז [ורב הלפס פ׳

מום בם ד"ה וכלכתהם]

רב נסים גאון ואיבעית איפא

לאפרקי דאמר דתפלת שאמר דתפלת שרבית

גליון הש"ם

עי' השוכת הרשכ"א סימן מ"ט: ברגרת מהר"ב אחר כש"ד והלכתא. וע"ע שגילם כ"ג ע"א מוס' ד"כ כיון:

בכם וכל כטובר פל ד"ח. טירובין כ"א פיא וטי' רש"י סוסה ד ט"ב ד"ה נעקר וכחום' שם: צוק מאורחא נמי הרי פיל פ ש"א : צוק כיון דהקיט רכן השכיכנו. טי' השוכא הרשביא הימן נ"א: צוק ככל יום ג"ם. בהרא"ש ליתא ג"ס וכן כטור וברוקה סימן ש"ך איתא כל האומר ההלה לדוד ככל יום שבטח לו: צוק מסני שיש כם

The Gemara now explains how their dispute may center on the interpretation of a verse:

קרא קרא - Or, if you prefer, say that they disagree over the interpretation of a verse: ושניהם מקרא אחד דרשו – and both of them expounded the same verse as the source for their respective opinions, יבְּשֶׁכְבְּךְ וּבְקוֹמֶךְיי – as it is written:[12] when you lie down and when you arise. רַבִּי יוֹחֲנֵן סָבַר מקיש שביבה לקימה - R' Yochanan maintains that [the verse] compares "lying down" (i.e. the evening Shema) to "arising" (i.e. the morning Shema), as follows: מה קימה קריאת שמע ואחר בר תפלה – Just as in the case of "arising" (i.e. in the morning) the order is recitation of the Shema and then Prayer.[13] אביבה נמי קריאַת שמע ואַחַר כַּךְ תִּפְלַה – so too in the case of "lying down" (i.e. in the evening) the order is recitation of the Shema and then Prayer. רַבִּי יָהוֹשָׁעַ בַּן לוִי טַבַר מַקִּישׁ שְׁבִיבָה לְקִימָה $-\mathbf{R}'$ Yehoshua ben Levi, however, maintains that [the verse] compares "lying down" to "arising" as follows: מָה קִּימָה קריאַת שמע סמוך למטתו – Just as in the case of "arising" (i.e. in the morning) the recitation of Shema is close to the time he lies in his bed, אף שביבה נמי קריאת שמע סמור למטתו – so too in the case of "lying down" (i.e. in the evening) the recitation of Shema is close to the time he lies in his bed.[15]

The Gemara attempts to refute R' Yochanan's position:
בָּעֶרֶב מְּבֶרְךְּ שְׁתִּים לְפָּנְיהָ וּשְׁתִּים – Mar the son of Ravina challenged it from the following Mishnah: [16] בְּעֶרֶב מְבֶּרְךְּ שְׁתִּים לְפָּנְיהָ וּשְׁתִּים – IN THE EVENING ONE RECITES TWO BLESSINGS BEFORE [THE SHEMA] AND TWO BLESSINGS AFTER IT. [17] The two latter blessings are "redemption" and "Lay us down." ואִי אָמְרַהְ בָּעֵי – Now, if you say, as does R' Yochanan, that one is required to join the blessing of redemption to the evening Prayer, this Mishnah poses a difficulty: הַאִּלְהַ לְתְפֵלָה לְתְפֵלָה לִתְפֶּלָה לִתְפֶּלָה home does not join the blessing of redemption to the evening Prayer in any event, דְּהָא בָּצִי לְמִימֶר הַשְׁבִּרְבָּנוּ he needs to recite the blessing of "Lay us down" between them!

The Gemara answers:

אָמְרֵי – They said: בּיוָן דְּתַקִינוּ רַבְּנָן הַשְׁבִּיבֵנוּ – Since the Rabbis instituted that the blessing of "Lay us down" be recited after the blessing of redemption, בְּגְאוּלָה אָרִיבְתָּא דְמִיָא – it is like one long blessing of redemption. [18]

The Gemara supports this answer:

דאי לא הימא הכי – For if you do not say so (i.e. that words added by the Rabbis before or after a blessing can be considered part of that blessing), שחרית היכי מצי סמיך – then, even in the morning, how can one join the blessing of redemption to the Prayer? והא אמר רבי יוחנן – Why, R' Yochanan has said that ית שפתי תפתחיי – in the beginning, i.e. before one begins the Prayer, he should say the verse:[19] My Lord, open my lips, that my mouth may declare Your praise. ולבטוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי־פייי,, – And at the end of the Prayer he should say the verse:[20] May the expressions of my mouth and the thoughts of my heart find favor before You. Since the verse, My Lord, open my lips etc., is recited before the start of the Prayer, the blessing of redemption is not joined to the Prayer, even in the אַלָא הַתָם בֶּיוָן דְתָקִינוּ רַבָּנַן לְמֵימֵר ,,ה׳ שַׂבְּתִי תִּפְתַּח׳׳ – אַלָא הָתָם בֶּיוָן דְתָקִינוּ רַבָּנַן לְמֵימֵר Rather, in order to resolve this difficulty, we must say there that since the Rabbis instituted that one is required to say My Lord, open my lips etc. before the Prayer, בַּתְפַלָּה אַרִיכִתָּא דָמוָא - it is like one long Prayer,[21] and thus there is no interruption between the blessing of redemption and the morning Prayer. הבא נמי – Therefore, here too, with regard to the evening Prayer, ביון דתקינו רַבַּנַן לְמִימֵר הַשְּבִּיבֵנוּ – since the Rabbis instituted that one is required to say the blessing of "Lay us down" after the blessing of redemption, בגאולה אריכתא דמיא – it is like one long blessing of redemption, and hence there is no interruption between the blessing of redemption and the Prayer.[22]

Another teaching about reward for prayer: [23] אמר רבי אַלעור אָמר רַבּי אָבינָא - R' Elazar said in the name of

NOTES

12. Deuteronomy 6:7. This is a verse in the Shema from which we learn the requirement to recite the Shema in the evening ("when you lie down") and in the morning ("when you arise"). Both R' Yochanan and R' Yehoshua ben Levi agree that by juxtaposing the evening and morning requirements the verse compares the evening Shema to the morning Shema. They argue only as to what should be derived from this comparison.

13. Everyone agrees that in the morning one must join the blessing of redemption to the Prayer (Rashi).

The requirement of following the redemption blessing with the Shemoneh Esrei of Shacharis is of such utmost importance that it supersedes even the requirement to pray with a minyan (ten adult males). Thus, if one came late and found the minyan ready to pray the Shemoneh Esrei, he must nevertheless first recite the Shema with all its accompanying blessings and only then should he recite the Shemoneh Esrei (Orach Chaim 111:3). Furthermore, no announcements (regarding the recition and order of the prayers) may be made between the Shemoneh Esrei and the conclusion of the redemption blessing (Turei Zahav 114:2). These rulings concern the Shacharis service. As regards the Maariv service, see note 22 below.

- 14. I.e. the Shema is recited before the morning Prayer.
- 15. In the evening, the Shema is recited after the Prayer.
- 16. Below, 11a.

17. The two blessings recited before the evening Shema are: הַּמַעָרִיב, Who brings on evenings, and אַרְהָיב, עמוֹ ישָרָאַל, Who loves his nation Israel. The two blessings after the Shema are: אָבָּל יִשְרָאַל, Who redeemed Israel, and שִּיבְיב, עמוֹ ישְּרָאַל לְעֵר Who protects his people Israel forever. [The Gemara refers to the last blessing by its opening word, הַשְּׁבִיבָנוּ, Lay us down (to sleep).]

[In the morning only one blessing (the blessing of redemption) is recited after the *Shema*.]

18. [I.e. הָשְׁבִּיבֵנוּ, Lay us down, is viewed as an extension of the blessing

of redemption.] The connection between this blessing and the redemption from Egypt can be explained as follows: When God was plaguing Egypt the Jews were afraid and prayed to God that He should not allow the destruction to enter their homes. To commemorate that prayer, the blessing of הַשְּׁכְּיבָנוּ Lay us down, was established, which describes God as our Savior from all danger (Rabbeinu Yonah).

The blessing that begins בְּרוּךְ הֹי לְעוֹלֶם, Belessed is Hashem forever, which is recited in some communities after הַשְׁבִּיבָּוּי, Lay us down, is also viewed as an extension of the redemption blessing (Tosafos' second approach; see also Rosh §5 [end]; Rashba; Mishnah Berurah 236:5).

- 19. Psalms 51:17.
- 20. Ibid. 19:15.
- 21. I.e. the verse is regarded as part of the Prayer.

Beur Halachah (to 111:2 היה החור) concludes that if one forgot to say יון החוד השטע, Hashem, open my lips, etc., he has not omitted an essential part of the Shemoneh Esrei. The Gemara calls it part of the Shemoneh Esrei only in the sense that it does not constitute an interruption between the Shemoneh Esrei and the redemption blessing.

22. Regarding the dispute between R' Yochanan and R' Yehoshua ben Levi, the halachah is in accordance with R' Yochanan that at Maariv the redemption blessing must be followed by the Shemoneh Esrei. However, this requirement does not supersede the necessity to pray with a minyan. Thus if one was delayed and found the minyan up to the Shemoneh Esrei of Maariv, he should join them and recite the Shema with its blessings afterwards (Orach Chaim 236:3). Furthermore, the requirement of not interrupting between the redemption blessing and the Shemoneh Esrei at Maariv is dispensed with when the need arises to make announcements regarding the recitation and order of the services [e.g. to announce the inclusion of אבונים, Yaaleh VeYavo, in the Shemoneh Esrei] (ibid. §2).

23. It was taught in the Gemara above that one who joins the blessing of redemption to the Shemoneh Esrei is worthy of the World to Come.

גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו

והא דקא אכורי עד חצות כדי להרחיק את

האדם מן העבירה כדחניא חכמים עשו סיינ

לדבריהם כדי שלא יהא ארם בא כון השרה

בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא

ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא

ק"ש ואתפלל ורומפתו שינה ונמצא ישו כל

הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס

לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל

לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו

ומברך "וכל העובר על דברי חכמים חייב

מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב

מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה

איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה

ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר *תפלת ערבית

רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש

ומתפלל מסייע ליה לר׳ יותנן *דאמר ר׳ יותנן

באיזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה

לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר

תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי *אי

ומושיע אויה סימן רלו

כנכה יב כתג עשין ים טושיע אויה סימן נא

חין שמדין דף כו ח): בוד ו מיי' פ"ו כם כלכם

ב מושיע ארית סימן

סמיף ז [ורב הלפם

ואי כרבן גמליאל סכירא להו . דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה: לימרו כר"ג. עד עמוד השחר: מן העבירה . שמא יסמוך על שהות שיש לו כדתניא: קימעא. מעמ: משום אוגם שינה. החוקפתו לעבור על דברי חכמים החקקו להזהירו תורה אור יותר: ממחן דחמר. לקמן כפ' תפלת

השחר (דף כו:): אמר מר קורא ק"ש. של ערבית תחלה ואחייכ מתפלל : מסייע ליה לר' יוחט . דאמר ערבית , ... א משנה כדי שיסחוך ששיי די ג. גאולה לתפלה גדלא כרי יחשע בן לוי דיה וליענד דאמר ההור יא--דאמר מפלה ואחר כך קיש:זה הסומך. וכלשכן דשחרית דעיקר גאולת מלרים בשחרית הוה כלכתיב ממחרת הפסח ילאו בני ישראל (במדגר לג) וסמיכת גאולה להפלה רחוה דוד בספר מהלים דכתיבה׳ לורי וגואלי (מהלים ים)וסתיך ליה יענך ה' ביום לרה (שסר) ואמרי׳ (א) נש' חור בברכות ירושלתי (פ"ח) תי שחינו נחת סקדש: סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפה פל פתחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה חליו ומרלהו בחשבחות [לקק ס נ וקלוסין של יציאת מלרים יהוא מתקרב פבם : אליו ובעודו קרוב אליו יש לו למבוע לרכיו : באמלע מקטם . בין שני ק"ש חקט כל תפלות של יום דקא סבר תפלח ערבית קודמת לק"ש: גחולה מאורחא לא הויהילכך גאולה דאורחא (ינשת לה: לא חשיבא לאהדורי עלה המיכח ביכח:ם. ביא תפלה: מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה. להישודרון ג דבשחרים כולהו מודו דבעי מסמך: פיש במוסי ים אחר דרשו דכתיב °בשכבך ובקומך ר' יוחגן סבר מקיש שכיבה לקימה מהינרים שלש פעמים. כנגד שלש תפטח: המים ב. ו ביה תרתי. דאתי באל"ף בי"ת ויש בו בי מנו

םמיכת הנפילה תכף לה : ויעף אלי .

בפריחה אחת ולא הרגיע בינחים:

וקורא קריאת שמע ומהפלל . מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן וא ב מיי' פין מכלכות תפלכ כלכב ז שר ושיע או"ת כיוון כלכ קריאם שמע של לינה שחיי לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ם ויתפלל מרבית: דאמר רבי יותנן איזהו בן העוה"בוכו'.ואנו יב במיי פיז שם כלנם שאותרים יראו שיניט ופכוקים אחרים אחר השכיבט. נראה הואיל יה כמג עשין יכ מור תצ"ח כיונה רלם וחקיט להו רבכן ה"ל כנאולה אריכתא ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן

דחקיט לומר זה שבחוך כך יתפלל וג גמיייפינ שם כוכם חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"ע עד מ(סמנ שם)מורושים שיגמור כל אחד תפלחו. וגםים באותם מויח ס" ק"א משי ליוו ככוות לבנוו וובל ו"ח ברכות ליו די מי ברכות ליוו השני (וסתו) שם פסוקים י"ח חוכרות כנגד י"ח ברכות משיע חוים סימן דשמנה משרה וחגב שחקנו לומר חותם קבב ספיף 2: ה מיי' פיז שם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו פינינו . והלכה כר׳ יוחנן דברייתא מסיים ליה וכן פסק ה"ג.ואם כן יש ליזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פי׳ מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לחפלת ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה משום דהפלח ערבית רשות. ולא נהירא [ראם כן] ר' יוחנן סבירא ליה תפלת מרבית חובה דפלוגחא היא דרב ורי יוחכן והלכה כר' יוחכן. ונכון להחמיר ולהוהר מלספר בינתיסואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן ספלת ערבית רשות והכאפהקינן כרבי יוחגן לריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רבות היא מכל מקום לאפרקי מחייב לסמוך. אם כן גם לכו יש לסמוך:

[לקמן כז כ כפי בנדפה פס בלד כגליון ועים מום' בב ד"כ וכוכתהם]

רב נסים גאון ואיבעית אימא שרבית רשות . מי הוא בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחגן סבר גאולה "מאורתא דתפלת ערבית ר' יהושע היא האיהא בפוק הפלח נכיי הוי אלא גאוקה כעל"ו את את ביי היי מינו ב. השור (דף כו) אמר רב יהורה אמר שמואל כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושניהם מקרא יהורה אמר שמואל הפלה נבי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר

יהושע אומר רשוה:

בארבע וכלאך המות בשכנה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע כן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"ג 'מצוה תי יב אי די ב לקרותו על ממתו אמר רבי *יוםי מאי קרא °רגזו ואל תחמאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נחמן 🕬 ד

ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אפרי "כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי שחרית היבי מצי סמיך והא *אמר רבי יותנן בתחלה אומר °ה' שפתי תפתחיים מושף כיעף . שמי פרימות: כמחת . נקתן ס כופי ולבסוף "הוא אומר "יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה'ש"מ בפריחה אחם: אמרו כלנכם. שהרי תהתח בתהלה אריבתא המיא הכא נמי ביון דתקינו רבנן למימר ה'שריבני אמרו מה שכחוב על לבכך (זכנים שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמיכיון דתקינו רבנן למימר השביבנו בנאולה אריבתא דמיא: אמר רבי אלעזר *א"ר אבינא "כל האומר °תהלה לדוד שם י): על משכככם . שנחמר כשכבך אפים ונכל מנו ופתר כגאולה אריכתא דפיא: אבר רבי א/ עוו אין הביה ביה באולה אריכתא דפיא: אבר רבי א/ עוו אין הבא מאי מעמא אילימא ביל וול "שלש פעמים כובמח לו שהוא בן העולם הבא מאי מעמא אילימא ביל וולי בכל יום "שלש פעמים כובמח לו שהוא בן העולם הבא מאי ברל בייחים רחתום אמאין אלץ קתה (שם): ודומו . בשינה אחרי כן : 🗫 ספליס פיש כשום דאתיא באל"ף בי"ת ניבא "אשרי תביבו דרך דאתיא בתמניא "אפין אלא משום דאית בית "פותח את ידך 🛪 סס פסיס קים. ניבא *הלל הגדול דכתיב ביה °נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי אמר רבי יותנן מפני מה לאנאמר B di נו"ן באשרי "כפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב "נפלה לאתוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי 📟 🤛 לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (6) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' °סומד ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל מאים 🚾 ישיפי דאילו במיכאל כתי "ויעף אלי אחד מן השרפיםואלו גבי גבריאל כתי "והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה ימא פ פועף ביעף וגו' מאי משמע דהאי אחד כיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחר אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד כן

קיבה ק"ש ואח"ב תפלה אך שביבה נמי ק"ש ואח"ב תפלה ר' יהושע בן לוי סבר

מקיש שביבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך לממחו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך לממחו כתיב כר בריה דרבינא *בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה

השרפים וכתי׳ התם°והגה מיכאל אחד(מן) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו כס∙

גליון הש"ם

בבם וכל העובר על דית. עירובין כיא שיא ועי' רשיי סוסה ד עיר דיה נעיר וכחום ביל שום מאורהא מני סיי. עיל ע שיא : שום כיון רהקינו רכק השכיבה. עיי השובת הרשביא כיתן ניהו שם ככל יום ג"ם. בהרא"ש ליתא ג"ש וכן בעור וברוקה סיתן ש"ך היתה כל האומר הכלה לדוד בכל יום מובעת לו: שום מש מפלחן. פי' השוכת ברשכ"ה סימן מ"ט:

* כים אלפריו

הביה

שבח הכנת מזון לכל חי : **אפילו הכי**. מולין קח: אף על פי שהפסיק ט"ן מפני נפילה ^{המודם ל:}! שבה ולא אבה לרמוה חור ורמו

מיט: בהגודה מהר"ע אחר כשיד והלכחא. ועיע מצילם כיג פיא חוס' דים כיון:

R' Avina:[24] בַּל הַאוֹמֶר ,,תָהֶלָה לְדָוִד'' בְּכַל יוֹם שַׁלֹשׁ בְּעַמִים –

Anyone who recites Psalm 145, which begins "A praise by David"[25] three times[26] every day[27] מובטח לו שהוא בו העולם הבא – can trust that he is worthy of the World to Come.[28]

The Gemara seeks to know why this psalm is singled out: עמא שום דאַתוַא בָּאַלִייף – What is the reason? מאי טעמא – If you say that Psalm 145 is special because it follows the order of the aleph beis, [29] נימא ,,אשרי תמימי־דַרַרְי׳ דָאַתְיַא בתמנוא אבין – then let us rather recite Psalm 119, "Praiseworthy are those whose way is wholesome," which follows a pattern of eight repetitions of each letter of the aleph beis. [30] אַת־יַדְרָיי – Rather, Psalm 145 is special because it contains the verse: You open Your hand and satisfy the desire of every living thing.[31] נימא הלל הגדול דבתיב "ביה ,נתן לחם לכל בשר" – But if so, let us rather recite the

Great Hallel,[32] in which it is written:[33] He gives bread to all living creatures. -? -

The Gemara answers:

- אלא משום דאית ביה תרתי - Rather, Psalm 145 is special because it has both features.[34]

It was stated above that Psalm 145 follows the order of the aleph beis. The Gemara discusses an omission in this pattern: אמר רבי יוחנן – R' Yochanan said: אמר נון באשרי - Why is a verse beginning with the letter nun not mentioned in Ashrei (i.e. Psalm 145)? מפָנִי שָיָשׁ כָּה מַפַּלְתָּן שֶׁל שוּנָאֵי That is because [the letter nun] contains an allusion ישׁרָאֵל to the downfall of Israel's enemies,[36] דַבתיב ,,נַפְלָה לא־תוֹסִיף ישראליי – as it is written: She has fallen and will no longer rise, the maiden of Israel.[37]

NOTES

The Gemara now discusses a different aspect of praying that also merits such reward.

- 24. Some emend this to read אמר בי אלעור בר אבינא, R' Elazar bar Avina said (marginal gloss, citing Rif and Ein Yaakov). See below, note 42.
- 25. This prayer is commonly referred to as אשרי, Ashrei, because in our prayerbooks it is introduced by two verses which begin with the word אַשָּרֵי (see note 35).
- 26. Rosh, Tur and Roke'ach omit the words שַלשׁ ey, three times (Gilyon HaShas).
- 27. Corresponding to the three daily Prayers (Rashi; cf. Maharsha).

Actually, we do recite Ashrei three times daily, but not at each of the three prayers. Rather, we recite it twice during Shacharis (in Pesukei DeZimrah and after the Shemoneh Esrei) and once at the beginning of Minchah. See Maharsha who discusses why Ashrei is not recited at the Maariv prayer.

In our daily morning prayers, we recite six psalms (145-50) in the Pesukei DeZimrah section. The focal point of them all, however, is psalm 145. Thus, in extenuating circumstances (e.g. one is late and must save time so as to be able to say the Shemoneh Esrei with a minyan or within the prescribed time), one may omit the other psalms and recite just Psalm 145 (Orach Chaim 52:1).

28. I.e. one recites it with due concentration on its meaning (Mishnah Berurah 1:13, quoting Magen Avraham 1:7 who cites Rabbeinu Bachya to Leviticus 7:37)

He who repeats this psalm three times every day is ultimately sure to appreciate its deep significance, for the threefold repetition is certain to engrave its truths indelibly in the very grain of his being (Pnei Yehoshua).

The Gemara does not mean that one merits a place in the World to Come merely due to the recital of this psalm. Rather, it means that it could be a decisive factor (Ohel Moed, cited by Beis Yosef to Orach Chaim 51). In other words, the recital of this psalm is not a matter of minor importance. It ranks in importance among all other mitzvos, and is thus weighty enough to tip the scale in someone's favor and merit him with his place in the World to Come (Avudraham, in his discussion of the Ashrei recited after the Shemoneh Esrei).

Ben Yehoyada suggests a different explanation: By virtue of reciting this psalm thrice daily with the proper concentration, one will merit not to come to commit such sins that could cause forfeiture of one's portion in the World to Come.

(For an illuminating insight on this Gemara, see Meshech Chochmah at the beginning of Parshas Bechukosai.)

29. The first letters of the verses follow the order of the Hebrew alphabet. Thus, when reciting this psalm one utilizes all the letters of the alphabet to praise the Creator (Ritva). The entire range of sounds that man is capable of uttering is used in a symphony extolling God ($\operatorname{Avudraham}$

Indeed, for this reason many piyutim (liturgical poems) were composed with an alphabetic acrostic - so as to praise God with all available sounds. [See the commentary Eitz Yosef in the Siddur Otzar HaTefillos (p. 262 ברוך גרול דעה), who cites a Midrash to the effect that the ministering angels in Heaven sing praises to the Holy One in the form of an alphabetic acrostic.]

30. The first eight verses of Psalm 119 begin with the letter aleph, the

next eight verses begin with the letter beis, and so on. If the importance of Psalm 145 is due to its acrostic, then Psalm 119 ought to be even more important in that it has an eightfold alphabetical acrostic.

31. Verse 16. This verse is of special significance, for it refers to the sustenance of every living creature which is supplied daily by the mercy of God (Maharsha). The verse thus asserts God's infinite capacity and mercy (Avudraham).

When reciting this verse, it is essential to concentrate on its meaning. Otherwise, it must be repeated, as ruled in Orach Chaim 51:7. See Mishnah Berurah there.

- 32. The Great Hallel is Psalm 136. It is known as the Great Hallel on account of the penultimate verse (136:25): מָחָן לֶחֶם לְכָל־בָּשֶׁר בִּי לְעוֹלֶם חֲסְדּוּ He gives nourishment to all flesh, for His kindness endures forever. This feat - namely, that "the Holy One, Blessed is He, sits at the pinnacle of the world and distributes sustenance to every living thing" (Pesachim 118a) - is regarded as truly formidable. In light of this great feat, the psalm is known as הלל הגדול, the Great Hallel (Pesachim ibid.). (This is in contrast to the regular Hallel (recited on Holidays), which is called הַלֵּל המצרי, the Egyptian Hallel, because it was recited at the redemption from Egypt.]
- 33. Verse 25 ibid. If the significance of Psalm 145 is due to its mention of God's provision of sustenance, why is that psalm any more important than Psalm 136?
- 34. The initial letters of its verses follow the order of the Hebrew alphabet, and also it includes the praise that God provides the sustenance of every living thing (Rashi; see Pnei Yehoshua and Beurei
- 35. In the Hebrew alphabet, nun appears between mem and samech. Yet, in Psalm 145 the verse that begins with a mem is immediately followed by a verse beginning with a samech. There is no verse beginning with the

R' Yochanan refers to Psalm 145 as Ashrei on account of the opening word of the two verses added before the psalm proper (which begins with the words תְּהֶלֶה לְדֵּוֶר, A praise by David). The first of these two verses אַשְׁרֵי יוּשְבֵּי בֵיתַךְוּגר Fortunate are those who sit in Your House, etc. (Psalms 84:5) was added because from that verse we learn that one should spend some time in silent contemplation in the house of worship before beginning to pray (Gemara below, 32b, and Tosafos there ד"ח). [Although this reason is applicable only to the Minchah service, where Ashrei is recited at the very beginning of the service, the verse is nevertheless added every time psalm 145 is said, for the sake of conformity (The World of Prayer).] The second verse that is added — אַשְרֵי הַעָם ובר, Fortunate is the people, etc. - is the last verse of Psalm 144, which immediately precedes Psalm 145. That verse contains the word אַשְרָי, ashrei, twice. This word thus appears a total of three times in these two introductory verses, corresponding to the three times the psalm is said daily (Mateh Moshe §50).

- 36. "Israel's enemies" is a euphemism referring to Israel themselves. It is the Gemara's practice to avoid the explicit mention of a tragedy befalling the Jewish people.
- 37. Amos 5:2. [This verse begins with the letter nun.]

Although we find many verses that refer to Israel's punishment and tragedy, there is no other mention of a downfall without any subsequent ascent. When extolling God's praises in Psalm 145, David excluded an

יא :: מיי׳ פין מסלכות

ושרים חויה כימן כלה

יה סמג עשין יכ פור תויח סימן רלה

ומושיע אויה סימן רלו

סעיף ז [ורכ אלפס פ׳

כלמ סעיף ה:

סוש"ע או"ח סימן

עירוכין כא:

וקורא קריחם שמש ומהפלל . מכחן משמש שמשעה שהגיש זמן

דתקיט לומר זה שבחוך כך יתפלל יג ב מייי פיר שם הוכה חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"נ עד מ(סמג ש) שור וש"ב שינתור כל אחד חפלחו. וגם יש באוחם ארית מי ק"א סביף א"ל פפוקים י"ח אוכרות כנגד י"ח ברכות ידי ד מיי (נמנג) שם פפוקים י"ח אוכרות כנגד י"ח ברכות שושיע ארית סישו דשתנה משרה ואגב שחקנו לותר אותם פסוקים תקנו לומר חתימה של יראו כלכם יב כתג מבין עיניכן . והלכה כר' יוחכן דברייחת מסיינר ליה וכו פסה ה"ג.ואם כו יש אין שחדין דף כו א): ליוהר שלא לספר בין גאולה דערבית בשו מיי בין בם מלכי שבחר לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לחפלח ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמר גאולה דערבית לתפלה משום דהפלח ערבית רשות. ולא נהירא [דאם כן] ר' יוחנן סבירא ליה תפלת [נקמן כו כפי בנוסם ערבים חובה דפלוגחת הית "דרב ור" שם כזר כגליון וש"ם שם שם ד"ב והלכתהם) יוחכן והלכה כר' יוחכן. וככון להחמיר ולהזהר מלספר בינתיסואי תימא קשיא הלכהא אהלכתא דקיימא לן תפלח ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן לריך לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב דאמר רבות היא מכל מקום

מחייב לכמוך. אם כן גם לנו יש לכמור:

רב נסים גאון ואיבעית אימא לאפוקי דאמר דהפלת 55 בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה °מאורתא נכי דוי אלא גאולה כעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' ידושע בן לוי סבר

מרכית רשת. מי הוא דתפלת ערבית השהר (דף כו) אמר רב יהודה אמר שמואל

קריאת שמע של לינה שחין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ם ויתפלל ערבית: דאכור רבי יותנן חיזהו בן העוה"בוכר'.וחנו יב במיי פין שם כלכה שאומרים יראו עינינו ופכוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הוחיל ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו והא דקא אמרי עד חצות כדי להדחיק את האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג לרבריהם "כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל ורומפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל ארם בא מן השרה בערב נכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך "וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב כיתה איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר *תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן *דאמר ר' יוחנן איזהו בן העולם הכא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע כן לוי אומר תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי *אי

תפלה: מה קימה ק"ש ואח"ב תפלה . כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושניהם מקרא קיבה ק"ש ואה"ב תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"ב תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שביבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך לממחו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך לפטחו כתיב כר בריה דרבינא *בערב מברך שחים לפניה ושחים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו

ואי כרבן גמליאל סכירא להו . דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם

שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה : לימרו כר"ג . עד עמוד השחר :

מן העכירה . שמא יסמוך על שהוח שיש לו כדתניא: הימעא. מעמ: משום אונם שינה. החוקפחו לעבור על דברי חכמים הוזקקו להזהירו

תורה אור יותר: ממחן דחמר. להמן בפ' תפלת

השחר (דף כז:): אמר מר קורא ק"ש.

של ערבית תחלה ואח"כ מתפלל:

מסייע ליה לר׳ יוחנן . דאמר ערבית

גאולה לתפלה.ודלא כר' יהושע בן לוי

דאמר מפלה ואחר כך ק"ש:זה הסומך.

וכל שכן דשחרית דעיקר גאולת מלרים

בשחרית הוה כדכחיב ממחרת הפסח

דכתיב ה' לורי וגואלי (מהלים ים)וסמיך

של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף

סוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב

לרכיו : באמלע תקנום. בין שני ק"ש

חקנו כל תפלות של יום דקא סבר

תפלח ערבית קודמת לק"ם: גחולה

נמי ק"ש ואחר כך חפלה "כדי שיסחוך מרשי די ל. נמי ק"ש ואחר כך חפלה "כדי שיסחוך מרשי די לו

דבשחרים כולהו מודו דבעי מסמך: פיש במוסי מרות מרנית וכן אחר דרשו דכתיב "בשכבך ובקומך ר' יודגן סבר מקיש שכיבה לקימה מהינוים שלש פעמים. כנגד שלם תפלות:דמית זנהים נ. ו ביה תרתי . דאתי באל"ף בי"ת ויש בו שבח הכנח מזון לכל חי : **חפילו הכי**. מלין קח: אף על פי שהפסיק נו"ן מפני נפילה שבה ולא אבה לרמזה חזר ורמז סמיכת הנפילה תכף לה : ויעף אלי . בפריחה אחת ולא הרגיע בינתים:

'אמרו מה שכתוב על לבבך (דברים

אמרי "ביון דתקינו רבנן השביבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הבי אמרי יביון דתקינו ו בגן ושבי בנו בנהו או שוניו שהי היה או שבתי תפתחמלים מעף כעף . שמי פרימות : כאחת . נקתן פ נופ' שהרית היכי מצי סמיך והא *אמר רבי יותנן בתחלה אומר °ה' שפתי תפתחמלים מעף בעם פרימות : כאחת בלבכם . מים ש ולבסוף "הוא אומר "יהיו לרצון אמרי פי אלא התב כיון דתקינו רבנן למימר ה'שם ים בפריחה אחת: אמרו כלנככם . שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו נפיי וכנה אלמס איי כר אפימו וכזה כנון ואמה בגאולה אריבתא דביא: אביר רבי אלעזר *א"ר אבינא "כל האומר "תהלה לדוד שם ו): על משכככם . שנאמר בשכבך בסמון וייל שם ואיי בכל יום "שלש פעמים מובטה לו שהוא בו העולם הבא מאי מעמא אילימא פישל (שם): ודומו . בשינה אמרי ען : בכל יום °שלש פעמים מובמה לו שהוא בן העולם הבא מאי מעמא אילימא (שם): וזומו . נשינה אחרי כן : ספנים פיש משום ראתיא באל"ף בי"ת נימא "אשרי תמימי דרך ראתיא בתמניא *אפין אלא משום דאית ביה "פותח את ידך"

פסקים היה ניכא *הלל הגדול דכתיב ביה °נותן להם לכל בשר אלא משום ראית ביה תרתי אמר רבי יוהנן מפני מה לאנאמר 🛪 פני

לה הכי נפלה ולא הוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (6) חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' "סומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעור בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל ממים מס ישים י דאילו במיכאל כתי "ויעף אלי אחר מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי "והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה המא פ

מועף ביעף וגו' מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן יסנ השרפים וכתי' התם°והנה מיבאל אהד(מן) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו כסי

בארבע ומלאך המות בשמנות ובשעת המוגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"ג 'מצוה ניל ינ אי יי לקרותו על מטתו אמר רבי *יוםי מאי קרא °רגזו ואל תחמאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רבנהמן ממס ד DN

גליוו הש"ם

בנבן וכל הטובר פל ד"ח. טירובין כ"א פיא וטי' רש"י סופה ד ט"ב ד"ה נעיר ובחום" שם: צוש מאורחא נמי הרי פיל פ ש"א : שום כיון דהקיט רכנן השכיבה. טי' השובת הרשב"א כימן ניאו שם ככל יום ג"ם. בהרא"ש ליתא ג"ס וכן בטור ובכוקה סימן ש"ך היתא כל האומר הכלם לדוד ככל יום מובעת לו: צום מסני ש"ש כם מפלתן. עי' השוכח הרשכ"ה סימן מ"ט: ברגרות מהר"ב אחר הס"ד והלכחה. ועדע מצילם כ"ג ע"ה חוס' דים כיון:

ילאו בני ישראל (במדבר לג) וסמיכת תהות גאולה לתפלה רמוה דוד בספר תהלים הביה ליה יעכך ה' ביום לרה (שס כ) ואמרי' (א) נש' חור בברכות ירושלמי (פ"ח) מי שאינו בחת בקדש: סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פחחו

להקב"ה אליו ומרלהו בחשבחות [לתו ח ג והלוסין של יליחת מלרים יהוא מחקרב שנה אליו ובעודו קרוב אליו יש לו לחבוע

לקנע דף ע:

מחורתה לה הונהילכך גאולה דאורתה (יכמות לה: לא חשיבא לאהדורי עלה סמיכת ביבה:ע.מיא שרומות כדי

נתן באשרי "כפני שיש בה כיפלתן של שוגאי ישראל דכתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי 🚥 ס

The Gemara records an alternative explanation of this verse: בְּמַעֲרָבָא מְתָּרְצִי לָה הָבִּי – In the West, i.e in Eretz Yisrael, [38] they explain it positively as follows: נְפָלָה וְלֹא תוֹסִיף לְנְפּוֹל עוֹד קוֹם – She has fallen, but will no longer do so. Arise, O maiden of Israel! [39]

The Gemara continues its analysis of Psalm 145:

אָפֶּר רֵכ נְחָמֶן בֵּר יִצְחֶק – Rav Nachman bar Yitzchak said: אָפָּר הָנִי חָזֵר דָּוִד וּסְמָכְן בְּרוּחַ חַקּרְשׁ – Even so, i.e. although he omitted any allusion to Israel's downfall, David nevertheless came and supported them (i.e. he mentions the ascent of those who had fallen) in the next verse, which was composed with the Divine spirit, [40] ייִם בְּּלִים הַנְּלִים הַיִּבְּלִים מוֹלָ – as it is written: God supports all the fallen ones.

The Gemara cites another teaching by R' Elazar bar Avina: נְּדוֹל מַה (בּר אָבוֹנָא – R' Elazar bar Avina said: אָמָר רְבִּי אָלְעָוָר בָּר אָבִינָא – R' Elazar bar Avina said: בְּדוֹל מַה – Greater is that which is said with regard to the angel Michael than that which is said with regard to the angel Gabriel. דְּאִיל בְּמִיבָאֵל בְּתִיב – For with regard to Michael it is written: הְיִנְּעָף אַלֵי אָחָר מִן־הַשְּרָבִּים – One of the serafim flew to me; (בּוֹנִים בְּתִיב בְּרִיאַל בְּתִיב בְּרִיאַל בְּתִיב (בֹּוֹנוֹ בַּתְּחַלָּה מְעָף בִּיעָף וגוי הַ הְּחִילָּה מְעָף בִּיעָף וגוי הַ הְחִוֹן בַּתְּחַלָּה מְעָף בִּיעָף וגוי הּ hom I saw in the earlier vision, was lifted in flight etc. [44]

The Gemara asks how we know that the first verse refers to Michael:

מאי מִשְמֵע רְּהַאי ,,אָחָדי׳ מִיכָּאַל הוּא — What implies that this word "one" refers to the angel Michael?

The Gemara replies:

אָמָר רְבִּי יוֹחָנָן – R' Yochanan said: "אָדָר, "אָדָר, "אָדָר רְבִּי יוֹחָנָן – It is derived from a link (gezeirah shavah) between this mention of the word "one" מְּחִיב הָבָּא הַיִּי אָדָר מְּן־הַשְּרְפִּים" בְּיִּי אָדָר מִן־הַשְּרְפִּים". – It is written here: "One" of the serafim flew to me, וְנִינְשְׁ אַלִי אָדָר מִן־הַשְּׁרִים הָרִאשׁנִים הָּתָּם תְּוָבְּיִּ אַדָּרְנִיי הָבָּר מְּעָרִים הָרָאשׁנִים – and it is written elsewhere: [45] and behold! Michael, "one" of the foremost heavenly princes, came to help me.

The Gemara cites a Baraisa on this topic:

קאָל - A Baraisa teaches: מְּכָאֵל בְּאָחָת - The angel MICHAEL goes to perform his missions IN ONE flight; בְּרָיאֵל בָּשְׁתִּים - the angel GABRIEL goes IN TWO flights; אַלָּיָהוּ בְּאַרְבַּע - ELIJAH goes IN FOUR flights. (בּמְלָבָּע הַשְּׁמְנֶה - דְּשָׁמָה - THE ANGEL OF DEATH goes IN EIGHT flights, הַאָּחַת הַשְּׁמֹנֶה - אַחַת - BUT IN A TIME OF PLAGUE it goes IN ONE flight.

The Gemara teaches that there is a requirement to repeat the *Shema* at bedtime:

אָמָר רַבִּייְהוּשְּׁעַ בֶּן לֵוִי – R' Yehoshua ben Levi said: אַדְעַ לְּפִּי שֶׁקֶרָא – Ryen though a person recited the Shema in the synagogue during the evening prayer, מְצְוָה לְּקְרוֹתוּ – there is a mitzvah to recite it again at one's bedside before going to sleep. [48]

The Scriptural source:

אָמֵר רַבִּי יוֹטֵי – R' Yose^[49] said: מַאי קָרָא – What is the verse that reflects this ruling? בְּבֶּבֶם עַל־מִשְׁבַּבֶבֶם עַל־מִשְׁבַּבֶּבָם – Tremble and sin not; reflect in your hearts [while] on your beds, and be utterly silent. Selah. [50]

This ruling is qualified:

אָמֵר רֲב נַחְמַן – Rav Nachman said:

NOTES

allusion to terminal catastrophe. Thus he omitted the letter nun (Rashba Responsa I:49).

Alternatively, by leaving out the letter which alludes to the downfall of Israel, David teaches that their downfall is not final; rather, Israel will rise again. According to this approach, the aforementioned verse (She has fallen etc.) is interpreted in a positive manner, as follows in the Gemara (Maharsha).

38. See above, 2b note 3.

39. According to this explanation, the clause או פלא חוסיף וולא חוסיף is divided in two. The words או מיף are applied to the beginning of the sentence — פים או או או הייף she has fallen and will no longer do so. The word שף then begins a new sentence – אָרָם בְּחִילָּח וְשִׁרָאֵל , אוֹ הַרִּאָר, רְשִׁרָאֵל , אוֹ הוּיִּס, Arise, O maiden of Israel!

Actually, this chapter in Amos is the prophet's lamentation of Israel's downfall. How, then, can our Gemara interpret the verse as a blessing rather than a curse? The Vilna Gaon explains that the prophet is lamenting that Israel has fallen to the nethermost depths. This curse is, however, a blessing in disguise. Having descended so low that they have hit the bottom and cannot sink any lower, the future can only hold an improvement of their situation — they will rise again. (For the same theme, expanded, see Yismach Moshe in the preface to his work on Chumash אונו אוא באמרים עוד מאמרים.)

- 40. To be sure, the entire book of *Psalms* was composed with Divine inspiration [*Ruach HaKodesh*]. However, the Gemara stresses the point here because in this verse David is supporting those whom the prophet Amos declared fallen. In view of the fact that Amos flourished many years after David, the Gemara felt it necessary to note that David's response to Amos' subsequent curse was made with Divine inspiration (*Sifsei Chachamim*).
- 41. Psalms 145:14. This verse, which begins with a samech, is the one that would have followed a verse beginning with a nun (see note 35).
- 42. This lends support to the textual emendment mentioned above, note 24 (marginal note by R' Yeshayah Berlin).
- 43. Isaiah 6:6. As the Gemara below establishes, this refers to the angel Michael. He travels to perform his missions in one flight, without stopping on the way, as indicated by the verse's use of a single expression of flight (Rashi).

Since Michael is appointed to carry out missions of mercy, he goes directly to his destination without pause (Maharsha).

44. Daniel 9:21. The double expression of flight מָעֶּרְ בִּיעָף (translated here as lifted in flight) indicates that Gabriel makes two flights (i.e. he stops on the way) to reach his destination (Rashi).

Since Gabriel is appointed to execute missions of strict judgment, he is required to pause on the way to give the guilty party time to repent (Maharsha).

45. Ibid. 10:13.

- 46. See *Maharsha* for an explanation of why Elijah must pause three times on his way to performing a mission.
- 47. Since the mission of the angel of death is to kill people, he may not fly straight to his victim; rather, he must stop seven times along the way to give the person multiple chances to repent (*Maharsha*).
- 48. One who recited the *Shema* during the Maariv service after nightfall has already fulfilled his Biblical obligation to recite the *Shema* at night. In such a case, it suffices to recite merely the first paragraph (i.e. from אַשָּעֶרִיךְּר in this bedside. However, if Maariv was held before nightfall, then he must repeat all three paragraphs of the *Shema* (i.e. including אַקָּיִד, and אַשְּלְי, at his bedside. It is recommended, though, to always repeat all three paragraphs, because they contain 248 words, whose recital is effective in providing protection for the 248 limbs and organs of a person (*Mishnah Berurah* 239:1).
- 49. This should be emended to read רֶב אִקי, Rav Assi, or קב, Rav Yosef (Mesoras HaShas). [The reference is unlikely to be to R' Yose, who was a Tanna.]
- 50. Psalms 4:5. The phrase אַרְכּבְּבְּרָם עַל־מִשְׁבָּבְבָּבָם עַל־מִשְׁבַּבְבָּבָם עַל־מִשְׁבַּבְבָּבָם hearts on your beds) is interpreted to mean: Say [the words] אַחְרוֹ בּלְבָבְּרָ (no your heart [i.e. the Shema, which includes these words] אַחָרוֹ בּלְבָבְּרְ (no your beds, and then אַרֹי (חִישׁבְּבְבָּב heart), and be utterly silent, i.e. fall silent in sleep after reciting these words (Rashi). Thus, we learn from here that one should recite the Shema immediately before going to sleep, even if one had recited it already. [Rashi adds here that the phrase בְּשְׁבָּבְיבָּע yis a reference to the word אָבְּשְׁבְּבְּעָ, when you lie down, in the Shema passage. Rashi's words are somewhat problematic. Sifsei Chachamim suggests that Rashi means by this that the verse's choice of the noun אַבְּשְׁרָ rather than השף to refer to bed is an additional indication that what is to be said on the bed is something described elswhere as occurring at bedtime viz. the evening Shema. However, Hagahos R' Yehudah Bachrach (printed in the back of the Vilna edition) and Sheleimah Mishnaso emend these words of Rashi.]